COLECȚIA
PSIHOTERAPIA
ORTODOXĂ

Konstantin V. Zorin

Genele și cele șapte păcate capitale

Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus!
Se poate schimba aceasta?

COLECȚIA
PSIHOTERAPIA
ORTODOXĂ

Cartea medicului și psihologului ortodox K.V. Zorin este dedicată unei teme arzătoare: genetica. Autorul analizează în ce măsură personalitatea omului, sănătatea și atitudinea față de lumea înconjurătoare depind de moștenirea sa genetică. În carte sunt descrise, într-o formă accesibilă, rădăcinile genetice ale unor boli și patimi păcătoase, precum și felul în care înclinațiile înnăscute și instinctele influențează faptele noastre, materialul de față devenind foarte interesant și util pentru o gamă largă de cititori. Cartea este adresată celor care vor să înțeleagă mai bine ce li se întâmplă, să-și înțeleagă aproapele și să-și rezolve problemele de sănătate existente.

editura
Σοφία

16 lei

KONSTANTIN V. ZORIN

Genele şi cele şapte păcate capitale

Ce ţi-e scris, în frunte ţi-e pus!
Se poate schimba aceasta?

Traducere din limba rusă de
Eugeniu Rogoti

Tipărită cu binecuvântarea
Preasfinţitului Părinte Galaction,
Episcopul Alexandriei şi Teleormanului

editura Σοφία

Editura Cartea Ortodoxă
Bucureşti

Redactor: Elena Marinescu

Coperta: Mona Velciov

Traducere din limba rusă după originalul: Ghenî i sem' smertnâh grehov, ed. Russkii Hronograf, Moscova, 2006.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ZORIN, KONSTANTIN V.
Genele şi cele şapte păcate capitale. Ce ţi-e scris, în frunte ţi-e pus! Se poate schimba aceasta? / Konstantin V. Zorin; trad. din lb. rusă de Eugeniu Rogoti. - Bucureşti: Editura Sophia; Alexandria: Cartea Ortodoxă, 2008
ISBN 978-606-529-018-1; ISBN 978-973-136-112-3

I. Rogoti, Eugeniu (trad.)

28

Distrugerea treptată a sufletului uman, a ceea ce este duhovnicesc, la cei apropiaţi ai noştri sau la strămoşii noştri îndepărtaţi, ni se poate transmite, ca moştenire, ieşind la iveală, dintr-odată, sub forma bolilor. Însă vreau să spun ceva cu cea mai mare convingere: nici o boală nu poate fi pusă exclusiv pe seama stării de păcătoşenie, fie ea proprie sau a strămoşilor. Este sigur că tot ce nu este bun ia naştere pe pământ, deoarece omul dintru început, în persoana lui Adam şi a Evei, a căzut din unirea cu Dumnezeu. Totuşi nu putem spune că schizofrenia, cancerul sau vreo altă boală sunt legate neapărat de starea de păcătoşenie. Se întâmplă însă adesea ca Domnul să-i dea omului o boală, spre mântuire.

Mitropolitul Antonie de Suroj

Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus! Se poate schimba aceasta?

Un tânăr neliniştit a venit odată la marele duhovnic al timpurilor noastre, Sfântul Paisie Aghioritul. Nu se putea stăpâni în nici un chip. S-a aflat după aceea că un duhovnic nepriceput, în loc să-i dea un sfat înțelept tânărului, a pus toate problemele şi nenorocirile lui pe seama moştenirii genetice. Din cauza impasului în care s-a trezit, tânărul a căzut în deznădejde.[1]

Sfântului Paisie îi părea rău că oamenii se chinuiesc uneori la gândul că au parte de o moştenire foarte grea. De fapt, demonul le trimite un astfel de gând ca să-i înfricoşeze, să le întunece mintea şi să-i scoată din fire, fără vreun motiv serios. „Chiar dacă în om ar exista vreo moştenire păcătoasă, ea nu poate rezista în fața harului lui Dumnezeu", spunea sfântul[2].

---

[1] Părintele Paisie Aghioritul, *Cuvinte*, vol. III, *Lupta duhovnicească*, Moscova, 2003, p. 318.

[2] *Ibidem*, p. 48.

Cu toate acestea, duhovnicul athonit nu nega sau diminua rolul genelor. „Fiecare om a primit daruri de la Dumnezeu pentru a se folosi, chiar dacă aceste daruri sunt folosite de om în scopuri bune sau rele", mai spunea părintele. „Dacă omul va folosi darurile primite spre folosul său, atunci va atinge treapta desăvârşirii."[1] **Neajunsurile noastre, fie că sunt rodul propriei neatenţii, fie că sunt moştenite de la părinţi, sunt, de asemenea, proprietatea noastră. Fiecare dintre noi trebuie să lupte corespunzător, pentru a se elibera de aceste neajunsuri** (*subl. ns.* – *K. Z.*).

Despre influenţa reciprocă a moştenirii şi a duhovniciei scrie şi duhovnicul Mănăstirii Pecerska din Pskov, arhimandritul Ioan (Krestiankin). Acesta avertizează o femeie care i-a cerut un sfat, în legătură cu complicaţiile spirituale şi medicale pe care le are un avort: „Uciderea copiilor este un păcat de moarte. Urmările acestuia se răsfrâng în primul rând asupra dumneavoastră, iar apoi asupra copiilor pe care i-aţi născut. Aceştia se vor chinui în viaţă şi vă vor pedepsi pentru uciderea fraţiorului lor în aşa fel, încât nu veţi putea rezista. Aşa că alegeţi dumneavoastră ce doriţi să faceţi în viaţă."[2]

În altă scrisoare, marele duhovnic mângâie inima plină de necaz a unei mame care a născut un copil anormal din punct de vedere psihic. „În

[1] *Ibidem*, p. 159.

[2] *Scrisorile arhimandritului Ioan (Krestiankin)*, ed. a 2-a, Mănăstirea Pskov-Pecerska, 2002, p. 50.

puterea mea stă doar să mă rog pentru toţi cei necăjiţi. V-aş mai sfătui să analizaţi şi din punct de vedere duhovnicesc cele ce se petrec cu dumneavoastră. Căci, dacă nu ar fi existat boala copilului, aţi fi continuat să vă «veseliţi» în viaţă, fără să ştiţi că înaintaţi spre beznă. Al doilea moment important în viaţa dumneavoastră este acela al bolii fiului, care reprezintă o epitimie[1] pentru cei care, din voinţa dumneavoastră, nu au văzut lumina zilei. Iar dacă aceasta este o epitimie, atunci va urma şi iertarea. Pecetea nebuniei nu-i va face rău sufletului copilului şi cei care vorbesc despre sufletul său luminat spun adevărul."[2]

Stareţul a binecuvântat ca fiul nenorocit să fie dus la un spital-internat special şi acolo să fie împărtăşit. „Altă soluţie nu există. Căci dacă el va face, în nebunia sa, rău cuiva, atunci dumneavoastră, şi nu el, vă veţi tângui pentru fapta săvârşită. Fie ca Dumnezeu să vă dea înţelepciune şi tărie!"[3]

Bolile urmaşilor nu sunt fundamentate întotdeauna pe răul făcut de strămoşi. Să luăm ca exemplu hemofilia – boala monarhilor încoronaţi. Regii sunt oameni din carne şi sânge. Pentru a înfrunta piedicile ivite în calea dinastiilor şi a păstra dreptul la tron, aceştia îşi alegeau soţul

---

[1] Epitimia nu este o pedeapsă, ci o măsură spre îndreptare, pe care omul care se pocăieşte o ia asupra sa, cu binecuvântarea duhovnicului. În acest context, este crucea dată de Dumnezeu

[2] *Scrisorile arhimandritului Ioan (Krestiankin)*, p. 55.

[3] *Ibidem*, p. 56.

sau soţia din cercul foarte restrâns al rudelor regale. Astfel, în cazul conceperii pruncului, acesta avea defecţiuni genetice, care nu permiteau sângelui să se coaguleze în mod normal.

Chiar şi în cazul unei traume minore, un astfel de bolnav are parte de hemoragii importante, externe sau interne. Adesea această boală curma vieţile reprezentanţilor celor mai importante curţi regale europene. Mutaţia fatală l-a atins şi pe prinţul Leopold, fiul reginei Victoria a Angliei, în aceeaşi măsură şi pe ţareviciul Aleksei, moştenitorul tronului rus.

Deşi cauza hemofiliei este cunoscută foarte bine, boala este până astăzi incurabilă, afectând doar bărbaţii. Femeile sunt doar purtătoare ale acestui defect genetic. Totuşi nu toate bolile genetice reprezintă o pedeapsă pentru greşelile generaţiilor anterioare. Dar cu siguranţă că orice anomalie genetică ne face să ne gândim la rădăcinile noastre, la duhovnicia celor adormiţi din neamul nostru şi a rudelor în viaţă.

După cum se vede, moştenirea genetică şi duhovnicia trebuie privite într-o strânsă legătură. Legătura aceasta este mult mai strânsă şi complicată decât pare la prima vedere. Pentru a fi clarificată, trebuie înţelese natura duhovnicească şi trupească a omului, cauzele bolilor şi vindecarea lor (vezi Addenda I).

Nu suntem doar fiinţe duhovniceşti sau trupeşti. După cum se exprima foarte bine mitropolitul Antonie de Suroj: „Deplinătatea omului nu constă în duhul sau sufletul său, ci în unitatea

dintre suflet şi trup. În această privinţă trupul nostru este mult mai important şi capătă posibilităţi foarte mari, în comparaţie cu ceea ce credem de obicei."[1]

De aceea, atunci când analizăm natura duhovnicească a omului, trebuie să avem în vedere neapărat partea biologică a acestuia, iar în cadrul analizării funcţiilor organismului, să avem în vedere psihologia şi duhovnicia sa. Şi totuşi, simptomele bolilor trebuie separate de căderea morală. Nu este un secret faptul că suntem ţesuţi din contradicţii. Bucuria şi tristeţea, inspiraţia şi apatia, setea de câştig şi mustrările de conştiinţă, toate acestea sunt legate strâns, într-un nod. Să ne amintim, de exemplu, de ţarul Ivan cel Groaznic, tiranul crud şi, în acelaşi timp, rugătorul smerit, în timpul căruia Rusia a cunoscut mari biruinţe, dar şi cutremure pe măsură. Cine se poate edifica mai bine cum a fost, de fapt, personalitatea acestui om?

Rădăcinile multor întâmplări, boli şi neputinţe din viaţa noastră se află în tainiţele sufletului, în „cele mai dinlăuntru ale inimii", în faptele inconştiente, în tendinţele moştenite şi obişnuinţele căpătate pe parcursul vieţii. Rolul geneticii nu poate fi totuşi supraevaluat.

Influenţa genelor şi a mediului înconjurător asupra comportamentului oamenilor este studiată de o ramură relativ nouă a ştiinţei: genetica

---

[1] Mitropolitul Antonie de Suroj, *Opere*, Moscova, 2002, p. 107.

personalităţii. În cadrul acesteia au fost adunate o mulţime de fapte, inclusiv unele foarte interesante şi controversate. Ele urmează să fie analizate critic. Astfel, în „Science", una din revistele cunoscute în toată lumea, se consideră într-o mare măsură că până şi alegerile politice, gusturile muzicale sau alegerea concediului sunt influenţate genetic.[1]

Aceasta nu înseamnă, desigur, că există vreo genă a „predispoziţiei pentru muzica rock" sau a „concediului în Alpi". Totuşi este puţin probabil ca preadolescentul care este un împătimit al muzicii rock să preţuiască la fel de mult şi cântările bisericeşti. La fel, un profesor de conservator nu va distruge totul în calea sa în urma înfrângerii suferite de echipa de fotbal al cărei suporter este. Este clar că trebuie să se aibă în vedere atât vârsta, cât şi educaţia, reputaţia, mentalitatea, cultura generală şi premisele genetice ale persoanei. Ar fi greşit să excludem total importanţa ultimelor, căci este dovedit faptul că genele acţionează direct sau indirect asupra funcţiilor şi trăsăturilor psihologice. Printre acestea se numără măsura activităţii, a închiderii în sine, a agresivităţii, a sexualităţii. La tânăr aceste caracteristici sunt diferite faţă de cele ale omului în vârstă.

Nu este uşor să răspunzi la întrebarea cum anume influenţează genele structura trupului şi

---

[1] Holden C., „Genetics of Personality", în „Science", 1987, nr. 237, p. 598.

dezvoltarea organismului, caracteristicile psihicului şi ale personalităţii. Genele pot fi legate de patimi şi de păcatele de moarte prin intermediul fiziologiei organismului, prin activitatea celulelor şi a ţesuturilor. Acţiunea moştenirii depinde de voia lui Dumnezeu, de ispitele demonilor, de mediul înconjurător, de cercurile sociale, de educaţie şi, desigur, de eforturile personale ale omului. Nu punem aici la îndoială importanţa factorilor genetici, ci vorbim despre comportamentul şi bunăstarea noastră, de sănătatea şi lumea interioară, care nu sunt definite de genetică în mod exclusiv. **Genele sunt fundamentul organismului. În baza acestui fundament, conformându-se Providenţei divine sau ignorând-o, omul îşi poate forma personalitatea. Este foarte periculos şi stupid chiar să construieşti ceva pe un sol instabil...**

Să aruncăm o privire, astfel, asupra relaţiilor dintre moştenire şi duhovnicie în lumina învăţăturii ortodoxe şi a ultimelor realizări ale ştiinţei.

CAPITOLUL I

„Genealogia" păcatului

Meditând la soarta omului, Sfântul Nicolae din Serbia ne spune următoarele: „Începând cu Adam şi până în zilele noastre un râu roşu de sânge acoperă şuvoiul negru al păcatului. Păcatul se ascunde în sânge şi din sânge se transmite păcatul, prin sânge păcatul se moşteneşte, de la Adam până în zilele noastre." [1]

Diagnosticul este amar, dar just. Din punct de vedere ortodox, noi toţi suntem copiii lui Adam şi ai Evei şi suntem vinovaţi, chiar dacă nu avem vreo vină. Nimeni din noi nu a păcătuit personal, dar cu toţii suntem părtaşi la păcatul originar. Aceasta înseamnă încălcarea legii dumnezeieşti şi îmbolnăvirea sufletului căzut din harul divin.

Păcatul originar este o alterare moştenită sau, după cuvântul Sfântului Maxim Mărturisitorul, **o pătimire, putreziciune şi mortificare**[2].

---

[1] Sf. Nicolae Sârbul (Velimirovici), *Convorbiri sub munte*, Moscova, 2002, p. 223.

[2] Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Opere*, vol. II, Moscova, 1994, pp. 129-131.

Analizând textele Sfântului Maxim, cercetătorii ajung la concluzia că **păcatul originar este un mecanism înnăscut sau o tendință a omului de a nu-L căuta pe Dumnezeu, ci plăcerea fizică**[1].

„Biserica Ortodoxă Răsăriteană a înțeles întotdeauna prin păcatul originar «sămânța putreziciunii», acel defect moştenit şi înclinaţie spre păcat, pe care oamenii le primesc de la Adam. [...] conceperea şi naşterea sunt canalul prin care se transmite acest defect protopărintesc."[2]

Întru fărădelegi m-am zămislit şi în păcate m-a născut maica mea, spune cu pocăință în fața lui Dumnezeu prorocul David (Psalmi 50, 7). Apostolul Pavel leagă direct defectul păcătos al naturii umane de păcatul lui Adam: *Printr-un om a intrat păcatul în lume şi prin păcat moartea, aşa că moartea a trecut la toți oamenii, fiindcă toți au păcătuit* (Romani 5, 12).

„Adam a fost dat morții şi atunci judecata a trecut la toți oamenii, aşa cum patima a trecut ca de la rădăcină la crengi... Adam a răspândit asupra întregului neam omenesc o moştenire care trece firesc la toți, în virtutea blestemului său", ne învață Sfântul Chiril al Alexandriei[3].

---

[1] Epifanovici S.L., Sidorov A.I., *Cuviosul Maxim Mărturisitorul şi teologia bizantină,* Moscova, 1996, pp. 83-84.

[2] Arhimandritul Alipie (Kostalski-Borodin), Arhim. Isaia (Belov), *Teologie dogmatică. Cursuri,* Institutul Sfântul Tihon, 1994, p. 249.

[3] Sfântul Chiril al Alexandriei, *Glafire sau explicații deosebite la locuri alese din Pentateuhul lui Moise,* în *Opere,* vol. II, Moscova, 2001, pp. 16-17.

Autorul cunoscutelor *Schițe ale teologiei dogmatice ortodoxe*, protoprezbiterul Nikolai Malinovski, identifică „păcatul moștenit în urmașii lui Adam" cu „starea păcătoasă a naturii sau cu defectul păcătos moștenit". Iată de ce părinții pot transmite copiilor, nepoților, strănepoților și tot așa, ca într-un lanț al generațiilor, înclinațiile spre patimi, neajunsuri trupești și predispoziții spre boli[1].

„Urmașii lui Adam, conchide protoprezbiterul Nikolai, moștenind natura infestată de păcat, înmulțesc păcătoșenia moștenită prin păcatele personale și de aceea rabdă pedeapsa pentru păcatul condamnat în Adam, ca fiind cel din care se trag cu toții."[2]

Defectul moștenit a lovit neamul omenesc cel nefericit și îl împânzește ca o tumoare canceroasă[3]. În om binele s-a amestecat cu răul și a încetat să mai fie bine cu adevărat, asemenea modului în care hrana gustoasă și folositoare devine otravă sub acțiunea elementelor chimice corespunzătoare.

„Toți se nasc stricați pe lumea aceasta, cu prezența sau cu sămânța tuturor patimilor, subliniază Sfântul Teofan Zăvorâtul. Depinde de temperament ca la unul această sămânță să se dezvolte într-un fel sau în altul, dar și de educație și, cel mai mult, de imitare, care se alimentează cu exemple, obiceiuri și relațiile cu societatea. Ase-

---

[1] Prot. N. Malinovski, *Introducere în teologia dogmatică*, Moscova, 2003, pp. 328, 332.

[2] *Ibidem*, p. 333.

[3] Despre aceasta vezi: Zorin K.V., *Ce este „defectul moștenit". Un punct de vedere al unui medic ortodox*, Moscova, 2004.

menea unui copac tânăr, omul se îndoaie după cum bate vântul, iar dacă rămâne astfel, ajunge să deprindă obiceiurile proaste, care devin, după cum se mai spune, a doua lui natură."[1]

De când Adam a dorit să se aşeze în centrul creaţiei pe sine, iar nu pe Dumnezeu, tendinţa principală a inimii noastre a devenit egoismul. La baza iubirii de sine se află căutarea plăcerilor sau, după cum spunea Sfântul Maxim Mărturisitorul, „lipirea pătimaşă faţă de trup"[2].

Nu în zadar Apostolul Pavel ne spune *să umblăm cuviincios, ca ziua: nu în ospeţe şi în beţii, nu în desfrânări şi în fapte de ruşine, nu în ceartă şi în pizmă*. Culmea nesimţirii şi a învârtoşării inimii este să *săvârşeşti cu nesaţ toate faptele necurăţiei* (vezi Romani 13, 13-14; Galateni 5, 16; Efeseni 4, 18-19).

Scrierile autorilor contemporani descoperă noi hotare ale prezicerilor teologice din vechime. Astfel, savantul englez Richard Dawkins, în cartea sa *Gena egoistă* numeşte omul fiinţă defectă din punct de vedere biologic, care se îngrijeşte doar de interesele proprii. „«Egoismul genetic» ne conduce doar spre două tipuri de sacrificii (mai degrabă, ceva care împinge spre autosacrificare) comportamentale: apărarea speciei şi căutarea avantajului reciproc. Dragostea dezinteresată,

---

[1] Sfântul Teofan Zăvorâtul, *Scrieri despre morala creştină*, Moscova, 1994, p. 291.

[2] Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Opere*, vol. I, Moscova, 1994, p. 108.

jertfelnică, față de copii este un instinct părintesc, un nucleu al maternității și paternității."[1]

Frâna care oprește înclinația biologică spre egoism constă, conform Providenței Divine, în porunca creștină *Iubește-ți aproapele ca pe tine însuți* (Matei 22, 39) și în alte recomandări creștine. Chemându-ne să ne supunem interesele personale în fața normelor și a cerințelor societății, aceste porunci sprijină creșterea duhovnicească a omului și supraviețuirea umanității, în general. În acest plan, principiile creștine ajută la ținerea în frâu și chiar la biruirea egoismului oamenilor.

Sprijinindu-se pe rezultatele obținute, R. Dawkins se adresează cititorilor cu o chemare caracteristică: „Haideți să încercăm să învățăm să fim mărinimoși și altruiști, deoarece suntem din natură egoiști. Haideți să înțelegem spre ce ne împing genele egoiste, deoarece doar astfel vom putea, cel puțin, să le diminuăm activitatea, lucru pe care nu-l poate face altă specie biologică în afara omului"[2].

Psihanalistul Peter Kutter din Stuttgart consideră că lăcomia, în fapt egoismul, este baza sau izvorul tuturor patimilor. Indiferent la ce am visa noi, fie mâncăruri deosebite sau băuturi înnebunitoare, relație intimă, bogăție, dorință de putere, de slavă, cauza unică a acestor dorințe este lăcomia. Conform lui P. Kutter, aceasta este nevoia de a pri-

---

[1] Dawkins R., *Gena egoistă*, Moscova, 1993, p. 24.

[2] *Ibidem*, p. 3.

mi imediat ceea ce îţi doreşti, pentru a putea simţi plăcerea. Altfel, omul se simte gol şi părăsit[1].

Cele spuse de R. Dawkins şi de P. Kutter servesc drept comentariu ştiinţific strălucit al cuvintelor Apostolului Iacov: *De unde vin războaiele şi de unde certurile dintre voi? Oare nu de aici: din poftele voastre care se luptă în mădularele voastre? Poftiţi şi nu aveţi; ucideţi şi pizmuiţi şi nu puteţi dobândi ce doriţi; vă sfătuiţi şi vă războiţi, şi nu aveţi, pentru că nu cereţi. Cereţi şi nu primiţi, pentru că cereţi rău, ca voi să risipiţi în plăceri* (Iacov 4, 1-3).

Aşadar iubirea de sine este sămânţa păcatului semănată în noi din vechime. La fel ca buruienile, aceasta creşte şi împinge omul spre orice fel de fărădelege.

Sfinţii Părinţi au stabili care este **legătura între genetică şi ordinea apariţiei patimilor.** Întâi de toate, avem de-a face cu **trei patimi ereditare**: *pofta trupului, pofta ochilor şi trufia vieţii* (I Ioan 2, 16). Aceste trei patimi de bază dau naştere la alte opt patimi: lăcomia, desfrânarea, iubirea de arginţi, mânia, mâhnirea, deznădejdea, slava deşartă şi mândria. La fel ca zalele unui lanţ, acestea sunt atrase una după alta. Doar slava deşartă şi mândria sunt patimi autosuficiente din cele enumerate.

Sfântul Ioan Casian presupune că „lăcomia, desfrânarea, iubirea de arginţi, mânia, mâhnirea şi deznădejdea sunt legate între ele printr-o înrudire, astfel că înfăptuirea uneia dintre acestea dă

[1] Cutter P., *Dragostea, ura, invidia, gelozia. Psihanaliza patimilor*, Sankt-Petersburg, 1998, p. 90.

naştere celeilalte... de aceea împotriva acestor patimi trebuie luptat în acelaşi fel, trecând de la ultima către cea dinaintea ei... Pentru a birui deznădejdea, mai întâi trebuie luptat împotriva tristeţii; pentru a alunga tristeţea, trebuie înăbuşită mânia; pentru a stinge mânia, trebuie alungată iubirea de arginţi; pentru a scăpa de iubirea arginţilor, trebuie să punem frâu desfrânării; pentru a lupta cu pofta trupească, trebuie strunită lăcomia"[1].

Toate patimile se împart, de asemenea, în **trupeşti** şi **sufleteşti**. Cele trupeşti sunt lăcomia şi desfrânarea, căci acestea îşi au rădăcina în necesităţile biologice şi în instincte. Uneori este foarte greu să deosebeşti elementele lor fiziologice de cele psihologice. Însă omul hotărăşte singur dacă se lasă ispitit sau nu.

Celelalte şase patimi sunt sufleteşti, acţionând fără ajutorul trupului. „Provenind din înclinaţia sufletească, acestea nu numai că nu aduc nici un fel de plăcere trupului, dar îl şi lovesc cu boli periculoase, hrănind sufletul bolnav cu dezmierdările unei hrane iluzorii."[2]

„Unele patimi care s-au născut în suflet trec în trup, iar altele invers"[3] – învaţă Sfântul Ioan Scărarul. Într-adevăr, unele feluri de mânie, deznădejde lumească şi tristeţe apar din cauze interioa-

---

[1] *Scrierile cuviosului părinte Ioan Casian*, Moscova, 1993, p. 246.

[2] *Ibidem*, p. 241.

[3] Cuviosul Ioan, egumenul Muntelui Sinai, *Scara*, 1908, p. 127.

re, inclusiv din cauza tulburării sistemului nervos şi a hormonilor (vezi cap. al VII-lea – al IX-lea).

Alte patimi, trecând într-o stare de păcat al spiritului şi învârtoşând inima cu lipsa pocăinței, sunt privite ca fiind mult mai grave. Acestea strigă la cer pentru răzbunare. Păcate de moarte (I Ioan 5, 16) sunt hula împotriva Sfântului Duh (Matei 12, 31-32), dezicerea conştientă şi hotărâtă de credința creştină, mai ales de credința în Întruparea Fiului lui Dumnezeu (I Ioan 4, 3; Evrei 10, 262-31), ura față de oameni (I Ioan 3, 15), lipsirea lucrătorilor de plata meritată (Iacov 5, 1-5), jignirea şi lovirea părinților (Matei 15, 4).

Deosebit de grele, unele patimi duc sufletul la moartea veşnică şi de aceea se cheamă *de moarte*[1]. În conformitate cu tradiția Sfinților Părinți există şapte păcate de moarte:

– mândria până la considerarea sinelui ca fiind Dumnezeu (cultul propriului „eu");

– iubirea de arginți ca a lui Iuda;

– invidia fără margini (atunci când eşti extrem de necăjit de binele aproapelui, când duşmăneşti pe cei care au succes şi-i bârfeşti ş.a.)

– lăcomia nesfârşită a pântecelui (şi băutura intră aici);

[1] Noțiunea de şapte păcate de moarte există în diferite concepții filosofice, religioase şi etice. Vom aminti doar aforismul lui Mahatma Ghandi: „Cele şapte păcate de moarte ale lumii contemporane sunt: bogăția fără trudă, plăcerea fără ruşine, cunoştințele fără caracter, afacerile fără moralitate, ştiința fără umanitate, religia fără sacrificiu şi politica fără principii".

– desfrânarea de orice fel;

– cruzimea extremă (răzbunarea, răutatea şi ura până la ucidere, mai ales uciderea copiilor şi a părinţilor);

– neglijenţa duhovnicească legată de mântuire, ajungând până la deznădejde şi chiar sinucidere[1].

Cauzele patimilor sunt diferite. Dar acestea pot fi împărţite în trei grupe mari: **dorinţa trupului, ispita mediului şi viclenia demonilor.** „[...] Oamenii care au trup şi trăiesc în lume s-au ispitit de diavolul" – auzim noi în rugăciunea preotului înainte de Taina Spovedaniei[2].

Vom privi cu atenţie aceşti factori de apariţie a patimilor, social-psihologici sau biologici.

1. După învăţătura Sfinţilor Părinţi, **fiecărei patimi îi corespunde propriul demon**[3]. „Nu-i ştiţi oare pe oamenii care mint întotdeauna? – striga marele medic, arhiepiscopul Luca (Voino-Iasenețki). Oare nu sunt aceştia posedaţi de duhul necurat al minciunii, în virtutea faptului că Domnul a numit pe diavol tatăl minciu-

---

[1] *În ajutorul celor ce se pocăiesc. Din operele Sfântului Ignatie Briancianinov*, Moscova, 1995, p. 8; *Epistolele dogmatice ale ierarhilor ortodocşi din secolele al XVII-lea–al XIX-lea legate de credinţa ortodoxă*, 1995, pp. 115-125; *Şapte păcate de moarte*, Moscova, 2005, p. 48.

[2] *Molitfelnic*, Belgrad, 1983, p. 72.

[3] Despre aceasta vezi mai amănunţit: Cuviosul Ioan, egumenul Muntelui Sinai, *op. cit.*, pp. 207, 224; Episcopul Barnaba (Beleaev), *Bazele artei sfinţeniei. Experienţa asceticii ortodoxe*, Nijni-Novgorod, 1995, vol. I, pp. 250-280.

nii? Iar atunci când vedeţi o desfrânată, nu veţi spune oare că este posedată de demonul curviei? Tâlharii sau bandiţii care omoară zeci de oameni cu scopul de a fura şi care sunt capabili să ucidă şi un copil, oare nu sunt ei posedaţi de demonii lăcomiei, de demonii violenţei? Toţi aceştia sunt îndrăciţi şi sunt mulţi printre noi. Dar oare noi suntem departe de aceştia? Nu, căci suntem infestaţi de mândrie, de slavă deşartă, de invidie. Şi ce sunt acestea, dacă nu posedări de demonii mândriei, invidiei şi slavei deşarte?[1]

2. *Prieteniile rele strică moravurile bune* (I Corinteni 15, 33). Acest citat din epistola Apostolului Pavel arată că imoralitatea este capabilă să descompună bazele sănătoase ale societăţii. Principiul este următorul: *Puţin aluat dospeşte toată frământătura* (I Corinteni 5, 6). Sau, după cum spune un proverb rusesc, „o lingură de păcură strică un butoi cu miere". Influenţa nefastă a lumii înconjurătoare este atât de mare, că e în stare să distrugă chiar pe cel mai înţelept şi statornic dintre oameni. Propaganda violenţei, a desfrâului şi a lăcomiei ucide milioane de suflete, iar viaţa ne confirmă aceasta în permanenţă.

Un rol negativ îl joacă în această schemă **educaţia necorespunzătoare**. Copilul este ca un burete şi absoarbe deprinderile păcătoase ale rudelor şi ale

---

[1] Sfântul Luka (Voino-Iaseneţki), *Grăbiţi-vă să urmaţi lui Hristos* (predici în Simferopol, 1946-1948), Moscova, 2000, pp. 191-192.

celor apropiaţi. Uneori, fără să ne dăm seama, el se obişnuieşte să mănânce mai mult decât are nevoie, să se uite la televizor foarte mult şi să se certe cu sau fără motiv, ţinând-o tot timpul pe-a lui ş.a.

3. **Nu arareori miezul păcatului se ascunde în fiziologic**, adică în reacţiile biologice normale şi în instincte, în „patimile fireşti şi fără păcat" (foame, sete, somn ş.a.). Atunci când înclinaţia către ceva anume este foarte puternică, aceasta iese din controlul conştientului şi acaparează omul. Apoi, necesitatea, desfigurată de păcat, trăieşte înlăuntrul nostru cu o viaţă independentă, în mod autonom. Se pare că acesta este unul din semnalmentele „felului" deosebit al păcatului, despre care aminteşte Cuviosul Macarie cel Mare şi pe care, după interpretarea sa, Domnul ne îndeamnă să îl urâm (Luca 14, 2 şi Ioan 12, 25)[1].

Sfântul Teofan Zăvorâtul scrie că dacă înclinaţia violentează necesitatea, încuind-o într-o formă oarecare şi denaturând-o, cu direcţie greşită, atunci necesitatea şi natura se află în subjugare violentă[2].

Instigând aparatul genetic, sistemul nervos şi glandele cu secreţie internă, păcatul cere, iar uneori ne obligă să avem un comportament anume, care nu răspunde cerinţelor reale ale organismului. Spre exemplu, în loc de o hrană raţională, el împinge spre îmbuibare. Astfel, tendinţa fiziologică spre hrană devine lăcomie, iar noi devenim „sclavi",

---

[1] Cuviosul Macarie Egipteanul, *Convorbiri duhovniceşti*, 1994, p. 127.

[2] Sfântul Teofan Zăvorâtul, *op.cit.*, p. 305.

după ce am fost „stăpâni" peste trup, fiind oameni fără libertate şi sănătate (vezi Cap. IV).

Este naiv să credem că cele trei cauze indicate, spirituală, social-psihologică şi biologică, acţionează pe rând şi instigă patimile într-o anumită ordine. **Toţi aceşti factori acţionează asupra noastră împreună, cu o putere întreită.** Atunci când omul ajunge într-o mlaştină, totul îl trage în jos, la fund: şi apa, şi şocul intern, şi greutatea proprie, şi gravitaţia pământului...

După părerea Avei Evagrie, dacă demonul nu reuşeşte să ne distragă atenţia la rugăciune, el „obligă temperamentul trupesc să închipuie o imagine în minte". Demonii se ating de anumite zone ale creierului şi provoacă oamenii spre fapte rele[1]. Vorbind în limbaj ştiinţific, puterea întunericului acţionează asupra centrilor excitării şi stopării în scoarţa cerebrală.

„Astfel este viclenia demonilor – ne spune Sfântul Paisie Velicikovski –, căci ei sunt ocupaţi tot timpul cu noi; sunt ca nişte paznici, care ne urmăresc înclinaţiile şi dorinţele... Dacă observă vreo înclinaţie la noi, ne îndeamnă spre patima corespunzătoare ei, aruncându-ne plase ca să ne prindă cât mai strâns... Demonii caută în noi un pretext, ca să ne încurcăm cât mai repede în dorinţele şi înclinaţiile noastre."[2]

---

[1] Evagrie Ponticul, *Opere ascetice şi teologice*, Moscova, 1994, pp. 84-85.

[2] Arhimandritul Paisie (Velicikovski), *Crinii sau florile preafrumoase*, Odessa, 1910, pp. 54-55.

După cuvintele părintelui Paisie Aghioritul, omul sensibil şi nervos de la natură va fi făcut şi mai recalcitrant de demon, mai nesupus şi violent, iar „beţivul va fi influenţat să bea din ce în ce mai mult"[1].

Din fericire, Domnul nu permite niciodată ispite peste măsură şi dozează timpul de acţiune al acestora. Altfel, nimeni nu ar fi putut rezista în acest război nevăzut. Creatorul compătimeşte neputinţele noastre şi consideră că *cugetul inimii omului se pleacă la rău din tinereţile lui* (Facerea 8, 21).

Pentru aceea pedepseşti cu măsură pe cei care cad şi, când păcătuiesc, le deschizi ochii şi-i dojeneşti, ca să se lase de răutatea lor şi să creadă întru Tine, Doamne (Isus Sirah 12, 2). Lăsând loc pocăinţei şi milostivindu-Se de cei păcătoşi, Dumnezeu ştie foarte bine *că neamul lor este viclean şi răutatea lor este firească şi răsădită înlăuntru şi că gândul lor nu se va schimba în veac* (Isus Sirah 12, 10-11).

După cuvintele Sfântului Teofilact al Bulgariei, urmare a căderii în păcat a lui Adam, trupul uman s-a făcut „prieten păcatului". Dar aceasta nu este vina lui. Înclinaţia sufletului spre rău îi oferă păcatului libertate ca să acţioneze. „Dacă tâlharul a ocupat un castel, nu este vina castelului. Aşa e şi aici: dacă în mădularele mele va lo-

---

[1] Pr. Dionisie Taţis, *Atunci când durerea străină devine a ta. Viaţa şi învăţăturile schimonahului Paisie Aghioritul*, ed. a 2-a, Moscova, 2002, p. 166.

cui păcatul, atunci nu trupul este rău, căci el este violentat în acest fel."[1]

„Faptele mărturisesc despre creşterea păcătoşeniei naturii noastre căzute şi despre legătura dintre păcat şi predispoziţiile genetice – conchide doctorul în teologie, protoprezbiterul Vladislav Sveşnikov. În multe cazuri înclinaţia către o anumită patimă are baze genetice. Astfel, adesea poţi vedea acelaşi fel de mânie la trei generaţii (la bunică, mamă şi fiică)... Căderea în păcat, indiferent de felul păcatului, poate fi legată de o anumită predispoziţie firească... Unii oameni au înclinaţii înnăscute faţă de anumite păcate, iar faţă de altele au o respingere înnăscută."[2]

Mai subliniem că **se moştenesc nu patimile, ci doar înclinaţia către acestea, înclinaţia cea rea.** „Înclinaţia firească spre cădere, sub influenţa patimilor, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, poate fi biruită de minte cu ajutorul lucrului."[3]

Din păcate, egoismul moştenit este ca o buruiană vie, care se înmulţeşte foarte rapid. Migrând dintr-o generaţie în alta, acesta produce în noi pleava patimilor păcătoase care, deşi ne um-

---

[1] Fericitul Teofilact, arhiepiscopul Bulgariei, *Tâlcuire la epistolele Sfântului Apostol Pavel*, Moscova, 1993, p. 46.

[2] Prot. Vladislav Sveşnikov, *Schiţe ale eticii creştine*, Moscova, 2000, pp. 65, 75, 102.

[3] Apud Vladimirski F.S., „Atitudinea gândirii cosmologice şi antropologice a lui Nemesie din Edesa faţă de literatura patristică şi influenţa acestuia asupra scriitorilor ulteriori"; Nemesie al Edesei, *Despre natura omului*, Moscova, 1998, pp. 435-436.

brește libertatea, totuși nu ne-o paralizează total. Iată de ce suntem responsabili pentru comportamentul nostru și trebuie să luptăm cu patimile moștenite sau dobândite. Iată de ce în sufletele noastre se ivesc zilnic diferite conflicte interioare: între „vreau" și „nu e voie", între „nu vreau" și „trebuie".

CAPITOLUL II

Libertatea este lungimea lanțului?

Pierzând punctul de sprijin reciproc în urma căderii în păcat, duhul, sufletul şi trupul, ca părți ale firii umane, au încetat să se într-ajutoreze. Armonia din Rai a rațiunii, a sentimentului şi a voinței s-a disipat, înlăuntrul nostru instaurându-se haosul. Noi ne descompunem aproape în mod real din cauza tensiunii ridicate, pe care o resimțim încontinuu, şi a neînțelegerilor. Păcatul leagă sufletul de sine. Sufletul nu poate fi eliberat decât de adevăr, dar acest lucru e greu de făcut din cauza obiceiurilor rele.

Un rol important în susținerea conflictelor interioare îl joacă puterea inconştientă a sufletului. În numele tuturor celor ce se pocăiesc, Sfântul Pavel strigă: *Căci nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârşesc. Iar dacă fac ceea ce nu voiesc eu, nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuieşte în mine. Găsesc deci în mine, care voiesc să fac bine, legea că răul este legat de mine. Că, după omul cel lăuntric, mă bucur de legea lui Dumnezeu; dar văd în mădularele mele o altă lege, lup-*

tându-se împotriva legii minţii mele şi făcându-mă rob legii păcatului, care este în mădularele mele. (Romani 7, 19-23).

Deosebit de frumos este caracterizată această luptă interioară în poezia *Sclavul păcatului*:

Trăiesc, dar aşa cum nu e bine,
Trăiesc aşa, cum nu vreau eu.
Orice-aş face, sufletul mi-e în pustie,
Atunci când vreau să plâng, eu strig mereu,
De vreau să fiu eu bun, mă fac mai rău,
De vreau să fiu eu treaz, mă-mbăt din nou,
De vreau să postesc, mă îmbuib din nou,
De vreau să cânt, încep să plâng,
De vreau să fiu modest, mă laud iar,
De vreau să dăruiesc, zgârcit mă fac,
De vreau muncă să fac, mă lenevesc,
De vreau să lupt, îmi este frică,
De vreau să ard, mă sting neapărat,
De vreau, de vreau, de vreau...
De ce trăiesc aşa cum nu e voie?
Şi de ce trăiesc aşa cum nu vreau eu?
Libertatea este cruce, iar nu un dar,
Vreau binele şi fac doar răul,
Nu sunt robul lui Dumnezeu, ci al păcatului,
Şi m-am afundat în plăceri, pentru care voi muri,
Sunt rob păcatului, fiindcă îmi fac doar voia mea,
Şi chiar de blestem pe cel rău,
Îl slujesc în toată viaţa mea.[1]

[1] Apud Laişa N.A., „Patima ca motiv principal al comportamentului omului. Biserica şi medicina", în revista

Care este atunci mecanismul acesta al înrobirii omului prin patimi? După învăţătura Sfinţilor Părinţi asceţi, **păcatul nu se instaurează în om dintr-odată**[1]. La început vine gândul către păcat. „Alipirea" de suflet a gândului de a păcătui este asemenea unei lovituri cu sabia în perete. Aceasta nu înseamnă încă păcatul, căci nu suntem în stare să controlăm moara gândurilor care se rotesc în mintea noastră ca un roi de muşte. „Împăcarea" este alt moment, atunci când ne împăcăm cu un gând şi ne legăm de el, ca şi cum am prinde o minge care ne-a fost aruncată. În această fază dialogăm cu gândul de a păcătui, dar suntem încă în stare să refuzăm continuarea discuţiei, să alungăm gândul din minte.

Dacă gândul este păcătos, iar noi suntem de acord cu el, plăcându-ne ideea, atunci „împăcarea" devine „alcătuire" („însoţire") cu păcatul. Atunci când în interior am fost de acord cu gândul păcătos, încetând să-i opunem rezistenţă, acesta se transformă în scurt timp din „prietenul nevinovat" de odinioară în „despot crud". „Înrobirea" este unirea totală şi subjugarea minţii de către gândul păcătos, „distragerea violentă şi nevolnică a inimii", care distruge pacea sufletească. A te elibera din această robie înseamnă acum să lupţi pentru a rupe „blocada" păcătoasă.

„Vestitorul Exarhatului Bielorusiei", Minsk, 1997, nr. 1 (16), p. 58.

[1] Despre aceasta vezi mai amănunţit: Cuviosul Ioan, egumenul Muntelui Sinai, *op.cit.*, p. 125; Cuviosul Nil, *Regula vieţii mănăstireşti*, 1991, pp. 17-23.

Cu timpul **păcatul se înrădăcinează, devine obicei, parte a naturii, ca şi cum ar fi fost tot timpul acolo.** Aceasta este faza ultimă a înrobirii de către păcat. Acum patima îşi împboldeşte tot timpul victima spre noi căderi, jucându-se cu ea, aşa cum face fotbalistul cu mingea.

Şi totul începe de la nişte gânduri nevinovate! De aceea, Sfinţii Părinţi ne sfătuiesc să urmărim cu atenţie aceste gânduri păcătoase şi să ne păzim, aşa cum o face şoarecele care se teme de pisică. A tăia gândul păcătos înainte de a se înrădăcina este foarte uşor. E la fel ca şi cum ai smulge o mică buruiană, spre deosebire de smulgerea unui copac mare. În consecinţă, **libertatea noastră interioară depinde în primul rând de curăţia gândurilor.** Libertatea nu poate fi stăpânită. Aceasta poate fi doar primită, ca dar al lui Dumnezeu, cu gândul că este tot timpul asaltată de duşmani şi deci în pericol. Dacă simţul sănătos al pericolului slăbeşte, atunci libertatea este aproape pierdută şi noi suntem bolnavi în interior. Atunci **păcatul, ca o caracatiţă, ne prinde, înşfăcându-ne cu tentaculele sale.**

Sprijinindu-se pe tradiţia ascetică ortodoxă multiseculară, Sfântul Teofan Zăvorâtul descrie amănunţit începuturile şi mecanismele pierderii „libertăţii inimii", ale pierderii independenţei noastre interioare. Fiecare dintre noi este chemat să se privească pe sine însuşi şi să vadă acolo „prizonierul legat de mâini şi de picioare, dus împotriva voii sale încolo şi încoace". Cu toate acestea, prizonierul din noi se amăgeşte, fiind

convins că are deplină libertate. În realitate, legăturile acestui prizonier îl ţin alipit de lucrurile şi persoanele care îl înconjoară şi de care îi este foarte greu să se despartă[1].

Peştele care a muşcat momeala, deşi înoată în continuare, este ţinut de firul pescarului. Pasărea din colivie, deşi se mişcă, face acest lucru doar în interiorul coliviei. Patimile ne lasă libertatea de a acţiona, atât timp cât sufletul nu li se opune. Altfel, ne este foarte greu să ne stăpânim.

„Cu cât avem mai multe patimi, cu atât mai împuţină libertate este în jurul nostru. Se poate întâmpla ca un om să fie legat cu totul, fără posibilitatea de a se mişca şi a nu provoca durere celorlalţi. Acesta este asemenea celui care merge prin pădure şi s-a încurcat în crengi şi vegetaţie, dar care, fiind legat de mâini şi de picioare, nu are posibilitatea să se mişte. Astfel se simte cel care este legat de cele lumeşti", ne spune Sfântul Teofan[2].

În acest plan noi toţi suntem ca nişte înotători împotmoliţi în alge. Problema principală este, de fapt, că, deşi nu ştim să înotăm bine, ne aruncăm în apă fără a-i cunoaşte adâncimea. Dacă nu primeşte refuzul imediat, păcatul se alipeşte de noi ca o adevărată lipitoare. Omul se afundă în iluzia permisiunii totale, privită de el în mod fals ca fiind „libertate", şi nu mai apelează la „frâna" responsabilităţii. Astfel, el estompează mustrări-

[1] Sfântul Teofan Zăvorâtul, *Ce se petrece înlăuntrul nostru? Cartea de masă a monahilor şi mirenilor,* Moscova, 1998, p. 84.
[2] *Ibidem,* p. 85.

le de conştiinţă şi se afundă în „mlaştină". Omul crede că este stăpân peste dorinţele, necesităţile şi interesele sale. În fapt, el este legat de acestea. **Libertatea fără limite este o capcană.**

Nu trebuie să mergem departe pentru exemple în acest sens: dependenţa de tutun, de alcool, de droguri, de internet, de jocuri de noroc... Astăzi avem în Rusia un boom de „instituţii" ale jocurilor de noroc. Ruşii s-au dovedit a fi mari adepţi ai acestor jocuri. Despre aceasta avem cunoştinţă şi din literatura clasică, unde ruşii sunt descrişi ca amatori ai jocurilor de noroc.

Jocurile de noroc au devenit ca un fel de a doua natură a oamenilor împătimiţi de ele. De când au apărut aparatele de joc în părţile cele mai îndepărtate ale ţării, locuitorii oraşelor şi ai satelor zăngăne din jetoane aproape încontinuu. S-au născut deja legende despre câştiguri de poveste şi de aceea toţi s-au avântat, în lupta cu sărăcia, spre aparatele de joc.

Există şi alte motive. Într-o emisiune televizată se vorbea despre jurnalistul Felix Medvedev, care lucra în timpul „perestroikăi" la revista „Ogoniok". Până când s-a deschis cazinoul din Moscova, acest om avea apartament, trei maşini, şofer personal, o colecţie extraordinară de cărţi ş.a. După aceea însă, cum ieşea din redacţie, el arunca de fiecare dată zarurile, pentru a-şi pierde iar şi iar banii şi obiectele. În curând, averea jurnalistului a dispărut, iar datoria a ajuns să fie astronomică: un milion de dolari.

Alteori, când nu mai au bani, oamenii își pun în joc chiar și proprii copii, după logica: „Dacă nu aduc banii, omorâți-mi familia!" Un paznic al unei săli de jocuri din Moscova nu juca pe seama rudelor, dar acestea l-au părăsit singure. Alt jucător, de 35 de ani, a pus un anunț pe internet, cu următorul mesaj: „Le sunt dator tuturor. Nu am nimic. Nu pot trece de acest impas." Acesta își amintea următoarele: „Am văzut cum oamenii pierdeau averi întregi. Ei, ca și mine, credeau că pierd doar bani, dar și-au pierdut sufletele, starea, respectul de sine. Ei nu cred în altceva decât în imaginile pe care le arată aparatele de joc."

Iată încă o istorioară de groază. Am citit-o în presa centrală. Cadavrul tatălui a fost descoperit de fiul acestuia, Vitalie, dimineața, după ce s-a întors din tura de noapte. Alături de sârma de întins rufe, legată de mânerul ușii de la balcon, tânărul a găsit un bilet: „Iertați-mă, nu pot să fac față automatelor de joc. Am împrumutat de la cunoștințe 1150 de ruble pentru a juca..."

Apropiații săi nici nu bănuiau că el face așa ceva. Ei știau doar că tatăl încearcă să reglementeze situația financiară a familiei cu ajutorul jocurilor de noroc, dar nu pierdea niciodată sume mari. Și, deodată, finalul tragic survine în urma unei banalități!

Medicii consideră că obsesia pentru jocul de noroc (ludomania) este o boală în adevăratul sens al cuvântului. Ea poate dura luni sau chiar ani de zile și se agravează, de obicei, în timpul nopții. Boala este determinată adesea de factori spirituali,

sociali şi psihologici. O influenţă deosebită asupra oamenilor în cazul acestei boli o au devierile genetice şi biochimice (vezi cap. VI). Bolnavii nu cred aceste lucruri, explicându-şi comportamentul astfel: cazinoul înseamnă muzică, cântece, monitoare multicolore, afişe frumoase... şi nicăieri nu scrie: „Jocurile de noroc dăunează grav sănătăţii..."

La început, conştientizezi atracţia aparatelor de joc. Oare nu te simţi puternic atunci când într-o oră poţi câştiga sume imense? După aceasta, tendinţa conştientă de a câştiga se pierde şi nu rămâne decât dorinţa de a trage de manetă şi de a privi ecranul colorat. Astfel de oameni stau pe marginea prăpastiei. Ei ţin minte uneori doar că au plecat din sala de jocuri ca să mănânce un sendviş, după care au revenit la joc. Ludomaniacii continuă să joace şi în timpul somnului.

Atunci când problema se agravează, bolnavul pierde definitiv simţul realităţii. Pentru el nu mai există vreun sens în cuvintele **familie, reputaţie, muncă.** Astfel se distruge personalitatea. Aşa că aceste jocuri de „nenoroc" nu aduc nici un folos.

De ce atunci pierderea libertăţii interioare atrage după sine asemenea urmări catastrofale? Pentru a răspunde la această întrebare trebuie să înţelegem **care este relaţia dintre personalitate, conştiinţă, libertate şi moştenire**.

Sfântul Ioan Damaschinul arată că libertatea alegerii este strâns legată de conştiinţă – este conştient de sine numai acela care este „stăpânul acţiunilor sale şi nu depinde de acestea". Animalele nu sunt conştiente şi înseamnă că nu

sunt libere. „Omul însă, fiind conştient, conduce mai degrabă natura, nefiind condus de aceasta, iar urmarea acestui fapt..., doar dacă vrea, poate să-şi stăpânească dorința sau să i se supună."[1]

Această explicație poate fi comparată cu părerea vestitului medic şi filosof german Karl Jaspers. După cuvintele acestuia, conştiința vine nu din natură, ci din libertatea umană. Atunci când procedăm inconştient, ne pierdem demnitatea reală[2].

Din păcate, oamenii se comportă adesea mai urât decât animalele. De ce să ne mirăm atunci când nemulțumitul este numit porc, leneşul trântor, desfrânatul dulău, neînțeleptul berbec, iar încăpățânatul măgar?! Cel care s-a coborât din punct de vedere moral, se aseamănă prototipului său din lume animală. Vom aminti aici, de dragul dreptății, şi asemănările pozitive cu animalele: cel care vede bine este numit vultur, cel harnic albină, iar cel viteaz leu...

Astfel, **personalitate** este acel om care este deosebit în fața lui Dumnezeu, care are chipul Său unic şi irepetabil şi al cărui nume este *scris în cartea vieții Mielului* (Apocalipsa 21, 27). Personalitatea este *omul cu inima ca o comoară* (I Petru 3, 4).

Potrivit teologului V. Lossky, „personalitatea este chipul lui Dumnezeu în om, libertatea omului în relație cu firea sa". Pentru a-şi confir-

---

[1] Cuviosul Ioan Damaschin, *Expunerea exactă a credinței ortodoxe*, Moscova, Rostov-pe-Don, 1992, p. 181.

[2] Jaspers K., *Vernunft und Widernunft in ibserer Zeit*, München, R. Piper, 1950, p. 50.

ma afirmaţia el apelează la autoritatea Sfântului Grigorie de Nyssa: „Personalitatea este izbăvirea de legile necesităţii, nesupunerea faţă de autoritatea firii, posibilitatea de a te defini în mod liber". De obicei ne situăm în graniţele pe care ni le stabilesc genele, necesităţile naturale ale organismului, obiceiurile, caracterul, societatea etc. Dar esenţa omului nu depinde de nici una din acestea, ci de demnitatea, de posibilitatea de a se elibera de firea sa, nu pentru ca ea să fie nimicită, ci pentru transfigurarea ei în Dumnezeu[1].

O poziţie asemănătoare cu cea a Sfântului Grigorie, pe care o aminteşte V. Lossky, are şi psihologul şi psihoterapeutul austriac Viktor Frankl, care presupune că atracţiile omului faţă de anumite lucruri depind de spiritualitatea sa. În mod ideal, aceasta ne controlează şi ne înfrânează necesităţile biologice şi sociale. Omul este atras de lucruri, iar animalele sunt compuse din astfel de atracţii. Diferenţa este evidentă. **Omul reprezintă, în esenţă, libertatea sa faţă de propriile atracţii, faţă de ereditate şi de mediul înconjurător**. Deşi soarta şi limitările sunt importante, totuşi noi suntem cei care decidem felul în care trăim. Şi aceasta nu ne-o poate lua nimeni. Fiinţa personalităţii înseamnă libertatea de a deveni personalitate[2].

---

[1] Lossky V.N., *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit. Dogmatica Ortodoxă,* Moscova, 1991, pp. 242-243.

[2] Frankl V., *Omul în căutarea sensului,* Moscova, 1990, pp. 106-112, 208-220.

Deplinătatea personalității noastre s-a compromis, ca rezultat al căderii în păcat. Înclinația către păcat umbrește conștiința morală, limitează libertatea, independența și autonomia. Nu putem să nu păcătuim. Dacă reușim să ne ferim de păcate, atunci, dacă nu vom cere ajutorul lui Dumnezeu în statornicie, ne vom întoarce din nou la ele. Legat de aceasta Apostolul Petru citează un proverb înțelept: *Câinele se întoarce la vărsătura lui și porcul scăldat la noroiul mocirlei* (II Petru 2, 22).

Așadar suntem liberi doar în măsura în care suntem legați de Dumnezeu și luptăm cu patimile. *Fiind ei înșiși robii stricăciunii, fiindcă ceea ce te biruiește, aceea te și stăpânește* (II Petru 2, 19). Aceasta este o axiomă: harul dumnezeiesc întărește puterea voinței către bine. **Libertatea personalității întărite duhovnicește se definește prin atitudinea proprie față de evenimentele care se petrec în viața sa. Libertatea omului slab din punct de vedere duhovnicesc depinde de „lungimea lanțului său". Punctăm: acel lanț pe care și l-a pus singur (sau a permis să-i fie pus).**

Să te înfrânezi sau, cu atât mai mult, să treci peste influența păguboasă a demonilor, a lumii înconjurătoare și a moștenirii genetice defectuoase este imposibil doar cu propriile puteri, însă *la Dumnezeu toate sunt cu putință* (Matei 19, 26). De aceea nu trebuie să deznădăjduim. Domnul are putere să mântuiască și pe cel mai păcătos dintre oameni. *Dumnezeu poate să ridice pe fiii lui Avraam din pietre...*, – astfel îi încurajează Sfântul

Ioan Botezătorul pe păcătoşii care se pocăiesc şi îi ameninţă pe fariseii lăudăroşi.

Rezumăm prin cuvintele lui V. Frankl: „Moştenirea nu este decât materialul din care se construieşte omul pe sine. Ea nu reprezintă mai mult decât nişte pietre care pot fi utilizate sau pot fi aruncate de constructor. Constructorul însă nu este format din pietre."[1]

Aici apare o întrebare legitimă: cum este mai bine să-ţi utilizezi potenţialul natural?

---

[1] *Ibidem*, p. 79.

CAPITOLUL III

Noi şi predispoziţiile noastre native

În literatura psihologică de specialitate predispoziţia este înţeleasă ca direcţionarea spre o activitate corespunzătoare, necesitatea de a te preocupa de aceasta. Atunci când suntem înclinaţi să facem ceva, ne place să procedăm într-un fel anume. Aceasta uşurează munca. Ea devine atractivă şi nu este doar un mijloc de atingere a unui scop oarecare[1].

În această carte nu vom analiza înclinaţiile din punct de vedere psihologic, ci medical şi teologic. **Vom considera ca înclinaţii înnăscute daturile naturale şi predispoziţia moştenită spre ceva anume, de exemplu spre patimă, boală sau anomalie.**

Înclinaţiile naturale sunt de tip moştenire (acestea apar în momentul fecundării ovulului)

---

[1] Despre aceasta vezi mai amănunţit: *Capacităţile şi înclinaţiile: cercetări complexe,* sub red. lui E.A. Golubeva, Moscova, 1989, pp. 151-152; Kadârov B.R., *Capacităţile şi înclinaţiile. Cercetare psihofiziologică,* Taşkent, 1990, pp. 81-83.

sau se formează în perioada embrionară (de la concepere până la naştere). De aceea noi nu venim pe această lume fiind *tabula rasa*. Suntem deja îngreunaţi sau, dimpotrivă, dăruiţi cu anumite „bagaje moştenite". Forţa înclinaţiilor moştenite depinde de gene, de dezvoltarea intrauterină, de educaţie etc. Mediul înconjurător stinge sau stimulează apariţia înclinaţiilor înnăscute. Iată de ce înclinaţiile nu ies la iveală toate şi în aceeaşi măsură.

Înclinaţiile înnăscute îşi pun amprenta asupra formării organelor şi a ţesuturilor, asupra psihicului, capacităţilor, comportamentului şi, indirect, asupra formării personalităţii. Trebuie să învăţăm să înţelegem aceasta. De exemplu, predispoziţia pentru cancer, schizofrenie sau epilepsie influenţează în mod deosebit sănătatea fizică, contactele sociale, precum şi viaţa duhovnicească a omului. Nu este un secret că oamenii predispuşi la oarecare boli se îmbolnăvesc mai rapid de acestea decât cei care nu sunt predispuşi.

Din punctul de vedere al teologiei morale, înclinaţiile înnăscute pot fi împărţite în trei categorii:

– pozitive (înclinaţia către acurateţe etc.);

– neutre (muzicalitate, tendinţa către discipline umaniste şi tehnice etc.);

– negative (înclinaţia spre beţie, mânie, melancolie, isterie etc.).

Trebuie să avem o atitudine foarte serioasă faţă de „bagajul nostru moştenit". Principiul general este următorul: **înclinaţiile pozitive trebuie dezvoltate, cele neutre trebuie îndreptate spre vir-**

tuţi, iar cele negative tăiate. Aceasta este o componentă foarte importantă a luptei duhovniceşti a creştinului pentru mântuirea sufletului său.

Vom da câteva exemple.

Dacă înclinaţia înnăscută către acurateţe este folosită „în mod direct", atunci aceasta îl ajută pe om să se gospodărească, să fie curat, păstrător şi sârguincios. Cine are această calitate din naştere are un start excelent. Însă uneori (mai ales asociată cu un caracter epileptic) acurateţea se hipertrofiază, se transformă în pedantism insuportabil, meschinărie, scrupulozitate şi punctualitate excesivă. Aşa că este foarte dificil să comunici cu un astfel de om.

Printre înclinaţiile neutre din punct de vedere moral amintim tendinţele de a călători şi de a sta acasă, care sunt parţial condiţionate de gene. Este evident că cel care are dor de ducă e bine să-şi canalizeze energia pentru a face ceva bun. El nu trebuie să privească lumea fără scop, hălăduind pe unde apucă, ci să cunoască manifestările culturale ale diferitor popoare sau să facă pelerinaje la locurile sfinte, pentru folos sufletesc. Omul căruia îi place să stea acasă are, în acest fel, timp pentru rugăciune, meditaţie, lectură duhovnicească..., dar el îşi poate utiliza potenţialul şi altfel: să se închidă în sine, să se detaşeze de durerea celor din jur şi să petreacă timpul în van.

La fel are dreptul să se comporte şi omul care este dăruit din punct de vedere muzical: să cânte imnuri lui satan, să compună cântece murdare sau, dimpotrivă, să cânte în corul bisericii şi

să fie preocupat de arta autentică. Alegerea este a omului, dar auzul bun, memoria excepţională şi simţul ritmului le are de la natură, mai bine zis de la Dumnezeu.

Din tăria moştenită a caracterului se nasc fie statornicia, bărbăţia şi hotărârea, fie cruzimea, încăpăţânarea şi lipsa de condescendenţă. Dacă cineva a moştenit o sensibilitate deosebită, aceasta este calitate neutră din punct de vedere etic. Unii oameni pot dezvolta pe baza unei astfel de predispoziţii trăsături de caracter precum milostenia, înţelegerea celuilalt, compătimirea, iar alţii pot dezvolta suspiciunea excesivă, neîncrederea în oameni şi supărarea.

Stareţul Paisie Aghioritul afirmă: „Impresionabilitatea şi sensibilitatea sunt daruri fireşti. Din păcate însă, diavolul reuşeşte să le folosească pe acestea în scopurile sale. Diavolul insuflă celui sensibil şi impresionabil să îngroaşe tonurile pentru a nu fi în stare să treacă peste diferite greutăţi şi să cadă foarte uşor. Dacă utilizezi trăsătura sensibilităţii cu folos, atunci poţi ajunge la ceruri cu ea. Dacă însă permiţi ca aceasta să fie acaparată de diavol, atunci ea va fi dăunătoare... Astfel, omul alungă de la el darurile divine. În loc să mulţumească lui Dumnezeu, el înţelege toate pe de-a-ndoaselea."[1]

Problema nu constă în firea umană, ci în felul în care o capacităm pe aceasta. **Atunci când per-**

---

[1] Părintele Paisie Aghioritul, *op. cit.*, pp. 47-48.

sonalitatea face alegerea, există posibilitatea să se realizeze treptat înspre bine sau înspre rău.

Înclinaţiile neutre şi, cu atât mai mult, cele bune sunt asemenea talanţilor din Evanghelie, pe care stăpânul le-a lăsat slugilor sale. *Unuia i-a lăsat cinci talanţi, altuia doi, iar altuia unul, fiecăruia după putere.* Repetăm: *Fiecăruia după putere,* nu prea mult, pentru ca cele primite să nu frângă sau să strivească omul. *După un timp, stăpânul s-a întors la slugi şi le-a cerut să dea socoteală.* Cel care a înmulţit, prin trudă şi rugăciune, talanţii, a intrat *întru bucuria stăpânului* său. Dar sluga vicleană şi leneşă, care nu a vrut să muncească, a fost aruncată *în întunericul cel mai din afară,* unde *este plângerea şi scrâşnirea dinţilor* (vezi Matei 25, 14-30).

Înclinaţiile cele rele, înnăscute, reprezintă pentru noi un interes major. Acestea nu sunt daruri ale lui Dumnezeu, ci „pleava celui viclean". Într-o oarecare măsură, ele îl împing pe om să săvârşească fapte care nu sunt bineplăcute Domnului.

Uneori poţi întâlni oameni care caută „senzaţii tari". Aceştia sunt înclinaţi spre pericol, spre riscul care le stârneşte simţurile. Unii ca aceştia merg pe „muchia cuţitului". O astfel de viaţă se exprimă în diferite feluri: tendinţa de a se preocupa de sporturi extreme (curse auto, alpinism, sărituri cu paraşuta ş.a.); patima drogurilor sau a alcoolului; patima jocurilor de noroc, a schimbării frecvente de parteneri sexuali şi alte extreme[1].

---

[1] Despre aceasta vezi mai amănunţit: Egorova M.S., Zâreanova N.M., Parşikova O.V., Peankova S.D., Certiukova I. D., *Genotipul, mediul, dezvoltarea,* Moscova, 2004, pp. 388-389.

Dorința de „a fi pe marginea prăpastiei", de a „întinde coarda la maximum", reprezintă o particularitate a personalității, alegerea acesteia. După părerea savantului american Marvin Zuckerman, aceasta se explică, în parte, prin gene[1].

Tendința înnăscută de a căuta „senzațiile tari" este una din urmările tipice ale căderii lui Adam, sursă a propriilor noastre păcate. Pentru a trece peste înclinațiile de felul acesta este nevoie cel puțin să le calificăm corect şi să le corelăm cu învățătura Părinților. Ne vom convinge în continuare că înclinațiile păcătoase îşi au rădăcina în felul de a fi pătimaş al omului şi, de aceea, corespund unor patimi concrete. Pentru că patimile de bază sunt în număr de opt, este logic să structurăm şi înclinațiile negative ale omului în opt grupe.

Odată cu aceasta, vom remarca din start că nu se poate constitui un sistem organic şi neartificial în acest sens. După cuvintele marelui râvnitor al asceticii ortodoxe, episcopul Barnaba (Beleaev): „În patimile nebuneşti se văd doar indecența şi dezorganizarea". De aceea orice schemă a patimilor realizată de Sfinții Părinți nu este universală, deşi fiecare conține adevărul său[2].

Acelaşi lucru se referă şi la încercările de a „lega" strâns înclinațiile înnăscute păguboase şi bolile provocate de patimile legate de simțul moral. În acest caz nu poți evita condiționarea, omite-

[1] Apud *ibidem*, pp. 450-451.

[2] Episcopul Barnaba (Beleaev), *op. cit.*, vol. I, p. 312.

rea şi rezerva. De exemplu, Sfântul Ignatie Briancianinov consideră că beţia este o varietate a lăcomiei[1]. Episcopul Barnaba include în aceeaşi categorie fumatul şi drogurile, pe când deznădejdea şi sinuciderea le leagă nu atât de deprimare, cât de tristeţe[2]. Este clar că această abordare e una acceptabilă, dar nu reflectă în totalitate problema şi nici toate cauzele bolilor respective.

Însumăm cele spuse mai sus astfel:

- căderea în păcat a lui Adam;
- degradarea moştenită a firii umane;
- cele opt patimi;
- mecanismele genetice şi fiziologice ale patimilor;
- înclinaţiile rele, pătimaşe;
- păcatele personale ale omului;
- conflictele interioare ale persoanei;
- lupta duhovnicească.

Acum vom relata mai amănunţit fiecare dintre cele opt grupe de înclinaţii rele.

---

[1] *În ajutorul celor care se pocăiesc*, p. 1.

[2] Episcopul Barnaba (Beleaev), *Bazele artei sfinţeniei. Experienţa asceticii ortodoxe*, Nijni-Novgorod, 1996, vol. II, pp. 108-135, 247-249.

CAPITOLUL IV

Pântecele nepotolit

Atracția spre hrană este o necesitate firească a omului. Domnul Dumnezeu i-a permis lui Adam să mănânce din orice pom al grădinii Raiului, în afara celui al cunoașterii binelui și răului. După ce protopărintele a încălcat această poruncă, toți urmașii săi au fost nevoiți să-și dobândească hrana *în sudoarea feței*. De aceea ne rugăm Tatălui Ceresc: *Pâinea noastră cea spre ființă, dă-ne-o nouă astăzi* (Luca 11, 3).

Apostolul Pavel spune că *mâncarea nu ne apropie de Dumnezeu, căci Împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare și băutură, ci dreptatea și pacea și bucuria întru Duhul Sfânt* (I Corinteni 8, 8; Romani 14, 7). Hrana este necesară pentru activitatea organismului (vezi Fapte 27, 34) și este strâns legată de lumea interioară a omului. Atunci când oamenii s-au purtat fără minte *pentru fărădelegile lor au fost umiliți. Urât-a sufletul lor orice mâncare și s-au apropiat de porțile morții. Dar au strigat către Domnul în necazurile lor și din nevoile lor i-a izbăvit* (Psalmi 106, 17-19).

Uneori, din cauza unei bucăţi de pâine, unii îşi chinuiesc sau îşi omoară fraţii. Înfometarea îndelungată desprinde adeseori masca de pe chipul omului şi atunci toate urâţeniile pe care le ascundea aceasta ies la iveală. Cel care trece smerit peste această nenorocire, acela rabdă cu cinste încercarea pentru jertfelnicie şi omenire.

Cuviosul Ioan Casian arată că, în conformitate cu trupul, vârsta şi genul, trebuie să analizăm calitatea, cantitatea şi timpul hranei: „Dar toţi trebuie să aibă aceeaşi regulă de strunire a trupului pentru abţinerea inimii şi întărirea duhului."[1]

Atracţia pentru hrană se manifestă în mod subiectiv prin senzaţiile de foame şi de sete. Dacă în sânge se încalcă echilibrul dintre zaharuri, apă şi alte substanţe necesare, atunci organismul are tendinţa de a completa componenta lipsă. Centrele care reglementează utilizarea hranei se află într-un loc anume al creierului uman: hipotalamus. Zonele acestuia răspund pentru senzaţiile de foame, sete şi saţietate. Astfel, funcţionează un sistem unic, ce menţine greutatea corpului la un nivel optim, indicat de gene.

Slăbirea atracţiei pentru hrană se exprimă prin scăderea apetitului, până la dispariţia completă a acestuia, iar întărirea acestei atracţii, prin creşterea apetitului. Lăcomia, care include chiar şi mâncatul lucrurilor necomestibile, se observă la cei cu debilitate mintală, înnăscută sau dobândită. Pe lângă excesul în mâncare, lăcomia inclu-

---

[1] Cuviosul părinte Ioan Casian, *op. cit.*, p. 51.

de şi nerespectarea posturilor, beţia şi alte „îndulciri" fără măsură ale trupului.

1. Îmbuibarea

Cauzele îmbuibării sunt diferite. Sfântul Ioan Scărarul scrie că „adesea demonul se aşază în stomac şi nu-i permite omului să se sature, deşi acesta a mâncat deja toate grânarele din Egipt şi a băut toată apa din Nil"[1]. Cu alte cuvinte, cel ispitit are senzaţia de saţietate slăbită şi nu mai simte când se satură, nu simte când i s-a umplut stomacul.

Adesea motivul mâncatului excesiv îl constituie mânia, tristeţea, plictiseala, frica, dar şi sentimentul de singurătate şi de gol interior. În astfel de situaţii oamenilor li se pare că hrana estompează durerea, îi ajută să treacă peste depresii şi le conferă un sentiment de siguranţă. Uneori îmbuibarea devine metodă pentru eradicarea stresului emoţional. Psihologii sunt convinşi că hrănirea din belşug şi grija excesivă pentru copil reprezintă încercarea de a compensa insuficienţa dragostei părinţilor pentru copii. La rândul lor, cu ajutorul hranei, copiii se apără de depresiile provocate de lipsa tandreţei materne.

Cultura hranei poartă şi amprenta diverselor tradiţii naţionale. Popoarele au demult formate ideile despre frumuseţea umană. În unele locuri

---

[1] Cuviosul Ioan, egumenul Muntelui Sinai, *op. cit.*, p. 109.

este preţuit trupul zvelt, iar în alte părţi semnul poziţiei sociale înalte este considerat a fi obezitatea.

Un rol important este jucat şi de factorii biologici. Astfel, unii oameni consumă multă mâncare bogată din punct de vedere caloric, dar nu se îngraşă, iar alţii, dimpotrivă, prind în greutate rapid şi depun eforturi foarte mari pentru a slăbi. În parte, aceasta se explică prin aceea că **înclinaţia către îngrăşare sau slăbire este moştenită.** Ca reacţie la diferenţele de greutate ale organismului, intră în acţiune diferite mecanisme compensatorii. Astfel, organismul se împotriveşte schimbării greutăţii, tinzând să păstreze nivelul iniţial, fixat genetic.

Cercetători din cadrul Spitalului Central din Massachusetts şi de la Universitatea Cambridge au descoperit că la reglementarea rezervelor de grăsimi ale organismului participă aproximativ 440 de gene. Trecerea de la „zvelt" la „plinuţ" se produce pe la vârsta mijlocie a omului, atunci când cantitatea de energie acumulată depăşeşte consumul acesteia. Omul cu greutate normală mănâncă moderat şi satisface nevoile fireşti ale organismului. Omul plinuţ mănâncă doar cu 0,1% mai mult decât are nevoie, iar cel foarte gras doar cu 0,2-0,3% peste normă. S-ar părea că nu este prea mult, dar este suficient pentru a se îngrăşa semnificativ. Iată care este rolul genelor în această privinţă! Deşi cercetarea a fost făcută pe animale, specialiştii sunt convinşi că genele funcţionează în acelaşi fel şi la oameni[1].

---

[1] „Globul medical", Revistă medicală, 2002, nr. 8, p. 22.

Până acum nu este încă foarte clar ce anume se moşteneşte: forţa atracţiei pentru mâncare, capacitatea ţesuturilor de a acumula grăsimi, activitatea fizică redusă, obişnuinţa de a pune capăt stresului cu ajutorul hranei sau dereglarea senzaţiei fiziologice de saţietate? Nu este exclus ca toţi aceşti factori să aibă un aport comun la apariţia obezităţii.

Îmbuibarea este foarte periculoasă pentru cei care sunt genetic predispuşi spre obezitate. Părinţii cu o masă corporală normală au astfel de copii în 7% din cazuri. Dacă unul dintre părinţi suferă de obezitate, atunci copilul poate deveni obez în 40% din cazuri, iar dacă ambii părinţi sunt obezi posibilitatea îngrăşării creşte la 80%[1]. În mare, masa corpului depinde de circumstanţe exterioare (de exemplu, caracterul hranei şi al muncii), iar înălţimea şi constituţia sunt condiţionate genetic.

Aceasta ne obligă să ne punem, în modul cel mai serios, problema **influenţei reciproce a informaţiei genetice şi a substanţelor nutritive.** Omul predispus la obezitate slăbeşte greu şi se îngraşă foarte uşor, spre deosebire de cel care nu are o astfel de moştenire genetică. Tocmai de aceea el trebuie să urmărească atent felul în care se alimentează, pentru a evita urmările nefaste asupra stării sale de sănătate.

Trebuie să începi de la naştere cu atenţia sporită. S-a observat că alăptarea în primele ore după naştere blochează cu câteva luni gena obezităţii

---

[1] Bräutigam V., Christian P., Raad S., *Medicina psihosomatică: Manual,* Moscova, 1999, p. 280.

la copil, nepermiţând astfel dezvoltarea aşa-zisei „memorii a ţesutului adipos". Pruncii alăptaţi imediat după naştere evită pericolul obezităţii, chiar dacă au o moştenire genetică negativă din acest punct de vedere. Aceasta se datorează nepreţuitului colostru (predecesorul laptelui matern, eliminat de glandele mamare). Alăptarea artificială nu are astfel de efecte.

În continuare sunt foarte importante grija pentru noul născut, hrănirea acestuia, activitatea fizică ş.a. Dar este un fapt sigur că anumite substanţe nutritive fie frânează, fie activează dezvoltarea genei obezităţii.

Aşadar nu este deloc indiferent pentru aparatul nostru genetic şi pentru sistemul imunitar ce fel de hrană consumăm! Nu este un secret faptul că unele produse sunt toxice, cancerigene sau provoacă alergii. Noi însă, de multe ori, avem încredere în reclame, riscând astfel să ne oferim, nouă şi copiilor, un „ucigaş" la masă, mai bine zis în loc de masă.

Pentru sănătatea omului are importanţă nu doar raţia zilnică, ci şi felul în care mâncau străbunii. În acest sens foarte interesante sunt cercetările savantului suedez Gunnar Kaati şi ale colegilor săi. Aceştia au analizat evoluţia bolilor a 300 de suedezi născuţi între 1890 şi 1920. Datele pe care le aveau au fost confruntate cu datele despre recoltele strânse în Suedia în anii copilăriei pacienţilor. Datorită acestei informaţii este mai uşor să analizezi condiţiile de hrană ale oamenilor în-

tr-o anume perioadă. Apoi cercetătorii au studiat şi starea de sănătate a nepoţilor acestor oameni.

S-a ajuns la concluzia că nepoţii celor care au mâncat fără măsură în copilărie au mai multe şanse să se îmbolnăvească de inimă şi au diabet de 4 ori mai des decât nepoţii celor care au mâncat cu măsură în copilărie. În fapt, concluzionăm că bunicii lacomi distrug sănătatea nepoţilor lor. Cauza acestei legături nu este clară deocamdată, căci foamea şi saţietatea nu se fixează în gene. Totuşi, particularităţile vieţii bunicului influenţează într-un fel oarecare starea de sănătate a nepoţilor[1].

Rezultatele publicate au dat naştere multor întrebări. Încă urmează să se afle dacă şi regimul alimentar al bunicilor pe linie maternă (bunicile, străbunicile ş.a.m.d.) se reflectă asupra sănătăţii urmaşilor. Dar faptul descoperit ne obligă să ne gândim bine la responsabilitatea noastră asupra sănătăţii generaţiilor viitoare.

2. Alcoolismul

Analizând biografia împărătesei Ecaterina a II-a şi pe cea a fiului său Pavel I, psihiatrul rus Vladimir Feodorovici Cij ajunge la o concluzie interesantă: aceştia nu erau gurmanzi, fiul moştenind de la mama sa neplăcerea de a mânca. Împăratul se mânia foarte repede dacă nu i se

[1] „Felul de a mânca al bunicului influenţează nepoţii?", în rev. „Ştiinţa şi viaţa", 2003, nr. 3, p. 50.

împlinea dorinţa, oricât de mică ar fi fost, dar niciodată nu a făcut observaţie vreunui servitor pentru mâncarea prost gătită[1].

Ambilor nu le plăceau băuturile alcoolice. Ţinând seama de alcoolismul generalizat în societatea timpului respectiv, abţinerea lui Pavel I este de mirare. Acesta nu şi-a căutat niciodată mângâierea în vin şi, deşi era împătimit de militărie, nu se asemăna cu ofiţerii beţivi. V.F. Cij explică toate acestea prin ereditate[2].

Sigur că principala cauză a evadării cuiva în împărăţia iluziilor alcoolice şi narcotice este golirea spirituală, pierderea sensului vieţii, alienarea orientărilor morale, ideologia consumismului şi cultul succesului material. Începuturile personalităţii „alcoolice" (şi „narcomane") îşi au rădăcina, de asemenea, în educaţia incorectă şi obişnuinţa de a îndepărta disconfortul cu ajutorul stupefiantelor.

Dar un aport important în cazul dependenţei de alcool îl are şi moştenirea genetică. Despre aceasta citim în... *Biblie*. Acolo se spune că îngerul Domnului a venit la soţia dreptului Manoe şi i-a prezis: *Iată, ai să zămisleşti şi ai să naşti un fiu; aşadar să nu bei vin şi sicheră şi să nu mănânci nimic necurat, căci copilul chiar din pântecele mamei şi până la moarte va fi nazireu al lui Dumnezeu* (Judecători 13, 7).

---

[1] Cij V.F., *Psihologia omului rău, a stăpânului, a fanaticului. Notiţe ale unui psihiatru,* cuvânt înainte de N.T. Unaneaţ, Moscova, 2001, p. 107.

[2] *Ibidem,* p. 107.

Să amintim că în timpurile Vechiului Testament nazireii îndeplineau slujiri deosebite Domnului şi îşi asumau de bună voie anumite privaţiuni (mai ales să nu bea alcool). Să ne gândim acum puţin de ce Sfântul Înger îi porunceşte mamei înainte de zămislire şi în timpul sarcinii să aibă un mod de viaţă ca cel al nazireilor? Oare nu ca să nu mânjească în vreun fel pe alesul Domnului încă din pântece, ci să cultive în el înclinarea spre trezvie?

Rezistenţa la consumul alcoolului depinde, într-adevăr, de mai mulţi factori spirituali şi genetici. Genele anume controlează cantitatea şi funcţiile fermentului care „prelucrează" alcoolul în organism. Dacă acest ferment este insuficient, atunci molecula de alcool din ficat se descompune cu dificultate şi astfel apare alergia la alcool. Aceasta este caracteristică, spre exemplu, eschimoşilor, aleuţilor, locuitorilor din peninsula Ciukotka şi indienilor din America de Nord. Chiar şi de la doze mici persoanele care fac parte din triburile enumerate încep să aibă tensiune joasă, puls intensificat, pielea înroşită, senzaţii de vomă. Reacţia extremă a acestora la alcool este coma, care le pune viaţa în pericol[1].

Nu doar rezistenţa la alcool se moşteneşte, ci şi predispoziţia spre alcoolism. Această patimă se transformă într-o boală gravă, mai ales dacă omul creşte de mic în medii sociale negative din acest punct de vedere.

---

[1] Karson R., Batcher J., Mineka S., *Psihologia anormală*, ed. a 11-a, Sankt-Petersburg, 2004, pp. 634-635.

Să presupunem că s-au adunat vreo 15 băieţi la o petrecere. Dorind să se simtă maturi sau bine dispuşi, beau alcool. În general, beau cam aceeaşi cantitate de alcool fiecare. După un an unii din ei mai beau la întâlniri de acest gen, dar pot să se şi abţină, iar alţii nu pot rezista fără să bea alcool. Există mai multe explicaţii ale acestui fapt: duhovniceşti, psihologice şi medicale. Nu este exclus ca de vină să fie anume înclinaţia genetică înnăscută.

Subliniem că **se moşteneşte nu alcoolismul în sine, ci riscul dezvoltării acestuia**. Una din ipotezele ştiinţifice afirmă că „gena biologică a alcoolismului" se transmite nemijlocit de la tată la fiu şi de la mamă la fiică. Alţi cercetători indică faptul că nu există o astfel de genă. Numai că acum s-au descoperit cam 15 gene, ale căror defecte sunt legate de această boală (alcoolismul). Iată de ce copiii alcoolicilor, înfiaţi de familii în care nu se bea, se îmbolnăvesc de 4 ori mai des de alcoolism cronic decât copiii părinţilor sănătoşi! Conform statisticilor, în familiile sănătoase devin alcoolici cam 9% dintre fii, iar în cele de alcoolici 37%[1]. Diferenţa, după cum se vede, este copleşitoare.

---

[1] Despre aceasta vezi mai amănunţit: Liciko A.E., Bitenski V.S., *Narcologie adolescentină: Manual*, Leningrad, 1991, pp. 138-139; Liskovski O.V., *Riscul genetic de dezvoltare a alcoolismului: Intoxicaţia şi dependenţa alcoolică*, Minsk,1988; Romanov K., Kaprio J., Rose R.J., Koskenvuo S., *Genetics of alcoholism: effects of migration on concordance rates among male twins* // Alcohol. Suppl., 1991, nr. 1, pp. 137-140.

La 30% dintre bărbații alcoolici cel puțin unul dintre părinți a avut probleme cu alcoolismul. Boala se regăsește la astfel de persoane în 29,5% din cazuri, față de 11,4% cum e cazul familiilor sănătoase. Atunci când ambii părinții sunt alcoolici această cifră ajunge la 41,2%. Printre fiicele familiilor nebăutoare nivelul celor care cad în patima alcoolului este de 5%. Dacă unul din părinții femeii a fost alcoolic, cifra crește la 9,5%, iar dacă ambii au avut această boală, la 25%[1].

Să ne închipuim acum următoarea situație: doi gemeni sunt zămisliți în același ovul fecundat. Este vorba de monozigoți, care sunt identici din punct de vedere genetic și foarte asemănători și la exterior. Să presupunem că s-au născut din părinți care beau mult. În acest caz ambii gemeni riscă în mare măsură (54% din cazuri) să devină alcoolici, chiar dacă din diferite motive sunt despărțiți și educați în familii și sfere sociale diferite.

Altă situație este atunci când părinții alcoolici zămislesc gemeni din două ovule. Aceștia sunt dizigoți și, deoarece atât din punct de vedere genetic, cât și la exterior nu seamănă între ei foarte tare, nu este obligatoriu ca ei să se îmbolnăvească de alcoolism în aceeași măsură. Unul din ei poate fi mai predispus decât celălalt. Doar în 28% din cazuri vor deveni alcoolici ambii gemeni, indiferent dacă aceștia cresc împreună sau separat.

Directorul Institutului pentru probleme medico-biologice din cadrul Centrului național

---

[1] Karson R., Batcher J., Mineka S., *op. cit.*, pp. 633-634.

de narcologie al Ministerului Sănătăţii din Rusia, academicianul Irina Anohina, presupune că la baza dependenţei psihice de alcool stau unele deranjamente ale sistemului nervos, în „centrul plăcerii" din creier. Impulsurile nervoase se transmit cu ajutorul diferitelor substanţe chimice – neuromediatori (dopamină, serotonină ş.a.), iar alcoolizarea îndelungată duce la insuficienţa dopaminei. Deficitul continuu al acestei substanţe contribuie la apariţia depresiei, la extenuarea psihicului şi degradarea personalităţii[1].

Mai mult, alcoolul reprimă producerea „hormonilor fericirii" în organism (endorfina, encefalina) şi slăbeşte funcţiile receptorilor corespunzători. Din această cauză organismul duce tot timpul lipsă de combinaţiile biologice active necesare. Atunci apare necesitatea acută de a le primi din afară. Alcoolul, în schimb, se substituie funcţiilor „hormonilor fericirii" şi atunci cercul vicios se închide. Cu cât omul bea mai mult, cu atât mai puţin produce organismul acestuia „hormonii fericirii" şi are nevoie din ce în ce mai mult de altă doză de alcool. Astfel se formează una din zalele dependenţei.

Odată cu trecerea timpului, la alcoolici, mai ales pe fondul unei moşteniri negative, se schimbă structurile responsabile de diverse procese

---

[1] Anohina I.P., *Mecanismele biologice ale dependenţei de substanţe psihactive (patogeneza). Cursuri de narcologie,* Moscova, 2001, pp. 15-16; „Alcoolismul, narcomania şi genetica", „Revista medicală", nr. 22, 26 martie, 2003, p. 9.

psihice şi chimice. Copiii alcoolicilor suferă de multe ori de insuficienţa „centrului plăcerii" (sistemul „recompensei pentru creier") şi a „hormonilor fericirii". Pe urmele părinţilor lor, aceştia sunt împinşi spre căutarea anumitor plăceri în viaţă, spre hedonism, şi atunci încep să bea[1].

În lumea ştiinţifică şi cea teologică există paralele în ce priveşte părerile despre această boală. Sfântul Ioan Damaschin scrie că trupul se dedă cu uşurinţă patimilor, căci în el se află „mirosul şi simţul păcatului, adică plăcerea şi satisfacţia". Forţele josnice ale sufletului împing omul spre dobândirea plăcerilor interzise de Dumnezeu. Sursa acestei înclinaţii este senzualitatea, complacerea în păcat[2], „dulceaţa vremelnică a păcatului".

Traducând această părere în limbaj contemporan, psihologul şi preotul Andrei Lorgus vorbeşte despre existenţa în organism a unor complexe psihofiziologice stabile. În cadrul acestora „se păstrează memoria stimulării specifice a trupului, care duce la plăcere". Mai departe, dependenţa chimică declanşează mecanismul special care provoacă de fiecare dată o stare emoţională concretă – plăcerea[3].

Astfel, cu ajutorul alcoolului, plăcerea se dobândeşte pe calea „lăturalnică" (biochimică). Şi, pentru că, prin natura sa, omul tinde spre ferici-

---

[1] „Alcoolismul, narcomania şi genetica", p. 9.

[2] Cuviosul Ioan Damaschin, *op. cit.*, p. 327.

[3] Pr. Andrei Lorgus, *Conţinutul teologic şi psihologic al noţiunii de „patimă"*, http://www.fapsyrou.ru.

rea autentică, negăsind-o, se mulţumeşte cu un surogat. În fapt, dacă plăcerea este obţinută uşor, atunci omul nu se mai gândeşte să obţină şi fericirea. Atunci când scopurile spirituale sunt schimbate cu reacţiile chimice, viaţa se încheie într-un impas, într-o capcană. Raţiunea nu tinde spre ceea ce este înalt, ci caută fundul sticlei de băutură.

Astfel se împlineşte ce este scris în Sfânta Scriptură: *Vei fi ca unul care stă culcat în mijlocul mării, ca unul care a adormit pe vârful unui catarg. M-au lovit... Nu m-a durut! M-au bătut... Nu ştiu nimic! Când mă voi deştepta din somn, voi cere iarăşi vin* (Pilde 23, 34-35).

Copiii alcoolicilor sunt predispuşi de obicei spre impulsivitate şi risc, sunt instabili emoţional şi au greutăţi în privinţa planificării acţiunilor. Pe viitor, adolescenţii nervoşi şi tinerii cu intelect subdezvoltat vor fi înclinaţi spre cruzime, agresivitate, fapte criminale şi vor fi foarte uşor influenţabili... Problema se agravează pentru că astfel de persoane sunt convinse de binefacerile alcoolului, refuzând categoric să se considere bolnave sau să se trateze.

Astfel, **obiceiul „otrăvitor" se implantează la nivelurile genetic, biochimic şi fiziologic, după care trece de la o generaţie la alta.**

Despre asemănarea dintre mamele beţive şi odraslele acestora care s-au dedat aceleiaşi patimi vorbea şi Aristotel. „Beţivii nasc beţivi" sună aforismul unui alt filosof grec – Plutarh. Genealogia urmăreşte astfel de familii nenorocite, din generaţie în generaţie.

Oricât de curios ar părea, fiicele alcoolicilor (indiferent care dintre părinți este bolnav), chiar dacă nu sunt prinse de alcoolism, se mărită de două ori mai des cu alcoolici decât fiicele părinților care nu beau. Fiii alcoolicilor nu au astfel de preferințe. Probabil că genele „rude" „atrag" soția către soț[1].

Un rol important în această privință este jucat de psihologie. Copilul copiază inconştient „manierele" din familie şi stereotipurile de comportament. El îşi însuşeşte stilul de comunicare învățat acasă şi îl transmite ulterior în propria familie.

Dar să nu ne grăbim cu concluziile condamnând! În viața reală nu sunt toate chiar atât de clare şi liniare. Putem vorbi mai degrabă despre o tendință decât despre o schemă crudă. Într-adevăr, genele influențează soarta oamenilor, dar nu o predetermină şi nu ne lipsesc de libertatea voinței. Foarte mult depinde şi de educație, de efortul personal, de puterea de a înfrunta psihologic şi pedagogic obiceiurile rele.

Tatăl lui Beethoven era alcoolic cronic. De mic copil compozitorul se îmbolnăvea foarte des şi grav, iar pe la mijlocul vieții (31 de ani) a surzit complet. Toate acestea însă nu l-au împiedicat să cucerească înălțimile artei muzicale şi să-şi înscrie pe veci numele în istoria artelor. De aceea,

---

[1] Despre aceasta vezi mai amănunțit: Schuckit S.A., Tipp J.E., Kelner E., *Are daughters of alcoholics more likely to marry alcoholics?*, Am. J. Drug. Alcohol Abuse, 1994, nr. 20 (2), pp. 237-245; Velikov V.V., „Încotro merge evoluția omenirii?", în rev. „Omul", 2003, nr. 2, p. 25.

proverbul bătrânesc „Ce se naşte din pisică şoareci mănâncă" este adevărat doar în ce priveşte animalele şi plantele, căci harul lui Dumnezeu şi dragostea omului fac, cu adevărat, minuni.

Foarte multe depind de educaţie, de efortul personal, de posibilitatea de a trece psihologic şi pedagogic peste obiceiurile rele. Trebuie să fim foarte atenţi la copiii şi adolescenţii care sunt hiperactivi, emoţionali, neastâmpăraţi sau, dimpotrivă, închişi (vezi Cap. VIII şi Addenda VI). Aceştia simt o stare de disconfort încă de timpuriu şi nu înţeleg ce se întâmplă cu ei, căutând o ieşire din starea de stres care îi macină. Odinioară, o astfel de ieşire din starea nervoasă era participarea la cercuri de creaţie, de sport ş.a., dar comercializarea societăţii şi „capitalismul sălbatic", care au acaparat ţara noastră, nu mai permit petrecerea frumoasă a timpului liber şi odihna.

De obicei, copiii alcoolicilor sunt predispuşi spre impulsivitate şi risc, sunt instabili şi îşi planifică acţiunile cu dificultate. În viitor, adolescenţii nervoşi şi tinerii cu intelect redus vor fi predispuşi spre cruzime, agresivitate, acţiuni criminale şi influenţe negative... Problema este că şi ei sunt convinşi de binefacerile alcoolului, refuzând să se considere bolnavi şi, implicit, să se trateze.

În multe cazuri este bine să se meargă la un consult medical-genetic. Dacă în familie s-au mai întâlnit cazuri de îmbolnăvire de alcoolism sau de narcomanie, atunci este bine să se ştie care sunt riscurile de predispoziţie la copil. Astfel se poate prognostica riscul pentru sănătatea omu-

lui ale cărui rude suferă de dependență alcoolică. Mai mult, analiza genetică permite determinarea măsurii în care utilizarea de către părinți până și în timpul sarcinii a substanțelor toxice (în special alcool și droguri) poate dăuna.

Testarea este doar primul pas. Cel de-al doilea este să convingi copilul să nu încerce ceea ce este periculos, deși i-l propun prietenii, vânzătorii și reclamele. Trebuie subliniat însă că nu alcoolul este periculos, ci alcoolismul. Din păcate, convorbirile educative despre folosul și daunele a ceva anume îi irită, de obicei, pe copii, iar dorința de a gusta din „fructul interzis", în ciuda „insistențelor celor maturi", este foarte mare. Mult mai atractive par expoze-urile prietenilor despre extazul alcoolic, despre „nirvana" drogului, despre țigările ca simbol al maturității și independenței față de „babaci". Din povestirile prietenilor, chiar și mahmureala pare ceva romantic și de dorit. De aceea este foarte important să se explice că testarea va arăta doar predispoziția spre o anumită patimă. Și astfel, poate că aceasta nu va fi privită ca o sperietoare sau ca un pericol, ci ca o grijă sinceră pentru binele lui.

Dacă cei maturi au motive să creadă că odrasla lor are predilecție spre alcool, nu trebuie să creeze tot felul de scene isterice sau să meargă pe la vrăjitoare. Este mai bine să se adreseze după ajutor unui preot și unui medic narcolog. La prima întâlnire este mai bine să se meargă fără copil și să se discute despre ce este neliniștitor în comportamentul acestuia, despre cercul său de prieteni

ş.a. Păstorul iubitor şi medicul experimentat vor putea da o mână de ajutor la necaz. Terapia duhovnicească (vezi despre aceasta mai amănunţit în K. Zorin, *Ce este blestemul moştenit?*, pp. 226-276 şi idem, *Scoală-te şi umblă – paşi spre însănătoşire*, pp. 259-299), în asociere cu profilaxia ambulatorie sau staţionară, va da rezultate excelente.

Din experienţa unui medic narcolog din Moscova, Evghenii Brun, atunci când reuşeşti să înveţi un om să primească plăcere nu de la substanţele chimice, ci de la spirit, partea medicală a problemei este rezolvată. Tocmai în aceasta şi constă tratamentul. Medicul încearcă să înţeleagă din ce altceva, în afară de tutun, alcool sau drog, ar putea simţi pacientul bucurie şi satisfacţie, indicând o ieşire din situaţie.

O semnificaţie importantă o are educaţia religioasă corectă. Aceasta trezeşte o „imunitate spirituală" şi previne apariţia dependenţei la copil, deoarece omul credincios are sufletul plin de harul Domnului. Sufletul lui nu suferă de gol. Dacă sufletul vă este gol, atunci, după cuvântul Evangheliei, în el se va sălăşlui diavolul (Luca 11, 24-26).

3. Narcomania

Cele spuse despre alcoolism sunt în mare parte valabile şi pentru narcomanie. După părerea cercetătorilor ruşi şi străini, formarea dependenţei de alcool are trăsături caracteristice comune

cu dezvoltarea dependenței de narcotice. Experiența confirmă aceasta. Alcoolicii cronici combină destul de des băutura cu țigările sau cu stupefiantele. Narcomanii sunt, de asemenea, în mare măsură „omnivori". Câteodată, dorind să se desprindă de dependența de heroină, metadonă şi alte opiate, aceştia le înlocuiesc intenționat cu alcoolul. După cum se spune, „cui pe cui se scoate". Dar cu ce preț?!

Nu este un secret faptul că spre întrebuințarea substanțelor psihoactive stupefiante sunt predispuşi în mare măsură oamenii cu înclinații înnăscute. Specialiştii ruşi au cercetat 47 de familii în care au existat membri consumatori de narcotice, chestionând 816 rude ale acestora. S-a dovedit că dacă tata sau mama sunt narcomani, atunci copiii lor, la fel ca şi copiii alcoolicilor, vor tinde spre plăceri senzuale. Mult mai clar se petrece aceasta pe linie masculină, atunci când ambii bărbați, şi tatăl şi fiul, sunt narcomani. Cu cât este mai departe legătura de rudenie cu narcomanul, cu atât mai uşor îi este omului să se lupte cu setea de drog[1].

Drogurile au o influență negativă nu doar asupra **personalității, psihicului şi comportamentului, ci şi asupra vieții intime a omului**. Ele diminuează apetitul sexual, sucombă procesul de

[1] Despre aceasta vezi mai amănunțit: Radcenko A.F., Rohlina S.L., „Familiile celor bolnavi de narcomanie", în „Revista de neuropatologie şi psihiatrie", Korsakova S.S., ed. a 2-a, 1990; Bogomolova R.T., *Dumnezeu şi natura vindecă. Cum să ne izbăvim de alcoolism, narcomanie şi fumat*, Moscova, 2003, p. 264.

formare a spermatozoizilor şi posibilitatea ovulelor să fie fecundate. În câteva luni de injecţii cu heroină se deregleazǎ grav ciclul menstrual al femeii şi funcţiile glandelor de secreţie internă. Cu timpul, muşchii uterului se atrofiază. Sentimentul de om incomplet duce la un disconfort excesiv, ajungându-se la depresii şi tentative de suicid.

Dacă fecundarea a avut loc totuşi, şansele de a naşte un copil sănătos sunt foarte mici în astfel de cazuri. Placenta funcţionează anormal din cauza drogurilor. De aici şi proasta hrănire a fătului, ceea ce duce la un sfârşit letal. Copiii femeilor narcomane sunt de obicei născuţi prematur, slabi, au probleme în dezvoltare, au masă musculară mică şi sunt scunzi. Imunitatea le este scăzută şi de aceea riscă să se îmbolnăvească mai des de boli infecţioase. Psihicul acestor copii este zdruncinat, dezvoltarea vorbirii îngreunată, memoria şi concentrarea slăbite. În viitor toate acestea pot împinge omul spre consumul de droguri[1].

Încă un aspect important: medicina contemporană permite anestezicele la naştere. Astfel se poate naşte fără dureri, chiar dacă naşterea e cu probleme. Sigur că femeile sunt de acord cu aceasta, deoarece durerile naşterii sunt insuportabile. Numai că cercetătorii suedezi de la Universitatea din Göteborg au stabilit următoarele: dacă femeii i se administrează timp de zece

[1] „Ginecologia", Revista Universităţii din California, sub red. lui K. Nisvander şi A. Evans, Moscova, 1999, pp. 55-63.

ore înainte de naştere nu mai puţin de trei doze de barbiturice (somnifere) sau preparate pe bază de morfină, atunci posibilitatea ca pruncul să fie atras de narcotice creşte de cinci ori.[1]

Reiese că anestezicele nu sunt chiar aşa de inofensive pentru prunc, deşi nu sunt un păcat în sine. Atunci când Domnul i-a prezis Evei că în durere va naşte fii (Facerea 3, 16), El S-a gândit şi la uşurarea durerii. În timpul naşterii, organismul femeii însărcinate secretă în sânge hormoni speciali care ridică pragul de suportabilitate a durerii, pentru ca femeia să nu intre în stare de şoc. Aşa că avem la ce să ne gândim: să ne injectăm sau să răbdăm durerea pentru ca moştenitorul să fie sănătos? În cazul cezarienei, anestezicul este obligatoriu. Pentru ca preparatele anestezice să nu facă rău copilului operaţia este, în general, făcută foarte rapid. Mult mai puţin periculoasă pentru copil este anestezia epidurală.

Este evident că în cadrul formării aşa-zisei **personalităţi narcotice** ultimul rol îl joacă faptul că pruncul este deja obişnuit să primească preparate narcotice din sângele matern. Aceasta se referă mai ales la narcomanii cronici. Fătul se obişnuieşte cu primirea drogului, incluzându-l în metabolism. Narcoticul devine parte a lanţului biochimic al organismului său şi modifică acţiunile unor hormoni. Producerea acestora scade

[1] „Anestezicul: urmările ne-inofensive", în rev. „Mama-info", 2001, nr. 5, p. 15.

semnificativ şi, odată cu încetarea drogării, apare **sevrajul intrauterin**.

Dezechilibrul hormonal se acutizează atunci când narcoticele sunt eliminate din organism. La nou-născuţi acest lucru se produce prin rinichi, intestine şi plămâni. Corpul semnalizează că are nevoie de completarea componentelor pierdute şi astfel se formează necesitatea de a primi noi doze de narcotice din afară – de aici dependenţa fizică. Dacă necesitatea nu este satisfăcută, apare sevrajul – boli acute, vărsături, diaree, friguri, pierderea cunoştinţei... Astfel de copii devin invalizi din pântecele mamei lor, fără să aibă vreo vină. Problema este că ei sunt cei care suferă. Iar părinţii de multe ori renunţă la crucea ce le-a fost dată şi îi părăsesc pe aceşti copii nenorociţi.

Mamele care utilizează cocaină nasc prunci cu organele genitale şi, în general, cu sistemul genito-urinar nedezvoltat. Testiculele la băieţi sunt prea mici, incorect dispuse şi, spre exemplu, pot fi în afara pungii testiculare. Defectele formării testiculelor duc încă din perioada embrionară la disfuncţionalităţi în formarea hormonilor masculini şi la dezvoltarea organelor genitale conform tipologiei feminine. Atunci când copiii cresc, indeterminismul apartenenţei sexuale este pentru ei o tragedie. Asemenea disfuncţionalităţi se tratează prost, deoarece au legătură nu doar cu organele genitale, ci şi cu părţi ale creierului răspunzătoare pentru dezvoltarea sexuală (hipotalamusul).

În viitor, parte din tinerii şi tinerele ale căror mame „s-au distrat" în timpul sarcinii cu cocaina

vor avea ridicat nivelul hormonului „prolactina". Aceasta are, de asemenea, repercusiuni negative asupra dezvoltării caracterelor sexuale secundare şi a posibilităţii de a avea propriii copii.

După cum se vede, influenţa narcoticului asupra organismului fătului este imensă şi consecinţele acesteia (inclusiv cele pe viitor) sunt foarte grave. Pentru a tăia o dată pentru totdeauna acest „nod gordian" oamenii necredincioşi recomandă avortul. Prin aceasta, ei ignoră adevărul biblic: *Dacă orb pe orb va călăuzi, amândoi vor cădea în groapă* (Matei 15, 14).

Astfel, am analizat o seamă de probleme spirituale, psihofizice şi genetice, condiţionate de **înclinaţia înnăscută spre îngrăşare, alcoolism şi narcomanie. Rădăcinile acestor predispoziţii subzistă în denaturarea necesităţii fireşti de hrănire – lăcomia**, care, la rândul său, provoacă păcatul desfrânării.

Să ne amintim că pricinile pentru care a pierit Sodoma au fost mândria, îmbuibarea şi lenevia locuitorilor săi (vezi Iezechiel 16, 49). *Nu vă îmbătaţi de vin, în care este pierzare, ci vă umpleţi de Duhul* (Efeseni 5, 18), ne preîntâmpină Sfântul Apostol Pavel.

Acestui mare sfânt i se alătură şi Cuviosul Ioan Scărarul: „Îmbuibarea este mama desfrânării; iar vinovată de curăţie este strâmtorarea stomacului... Să tăiem întâi de toate mâncarea care ne îmbuibă (alcoolul, carnea, condimentele – *K.Z.*). Dacă se poate, dă-i stomacului hrană suficientă şi

digerabilă, pentru ca prin saţietate suficientă să fie ferit de lăcomia fără margini şi prin digerarea rapidă a hranei să te desprinzi de aprindere ca de un bici. Să luăm aminte că multe feluri de mâncare care umflă stomacul stârnesc şi dorinţa"[1].

Spusele Sfinţilor Părinţi este interesant să fie poziţionate alături de părerile autorilor laici. Astfel, psihanaliştii remarcă faptul că alcoolul impulsionează pornirile homosexuale şi mânioase[2]. „Noi, atunci când mâncăm şi bem, devenim opusul a ceea ce trebuie să fim, spune unul din personajele lui J. Goethe. Digestia leneşă ne îndreaptă raţiunea în conformitate cu stomacul, iar din cauza relaxării şi a prea multei leneviri se nasc dorinţe care ne stăpânesc foarte uşor."[3]

---

[1] Cuviosul Ioan, egumenul Muntelui Sinai, *op. cit.*, pp. 105, 107.

[2] Alexander F., Selesnik Ş., *Omul şi sufletul acestuia: cunoaşterea şi vindecarea din vechime până în zilele noastre*, Moscova, 1995, p. 487.

[3] Goethe J.W., *Opere alese*, Moscova, 1950, p. 253.

CAPITOLUL V

Mrejele iubirii de plăceri

Duh cheltuit în pustiu de ruşine
E-n act desfrâul; sperjur mai întâi
De act, crud, ucigaş, cu rău-n sine,
Extrem, sălbatic, fără căpătâi;

Dar abia împlinit, stă iar să cadă;
Vânat nu-n raţiune; tot ispite,
Apoi urât ca înghiţită nadă
Ce nebunie dă celui ce-o-nghite.

Nebun dacă-i vânat, nebun de-l ai;
Avut, având şi mereu extrem vrându-l;
Noroc probat, gonit apoi din Rai;
Promise fericirii, apoi vis gândul.

Bine ştiindu-l nu ştiu să nu cad,
Să scap de cerul unui aşa iad.[1]

---

[1] William Shakespeare, *Sonetul 129*, trad. românească de Miron Kiropol, http://convorbiri-literare.dntis.ro/KIROPOLsep3.html.

Am citat un sonet al lui William Shakespeare. Marele poet descrie dedublarea chinuitoare a naturii umane şi drama vieţii intime. Problemele ridicate aici sunt eterne: ce înseamnă dragostea adevărată? Prin ce se deosebeşte atracţia sexuală de pofta trupească? Care este mobilul iubirii de plăceri/desfrânării?

Vom vorbi doar despre câteva aspecte spirituale şi genetice ale relaţiilor intime.

1. Atracţia sexuală

Atracţia bărbatului spre femeie este normală şi a fost introdusă în firea umană de Însuşi Creatorul. Prorocul Moise, iar după el Domnul Iisus Hristos au numit unirea dintre bărbat şi femeie nu doar pereche de îndrăgostiţi, ci *un singur trup*. Şi aceasta nu se referă, desigur, doar la apropierea fizică. Cuvântul „trup" are mai multe înţelesuri în Biblie. În afara trupului, a relaţiilor trupeşti şi a rudeniei de sânge, acest cuvânt caracterizează omul ca întreg, incluzând şi sufletul acestuia. Vedem aceasta numai dacă citim Prologul Evangheliei după Ioan: *Cuvântul trup S-a făcut...* (Ioan 1, 14).

Aşa că expresia „un singur trup" **simbolizează taina celei mai strânse uniri fizice, sufleteşti şi duhovniceşti dintre soţi**. Verbul „se va uni" în limba biblică originală înseamnă „se asimilează", „devine asemenea", „se confundă".

Subliniem că principiul unirii nu se păstrează doar în căsătoria legală. Unirea ca atare, chiar şi ca rezultat al desfrâului, îi face pe cei doi „un singur trup", mai exact „un singur corp". *Sau nu ştiţi că cel ce se alipeşte de desfrânată este un singur trup cu ea?* (I Corinteni 6, 16). Numai că unire duhovnicească în acest caz nu se mai produce. În mare, totul se rezumă la apropierea fizică şi doar uneori la legătură sufletească.

În orice caz, în timpul „unirii bărbatului cu femeia, fie că vrea acesta sau nu, între ei se creează o relaţie care depăşeşte limitele impuse şi care le va fi pe veci spre chinuire sau spre bucurie"[1].

Cartea Facerii descoperă şi rădăcinile **instinctului sexual feminin. „Coasta" încearcă întotdeauna să ajungă acolo de unde a fost luată.** Acest lucru este normal, fiindcă ea este chemată să-i uşureze bărbatului calea spre inima femeii, să facă atracţia ambilor dorită şi să o echilibreze.

După căderea în păcat, instinctul sexual feminin mai depinde încă de un aspect. *Atrasă vei fi către bărbatul tău şi el te va stăpâni* (Facerea 3, 16). Supunând genul feminin celui masculin, Creatorul oferă posibilitatea femeii să îndrepte, prin smerenia şi blândeţea sa, păcatul mândriei şi neascultării de Dumnezeu săvârşit în Rai.

Părintele Paisie Aghioritul este convins că fără o atracţie firească reciprocă bărbatul şi femeia nu ar fi hotărâţi niciodată să se căsătorească, deoare-

---

[1] Lewis C.S., *Scrisorile unui netrebnic*, în *Opere alese*, Moscova, 2000, vol. VIII, p. 69.

ce s-ar gândi tot timpul la greutăţile ce-i aşteaptă, la problemele familiale şi la bătaia de cap cu copiii. Sentimentul apăsător al anxietăţii şi aşteptarea ispitelor viitoare ar însemna mai mult decât orice gând sănătos în favoarea creării familiei[1].

La unirea soţilor în cadrul căsătoriei se ajunge din mila Domnului datorită faptului că genul masculin şi cel feminin au o natură comună. Într-adevăr, în afara particularităţilor medico-psihologice, aceştia nu diferă substanţial. Principala diferenţă biologică şi socială între bărbat şi femeie este dictată de funcţiile ce privesc naşterea de copii. În cadrul unirii „într-un singur trup" se naşte o nouă personalitate, un om. Iată de ce demnitatea genurilor în faţa lui Dumnezeu este aceeaşi, ele se armonizează ca două părţi ale unui întreg. Nici una din aceste părţi nu poate ajunge la desăvârşire fără ajutorul harului lui Dumnezeu, în afara căsătoriei (spre exemplu, în monahism).

Ideea deofiinţimii, a originii comune, a apropierii principiale dintre femeie şi bărbat este una autentic biblică. Femeia este latura firească a fiinţei umane; ea nu este o completare a unui neajuns în chipul lui Dumnezeu din Adam, ci încununarea acestuia, în toată plenitudinea naturii umane. Metoda creării Evei nu îi înjoseşte în nici un caz demnitatea. După cum Eva s-a născut din Adam, la fel Hristos S-a născut din Fecioara Maria (vezi

---

[1] Părintele Paisie Aghioritul, *Cuvinte*, vol. IV, *Viaţa de familie*, Moscova, 2004, pp. 68-69.

Luca 1, 31-35), iar Biserica Sa (Mireasa şi soţia) – din Hristos (vezi Apocalipsa 19, 7 şi 22, 17).

Meditând la latura fiziologică a instinctului sexual, episcopul Nemesie al Emesei scria că partea producătoare (spermatike) a omului nu se supune raţiunii. „Dorinţa actului intim este sădită în firea noastră. Noi suntem atraşi fără voia noastră spre acesta, deşi acţiunea efectivă este controlabilă şi depinde de suflet. Aceasta se săvârşeşte prin organele care servesc tendinţei naturale, dar a ne abţine de la tendinţa aceasta şi de a o înăbuşi depinde în totalitate de noi... Animalele necuvântătoare nu se conduc pe ele însele, ci natura le conduce, primind de la aceasta o anumită măsură şi timp."[1]

Glasul Domnului dezleagă pântecele cerboaicelor, spune psalmistul (Psalmi 28, 9). Este evident că Domnul nu are funcţia unei moaşe, dar El poate controla procesul de înmulţire. Nu în zadar Creatorul a înzestrat animalele cu posibilitatea de a se înmulţi de sine stătător (vezi Facerea 1, 22). Verbul „a prăsi/creşte" indică atracţia sexuală şi comportamentul sexual adecvat, iar verbul „a se înmulţi" indică grija pentru urmaşi. Aceste instincte vitale sunt condiţionate genetic.

Animalele se abţin instinctiv. Femelele nu primesc relaţia cu masculii din momentul în care simt că sunt gestante. După cunoştinţele zoologiei, împerecherea după fecundare se reflectă

---

[1] Nemesie al Emesei, *Despre natura omului*, Moscova, 1998, pp. 94-95.

negativ asupra embrionului şi a nou-născutului. Astfel, prin Providenţa Divină, natura se reglează singură.

La oameni lucrurile sunt mai complicate. Atunci când Eva a rămas însărcinată şi l-a născut pe Cain, a spus: *Am dobândit om de la Dumnezeu* (Facerea 4, 1). După naşterea lui Set a spus: *Mi-a dat Dumnezeu alt fiu în locul lui Abel, pe care l-a ucis Cain* (Facerea 4, 25). Numele Set în limba ebraică înseamnă, de fapt, „bază, fundaţie, aşezare".

Rahila, soţia lui Iacov, nu avea copii şi în durerea sa l-a rugat pe soţ: *Dă-mi copii, iar de nu, voi muri*. Mâniindu-se însă Iacov pe Rahila, i-a zis: *Au doară eu sunt Dumnezeu, Care a stârpit rodul pântecelui tău?* (Facerea 30, 1-2).

Cu toate acestea, naşterea copiilor nu se reduce la voinţa lui Dumnezeu şi la moştenire. Nu se poate diminua rolul societăţii şi al părinţilor: eforturile personale ale acestora, starea lor de sănătate, eficacitatea tratamentelor ş.a. Aceeaşi Rahila spera nu doar în ajutorul venit de sus, ci utiliza şi mandragorele. Femeile orientale considerau că aceste fructe aveau proprietăţi benefice în privinţa sarcinii. *A auzit-o Dumnezeu şi i-a deschis pântecele!* (Facerea 30, 14-24).

Genul biologic al omului se determină astfel: în timpul fecundării, noul organism primeşte informaţia genetică de la părinţi (câte 50% cromozomi de la fiecare). Pe linie maternă se moşteneşte cromozomul X, iar pe linie paternă cromozomul X sau Y, în ultimul caz embrionul urmând să fie

bărbat. Cromozomii X sau Y în plus sunt deja semn de patologie.

Mulţi ani s-a presupus că cromozomul Y nu are altă funcţie decât de a stabili sexul masculin. Astăzi s-a dovedit altceva. Cromozomul Y are funcţii unice. Deşi este cel mai mic cromozom, genele acestuia răspund pentru producerea celulelor masculine şi a funcţiilor „însoţitoare".

Apropierea intimă şi zămislirea pruncului se produc nu doar „din dorinţa trupească", ci şi *din dorinţa bărbătească* (Ioan 1, 13). *Sunt şi eu om muritor asemenea tuturor şi coborând din neamul celui dintâi om zidit din pământ. Şi am fost înfiripat, cu trupul, în pântecele mamei mele, închegându-mă din sânge, vreme de zece luni* (după calendarul lunar – K.Z.), *din sământă bărbătească şi în ceasul somnului odihnitor...* (Înţelepciunea lui Solomon 7, 1-2).

Fiziologia contactelor intime este, într-adevăr, fundamentată pe pornirile instinctive inconştiente şi pe circulaţia hormonilor în sânge, responsabili de dorinţa sexuală. Dar lucrurile nu se termină aici.

Psihologia relaţiilor intime presupune participarea raţiunii şi a voinţei. Oamenii au relaţii intime atunci când vor aceasta sau atunci când nu vor. Unii îşi vând trupurile, câştigând din aceasta, alţii sunt violaţi, alţii sunt uşuratici, iar alţii se oferă jumătăţii (soţului/soţiei). Intenţiile sunt diverse şi de aici apar toate problemele.

Aşadar, **atracţia sexuală (libidoul) a omului constă din două componente interdependente – înnăscută şi dobândită.** Din perspectivă fi-

ziologică, prima depinde de activitatea structurilor subcorticale şi de glandele sexuale, iar a doua de reflexele condiţionate ale scoarţei cerebrale. Având în vedere dualitatea aceasta, intensitatea libidoului se schimbă în cazul abstinenţei şi sub influenţa unor circumstanţe concrete (boli, stres, alimentaţie, consum de alcool, medicamente ş.a.)

Timpul de începere a creşterii libidoului, a menstruaţiilor, ciclicitatea acestora, măsura activităţii sexuale, cât şi sosirea climaxului sunt în mare parte condiţionate de moştenirea genetică. Întreruperea funcţionării glandelor sexuale şi diminuarea bruscă în sânge a nivelului de hormoni al acestora se observă la femei pe la 50-55 de ani, iar la bărbaţi la 55-60 de ani.

Există şi excepţii, desigur. Să ne amintim istoria dreptului Avraam. „Trupul său amorţit, căci avea aproape o sută de ani" nu putea da naştere unei vieţi. Soţia acestuia, bătrână şi ea, era infertilă. Cu toate acestea, din Providenţă Divină ea *prin credinţă [...] a primit putere să zămislească fiu, deşi trecuse de vârsta cuvenită, pentru că ea L-a socotit credincios pe Cel ce făgăduise* (vezi Romani 4, 19; Evrei 11, 11).

Analizând relaţiile dintre aspectele genetice şi cele spirituale ale intimităţii, subliniem următoarele: **atracţia sexuală nu înseamnă încă dragoste, iar dragostea nu constă doar în atracţie sexuală**. Sentimentul autentic al dragostei este un dar divin. Întâi de toate, dragostea presupune comunicarea inimilor, drepturi şi obligaţii reciproce, căldură emoţională, încredere. Dacă aceasta se

reduce doar la reacțiile genetice şi biochimice, la plăcerea sexuală, atunci sensul autentic al familiei şi al căsătoriei se denaturează. Genele reprezintă doar un fundament biologic, peste care construim casa dragostei noastre, în acord cu voia lui Dumnezeu sau împotriva acesteia.

Gândul despre unicitate şi interacțiune în procesele genetice, factorii sociali şi devenirea spirituală este confirmat de Evanghelie. *Că sunt fameni care s-au născut aşa din pântecele mamei lor; sunt fameni pe care oamenii i-au făcut fameni, şi sunt fameni care s-au făcut fameni pe ei înşişi pentru Împărăția cerurilor. Cine poate înțelege, să înțeleagă* (Matei 19, 12).

Vorbele Domnului sunt cu mai multe înțelesuri. În parte, acestea descriu oamenii care nu sunt înclinați spre desfrânare prin felul lor natural de a fi (constituție). Abstinența firească a acestora este condiționată genetic şi aceasta nu li se consideră a fi virtute. Alții însă, pentru mântuirea sufletelor, trebuie să se abțină şi să lupte cu ei înşişi ca să învingă dorința trupului. Aceste eforturi sunt prețuite mult de Dumnezeu.

2. Comportamentul sexual

Omul îşi valorifică de unul singur instinctul sexual, cu alte cuvinte, comportamentul sexual. Repetăm: nevoia actului sexual nu este morală sau imorală în sine, fiind la fel ca nevoia de hrană, dar motivele şi metodele satisfacerii aceste-

ia reprezintă deja altceva. În acest caz, nu genele sunt cele care dictează, ci voința liberă a omului.

Dacă relațiile intime nu contrazic poruncile Evangheliei, atunci harul lui Dumnezeu le sfințește. Altfel, apar devieri în ce priveşte diferite boli, denaturări, desfrânări, infidelități şi alte căderi de la gândul inițial al Providenței.

Încălcările celei de-a şaptea porunci – *Să nu fii desfrânat!* – sunt cel mai des întâlnite şi periculoase. Răul îl atrage insistent la sine pe om mai ales prin promisiunea „plăcerii instantanee" (Evrei 11, 25). Nu în zadar Dumnezeu i-a spus ucigaşului Cain că la uşa inimii sale stă păcatul: *păcatul bate la uşă şi caută să te târască, dar tu biruieşte-l!* (Facerea 4, 7). Pe lângă aceasta, **atracția spre păcat şi atracția sexuală acționează concomitent, de foarte multe ori.**

Înțeleptul rege Solomon a demascat aceasta prin exemplul răsplății pentru desfrâu: *Nu te uita la femeia linguşitoare, căci buzele celei străine picură miere şi cerul gurii sale e mai alunecător decât untdelemnul, dar la sfârşit ea este mai amară decât pelinul, mai tăioasă decât o sabie cu două ascuțişuri. Picioarele ei coboară către moarte; paşii ei duc de-a dreptul în împărăția morții* (Pilde 5, 3-5).

Dorința trupului vine din partea irațională a sufletului şi puterile întunericului se străduiesc să producă acolo un incendiu. „Să nu gândeşti că-l poți învinge pe demonul desfrâului cu contraziceri sau dovezi, avertizează Sfântul Ioan Scărarul, căci acesta are justificări convingătoa-

re, deoarece luptă împotriva noastră cu ajutorul firii noastre."[1]

Cred că în nici o altă sferă din viața omului nu sunt atâtea ocazii pentru păcat ca în cazul apropierii intime. Aceasta se explică prin aceea că **atracția sexuală, atât cea bărbătească, cât și cea feminină, ia adesea forme bolnăvicioase, monstruoase**. Dacă devine excesiv, libidoul estompează orice altceva. Trupul, în acest caz, „se răscoală", sângele „se joacă", hormonii „dansează" și este foarte greu să te mai stăpânești. Atunci când patima o acaparează, rațiunea este ca și deconectată, de aceea și apar regretele ulterioare. O astfel de stare neechilibrată a sufletului și trupului este exprimată foarte bine în cuvintele unei melodii contemporane: „Când dragostea trece, mă doare capul". Din cauza pasiunii înnebunitoare și a „dorinței trupești" omul, într-adevăr, parcă „își pierde capul" și libertatea. De acum e gata de orice!...

Suferințele celui prins în „mrejele dragostei", în „capcana" acesteia, reprezintă tema centrală a multor opere din literatura clasică universală. Să luăm, spre exemplu, sonetul lui William Shakespeare:

Dragostea este o neputință. Sufletul îmi e
bolnav
De-o sete de nepotolit și foarte grea,
O astfel de otravă el îmi cere,

---

[1] Cuviosul Ioan, egumenul Muntelui Sinai, *op. cit.*, p. 115.

De care a pătimit odinioară;
Dragostea mea a fost tratată de raţiune, care-mi este medic,
Aceasta a respins cu totul ierbi şi rădăcini,
Şi bietul vraci sleit e de putere,
Plecând, atunci când a gătat răbdarea.
De-acum problema mea e pentru veci,
Iar sufletul a linişti nu se mai poate,
Lipsit de raţiune
Şi de sentiment, iar slovele îmi umblă-aiurea,
Şi îndelung mi se părea, fiind eu fără minte,
Iadul în Rai, iar negura lumină![1]

După cum a remarcat, foarte inteligent, diaconul Andrei Kuraev, „atunci când un tânăr îi spune astăzi unei fete „Te iubesc!", în 90 de cazuri din 100, în traducere liberă acest Romeo a vrut să-i spună Julietei sale: „Auzi, gagico, mă simt cool alături de tine!" În cadrul culturii juvenile contemporane **te iubesc** înseamnă **mă folosesc de tine**. Altfel spus, **îmi plac senzaţiile acestea, sunt nebun după ele, iar tu mi le provoci, fiind un stimulator**. Aceasta nu este dragoste, ci doar o altă formă de exploatare a omului de către om."[2]

Pe lângă ispitele diavolului şi gândurile noastre (cuviincioase sau necuviincioase), comportamentul sexual este influenţat şi de înclinaţiile înnăscute.

---

[1] Shakespeare W., *Sonetul 147*.

[2] Diac. Andrei Kuraev, *Biserica şi tineretul: nu poate fi oare evitat conflictul?*, Sankt-Petersburg, 2004, p. 55.

Încă de la începutul secolului al XIX-lea Cuviosul Nil Izvorâtorul de Mir spunea că mamele nasc prunci „după rânduiala şi firea femeiască", dar nu poartă copiii „după rânduiala şi firea pruncului". Aceasta se întâmplă deoarece soţii „se supun dorinţei trupeşti şi zămislesc prunci în păcatul iubirii de plăceri". Dar înainte de a semăna un câmp trebuie să-l cureţi de grâu şi pleavă, iar seminţele bune să le arunci pe un teren pregătit, fără buruieni. Astfel, pălămida nu va înăbuşi creşterea plantei folositoare. La fel trebuie să fie sămânţa bărbatului, dar şi ogorul femeii[1].

„Dacă sămânţa bărbatului se va semăna cu gând bun, atunci şi pruncul bun se va naşte, insistă Sfântul Nil, dar dacă se va semăna cu gând de desfrânare şi curvie, atunci pruncul se va naşte aşa cum a fost zămislit. Pruncul se va naşte, dar nu va fi spre bucuria părinţilor... Dacă mama va merge pe o cale greşită, atunci Dumnezeu Se va îndepărta de ea şi astfel va fi umbrit harul Tainei căsătoriei. Pruncul slăbeşte şi de aceea mama nu-l va putea vedea sănătos, dar nici el nu se va putea bucura de mamă. Pruncul se descompune sufleteşte încă din pântecele mamei sale, ca urmare a faptului că ea a fost necurată şi s-a culcat cu bărbatul împotriva legii, când avea deja fătul în ea."[2]

După cum spune Cuviosul Nil, relaţia intimă din timpul sarcinii ameninţă sănătatea fizică a

---

[1] Cuviosul Nil, Izvorâtorul de mir din Athos, *Sentinţe de după moarte,* Sankt-Petersburg, 1996, pp. 106-107.

[2] *Ibidem*, p. 107.

pruncului şi îi produce rău duhovnicesc. Nu este obligatoriu ca pruncul să se nască cu vreun neajuns fizic, dar, fiind murdărit duhovniceşte, el va cădea uşor în deprinderi rele (viclenie, hoţie, minciună ş.a.)[1].

La fel gândeşte şi părintele Paisie Aghioritul: „Soţii sunt obligaţi să trăiască în abstinenţă, pentru ca să nu transmită pasiunea trupească copiilor. **Dacă părinţii se dedau dorinţei cărnii** (Romani 8, 7), **copilul lor va avea înclinaţii din acestea de la o vârstă fragedă. Aceasta se întâmplă pentru că el moşteneşte dorinţa cărnii de la părinţi** (K. Z). La început, dorinţa cărnii se manifestă uşor, ca toate patimile moştenite de la părinţi, de altfel. Aceasta este asemenea unei urzici tinere, care nu înţeapă şi o poţi apuca de frunze, dar, atunci când mai creşte, înţeapă foarte tare. La fel este şi cu dorinţa cărnii, care poate fi vindecată într-un stadiu incipient, de un duhovnic înţelept. Dar dacă nu tai dorinţele lumeşti la timp, în tinereţe, atunci când devii matur va fi nevoie de eforturi mari pentru atingerea aceluiaşi rezultat[2].

După ce se afla că femeia a rămas însărcinată, duhovnicul sfătuia urgent cuplul să înceteze relaţiile intime, iar, dacă nu pot să le curme, măcar

---

[1] Cuviosul Nil, Izvorâtorul de Mir din Athos, *Învăţături de după moarte*, Mănăstirea Novo Golutvin, 1992, pp. 65-66.

[2] Părintele Paisie Aghioritul, *Cuvinte*, vol. IV, *Viaţa de familie*, pp. 70-71.

să le împuţineze. Cel puţin din luna a şasea contactele sexuale trebuie anulate complet[1].

Amintim că şi literatura ştiinţifică de specialitate nu recomandă relaţii intime în ultimul trimestru al sarcinii. În această recomandare însă nu se iau în considerare urmările spirituale ale actului sexual, ci doar bunul mers al evoluţiei fătului. Este foarte clar: cu cât se apropie mai mult naşterea, cu atât este mai vulnerabil fătul, orice mişcare neatentă putând fi periculoasă pentru viaţa lui. Femeile însărcinate nu au voie să stea pe burtă, să preseze zona buricului şi a bazinului, lucru greu de evitat în cazul unei relaţii intime.

În plus, relaţiile intime duc la excitare fiziologică şi la puternice trăiri emoţionale, care pot slăbi **dominanta sarcinii**. Amintim că după fecundare toate eforturile organismului femeii sunt îndreptate spre păstrarea, creşterea şi naşterea fătului. Aceasta şi înseamnă dominanta sarcinii. Acesteia i se supun toate: de la reacţiile biochimice şi fiziologice până la activitatea subconştientului şi conştientului. Dacă dominanta se „cutremură", atunci cursul normal al sarcinii se complică. Organismul mamei nu mai este în stare – în această situaţie –, să satisfacă necesităţile crescânde ale embrionului.

Este ca şi când – luând un exemplu din domeniul stomatologiei –, clătinând zilnic un dinte, puţin câte puţin, acesta va cădea până la urmă.

---

[1] Rakovalis A., *Părintele Paisie mi-a spus...*, Moscova, 2003, pp. 28-29.

Punctul culminant al distracţiilor şi plăcerilor trupeşti îl constituie orgasmul, un fel de „explozie" hormonală. În timpul acestuia în sânge se elimină o mare concentraţie de combinaţii biologice active. Uterul este ca o locuinţă comodă, unde locuieşte fătul, şi atunci când are loc „cutremurul biochimic" al întregului organism, se cutremură şi uterul...

Să ne închipuim un astfel de scenariu: Cineva stă foarte bine la el în casă şi dintr-odată toate încep să tremure. Cauza „cutremurului" nu se ştie. Ce simte omul acela atunci? Panică, frică paralizantă sau dorinţa activă de a se feri de pericol? Dar dacă o astfel de situaţie se repetă periodic? Atunci locatarul poate ajunge chiar la spitalul de nebuni, nu?!

În secolul al II-lea d.Hr., despre dominanta sarcinii s-a exprimat Sfântul Clement Alexandrinul: „Orice întrecere a măsurii este împotriva legilor firi... Moise cheamă pe bărbaţi să nu aibă relaţii intime cu femeile însărcinate, până când acestea nu vor naşte... Mama, în aşteptarea naşterii pruncului, primind în sine sământa, nu mai doreşte relaţia ruşinoasă..., abţinându-se de la iubirea plăcerilor. Tendinţele ei, îndreptate odinioară spre îmbrăţişări drăgăstoase, acum se îndreaptă spre interior, fiind preocupate doar de crearea pruncului, ajutând Creatorul. De aceea nu este bine să deranjezi natura, preocupată de astfel de lucruri măreţe, cu lucruri de necinste."[1]

---

[1] Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, vol. II, cap. X, Moscova, 1996, pp. 187-188.

După cum vedem, pozițiile teologice concordă cu cele medicale în mod minunat.

3. Relațiile homosexuale

Biserica Ortodoxă judecă foarte aspru homosexualitatea, declarând-o păcat de moarte. Aceasta reprezintă o orientare sexuală anormală, denaturare a firii umane.

Atunci când părintele Paisie Aghioritul a fost întrebat dacă homosexualitatea are rădăcini moştenite, el a contrazis această idee. După părerea sa, păcatul sodomit nu poate fi pus pe seama erorilor din cromozomi. Întâi de toate, în astfel de cazuri este vinovată familia, educația neadecvată şi deprinderea rea a omului în relația sa cu cei din jur[1].

Este evident că părintele Paisie vorbeşte despre ceea ce medicina califică drept false perversiuni sexuale. Acestea sunt dobândite şi apar în procesul vieții sexuale a omului. Spre deosebire de acestea, perversiunile autentice sunt de obicei înnăscute şi apar odată cu pubertatea. Însă hotarul clar dintre aceste două feluri de disfuncții psihosexuale este foarte greu de stabilit.

Potrivit cunoscutului psihiatru german Ernst Kretschmer, devierile sexuale nu sunt condiționate doar endogen (moştenite, constitutive ş.a.) sau doar psihogen (influența mediului înconju-

[1] Rakovalis A., *op. cit.*, p. 143.

rător, traume emoţionale ş.a.). În fiecare caz în parte trebuie să hotărăşti cât de mult „este implantată homosexualitatea în constituţia corpului şi cât de mult este formată de acţiunea psihică din timpul vieţii"[1].

Specialistul în bioetică, preotul american John Breck, scrie: „Relaţia exactă dintre **natură** şi **educaţie** – influenţele genetice şi acţiunea mediului, care determină orientarea homosexuală – nu a fost încă stabilită. Homosexualii convinşi înclină să sublinieze componenta genetică, pentru a fundamenta teoria homosexualităţii înnăscute şi ireversibile, asigurându-şi, ca uneia dintre grupurile minoritare, protecţia legii. Oponenţii acestora (spre exemplu, psihoterapeutul ortodox Elisabeth Moberly) pun pe primul loc factorul mediului, mai ales relaţiile nefaste din cadrul familiei."[2]

Influenţa factorilor spirituali, sociali, psihologici şi biologici asupra formării orientării sexuale este fără îndoială. Autorii creştini au afirmat în multe rânduri că demonii, cu permisiunea lui Dumnezeu, ispitesc omul şi-l împing spre păcate şi patimi împotriva firii[3].

---

[1] Kretschmer E., *Psihologia medicală*, Moscova, 1995, p. 163.

[2] Prot. John Breck, *op. cit.*, p. 155; Moberley E., *Psychogenesis. The Early Development of Gender Identity*, L. Kegan Paul, 1988; Moberley E., *Homosexuality. A New Christian Ethics*, Cambridge, James Clarke, 1983.

[3] Despre aceasta vezi mai amănunţit: Episcopul Barnaba (Beleaev), *op. cit.*, vol. II, pp. 176-186; Egumenul N., *Vizitatorii: noua cultură, noua religie, omul cel nou*, Cap. „De

În cazul denaturărilor sau exagerărilor în relațiile sexuale oamenii sunt adesea singurii vinovați: *Aceştia, deşi au cunoscut dreapta orânduire a lui Dumnezeu, că cei ce fac unele ca acestea sunt vrednici de moarte, nu numai că fac ei acestea, ci le şi încuviințează celor care le fac* (Romani 1, 32).

Şi genele îşi au rolul lor în ce priveşte preferințele sexuale ale omului. Acest lucru este demonstrat şi de cercetările specialiştilor americani. Dintre homosexuali, atât bărbați, cât şi femei, aproximativ 70-75% sunt stângaci. Stângăcia este legată de funcționarea specifică înnăscută a emisferelor creierului[1].

Atracția față de o persoană de acelaşi sex nu poate fi explicată prin predispoziția naturală. După cum, pe bună dreptate, indică cercetătorul John Harvey, aproximativ jumătate din gemenii monozigoți nu împart înclinațiile homosexuale ale fraților lor. **Cel mult se poate spune că factorii genetici şi hormonali pot predispune spre orientare homosexuală, dar nu o determină. Factorii genetici determinanți nu duc la o orientare homosexuală** (K. Z.)[2].

---

ce vor să ne «salveze» OZN-urile, medium-urile, ocultiştii, vrăjitorii?", Moscova, 2001, pp. 123-126.

[1] Sâcev M.M., *Psihogenetica (baze biosociale ale comportamentului şi ale individualității omului)*, Smolensk, 2001, pp. 142-143.

[2] Apud Prot. John Breck, *op. cit.*, p. 156; Harvey J., „Homosexual Orientation and Genetics" în „Ethics and Medics", 21/5 (May, 1996), pp. 1-2.

În concluzie vom cita un fragment din broşura preotului Thomas Hopko, publicată în 1989 de către Departamentul pentru educație religioasă al Bisericii Ortodoxe din America: „Asemenea tuturor ispitelor, păcatelor şi patimilor, inclusiv celor care par adânc înrădăcinate în firea noastră datorită unei moşteniri nefavorabile, orientarea homosexuală poate fi vindecată, iar acțiunile homosexuale oprite... Atunci când homosexualii care doresc să-şi înfrunte înclinațiile întâlnesc participarea răbdătoare şi dragostea autentică a prietenilor şi a celor apropiați [...] Dumnezeu le dă biruință asupra patimii prin mijloace ştiute doar de El"[1].

[1] Apud Prot. John Breck, *op. cit.*, pp. 166-167.

CAPITOLUL VI

Lăcomia lui Iuda

Dacă patimile trupeşti denaturează necesitățile fireşti ale organismului, **patima iubirii de arginți** este **în totalitate spirituală**, fiind lipsită de rădăcini fiziologice. După părerea Sfântului Ioan Casian, invidia şi iubirea de arginți „apar fără un motiv premergător de la natură, fiind alimentate doar de reaua voință [...], fără a avea vreo legătură cu instinctul natural”[1].

E drept că unele forme de „acumulare a bogăției” se observă şi în lumea animală. Spre exemplu, veverițele şi cârtițele adună, ascund, după care îşi utilizează rezervele de hrană. Dar acestea sunt instincte înnăscute, care le ajută să treacă peste perioadele grele ale anului. Astfel de comportamente sunt programate genetic.

Omul obsedat de iubirea arginților îşi pierde toată energia, posibilitățile şi talentul pentru a aduna bogății, în defavoarea bunurilor cereşti. Nu bogăția în sine este păcat, ci reaua utilizare a acesteia. Nu în zadar Biblia spune: *Nu nădăjdu-*

[1] Cuviosul părinte Ioan Casian, *op. cit.*, p. 86.

iţi *spre nedreptate şi spre jefuire nu poftiţi; bogăţia de ar curge nu vă lipiţi inima de ea* (Psalmi 61, 10). Altminteri, în baza acestui păcat se dezvoltă nenorociri ca lăcomia, zgârcenia, hoţia, colecţionarea (tezaurizarea) patologică, dorinţa de înavuţire, necredinţa în Dumnezeu. Ne putem aminti aici, ca exemple, de Iuda Iscarioteanul, dar şi de personaje din operele literaturii clasice, subjugate de această patimă.

1. Viruşii jocului de noroc

Să începem cu exemple din viaţa cotidiană.

Fiind foarte bogat, Igor nu se gândea câţi bani lasă zilnic în sala de jocuri. Şi de ce s-ar fi gândit? Avea firmă proprie, cont în bancă, colecţie de bibliofil, o soţie frumoasă. Cazinoul era, după cum gândea el, doar o parte din viaţa sa de om cu stare, aşa cum era şi clubul de golf, de altfel. Pe lângă aceasta, îl impresionau şi câştigurile mari pe care, din când în când, le băga în buzunar.

Luminarea a venit doar atunci când şi-a dat seama că a pierdut milioane. Apartamentul şi vila erau deja date pe datorie, soţia plecată, iar firma falimentată.

Igor a primit ceea ce căutase: cazinouul a intrat adânc în viaţa lui. El ajunsese să şi mănânce acolo. Cazinoul îi plătea casa şi îi oferea o oarecare „pensie". Dar cu o singură condiţie: să joace tot timpul şi să ofere stăpânului câştigul.

Într-o emisiune televizată se vorbea despre jurnalistul Felix Medvedev, care lucra în timpul „perestroikăi" la revista „Ogoniok". Până când s-a deschis cazinoul din Moscova, acest om avea apartament, trei maşini, şofer personal, o bibliotecă extraordinară ş.a. După aceea însă, ieşind din redacţie, el arunca de fiecare dată zarurile, pentru a pierde, iar şi iar, banii şi obiectele. În curând averea jurnalistului a dispărut, iar datoria a ajuns să fie astronomică: un milion de dolari.

Unde este atunci sursa bolii? Patima patologică a jocurilor de noroc are rădăcini spirituale, sociale şi chiar genetice. Vom vorbi despre aceasta mai amănunţit.

Studiind perechi de gemeni, s-au constatat mutaţii ale genelor responsabile pentru funcţiile neuromediatorilor (responsabili cu transmiterea impulsurilor nervoase). Cu cât sunt mai afectate aceste gene, cu atât mai mult omul va avea o predilecţie mai mare pentru de jocurile de noroc.[21]

Pentru a înţelege mecanismul moştenirii acestei disfuncţii psihice, va trebui să facem o mică incursiune în genetică. Sistemul nervos este capabil să regleze activitatea aparatului genetic, dispus în celule, ţesuturi, organe şi organism, în general. Creierul are întotdeauna în vedere necesităţile curente ale organismului, mediul şi ex-

---

[1] Velkov V.V., „Încotro se îndreaptă evoluţia omenirii?", în rev. „Omul", 2003, nr. 2, pp. 22-23; Ibanez A., De Castro I.P. ş.a., „Pathological gambling and DNA polymorphic markers at MAO-A and MAO-B genes", în „Mol. Psychiatry", 2000, nr. 5, pp. 105-109.

perienţa individuală. În cazul unei excitări de nivel scăzut a sistemului nervos, o parte din gene sunt inactive. Aceasta e ca şi cum ar „dormi" şi unele tipuri nu se manifestă în mod real. În cazul unei excitări majore a sistemului nervos, aceste gene, însă, se activează („se trezesc")...[1]

Creierul şi aparatul genetic „se contactează" reciproc prin intermediul hormonilor, inclusiv al hormonilor stresului. Cercetătorii presupun că activitatea genelor oscilează ca reacţie la un stres puternic. Modificările activităţii genetice, condiţionate de influenţa hormonilor stresului, pot fi moştenite[2].

După părerea Nataliei Şemciuk, specialist al Centrului de stat pentru psihiatrie socială şi juridică „V.P. Serbski" (din Rusia), înclinaţia către ludomanie este determinată, în mare parte, de moştenirea genetică. „Cei mai mulţi jucători au avut strămoşi ludomani – jucători de cărţi, curse de cai, pariuri, loterii, chiar şi... simpli fumători! Dacă străbunicul dumneavoastră a fost alcoolic, atunci dumneavoastră intraţi în categoria celor predispuşi spre ludomanie."[3]

După datele Nataliei Şemciuk, mai mult de 83% dintre ludomani au suferit în copilărie de sindromul

---

[1] Ravici Şerbo I.V., Mariutina T.M., Grigorenko E.L., *Psihogenetica. Manual*, Moscova, 1999, pp. 276-278.

[2] *Ibidem*, p. 279; Beleaev D.K., Borodin P.M., „Influenţa stresului asupra moştenirii şi a schimbării şi rolul acestuia în evoluţie", în „Genetica evoluţionistă", Moscova, 1982, pp. 35-39; Beleaev D.K., „Genetica, societatea, personalitatea", în „Omul în sistemul ştiinţelor", red. I. Frolova, Moscova, 1989, pp. 155-164.

[3] www.obozrevatel.com/news_print/2005/6/17/20474.htm

deficienţei de atenţie, cu hiperactivitate (ADHD), iar 96% din aceştia au printre rude alcoolici. Astfel, bolnavii primesc o lovitură din două părţi: ADHD (posibil moştenit), precum şi înclinaţia genetică spre alcoolism. Deoarece impulsivitatea şi hiperactivitatea copilului se transformă adesea în atracţii patologice, predispoziţiile ludomanului se văd uneori din copilărie[1] (vezi Addenda a VI-a).

Numai că nu putem pune toate pe seama geneticii. Parafrazând cunoscutul aforism, să subliniem că **nu te naşti ludoman, ci devii ludoman**.

Un factor foarte important al riscului de dependenţă de jocuri este reprezentat de educaţia incorectă (grijă insuficientă, cerinţe prea mari, cruzime ş.a.). Atunci când rolul bunurilor materiale este supraevaluat, atenţia în familie se concentrează pe posibilităţile financiare şi pe greutăţi, cultivându-se sentimentul de invidie faţă de cei mai bogaţi. În conştiinţa copilului apare convingerea că toate problemele vieţii sunt legate de absenţa banilor, iar a trăi în afara sărăciei nu înseamnă altceva decât a trăi bogat. Şi atunci avem drept ţel dobândirea banilor cu orice preţ. De aici şi până la business-ul rapid şi facil al jocurilor de noroc nu mai e decât un pas.

La întrebarea despre cauzele comportamentului ludoman, şeful centrului ortodox de îngrijire „Sfântul Ioan de Kronstadt", ieromonahul Anatoli (Berestov), răspunde astfel: „Pasiunea pentru joc este manifestarea caracterului şi a temperamentu-

---

[1] *Ibidem*.

lui omului, care [manifestare] depinde de particularităţile biologice ale creierului. Atunci când ludomanul începe să joace, îi apare reflexul condiţionat legat de licărirea butoanelor, a cifrelor şi a imaginilor de pe ecranul automatului de joc sau sunetul jetoanelor. În final, în scoarţa cerebrală se elaborează o dominantă patologică gravă, care îl face pe om dependent. El devine sclavul propriei patimi, care i-a acaparat psihicul total şi fatal. În acelaşi timp, pasiunea pentru joc este şi exprimarea spiritualităţii omului. În acest caz definitorii sunt şi mediul social, atitudinea omului faţă de viaţă şi modul său de trai. În timpul nostru, când în societate lipsesc, practic, abţinerile şi oamenii se feresc de Dumnezeu, valorile lor spirituale se schimbă. După cum a spus Dostoievski, «fără Dumnezeu, toate sunt cu putinţă». De aceea a devenit posibilă şi pasiunea fulminantă pentru jocuri, care nu poate fi oprită cu nici un fel de frâne."[1]

2. Drogul virtual

O descriere excelentă a exteriorului şi a stării interioare a tânărului înnebunit de magia ludomaniei este redată în cartea talentatului scriitor Stefan Zweig, *Douăzeci şi patru de ore din viaţa unei femei*. Personajul principal al operei este martora unei situaţii extreme într-un cazinou. Pierderea

[1]www.znopr.ru/media/digest/2285.html?print_version=tr

şi câştigul, speranţa şi dezamăgirea se reflectă cu o forţă nemaipomenită asupra mimicii şi gesturilor tânărului jucător. Fiecare muşchi al mâinilor sale şi fiecare expresie a feţei transmiteau întreaga gamă de patimi şi trăiri din inima sa învolburată. Scriitorul povesteşte, prin gura eroinei sale, despre ceea ce acum oamenii de ştiinţă definesc a fi dominanta patologică a jocurilor.

Probabil că nu a descris nimeni mai bine decât S. Zweig aceste sentimente. A repovesti textul său înseamnă să faci portretul tânărului palid şi voalat, aşa că vom cita un fragment din carte: „...Mi-am ridicat privirea şi chiar în faţa mea am văzut – mi s-a făcut chiar frică – două mâini. Astfel de mâini nu mai văzusem niciodată! Se implântaseră una în cealaltă, ca nişte animale turbate de mânie şi, în încleştarea neobosită, se strângeau una pe cealaltă, astfel că degetele trosneau, din când în când, ca nişte vreascuri uscate, ca nişte nuci sparte. Am privit aceste mâini toată seara; ele mă fascinau prin irepetabilitatea lor. Dar, în acelaşi timp, eram speriată de emoţia pe care o transmiteau, de pasiunea nebunească a strânsorii şi a luptei. Am simţit imediat că **omul plin de pasiune a trimis această pasiune în vârful degetelor, pentru a nu exploda din cauza ei**. Şi în secunda în care bila a căzut, cu un sunet surd, în una din locaţiile sale, mâinile s-au desprins, dintr-odată, ca două animale lovite de un singur glonţ. Ele au căzut ca moarte, şi nu ca şi cum ar fi fost epuizate. Au căzut cu o expresie de deznădejde, deprimare, dezamăgire, încât nu pot descrie prin cuvinte ce am văzut! Aceasta, deoarece nicio-

dată, nici până atunci, nici după aceea, nu am văzut astfel de mâini vorbitoare, în care fiecare muşchi al lor să «urle», iar pasiunea să iasă prin toți porii. Pentru un moment ele au rămas pe postavul verde morbid fără a se mişca, asemenea unor meduze purtate de valurile mării. După aceea, una, cea dreaptă, a început să învie, lent, începând cu vârfurile degetelor: a tremurat, s-a retras, a cotrobăit câteva secunde pe masă, după care, apucând nervoasă un jeton, a început să-l plimbe între degetul mare şi cel arătător, ca pe o roată. Dintr-odată s-a încovoiat, ca o panteră, şi a aruncat, ca şi cum ar fi scuipat, jetonul de o sută de franci la mijlocul părții negre a mesei de joc. În acel moment, ca la un semnal, s-a trezit şi mâna stângă, care fusese răpusă de somn. Aceasta s-a ridicat, s-a furişat, s-a târât lângă sora ei tremurândă, care se resimțea ca şi cum ar fi fost obosită de aruncarea de acum câteva clipe. Ambele stăteau acum împreună, tremurând şi bătând uşor cu degetele pe masă, aşa cum clănțănesc dinții uneori. Nu, niciodată în viața mea nu am văzut mâini care să exprime cu atâta tărie surescitarea turbată... Dar mai mult decât atât nu am fost în stare să mă abțin: trebuia să văd fața omului căruia îi aparțineau aceste mâini magice şi, cu frică, da!, chiar cu frică, deoarece mă temeam de aceste mâini, privirea mea a început să pipăie mânecile şi să se îndrepte spre umerii înguşti. Atunci m-am cutremurat din nou, deoarece **fața aceasta vorbea în aceeaşi limbă nereținută, foarte încordată, ca şi mâinile**. La fel de tandră şi aproape feminină, exprima acelaşi joc tulburător de pasiuni. Nu am

văzut niciodată o faţă atât de pierdută şi absentă. Am avut posibilitatea să o văd ca pe o mască sau ca pe o sculptură fără ochi, deoarece ochii de pe această faţă nu vedeau şi nu observau nimic. Un vizor negru, ca de sticlă, privea, de parcă ar fi fost o reflecţie în oglinda fermecată a bilei negre care se învârtea voioasă, dansând parcă, în închisoarea sa rotundă. Repet: nu am văzut niciodată o astfel de faţă pătimaş încordată! O faţă îngustă, tandră, puţin alungită, aparţinând unui tânăr de vreo douăzeci şi cinci de ani. Ca şi mâinile, ea nu producea o impresie a bărbăţiei, ci părea a fi, mai degrabă, **o faţă de tânăr posedat de pasiunea pentru jocurile de noroc**. Toate acestea însă le-am observat ulterior, deoarece în acel moment ea nu era decât pasiune şi frenezie. Gura nu prea mare, cu buze subţiri, era întredeschisă şi, chiar şi de la o distanţă de zece paşi, se putea vedea cât de febril îi clănţăneau dinţii. De frunte era lipită o şuviţă de păr blond, iar în jurul «aripioarelor» nasului ceva tremura încontinuu, de parcă sub piele ar fi fost mici valuri. Capul puţin plecat se dădea când înainte, când înapoi, părând că în orice moment ar putea să însoţească ruleta, în rotirea ei. Abia atunci mi-am dat seama de ce îi sunt atât de încleştate mâinile. Doar ele mai puteau fi antidotul, echilibrul care să nu permită corpului să se răstoarne de pe scaun.

Niciodată, niciodată în viaţă nu am întâlnit o persoană care să reflecte atât de clar, de voalat, pasiunea! De aceea nu-mi luam ochii de la el, priponită fiind de nebunia sa, aşa cum era el înnebunit şi priponit de salturile bilei pe masă. Din

acel moment nu am mai văzut nimic în jur; toate mi se păreau palide, tulburi, lăbărţate, gri, în comparaţie cu chipul acesta care ardea ca focul. Uitând de existenţa celor din jur, l-am urmărit aproape o oră pe acest om, i-am urmărit fiecare gest al său. Iată că din ochi i-a izbucnit o lumină arzătoare, mâinile-ncleştate desprinzându-i-se, ca în urma unei explozii, iar degetele tremurânde s-au întins cu aviditate. Crupierul i-a împins douăzeci de monede aurii. În secunda următoare chipul i s-a luminat şi a întinerit, ridurile s-au netezit, ochii au strălucit, corpul încordat s-a îndreptat. Liber, ca un călăreţ în şa, bărbatul stătea, triumfând, iar degetele, şugubăţ şi cu drag, strângeau monedele sunătoare, le ciocneau una de alta, le obligau să danseze şi să sune melodic. După aceea, a întors din nou capul, a surprins masa verde cu privirea unui tânăr câine de vânătoare care caută urma, aruncând scurt toată movila de monede pe unul din pătrate. Apoi a început din nou încordarea aşteptării. Din nou s-au văzut valurile de sub buze, mâinile s-au încleştat, **faţa tânărului a dispărut, s-a ascuns în spatele expresiei nerăbdătoare a lăcomiei, care s-a transformat în curând în dezamăgire**. Chipul tineresc, surescitat, s-a veştejit, s-a stins, a devenit palid şi bătrân, iar privirea s-a stins şi s-a întunecat. Toate acestea s-au întâmplat în momentul când bila nu a căzut pe numărul dorit. El a pierdut..."[1]

[1] Zweig S., *Douăzeci şi patru de ore din viaţa unei femei*, Moscova, 1956, pp. 279-281.

Iată cum este pasiunea! Se pune atunci întrebarea: poţi explica ştiinţific ce anume „aprinde" această pasiune?

Bombardarea continuă a psihicului cu jocul şi cu procesele biochimice însoţitoare ale acestuia duce la apariţia în creier a unei surescitări. În acelaşi timp, activitatea altor centre ale sistemului nervos este stopată. Dominanta bolii este întreţinută de noi sesiuni de jocuri şi de noi porţii de doping interior (hormonal).

Jocul de noroc provoacă reacţii chimice bine definite în organism. Omul, după cum se spune, caută plăcerea fără droguri. Jucătorul riscă încontinuu, simte euforie şi stres. În momentul unei mari pierderi sau al unui câştig neînsemnat se produce o eliminare consistentă de adrenalină. Odată cu fiecare nouă porţie de adrenalină, apare şi necesitatea altei doze...

Din perspectiva psihologului Universităţii Nottingham, Mark Griffiths, patima puternică a jocurilor provoacă o dependenţă asemenea alcoolismului sau narcomaniei. Omul de ştiinţă s-a străduit să înţeleagă de ce hobby-ul se transformă adesea în manie. Pentru aceasta el a măsurat frecvenţa pulsului şi nivelul hormonului cortizon din saliva câtorva jucători profesionişti de bridge în timpul partidelor.

Reamintim că eliminarea cortizonului depinde de acţiunea altei substanţe: dopamina, care provoacă senzaţia de fericire. De fapt, chiar această substanţă, dopamina, este activată în

formarea dependenţei de alcool şi droguri (vezi Cap. IV). Paralela este, în acest caz, evidentă.

S-a dovedit că patima jocurilor de noroc intensifică pulsul şi creşte conţinutul de cortizon din salivă. Când cartoforii joacă doar pe puncte, pulsul lor este de 80 de bătăi pe minut, iar nivelul cortizonului de 0,15 micrograme la un decilitru. Dar atunci când jucătorii pun pariu pe bani, pulsul le creşte la 95 de bătăi pe minut, iar nivelul cortizonului se măreşte de două ori[1].

Până acum se considera că o astfel de interdependenţă chimică se poate obţine doar prin intermediul introducerii în organism a unor preparate speciale! Dacă presupunerea lui Griffiths se va confirma, atunci lângă armata de fumători, alcoolici şi narcomani vom putea alătura şi suporterii fanatici, melomanii, împătimiţii jocurilor de cărţi, de domino ş.a.[2].

Tehnologiile contemporane în domeniul calculatoarelor permit să joci cărţi şi alte jocuri din cazinou fără a pleca de lângă calculator (prin internet, de exemplu). În acest plan ludomania se suprapune computeromaniei (internetmaniei)(despre aceasta vezi mai amănunţit K. Zorin, *Posedaţii. Dependenţa de calculator*, Moscova, 2007, pp. 120-124).

---

[1] Despre aceasta vezi mai amănunţit: Jarnikov D., „Tratarea de... distracţie", în rev. „Sunetul", nr. 225, 2 decembrie, 2000, p. 4.

[2] *Ibidem*, p. 4.

CAPITOLUL VII

Răutatea fără margini [mânia]

Sfinții Părinți numesc mânia „fiul iubirii de sine şi fratele poftei". După definiția dată de Sfântul Ioan Scărarul, mânia este dorința de rău îndreptată împotriva celui care ne-a supărat[1]. Această tendință necreştină a sufletului este insuflată de ținerea de minte a răului şi de ură, dovedind felul în care ne consumăm energia interioară în scopuri negative.

Să clarificăm puțin. La creație Dumnezeu a introdus în sufletul lui Adam o forță specială, care îl îndemna să facă binele. Datorită Providenței lui Dumnezeu, mânia cu dreptate reprezintă capacitatea normală, firească a sufletului, un fel de nerv al acestuia. De aceea drepții ne învață să utilizăm resursele interioare cu înțelepciune: *Mâniați-vă şi nu greşiți; soarele să nu apună peste mânia voastră* (Efeseni 4, 26).

Nu trebuie să ne mâniem pe oameni, ci pe păcatele proprii şi pe diavol. Conform Sfântului Ioan Casian, noi, judecându-ne pentru propriile

[1] Cuviosul Ioan, egumenul Muntelui Sinai, *op. cit.*, p. 88.

păcate şi greşeli, trebuie să facem cât mai multe fapte bune, virtuoase. Mânia este chemată să ne „stimuleze" în această privinţă, să ne mobilizeze forţa şi bărbăţia[1].

Numai că în urma căderii în păcat mânia a devenit o boală a sufletului şi a născut o întreagă gamă de buruieni „otrăvitoare": supărarea, aprinderea, iritabilitatea, răzbunarea, judecarea, bârfirea mincinoasă, înjurăturile, cinismul... *Nu te grăbi să te întărâţi întru duhul tău, pentru că mânia sălăşluieşte în sânul celor nebuni* (Eclesiast 7, 9); *Mânia ucide pe cel fără de minte, iar aprinderea omoară pe cel rătăcit* (Iov 5, 2).

1. „Sângele fierbinte"

Mânia apare deoarece dorinţele noastre nu sunt împlinite şi atunci iubirea de sine este afectată. În Pildele lui Solomon este scris: *Un răspuns blând domoleşte mânia, iar un cuvânt aspru aţâţă mânia. [...] Omul mânios aţâţă cearta, pe când cel domol linişteşte aprinderea* (Pilde 15, 1; 18).

Alături de cauzele relatate ale acestei patimi, părinţii asceţi mai adaugă două: una duhovnicească şi alta fiziologică. Demonii se folosesc cu măiestrie de slăbiciunile noastre şi ne fac să ne mâniem pentru cea mai mică problemă. Victimele demonilor sunt, în primul rând, cei predispuşi de la natură spre mânie.

[1] Cuviosul părinte Ioan Casian, *op. cit.*, p. 85.

Ava Dorotei citează pe Sfântul Vasile cel Mare: „Iritabilitatea este fierbinţeala sângelui lângă inimă"[1]. Episcopul Nemesie al Emesei şi Sfântul Ioan Damaschin presupun că „mânia este învolburarea sângelui de lângă inimă, produsă în urma secreţiei sau a «indignării» fierii"[2].

Această opinie este preluată din operele lui Aristotel şi Hipocrate. În Grecia antică fierea era numită „chole", iar omul „fieros" – coleric. Astfel de oameni au un temperament puternic, neechilibrat şi foarte iritant.

Colericul iritant şi direct este asemenea personajului lui Dumas, d'Artagnan. El este aprins şi „sare" de la orice. Spre deosebire de flegmatic, acesta se irită foarte uşor. Omul care a primit, prin gene, caracteristicile amintite mai sus este mult mai aplecat spre mânie decât cel care nu a avut antecedente mânioase în familie. După cum spune proverbul: „Aşchia nu sare departe de trunchi" (se pare că nici gena de genă!).

Remarcăm că nu există temperamente „bune" sau „rele", ci fiecare are proprietăţile sale bune şi neajunsurile sale. La cei mai mulţi dintre noi se regăsesc proprietăţile mai multor temperamente. Colericii, sangvinii, flegmaticii şi melancolicii „puri" se întâlnesc mult mai rar. Manifestarea temperamentului se corectează treptat, sub influenţa mediului înconjurător, a educaţiei ş.a.

---

[1] Cuviosul Ava Dorotei, *Învăţături şi epistole folositoare de suflet*, Mănăstirea Pskov-Pecerska, 1994, pp. 100, 199.

[2] Nemesie al Emesei, *op. cit.*, p. 89; Cuviosul Ioan Damaschin, *op. cit.*, p. 159.

De aceea, părţile negative ale temperamentului, care creează premise fiziologice pentru dezvoltarea patimilor păcătoase, nu reprezintă în nici un caz un balast pe viaţă al omului. Acestea pot fi strunite cu ajutorul voinţei şi al raţiunii. Iar trăsăturile pozitive trebuie descoperite.

După părerea Sfântului Teofan Zăvorâtul, nu trebuie să ne iertăm dacă mânia este rezultatul temperamentului, ci, dimpotrivă, să ne pocăim şi să-L rugăm pe Dumnezeu să ne izbăvească de patimă[1]. Astfel proceda, spre exemplu, Cuviosul Moise de la Optina, care era exploziv din natură[2].

Învăţăturile Sfinţilor Părinţi sunt apropiate de punctul de vedere al ştiinţei. Psihanaliştii indică faptul că răutatea se transformă adesea în mânie. Dacă cineva sau ceva ne împiedică să ne atingem vreunul dintre scopuri, atunci „sângele începe să fiarbă în vene". „Omul turbat de mânie îşi iese din fire, urlă şi ameninţă, fiind gata să înfrunte orice piedică i se pune."[3]

Odată cu aceasta organismul secretă în sânge o cantitate mărită de hormoni ai stresului. Este firesc faptul că oamenii cu temperament coleric se aprind de la o mică scânteie.

Autorii laici desemnează mânia prin doi termeni: agresiune şi agresivitate. Agresiunea este comportamentul îndreptat spre producerea rău-

---

[1] Sf. Teofan, *Opere,* ed. a 2-a, Moscova, 1898, „Scrisoarea nr. 253", pp. 81-82.

[2] *Cuvioşii părinţi ai pustiei Optina. Vieţile, minunile şi învăţăturile,* Moscova, 1995, pp. 98-99.

[3] Cutter P., *op. cit.,* p. 58.

lui unei persoane. Agresivitatea este disponibilitatea pentru diferite acțiuni agresive, înclinația către utilizarea forței fizice şi a violenței, aplecarea spre duritate, certuri şi bătăi.

Există multe teorii ale agresiunii. De exemplu, psihiatrul austriac Sigmund Freud considera agresiunea ca fiind manifestarea instinctului înnăscut al distrugerii şi morții. Cercetătorii contemporani însă critică o astfel de versiune (vezi Cap. IX).

Rolul factorilor biologici nu poate fi totuşi negat. În primul rând, aceste componente sunt determinate de anomalii ale alegerii cromozomilor genului. Prezența în plus a cromozomului Y la bărbați şi lipsa acestuia la femei schimbă maniera de comportare. Astfel de oameni sunt, de obicei, expuşi încălcării legii. Să luăm aminte însă: în cazul acestor boli se moşteneşte nu criminalitatea însăşi, ci înclinația spre săvârşirea de fărădelegi şi, mai ales, spre agresivitate[1].

Persoanele bolnave de sindromul Kleinfelter au unul, doi sau chiar trei cromozomi X în plus. Din punct de vedere biologic, sunt bărbați, dar influența cromozomului Y este slabă. Bolnavii manifestă debilitate, au semnalmente de gen nedezvoltate şi, uneori, tendințe de perversiune sexuală. În cazul unei educații incorecte, aceşti nenorociți umplu rândurile marginalizaților societății. Pomenindu-se „la fund", ei devin victime uşoare ale lumii criminale...

---

[1] Baron R., Richardson D., *Agresiunea*, Sankt-Petersburg, 1997, pp. 228-233.

Asupra măsurii agresivităţii au influenţă, de asemenea, şi mutaţiile genelor care reglează sinteza şi schimbul de serotonină şi dopamină din organism. Probabil că cel mai războinic trib din lume sunt indienii Ianomamo din America de Sud. Aproape jumătate din populaţia bărbătească a tribului ucide înainte de a atinge vârsta medie. În genele acestora s-a descoperit o mutaţie care, după versiunea cercetătorilor, îi face pe oameni foarte energici, impulsivi şi agresivi. Dar paşnicii boşimani din Africa de Sud nu au o astfel de mutaţie.[1]

Sigur că aceasta nu este singura explicaţie a obiceiurilor sângeroase, dar ea ne dă ocazia să medităm asupra moştenirii genetice.

Nivelul agresivităţii este o caracteristică înnăscută a omului. Aceasta se confirmă prin faptul că durerea şi mânia sunt corelate din punct de vedere genetic. Durerea stimulează inamiciţia şi duşmănia. Copiii reacţionează adesea la durerea puternică (la vaccin, spre exemplu) prin ţipăt şi grimasă. Este sigur că ei nu au avut timp să înveţe acest lucru de la cineva. Odată cu vârsta şi în dependenţă de educaţie, agresivitatea se diminuează sau sporeşte. Copiii agresivi care nu pot să comunice în societate, devenind maturi, demonstrează un comportament agresiv şi antisocial[2].

---

[1] Velikov V.V., *op. cit.*, pp. 19, 23; Meiers D., *Psihologie socială*, Sankt-Petersburg, 1996, p. 487.

[2] Isard K.E., *Psihologia emoţiilor,* Sankt-Petersburg, 1999, pp. 258, 267.

Un grup de geneticieni moleculari din cadrul Institutului de psihiatrie al Colegiului londonez regal, sub îndrumarea profesorului Ian Craig, a făcut o cercetare fără precedent. Primind acordul părinților, specialiştii au urmărit aproape 30 de ani soarta a peste o mie de copii, studiindu-le moştenirea genetică. A fost descoperită interdependența între gene şi comportamentul antisocial. Tendința spre violență poate fi moştenită prin intermediul activității reduse a genei care codifică fermentul monoaminoxidazei A (MAO-A).

Cei cercetați au fost împărțiți în patru grupuri. În primul grup au intrat tinerii din familiile defavorizate, care aveau o activitate scăzută a genei date. În cel de-al doilea grup au intrat oamenii cu gene normale, care au avut, de asemenea, o copilărie grea. În al treilea au intrat oamenii cu gene problematice, care au crescut în condiții normale. În al patrulea grup au intrat oamenii avantajați din perspectiva cercetătorilor. Cu ajutorul părinților, al medicilor, al învățătorilor, profesorilor de liceu şi facultate, dar şi al altor oameni, cercetătorii au fixat diferite cazuri de comportament agresiv în toate cele patru grupuri. S-a avut în vedere întreaga viață a celor urmăriți: bătăile de la şcoală, îmbrâncelile, huliganismul minor, chiar şi cazurile de omucidere sau violuri. În baza datelor obținute, cercetătorii au calculat pentru fiecare din cei observați un „indice al comportamentului antisocial".

Cu cât mai mare este acest indice, cu atât omul respectiv este mai agresiv.[1]

Rezultatele experimentului sunt extraordinare. Oamenii din primul grup, care aveau probleme cu genele şi cu mediul, au avut un indice de 2-3 ori mai mare decât al celor din celelalte grupuri. Profesorul Craig explică: „Dacă sunt normale condiţiile de viaţă, atunci predispoziţia genetică nu are un rol important. Dacă însă mediul este nefavorabil, atunci factorul genetic se potenţează. Condiţiile grele pot avea diferite repercusiuni asupra comportamentului: genele «bune» oferă apărare de influenţele negative, iar cele «rele» nu fac acest lucru."[2]

La început mulţi colegi ai medicilor londonezi au fost sceptici cu privire la rezultatele cercetării, dar studiile independente, pe primate, au dat aceleaşi rezultate. Gena MAO-A este, într-adevăr, responsabilă pentru agresivitate. Şoarecii de la care aceasta era îndepărtată deveneau mult mai răi[3].

Desigur, comportamentul omului şi al animalului nu este identic. Testând un copil, nu trebuie să-l catologhezi imediat într-un anume fel, deoarece îi poţi distruge viitorul.

Şi totuşi concluziile specialiştilor au o semnificaţie practică. Acestea trebuie luate în seamă de pedagogi, de asistenţii sociali, de psihiatri şi

---

[1] Apud Kokurina E., „Demonul dinăuntru", în „Newsweek", 27.12.2004 – 02.01.2005, pp. 57-58.

[2] *Ibidem*, p. 58.

[3] *Ibidem*, p. 57.

de către judecători. Informațiile despre genele suspecților ar prinde bine în rezolvarea cazurilor criminalilor „în serie". Se cunoaşte, spre exemplu, că fiul maniacului Chikatilo l-a urmat în crime pe tatăl său. Ce l-a împins spre un asemenea comportament pe acest copil nenorocit? Probabil că nu doar faptele mizerabile ale tatălui!

Sensibilitatea sistemului nervos şi agresivitatea sunt condiționate de compoziția chimică a sângelui. Nu întâmplător în vechime ostaşii primeau înainte de luptă o mixtură de burete pestriț, pentru a fi mai răi. Crizele de turbare şi nebunie mai sunt provocate de haşiş, dar şi de alte substanțe psihotrope. Ca să nu mai amintim de câtă violență, inclusiv sexuală, se produce sub influența băuturilor alcoolice! Alcoolul etilic stârneşte cele mai josnice instincte şi împinge spre fapte mizerabile, respingătoare. Predispoziția spre alcoolism poate fi înnăscută (vezi cap. IV).

Asupra gradului agresivității influențează şi hormonul bărbătesc sexual – testosteronul. Nivelul acestuia este programat genetic. Există preparate care diminuează concentrația acestui hormon diminuând, totodată, şi agresivitatea bărbaților înclinați spre violență. În cazul condamnaților pentru acte de violență neprovocați de alți oameni, concentrația de testosteron este mai mare decât la condamnații pentru încălcări ale legii care nu au legătură cu violența. Printre adolescenții normali şi bărbații maturi se întâlnesc unii care sunt mai

înclinați spre acte ilegale, consum de droguri şi agresiune, ca răspuns la orice fel de provocare[1].

Surplusul acestui hormon se asociază, de obicei, cu înjurăturile, cinismul şi preferarea rezolvării prin forță a problemelor. Delincventul adolescent minor care are un nivel crescut de testosteron în sânge este un tip comunicativ, energic şi încrezut. El este capabil să se apere şi nu doreşte să respecte regulile de bună purtare[2].

Trebuie să repet aici expresia părinților asceți: „Iritabilitatea este aprinderea sângelui în zona inimii"!

Sfântul Luca (Voino-Iasenețki) remarcă faptul că acțiunile şi stările psihologice depind de funcțiile sistemelor nervos şi hormonal. „Tot ce se produce în organism, chiar şi construcția anatomică a acestuia, conferă o amprentă clară asupra psihicului. Diferitelor construcții ale organismului le corespund anumite forme de caracter, iar caracterul este una din manifestările cele mai importante ale sufletului şi duhului."[3]

Concluziile Sfântului Luca sunt perfect aplicabile şi patimii mâniei. În creierul animalelor şi al omului au fost descoperite părți care sunt responsabile pentru nivelul agresivității acestora, pentru disponibilitatea de a „se bate" sau de „a o şterge". Cercetătorii au făcut următorul expe-

---

[1] Meyers D., *op. cit.*, p. 490.

[2] Baron R., Richardson D., *op. cit.*, p. 237.

[3] Sfântul Luca (Voino-Iasenețki), *Duhul, sufletul şi trupul*, Moscova, 1999, p. 110.

riment: unui conducător de turmă de maimuțe i s-a implantat în centrul agresivității un microelectrod. O maimuță mică, pe care acesta o bătea, a primit după aceasta o telecomandă şi a fost învățată să o folosească. Atunci când tiranul începea s-o amenințe, ea putea să apese pe buton şi să-l liniştească. Probabil că era foarte interesant să priveşti o astfel de acțiune[1]!

Al doilea experiment: o pisică era introdusă în aceeaşi cuşcă cu un şoarece. Dacă anumite puncte ale hipotalamusului pisicii erau stimulate cu curent electric, atunci ea se comporta față de şoarece speriată, reacționând ca în fața unui duşman care îi periclitează teritoriul, şuierând şi zbârlindu-se. „Atacul" cu sânge rece, prin înşfăcarea rapidă a victimei, se producea însă atunci când era stimulată altă zonă a hipotalamusului. După ce s-au mutat din nou electrozii în prima zonă a hipotalamusului, pisica nu mai ataca şoarecele, ci era doar iritată[2] de el.

Desigur că felul de a se comporta al oamenilor este mult mai complex. Acesta nu se rezumă la „focarul agresivității". Însă activarea anumitor structuri ale creierului creşte sau, dimpotrivă, scade nivelul agresivității noastre. Subliniem că funcționarea anumitor părți ale sistemului nervos este condiționată de gene şi factorii dezvoltării embrionare.

---

[1] Meyers D., *op. cit.*, pp. 487-488.

[2] Danilova N.N., Krâlova A.L., *Fiziologia activității nervoase superioare. Manual*, Moscova, 1997, p. 132.

2. Agresivitatea copiilor

Impulsurile agresive conştiente (şi cu atât mai mult cele inconştiente) împotriva copilului zămislit reprezintă **o deviere psihologică gravă, contravenind instinctului matern**. Atitudinea negativă faţă de prunc creşte posibilitatea naşterii premature şi a depresiei postnatale. Psihanaliştii presupun, întemeiat, că „refuzul subconştient" al unei sarcini nedorite este o formă neterminată a unei sinucideri. Uneori aceasta duce la vărsături neîntrerupte şi la alte simptome de toxicoză[1].

Sistemul nostru nervos este asemenea cartierului general al statului-major în timpul acţiunilor militare, iar sufletul este asemenea conducătorului. În baza analizei împrejurărilor interne şi externe, sufletul reacţionează, prin creier, la o anumită situaţie, problemă sau cerinţă. Sarcina nedorită este o asemenea situaţie complicată, generatoare de stres. Aceasta este întotdeauna însoţită de emoţii inconştiente negative. Neliniştea, neîncrederea, frica şi înrăirea dau naştere unui complex de sentimente, analogice stării omului care se află într-un mare pericol.

Însă sistemul nervos „nu cunoaşte" cauzele sentimentului sau interpretarea acestuia de către noi. El îşi dă seama doar că ceva este în neregulă. Din „cartierul general al conducătorului operaţiilor militare" vine atunci un semnal de pericol. În

---

[1] Lakosina N.D., Uşakov G.K., *Psihologie medicală*, Moscova, 1984, p. 187.

organism sunt declanşate imediat procese care reprezintă o reacţie la stres, iar aceasta nu înlesneşte în nici un fel dezvoltarea normală a sarcinii.

După părerea psihanaliştilor, orice conflict-protest interior obligă organismul să se debaraseze de sursa nemulţumirii. În acest caz este vorba despre gândurile negre legate de sarcină. De aici porneşte cursul patologic al acesteia. Sigur că problema poate fi condiţionată şi de alte circumstanţe, dar nu întâmplător cercetătorii privesc toxicoza târzie ca fiind o boală de adaptare. Organismul femeii se adaptează pentru stadiile ultime ale dezvoltării fătului, deoarece, în caz contrar, s-ar îmbolnăvi[1].

Starea de rău a organismului matern este transmisă şi fătului, acestuia înrăutăţindu-i-se alimentarea cu oxigen şi cu substanţe nutritive. Dacă aceasta se întâmplă des sau permanent, atunci sunt foarte probabile disfuncţiile în dezvoltarea copilului, care se va naşte slăbit şi nedezvoltat din punct de vedere fiziologic. Stresul mamei scade imunitatea copilului, care se trezeşte neînarmat în faţa infecţiilor şi a altor pericole care îl pasc.

Este periculoasă chiar şi intenţia de a întrerupe sarcina. Gândurile mamei legate de avort spontan chiar obligă fătul să se teamă şi îi formea-

---

[1] Despre aceasta vezi mai amănunţit: Amon D., *Cartea de căpătâi a tinerilor părinţi*, Moscova, 1993; Pecinikova E.E., *Sarcina nedorită*, Moscova, 1997; Brutman V.I., Filipova G.G., Hamitova I.Iu., „Dinamica stării psihologice a femeii în timpul sarcinii şi după naştere”, în „Probleme psihologice”, 2002, nr. 1, pp. 59-68.

ză **„complexul ucigaşului"**. Femeia care vrea să avorteze îi transmite fătului înclinaţia spre ucidere. Poate că această înclinaţie nu provoacă însăşi crima, dar ea se va manifesta prin cruzimea şi sadismul copilului faţă de ceilalţi oameni şi faţă de mediul înconjurător[1].

Chiar şi atunci când mama doar se gândeşte la avortul chirurgical, fătul „înţelege" despre ce e vorba şi i se măreşte pulsul, deoarece „simte" pericolul. Dacă un astfel de copil se va naşte totuşi, nu este exclus ca dragostea faţă de părinţi să fie una lipsită de căldură.

Trauma intrauterină îi cutremură sistemul nervos. Dacă femeia însărcinată a gândit rău despre făt, nou-născutul va fi predispus spre nevroze şi boli psihosomatice[2].

Foarte periculoase sunt în aceste cazuri nu doar intenţia rea a mamei, ci şi starea îndelungată de nelinişte, sentimentul de respingere şi antipatia faţă de prunc. Mama iubitoare, care are un contact emoţional bun cu pruncul său, va da naştere unui copil mult mai bine păzit şi stăpân pe sine.

Cercetările ştiinţifice demonstrează că pruncii proveniţi din sarcini nedorite, neîntâmpinaţi cu dragoste în această lume, suferă foarte mult. Aceştia devin adesea criminali. Analizele evoluţiilor medicale ale grupurilor de copii şi adoles-

---

[1] Arhimandritul Rafail (Karelin), *Calea creştinului. Predici*, Moscova, 1999, p. 187.

[2] Amonn G., *Teoria prihosomatică*, Sankt-Petersburg, 2000, p. 64.

cenți cu stare proastă de sănătate indică faptul că majoritatea s-au născut fie din mame nemăritate, fie din femei care nu și-au dorit sarcina, fiind stresate din cauza problemelor familiale[1].

După cum reiese din cercetările cunoscutului preot ortodox, neuropatolog infantil, doctor în științe medicale, prof. Anatolii Berestov, patologia sistemului nervos la copil se manifestă negativ asupra dezvoltării psihofizice a acestuia. Într-o măsură oarecare se provoacă și comportamentul asociat al acestuia, precum și tendința către consumul de droguri[2].

O, de am ține seamă de suferința spirituală a celui nenăscut sau născut de curând în timpul „scenelor" familiale și al conflictelor de zi cu zi! Atunci ne-am strădui să ne comportăm mult mai atent. Comportamentul irațional al celor maturi este capabil să influențeze în cel mai rău fel asupra stării copilului și să lase în inima acestuia un mare strat de „noroi" moral.

Chiar dacă noi nu vedem, în sufletul copilului se inserează otrava mâniei și a răutății, iar în sânge se ridică nivelul hormonilor stresului. Copilașul este „împresurat", „îmbibat" de mediul agresiv. Orice emoție negativă se implântă în el și îl distruge, asemenea unei baionete. Sufletul pri-

---

[1] Witwell J.E., *Rolul muzicii în dezvoltarea prenatală și postnatală. Aspecte medico-psihologice ale perinatologiei contemporane. Conferința a III-a despre educația prenatală,* Moscova, 2001, p. 76.

[2] Ierom. Anatoly (Berestov), *Întoarcerea la viață,* Moscova, 2001, p. 14.

meşte în astfel de momente o lovitură puternică, negativă din punct de vedere moral. După aceea părinţii se miră: „Ce fel de copil am crescut? Ce nedreptate! Am consumat atâta energie pentru creşterea lui, iar el este neascultător şi egoist!"

Copilul nedorit simte intuitiv, subconştient, o oarecare nedreptate, un rău din partea mamei sau a tatălui. El le plăteşte părinţilor, cu voie sau fără voie, cu aceeaşi monedă: răceală, lipsa prieteniei, însingurare şi aşezarea barierelor. Doar dragostea creştină poate distruge acest zid.

Familia este un organism spiritual şi biosocial unic, de aceea vătămarea unui membru se reflectă asupra tuturor. Copiii sunt mai sensibili şi resimt mai puternic din climatul psihologic şi duhovnicesc din casă.

Copiii înclinaţi spre răutate şi agresivitate cresc de obicei în familii defavorizate. Acolo nu îşi găsesc locul tandreţea şi căldura sufletească, ci indiferenţa şi delăsarea; acolo domnesc exemplul negativ şi strada. Copilul agresiv nu are contacte cu rudele, iar cu vârsta această caracteristică se accentuează.

Gaz pe foc mai pun şi prostioarele copilăriei, precum şi distracţiile. Dacă analizăm puţin, chiar şi desenele animate hollywoodiene sau jocurile pe calculator, unde eroii mint la fiecare pas şi se bat unul pe celălalt, ne dau de înţeles acelaşi lucru. După ce vede mai multe astfel de imagini, băieţelul împinge fetiţa în piscină şi râde de lacrimile acesteia, iar fetiţa ascunde încălţămintea prietenei şi se bucură de neliniştea ei. La în-

ceput durerea fizică şi înjosirea morală a semenului provoacă o senzaţie de satisfacţie, iar mai târziu ele devin un scop în sine. În conştiinţa copilului cruzimea se fixează ca un comportament permis şi util. Agresiunea naşte agresiune şi astfel cercul vicios se închide.

Despre acţiunea distructivă a diferitelor „jocuri cu împuşcături" avertizează şi psihologii. Imaginea de pe monitor corespunde, de obicei, exprimării personale a spectatorului, sângele cauzat de împuşcătură părând foarte real. Sarcina eroului din joc coincide cu a jucătorului. Ea cere să ucizi cât mai mulţi duşmani. Jucătorul nu numai că îşi vede eroul, ci se şi transformă în acesta. De aceea, scenele violente distrug psihicul şi provoacă un comportament agresiv.

Savantul german Klaus Mathiak de la Universitatea din Aachen a cercetat 13 persoane cu vârsta cuprinsă între 18 şi 26 ani şi care petreceau în faţa jocurilor de calculator, zilnic, nu mai puţin de două ore. În procesul de testare li s-au propus subiecţilor jocuri video cu scene de violenţă, bătăi şi salvarea ostaticilor. Aparate speciale fixau impulsurile creierului voluntarilor. În timpul jocului se activau doar funcţiile de cunoaştere (memoria, atenţia, vorbirea, centrul de mişcare). Este interesant că emoţiile lipseau cu desăvârşire la aceşti jucători.

Ca rezultat al experimentului, cercetătorii au demonstrat că scenele de violenţă din jocuri servesc drept antrenamente. Aceste antrena-

mente învaţă să procedezi în acelaşi fel, rece şi fără emoţii, în situaţii reale din viaţă.

Astfel, în 2002, în Germania, un absolvent al unei şcoli, care nu fusese primit la examene, a împuşcat 13 profesori, doi elevi şi un poliţist, după care s-a sinucis. Poliţia a constatat că preocuparea lui principală erau jocurile sadice pe calculator. Este evident că acestea au dus la un asemenea final. În China, un adolescent de 13 ani a sărit de pe fereastra apartamentului, în urma pierderii la un joc pe calculator.

Conform cercetărilor Asociaţiei americane de psihologie, atunci când copiii stau în faţa calculatorului, jucând jocuri violente, chiar şi mai puţin de 10 minute pe zi, felul în care văd ei lumea se schimbă. Aceştia ajung să aleagă o anumită variantă de comportament, devin violenţi şi se evaluează ca fiind agresivi. Copiii care joacă astfel de jocuri sunt mai puţin prietenoşi şi înclinaţi să-şi contrazică învăţătorii şi colegii. După astfel de jocuri, tinerilor terminatori le apare înclinaţia spre banditism, iar situaţiile conflictuale le rezolvă prin intermediul forţei. Membrii asociaţiei au luat hotărârea de a recomanda producătorilor de jocuri să micşoreze cantitatea violenţei în jocurile video şi în alte producţii multimedia adresate copiilor.

Identificându-se cu eroul din joc, copilul primeşte posibilitatea să se autorealizeze în spaţiul virtual. Jocul îi permite să ia rolul altcuiva, să devină acel cineva, aşa cum nu ar putea fi în viaţa reală. Jucătorul – copiii, adolescenţii şi

chiar unii dintre adulți – le proiectează asupra sa calitățile de invidiat ale eroului (curajul, forța, dibăcia, capacitățile deosebite ş.a.). Întoarcerea la realitate îl lipseşte însă de posibilitățile acestea şi îl readuce la problemele cotidiene.

Din punctul de vedere al specialiştilor, principala caracteristică a copiilor agresivi este atitudinea rea a acestora față de semenul de aceeaşi vârstă cu el. Acesta din urmă este privit ca un inamic, concurent, barieră care trebuie neapărat trecută. Copilul agresiv îşi formează o opinie prefabricată despre faptele oamenilor din jurul său. El pune intențiile rele pe seama celor din jur, gândind că este neglijat[1].

Şi ce se întâmplă până la urmă? „Mai demult criminalitatea juvenilă era superioară procentual celei adolescentine. Acum acestea tind să devină egale – se îngrozesc juriştii. Încălcările care acum 10 ani erau făcute de tineri cu vârsta de 20 de ani, se fac astăzi la 15 ani. Aproape o treime din cazuri este reprezentată de huliganism, 20% de furturi, iar mai departe se regăsesc tâlhăriile, vătămările corporale grave, violurile."[2]

Tinerii certați cu legea se comportă din ce în ce mai des animalic cu semenii lor. Se comportă deşănțat şi cinic cu oamenii străini, deoarece nu sunt

---

[1] Smirnova E.O., Huzeeva G.R., „Particularități psihologice şi variante ale agresivității infantile", în rev. „Probleme psihologice", 2002, nr. 1, pp. 21-22.

[2] Pisarenko D., „De ce sunt atât de cruzi copiii?", în „Argumentî i faktî" [Argumente şi fapte], Moscova, 2004, nr. 47, p. 56.

constrânşi de nici o regulă. Aceasta este o dovadă de agresiune nemotivată şi neprovocată. În acelaşi timp, creşte şi numărul tentativelor de suicid, care este, de asemenea, o formă de violenţă, numai că îndreptată împotriva propriei persoane.

Aşadar sursele agresivităţii se înrădăcinează uneori în adâncurile fiinţei noastre căzute. **Moştenirea negativă creează o atmosferă fertilă pentru dezvoltarea patimii mâniei.** Cel mai adesea înclinaţia spre impulsivitate, cruzime şi iritare se moşteneşte şi poate apăsa omul pe parcursul întregii sale vieţi, din pruncie până la bătrâneţe.

Mult mai evident este acest lucru la copiii de trei-patru ani, care se irită foarte rapid, sunt hiperactivi şi de necontrolat. Asupra comportamentului acestora nu se resimt încă atât de mult mediul nefavorabil, urmărirea programelor de televiziune violente, atracţia pentru alcool şi droguri. De aceea cauzele agresivităţii copiilor mici se află fie în gene, fie în perioada intrauterină.

Autorii creştini nu uită şi de acţiunea demonilor – posedarea[1]. Nu este exclus însă ca toţi aceşti trei factori să „conlucreze".

Sigur că aceasta nu demonstrează posibilitatea transmiterii genetice a mâniei, dar ne oferă un motiv bun să ne gândim la ceea ce semănăm în sufletele şi trupurile urmaşilor...

---

[1] Despre aceasta vezi mai amănunţit: Episcopul Barnaba (Beleaev), *op. cit.*, vol. I, pp. 433-434; Egumenul N., *Despre cauzele interesului pentru satanism la tineri. Mă lepăd de tine, satana: cum să-i salvăm pe copiii noştri de satanism*, Moscova, 1999, pp. 7-35.

Bătăuşi şi zurbagii, ce-i de făcut?

Psihologii au descris semnalmentele caracteristice ale copilului mânios. Iată aceste criterii[1]:

Copilul	**adesea**	**arareori**
1. Se ceartă, se contrazice cu adulții		
2. Pierde controlul propriu		
3. Dă vina pe alții pentru greşelile proprii		
4. Este invidios şi răzbunător		
5. Se supără sau refuză să facă ce i se cere		
6. Supără oamenii intenționat		
7. Refuză să se supună regulilor		
8. Este sensibil, reacționează foarte rapid la acțiunile celor care-l înconjoară, la ceea ce îi supără pe alți copii şi pe adulți		

Număraţi câte răspunsuri pozitive aveţi în coloana „adesea". Dacă într-un timp de şase luni la copil apar patru din cele opt semnalmente, se poate presupune că este agresiv.

---

[1] Liutova E.K., Monina G.B., *Training-ul interacţiunii eficace cu copiii,* Sankt-Petersburg, 2000, p. 151.

Chestionarul „Semnalmentele agresivității"[1]

Răspundeți la fiecare afirmație:

Copilul	Da	Nu
1. Se pare că uneori îl posedă un duh necurat		
2. Nu poate tăcea dacă nu-i place ceva		
3. Vrea să înjure uneori, chiar şi fără vreun motiv		
4. Adesea este foarte îmbufnat, ca un om mare		
5. Atunci când cineva îi face rău, încearcă să-i plătească cu aceeaşi monedă		
6. Se întâmplă să strice jucăriile cu plăcere		
7. Câteodată insistă asupra unor lucruri, încât cei din jur îşi pierd răbdarea		
8. Nu ratează ocaziile de a chinui animalele		
9. Se supără foarte tare dacă i se pare că se fac glume pe seama lui		
10. Uneori îi apare dorința să facă ceva rău, care să-i şocheze pe cei din jur		

[1] *Idem*, pp. 151-152.

11. Ca răspuns la ordinele obişnuite, tinde să facă totul invers		
12. Nereuşitele îl supără foarte tare şi caută întotdeauna vinovaţi		
13. Are destul de des perioade de supărare		
14. Când se supără îşi muşcă buzele, strânge din pumni, devine palid/se înroşeşte		
15. Se ceartă foarte uşor şi se ia la bătaie		
16. Tinde să comunice mai mult cu cei mai mici şi mai slabi decât el		
17. Nu se socoteşte cu cei de-o vârstă, nu lasă de la el şi nu dă jucăriile altora		
18. Este sigur că va împlini orice sarcină mai bine ca alţii		
19. Se consideră de sine stătător şi hotărât		
20. Îi place să fie primul, să comande şi să aibă subordonaţi		

Răspunsul pozitiv la fiecare afirmaţie se evaluează cu un punct. Număraţi câte puncte, după părerea dumneavoastră, adună copilul cercetat.

Agresivitate mare – 15-20 puncte.

Agresivitate medie – 7-14 puncte.

Agresivitate mică – 0-6 puncte.

Atunci când părinţii nu acordă suficientă atenţie copilului, acesta reuşeşte să se facă văzut cu orice preţ: răsfăţ, cruzime faţă de alţi copii, faţă de lucruri, jucării ş.a. Este grav şi atunci când copilului îi place să se comporte ca un huligan, să supere intenţionat pe cineva, să provoace durere. În acest caz nu poţi rezolva problema fără ajutor din partea psihiatrului sau a psihoterapeutului.

Supărarea şi mânia nu trebuie închise în interior. Dimpotrivă, copiii trebuie învăţaţi să exprime corect aceste sentimente. Spre exemplu, e bine să-i propui copilului să se joace: întâi să-şi „verse" mânia într-un „mod special", „să se bată" cu un păianjen de jucărie sau să lovească un sac de box. După aceasta copilul va trebui să decidă singur din ce cauză s-a supărat, dacă s-a comportat bine şi cum trebuie să procedeze în continuare în caz că se enervează şi vrea ceva anume. Uneori aceasta este suficient pentru ca scăpările de răutate să devină din ce în ce mai rare.

Comunicarea reală cu părinţii este foarte importantă. Posibilitatea să spui despre ce te doare şi să fii înţeles este un pas simplu şi eficace în transbordarea emoţiilor negative. Dacă apropiaţii nu doresc sau nu încearcă să descopere cauzele comportamentului agresiv al copilului, dacă sunt indiferenţi faţă de lumea lui interioară, copilul se simte singur şi în plus. Tocmai de aceea el se răscoală împotriva întregii lumi şi a lui însuşi.

Pentru a evita aceasta, specialiştii au unele recomandări pentru părinţi:

- să învețe copilul să fie responsabil pentru acțiunile sale şi să nu dea vina pe alții;

- să învețe copilul să-şi „verse" mânia prin metode social acceptate (de exemplu, să rupă hârtii, să lovească jucării gonflabile, sticle de plastic); să-l înscrie la o manifestare sportivă; să-i dea posibilitatea să se descarce prin intermediul jocurilor şi al competițiilor etc.;

- să ajute copilul în evaluarea adecvată a emoțiilor şi a stării emoționale a celor pe care îi jigneşte;

- să-i explice copilului de ce nu trebuie să se afirme înjosind alte persoane;

- să dezvolte la copil sentimentul de empatie față de colegi, adulți şi natură.

Răul se poate birui prin bine şi dragoste, înțelegere şi iertare. Copilul trebuie învățat nu doar să se apere, ci şi să fie paşnic, să ierte şi să-şi ceară iertare, să recunoască şi să-şi îndrepte greşelile. Cum poți face aceasta? Spre exemplu, să te apropii de jignitorul bătăuş şi să-i oferi din jucăriile tale. Atunci poate că şi copilul conflictual va avea inima un pic înmuiată. Sigur că aceasta nu se va întâmpla imediat, dar măcar va fi făcut un pas în calea spre bine.

Despre felul în care le formăm copiilor înclinația spre pace se povesteşte în interesanta carte a psihologului german K. Butner, *A trăi cu copii agresivi*. Din aceasta părinții şi educatorii vor afla cum pot organiza timpul liber şi acțiunile de joacă ale copiilor fără ieşiri violente la adresa altora. Provocarea pentru părinți este să-şi ajute fiul sau

fiica să-şi facă prieteni adevăraţi. Dacă reuşesc să facă aceasta, atunci problemele cu educaţia se vor diminua considerabil.

De obicei, copilul reproduce ceea ce vede. Dacă tata ridică mâna asupra mamei, copilul crede că aşa trebuie şi copiază acest comportament... O greşeală mare a adulţilor este să răspundă cu agresiunea la agresiune. Prin aceasta, ei provoacă doar cruzime drept răspuns. De aceea trebuie să începi cu tine însuţi: să-ţi înfrânezi patimile. Acest lucru va ajuta copiii, cu siguranţă.

Şi ultimul lucru: fără ajutorul lui Dumnezeu nu te poţi vindeca de vreo patimă. Toate eforturile vor fi fără efect dacă fiul/fiica nu va fi educat/ă în spiritul valorilor tradiţionale religioase, dacă nu va avea formată dorinţa de a se adresa lui Dumnezeu şi sfinţilor, de a se spovedi şi împărtăşi.

CAPITOLUL VIII

Tremurul sufletului

Sfinții Părinți remarcă două feluri de întristare: întristarea pentru Dumnezeu şi întristarea lumească. Prima este sentimentul binefăcător al părerii de rău pentru păcatele săvârşite. Aceasta naşte tendința de îndreptare şi, după cuvintele Apostolului Pavel, *întristarea cea după Dumnezeu aduce pocăință spre mântuire, fără părere de rău; iar întristarea lumii aduce moarte* (II Corinteni 7, 10).

Întristarea lumii acesteia este ca o otravă. Ea este țesută dintr-o gamă întreagă de senzații: de la elegia mâhnirii, înfrumusețată în tonuri poetice, până la apatie, delăsare şi chin sufletesc insuportabil. Întristarea lumească este un produs al mâniei, urmare a unei nemulțumiri interioare, datorată neîmplinirii sau a imposibilității de împlinire a pretențiilor, după cum indică Apostolul Iacov: *Poftiți şi nu aveți* (Iacov 4, 2). De aici şi supărarea, nerăbdarea, nemulțumirea, micimea, puțina credință, cârtirea împotriva lui Dumnezeu.

Ce fel de motive are întristarea lumească? Lipsa banilor, sănătatea şubredă, conflictele, stre-

sul... Nu în zadar un proverb spune: „Unii sunt nemulţumiţi că supa e cam chioară, iar alţii că diamantul e cam mic..."

Pe lângă factorii sociali şi psihologici, un rol important îl au şi cei spirituali. Atunci când vrea să distrugă omul, diavolul îi prinde inima, îi alungă liniştea şi îi tulbură sufletul cu o nelinişte fără capăt.

Analizând rădăcinile întristării, Sfântul Ioan Casian remarcă: „Indignarea nu se produce în noi întotdeauna din cauza altcuiva, ci de cele mai multe ori din cauza păcătoşeniei noastre, deoarece avem în noi cauze ascunse de jigniri şi sămânţă a patimilor, care, imediat ce varsă în sufletul nostru ploaia ispitelor, produc buruieni şi roade."[1]

Ce este „sămânţa patimilor" şi care sunt „buruienele" pe care le produce? Vom încerca să privim aceste probleme din perspectivă genetică.

1. Neliniştea[2]

Neliniştea este mâhnirea proiectată în viitor. Simţind o nelinişte nedeterminată, pericole indecise, omul aşteaptă încordat să i se întâmple ceva rău sau chiar o catastrofă. Oamenii cu un

[1] Cuviosul părinte Ioan Casian, *op. cit.*, p. 115.

[2] În funcţie de formă, durată şi intensitate, neliniştea şi depresia sunt adesea legate de păcatul mâhnirii (vezi Cap. IX).

nivel ridicat de nelinişte (anxioşi) reacţionează foarte prost la un astfel de stres. Ei şi aşa sunt neîncrezători în forţele proprii, neajutoraţi, se supără repede, se sperie şi se panichează. La acestea se adaugă şi coşmarurile nocturne, insomnia, palpitaţiile, senzaţiile de rău şi durerile de cap.

Mult mai reliefat se vede un astfel de tablou în cazul unor disfuncţii generalizate, legate de nelinişte. Aceasta desemnează o anxietate cronică şi presimţiri negative, ale căror urmări sunt „diluate", nefiind legate de vreun eveniment, obiect sau situaţie concretă.

Iată un caz caracteristic. S-a întâmplat cu un tânăr pe nume Dmitri, asistent în cadrul unei catedre dintr-o universitate prestigioasă. Din copilărie acesta era neliniştit, agitat şi obosea repede. În ultimii 7-8 ani simptomele deveniseră din ce în ce mai vizibile. Tânărul era neliniştit în ce priveaa propria-i sănătate şi starea părinţilor săi.

Odată i s-a părut că inima îi bătea prea rar şi a început să se gândească la o moarte iminentă. Era neliniştit şi pentru că „inima" şi „nervii" nu-i permiteau să-şi termine la timp disertaţia. Mai era neliniştit şi pentru că se temea să nu „pice" la examene, deşi în timpul anilor de studiu la facultate aceasta nu se întâmplase niciodată. Obişnuise să se supraasigure întotdeauna. La cursuri el lua cuvântul doar atunci când nu avea prea mulţi ascultători în sală şi când era absolut sigur de cunoştinţele sale.

Timiditatea nu-i permitea să-şi lărgească grupul de prieteni. Se temea că nu va fi preţuit şi că

va primi remarci negative. Se obişnuise să se îndoiască înainte de orice lucru major pe care îl începea. Din fericire, a avut însă suficientă forţă să se adreseze medicilor şi aceştia l-au ajutat să înţeleagă ce i se întâmplă.

Neliniştea, ca orice altă manifestare patologică a tristeţii, are diverse cauze. Cercetătorii au descoperit o genă specială a **neliniştii şi nervozităţii.** Aceasta acţionează asupra posibilităţii creierului de a utiliza serotonina, a cărei insuficienţă provoacă anxietatea. Gena aceasta răspunde, în parte, pentru nelinişte şi pentru trăirile negative. Într-o oarecare măsură ea determină înclinaţia noastră spre linişte şi echilibru. Cercetătorii observă că influenţa moştenirii genetice asupra gradului de nervozitate nu este mare (aproximativ 4%)[1].

Gena neliniştii şi a nervozităţii poate fi considerată ca „sământă a patimii" (după expresia Sfântului Ioan), iar neliniştea ca o „buruiană" tipică de pe câmpul sufletului uman. Nu poţi explica însă totul prin defecte genetice. Trebuie să ţinem seama şi de educaţie, de posibilitatea de autocontrol, de deprinderile de comunicare, de susţinerea din partea apropiaţilor ş.a.

Este cunoscut că părinţii neliniştiţi au mai des copii neliniştiţi. Aceasta nu se întâmplă întotdeauna din cauza moştenirii, ci din cauza imitării modului de gândire şi acţionare al adulţilor. Părinţii nu reuşesc să vadă aceste lu-

---

[1] Carson R., Batcher J., Mineka S., *op. cit.*, pp. 332-333.

cruri în familia lor, deoarece au diferite motive de nelinişte. În plus, asupra copilului acţionează şi îngrijorarea apropiaţilor pentru el: cum se va descurca într-o anumită situaţie. Dacă acasă este tot timpul o atmosferă neliniştită, aceasta este contagioasă. Copiii primesc această formă nesănătoasă de a reacţiona chiar şi la evenimentele obişnuite ale vieţii. Pe de altă parte, se întâlnesc părinţi care nu se îndoiesc de nimic şi ştiu exact cum să dobândească totul în viaţă. Copilul acestora este nevoit să le îndreptăţească întotdeauna aşteptările. De aceea, el se află într-o permanentă tensiune, în tendinţa de a face pe plac părinţilor. Îi este foarte greu atunci când cerinţele şi reacţiile adulţilor nu sunt predictibile sau sunt inconsecvente. Aceasta poate duce, de asemenea, la boală.

Vom contura acum portretul unui copil neliniştit. Din primele zile de viaţă el reacţionează la tot ce este nou cu prudenţă, este înclinat să dea înapoi, să se supere sau să găsească alinare la mama, în cazul în care întâlneşte necunoscuţi.

Iată, acest copil ajunge la grădiniţă. Se uită cu încordare împrejur, salută foarte încet şi se aşază suspicios pe marginea unui scaun din apropiere. Se pare că aşteaptă tot felul de neplăceri. Copilul se simte neajutorat, se teme să se joace şi să întreprindă noi activităţi. Are cerinţe mari de la sine, fiind deosebit de autocritic. Astfel de copii cred că sunt mai slabi decât alţii, că sunt mai urâţi şi mai neîndemânatici. Ei caută laude şi aprobări de la adulţi în tot ceea ce fac.

Pentru copiii neliniştiţi sunt caracteristice şi tulburările somatice: dureri de burtă şi de cap, ameţeli, spasme în gât, respiraţie greoaie, uscăciune în gură, slăbiciune în picioare, ritm cardiac rapid etc.

Psihologii au realizat criterii speciale ale descoperirii copilului neliniştit. Dacă măcar unul din criteriile de mai jos se regăseşte permanent în comportamentul copilului dumneavoastră, atunci el este înclinat spre nelinişte[1].

[1] Liutova E.K., Monina G.B, *op. cit.*, p. 164.

Criteriile de recunoaştere a copilului neliniştit

Copilul	Da	Nu
1. Este tot timpul neliniştit		
2. Se concentrează cu greu		
3. Simte încordare musculară (de exemplu, în zona gâtului sau a feței)		
4. Este irascibil		
5. Are tulburări de somn şi îi place să doarmă împreună sau în aceeaşi cameră cu adulții		

Dacă găsiți că măcar unul din criteriile enumerate apare în mod constant la copil, atunci acesta este înclinat spre nelinişte.

Chestionarul „Semnalmentele neliniştii"[1]

Răspundeţi, vă rog, la următoarele afirmaţii:

Copilul	Da	Nu
1. Are o privire pierdută		
2. Se concentrează foarte greu		
3. Orice temă îi provoacă nelinişte deosebită		
4. În timpul îndeplinirii vreunei teme este foarte încordat		
5. Se ruşinează mai des ca ceilalţi		
6. Vorbeşte adesea despre neplăceri posibile		
7. De obicei roşeşte într-o situaţie necunoscută		
8. Se plânge de vise de groază		
9. Are, de obicei, mâinile reci şi umede		
10. Are adesea tulburări de scaun		
11. Transpiră atunci când este emoţionat		
12. Nu are poftă de mâncare		
13. Doarme neliniştit şi adoarme cu greu		

[1] *Ibidem*, pp. 164-165.

14. Se sperie, tremură fără motiv şi multe lucruri îl fac să aibă temeri		
15. Este adesea neliniştit şi se supără uşor		
16. Adesea nu se poate abţine să nu plângă		
17. Nu suportă aşteptările		
18. Nu-i place să înceapă lucruri noi		
19. Nu este sigur de sine, de propriile forţe		
20. Se teme să se confrunte cu greutăţile		

Răspunsul pozitiv la fiecare afirmaţie se evaluează cu un punct. Însumaţi răspunsurile cu „da", pentru a primi punctajul general al neliniştii.

Nelinişte mărită – 15-20 de puncte.

Nelinişte medie – 7-14 puncte.

Nelinişte mică – 0-6 puncte.

Cum poţi ajuta copilul neliniştit?

De părinţi depinde foarte mult dacă copilul va creşte nervos sau neliniştit, dacă moştenirea negativă se va accentua sau nu. Psihologii ne sfătuiesc să respecăm următoarele reguli:

1. Să nu comparăm copilul cu alţi copii şi să nu-i accentuăm insuccesele. Dimpotrivă, trebuie remarcate succesele, lăudate virtuţile şi trebuie să credem în el atât de puternic, încât să fie pătruns de această credinţă.

2. Să nu grăbim sau să împingem de la spate copilul. Să-i oferim posibilitatea de a se obişnui treptat cu noua situaţie şi de a acţiona într-un tempo obişnuit. Copilul timid şi slab are nevoie de timp pentru a face cunoştinţă, a vedea şi a înţelege noile legi după care se conduce în situaţii necunoscute, fie că este vorba de un nou grup de colegi, de un învăţător sau educator nou sau de un apartament nou. Copilul se va linişti, convingându-se că nu riscă să i se întâmple nimic rău.

3. Să nu obligăm copilul să fie „curajos". Darurile şi observaţiile, în acest caz, sunt inutile. Neliniştile copilului sunt iraţionale prin natura lor, fiindcă el trăieşte într-o lume a senzaţiilor şi a închipuirilor, iar nu a sensului sănătos. De aceea, a-l convinge că „nu e nimic grav" este inutil. Frica este alungată de tandreţea şi apropierea mamei şi a tatălui. Este mai bine să discutăm dacă este chiar aşa de înfricoşătoare situaţia. Este mai bine să găsim împreună calităţi ale obiectului fricii şi să ne împrietenim cu acesta.

4. Să nu ţipăm la copii sau la alte persoane în prezenţa lor. Copilul trebuie să simtă că este bine primit şi preţuit. Aprobarea nu trebuie făcută doar ca recompensă pentru succes, ci din dragoste. Cerinţele prea mari, severitatea, judecarea şi notele proaste produc traume psihicului slab.

5. Să creăm situaţii în care copilul şi-ar putea demonstra talentul şi vrednicia, ca să merite respectul colegilor. Spre exemplu, se pot organiza sărbători acasă, unde să fie invitaţi prietenii copilului. Aici, în atmosfera confortabilă pentru el, copilul timid se va comporta foarte încrezător şi prietenii îşi vor schimba părerea despre el.

6. Să-i oferim copilului libertatea de iniţiativă, de a lua singur hotărâri şi de a rezolva problemele. Este însă periculos ca el să fie lăsat singur în faţa greutăţilor pentru care nu este încă pregătit.

Conform unei expresii frumoase, experienţa insucceselor şi a înfrângerilor te aduce cu picioarele pe pământ, iar experienţa victoriilor şi a succeselor îţi dă aripi. Copilul slab trebuie ajutat să-şi desfacă aripile gingaşe. Pentru aceasta sunt utile consultarea psihologului, activităţi de psihocorecţie şi jocuri.

Copilul neliniştit nu trebuie împins spre jocuri care au la bază concurenţa şi întrecerea. Jocurile pentru el trebuie să fie bune, cognitive şi de dezvoltare, fără notarea unor rezultate sau comparaţii cu alţi copii. Fiecare participant la aceste jocuri trebuie să primească premiul său.

2. Depresia

Alături de nelinişte, o altă „sămânţă a patimii" care creşte în sufletul nostru este formată din **factorii biologici ai depresiei**. Nucleul depresiei (de la latinescul *depressio* – a apăsa) este constituit din mâhnire, mai ales în asociere cu deprimarea, ruşinea şi duşmănia. Depresia este una din cele mai răspândite disfuncţii psihice. Ea se caracterizează prin înrăutăţirea dispoziţiei, apăsare, evaluarea pesimistă a evenimentelor şi oboseală excesivă. În popor se spune: **melancolie, tristeţe, jale**. În timpul depresiei se deregleazâ somnul, apetitul, atenţia, gândirea. Bolnavul pierde tonusul şi simte un gol interior acut, o neîmplinire personală, deprimare şi vinovăţie. Se gândeşte adesea la sinucidere.

Depresia se întâlneşte şi la copii. În funcţie de vârsta copilului, simptomele acesteia se manifestă diferit. Astfel, depresia copiilor până la 7 ani este mai puţin clar exprimată şi greu de recunoscut din cauza fricilor care le sunt în general specifice copiilor mici, legate de neputinţa de a povesti despre starea lor. Până la 1,5-2 ani copilul pare pasiv, indiferent şi abătut. Poate să nu aibă poftă de mâncare, să aibă disfuncţii ale somnului, temeri. Preşcolarul poate fi întârziat, închis în sine, posomorât şi trist. El nu manifestă acea bogăţie de fantezie, vioiciune şi entuziasm în jocuri care sunt caracteristice vârstei sale. Copiii plângăcioşi, mofturoşi, nereţinuţi şi agresivi se plâng de durere fizică (de cele mai multe ori

la burtă). La vârsta şcolară mică simptomele se acutizează.

Iată povestea unui băieţel pe nume Denis. La şcoală şi acasă el se distingea prin iritabilitate şi mânie. Plângea din orice, ţipa şi arunca orice avea în mână. Se concentra foarte greu la ore şi îi evita pe ceilalţi copii. Denis prefera să se joace singur, iar acasă se încuia în camera sa şi se uita la televizor. După cum spunea mama băiatului, el dormea prost şi mesteca aproape încontinuu câte ceva.

Este de menţionat că un astfel de comportament al copilului a început imediat după divorţul părinţilor. Lucrurile s-au înrăutăţit atunci când tatăl lui Denis s-a recăsătorit cu altcineva, s-a mutat în altă zonă a oraşului şi îşi vizita mai rar copilul. Situaţia este de înţeles şi, din păcate, destul de des întâlnită.

Adolescentul depresiv simte adesea vinovăţie şi disperare, respingere şi retragere. El este închis, iritabil, pierde senzaţia de plăcere şi interes faţă de viaţă. Astfel de copii se concentrează greu, obosesc rapid, se ceartă adesea cu părinţii, nu dorm bine şi nu au poftă de mâncare. Uneori ei arată neîngrijiţi, îşi schimbă rapid prietenii, preferinţele muzicale şi încetează să mai facă ceea ce odinioară le producea satisfacţii.

Unul din factorii care înlesnesc creşterea stării de depresie o reprezintă schimbările sociale rapide. Oraşele pline de oameni, familiile care se despart, alcoolul şi drogurile, pauzele mari în activitatea profesională şi de muncă şi tempoul

nebunesc al vieţii sporesc semnificativ acţiunea stresurilor asupra copilului.

În afară de aceasta, presa şi televiziunea etichetează generaţia aflată în creştere cu un „chip ideal" de tânăr contemporan. Conform studiilor cercetătorului britanic al Consiliului pentru protecţia sănătăţii, aproximativ 17% dintre şcolarii care se consideră a fi conform acestui „chip" sunt predispuşi atacurilor regulate de panică şi ipohondrie. Perspectiva intrării în lumea adulţilor îi duce la disperare. Adolescenţii se neliniştesc la gândul dacă vor putea să facă faţă acestei lumi şi să ocupe o poziţie demnă.

Din mulţimea de forme de depresie vom aminti doar două: **cea nevrotică** (psihogenă) şi **cea endogenă** (vitală, biologică).

Depresia nevrotică se dezvoltă „pe teren nervos": ca rezultat al unui conflict interior nerezolvat, al unei traume psihice, al unei speranţe neîmplinite, al pierderii cuiva sau a ceva foarte important (o rudă apropiată, serviciul, reputaţia, sensul vieţii ş.a.).

Depresia endogenă nu este condiţionată de stres, pierderi sau de un mod păcătos de viaţă, ci de particularităţile înnăscute ale organismului. După definiţia părinţilor, aceasta provine din „fire", adică se datorează devierilor genetice, biochimice şi hormonale.

Amintim că „Biserica priveşte bolile psihice ca pe manifestări ale deteriorării păcătoase a naturii umane". Separând în structura personalităţii nivelurile duhovnicesc, sufletesc şi trupesc, „Sfin-

ţii Părinţi diferenţiază bolile **firii** de bolile datorate acţiunii demonice sau patimilor omului"[1].

Victor Frankl atrage atenţia asupra unui fapt important. Depresia endogenă este o boală ce împiedică omul să vadă care este sensul vieţii sale. Depresia nevrotică însă poate apărea din cauza pierderii sensului vieţii[2]. Aceasta este diferenţa.

Acum vom vorbi doar despre depresia endogenă. Hipocrate presupunea că deprimarea apare datorită excesului în organism a „fierii negre" şi de aceea este caracteristică melancolicilor (din gr. melas – negru şi chole – fiere).

Oamenii cu un temperament slab, neechilibrat sunt foarte supărăcioşi, sentimentali, nu sunt energici şi nu au încredere în sine. Pentru ei este suficient şi un motiv neînsemnat de tristeţe ca să înceapă a plânge, iar cea mai mică greutate îi face să se lase păgubaşi. Melancolicului închis în sine, sfios, uşor de rănit şi slab îi este foarte greu să lupte cu tristeţea şi mâhnirea. Gândurile negre şi pesimismul îl înving mai des decât pe sanguin.

Depresia endogenă de tip melancolic (ca şi temperamentul, de altfel) se moşteneşte. Să nuanţăm: **nu se transmite depresia, ci depresivitatea – înclinaţia omului de a se afla într-o stare abătută, copleşită**[3].

---

[1] *Bazele concepţiei sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse. Sinodul Arhieresc 2000: despre noii mărturisitori ruşi,* Moscova, 2000, p. 60.

[2] Frankl V., *op. cit.*, p. 89.

[3] Egorova M.S., Zâreanova N.M., Parşikova O.V., Peankova S.D., Certkova Iu. D, *op. cit.*, pp. 372, 384-385.

Directorul Institutului ştiinţific de cercetare „Prince of Wales", prof. Peter Shofield, presupune că 21% din populaţie este predispusă, în situaţii grele de viaţă, spre depresie. Dacă pe parcursul anului omul predispus genetic se va confrunta cu mai mult de trei situaţii neplăcute, probabilitatea căderii sale în depresie este de 80%. Cei care sunt genetic rezistenţi la depresii (26% din oameni) se îmbolnăvesc, dacă se află în aceeaşi situaţie, în 30% din cazuri. Înseamnă că predispoziţia spre boală este stabilită la nivel genetic. Riscul de a avea o criză de ipohondrie/depresie depinde de moştenire[1].

Această înclinaţie înnăscută este legată de concentraţia scăzută, în celulele creierului, a trei neuromediatori (noradrenalina, dopamina şi serotonina). Sinteza şi funcţiile mediatorilor sunt date genetice. Atunci când mutaţiile tulbură funcţionarea genelor corespunzătoare, omul este înclinat să reacţioneze la orice fel de stres printr-o depresie[2].

Cercetătorii au stabilit că insuficienţa noradrenalinei duce la o tristeţe profundă, iar suprasaturarea cu acest mediator la stresuri majore. Insuficienţa dopaminei duce la slăbirea sistemului nervos, iar nivelul ridicat al acesteia provoacă manie (dispoziţie bună, euforie) şi simptome

---

[1] www.effecton.ru/381.html

[2] Despre aceasta vezi mai amănunţit: Velkov V.V., *op. cit.*, pp. 23-24; Kato T., „Molecular genetics of bipolar disorder", în „Neurosci. Res.", 2001, nr. 40 (2), pp. 105-113; Carson R., Batcher J., Mineka S., *op. cit.*, p. 143.

asemănătoare schizofreniei. Deficitul serotoninei naşte temeri, impulsivitate şi agresivitate, iar suficienţa acesteia în ţesuturile creierului îmbunătăţeşte vizibil dispoziţia[1].

În dependenţă de balanţa neuromediatorilor, fazele depresiei, ale maniei şi stării de bună dispoziţie se înlocuiesc una pe cealaltă. Aceasta este caracteristică pentru psihoza maniacal-depresivă. Bolnavul ba suferă de accese de tristeţe, mâhnire şi deznădejde, ba are o irumpere de energie şi bucurie, până la fericire. Perioadele depresive sunt mai des întâlnite decât cele maniacale.

Această psihoză se transmite genetic, se pare, pe linie feminină (prin cromozomul X). Dacă unul din gemenii monozigoţi se îmbolnăveşte de această boală, riscul apariţiei ei la cel de-al doilea ajunge până la 70-96%[2].

În cadrul cercetărilor la Universitatea San-Diego, sub conducerea doctorului John Kelso, s-a descoperit o genă care este răspunzătoare de dezvoltarea psihozei maniacal-depresive. Această genă stabileşte sensibilitatea creierului la impulsurile nervoase, care trec prin celule specializate prin intermediul neuromediatorilor. Dacă gena este modificată, acuitatea

---

[1] Sidorov P.I., Parneakov A.V., *Introducere în psihologia clinică. Manual pentru studenţii facultăţilor de medicină*, Moscova, 2000, pp. 199-200; Danilova N.N., Krâlova A.L., *op. cit.*, p. 55; Carson R., Batcher J., Mineka S., *op. cit.*, pp. 441, 582.

[2] Isard K.E., *op. cit.*, p. 223; Neploh Ia. M., *Omule, cunoaşte-te pe tine însuţi! Notiţe ale unui psihiatru*, Sankt-Petersburg, 1991, p. 126.

creierului se măreşte considerabil şi omul dobândeşte o depresie cronică, alternând cu faze maniacale. Dar cu aceasta nu se încheie tot. Se presupune că mai există câteva zeci de gene „ale depresiei"[1].

În perioada 2001-2004, cercetătorii au efectuat studii asupra unor femei care sufereau depresii şi asupra copiilor acestora, în vârstă de 7-17 ani. Pentru început, 30% dintre copii aveau diferite probleme psihice (de exemplu, tulburări psihice, depresii şi comportament deviant). Mamele au fost tratate de depresie timp de trei luni. La aproape 30% dintre acestea tratamentul a avut succes. Copiii femeilor vindecate au avut un indice de îmbolnăvire cu 11% mai mic. La copiii ai căror mame nu se vindecaseră, disfuncţiile psihice s-au mărit cu 8%. Prin urmare depresia poate trece de la mamă la copil. Dar dacă mama se va trata, atunci riscul ca fiul sau fiica să aibă această boală scade considerabil.[2]

Cum poate fi atunci ajutat omul care suferă?

Atunci când simptomele depresiei se regăsesc la copil măcar şi o lună, părinţii trebuie să se adreseze specialiştilor (psihologi, psihoterapeuţi, psihiatri). Tratarea bolii depinde de vârsta pacientului. Astfel, copiii sunt trataţi prin ludoterapie. Ei sunt invitaţi să se joace cu păpuşi şi alte jucării, adică li se creează condiţii pentru o exprimare cât mai directă a sentimentelor. Copiii mai mari sunt

---

[1] www.rol.ru/news/med/news/03/06/16_007.htm
[2] www.medlinks.ru/article.php?sid.

puşi în situaţii care le permit să vorbească, să-şi împărtăşească fricile şi problemele.

De asemenea, se folosesc băi cu adaos de sare de mare şi extract (cu concentraţie scăzută) de conifere. Un rol important îl are şi munca fizică, călirea, precum şi aerul curat. Sunt bune excursiile în afara oraşului, mai ales cu toată familia. O şi mai mare importanţă o are atmosfera de dragoste din familie, relaţiile călduroase reciproce ale părinţilor şi, desigur, ale acestora cu copilul. Voinţa copilului trebuie călită, iar răbdarea şi munca învăţate. Educaţia înseamnă întâi de toate dragoste şi exemplu bun. Cel mai important, după convingerea psihiatrului şi psihoterapeutului ortodox D.A. Avdeev, este să fii întotdeauna cu Hristos. Atunci copilul va creşte cu o personalitate morală sănătoasă.

Pentru tratarea şi profilaxia depresiilor, adulţilor le sunt recomandate psihoterapii raţionale (tratarea prin convingere). Aceasta este bazată pe utilizarea argumentelor logice sănătoase care îi permit omului să reconsidere situaţia creată. Dacă nu suntem în stare să o schimbăm, înseamnă că trebuie să schimbăm atitudinea noastră faţă de aceasta (de exemplu, să renunţăm la pretenţii nejustificate, la planuri irealizabile, la griji inventate). Corectarea mecanismelor psihologice ale comportamentului care ne duc la nevroze este necesară pentru surmontarea crizei personale şi pentru prevenirea recidivelor.

Alcoolul şi drogurile sunt strict interzise, deoarece agravează boala. Vitaminele din grupul B

sunt antidepresive excelente (mai ales B6 şi acidul folic), vitamina C (acidul ascorbic), mierea, ciocolata amară, smochinele, bananele, precum şi plimbările în aer liber, băile de soare, muzica plăcută, aromele unor plante, efortul fizic regulat. Toate acestea ajută la secreția endorfinelor (hormonii fericirii), care normalizează dispoziția, redau putere şi curaj.

Câteodată este util să schimbi, pur şi simplu, locul şi, odată cu aceasta, atenția, pentru a diminua stresul. Dacă simțim o greutate pe suflet nu trebuie să ne izolăm de prieteni şi să încercăm să ne dăm drept **omul fără probleme**. Necazul trebuie spus, iar amarul plâns. Nu trebuie să ne fie jenă să-i îmbărbătăm pe alții. Cel care întinde o mână de ajutor aproapelui este ajutat de Domnul.

Pentru tratarea disfuncțiilor depresive medicii recomandă diverse antidepresive, care reglează în organism schimbul de substanțe biologic active. Însă utilizarea acestor preparate, fără recomandarea specialistului, este pasibilă de complicații grave. Noi, cei slabi şi neputincioşi, trebuie să asociem ajutorul medical calificat cu eforturi duhovniceşti (smerenie, răbdare, rugăciune, citirea cuvântului lui Dumnezeu ş.a.).

După convingerea credincioşilor ortodocşi, dacă demonul tristeții a ales ca victimă un om, atunci trebuie pusă ordine în viața duhovnicească cu ajutorul unui duhovnic experimentat. Nu trebuie să ne obişnuim cu depresia noastră, plângându-ne de milă. În spatele unui astfel de com-

portament este demonul care încearcă să ne trimită în fundul iadului. Să răspundem atacurilor acestuia cu rugăciuni şi psalmi din Ceaslov. Să înfruntăm depresia, şi ea va pleca de la noi împreună cu stăpânul ei viclean. Altfel, boala firii poate să se transforme într-o cruce deosebit de grea, aproape insuportabilă.

CAPITOLUL IX

„Întunecarea inimii"

Întristarea este înrudită genetic cu patima melancoliei. Simptomele întristării, în cazul melancoliei, se acutizează şi iau o formă cronică. Atunci sunt răpuse toate puterile sufletului şi, în parte, cele ale trupului.

La baza melancoliei stă închipuirea incorectă a omului despre păcatele sale, despre posibilităţi şi realizări, despre relaţiile cu Dumnezeu şi cu oamenii. Aceasta te poate duce la căderea cu duhul, manifestându-se fie prin plâns amar şi oftat, fie prin răutate şi lipsa voinţei, indiferent de ce se întâmplă. De aici şi golul lăuntric, lipsa de îndrăzneală pentru lucrurile bune, lenevia, profanarea, zădărnicia, insensibilitatea duhovnicească, cruzimea, deznădejdea.

Sfântul Ioan Scărarul numeşte întristarea „slăbire a sufletului", „neputinţă a minţii", „melancolie a inimii", lucruri ce se petrec din voia diavolului. Demonul tristeţii este cel mai puternic. El îl împinge pe monah să-şi părăsească ascultarea, rugăciunea, viaţa duhovnicească, adică îi

schimbă atitudinea, târându-l spre lume. Acest duh mişel se năpusteşte asupra călugărilor pe la miezul zilei[1]. De aceea psalmistul îl numeşte *molima ce bântuie întru amiază* (Psalmi 90, 6).

Străduindu-se să îi inducă omului starea de deznădejde, ispititorul îi şopteşte: „Eşti un mare păcătos şi Dumnezeu nu te va ierta. Nu nădăjdui, căci nu te vei mântui! Iar dacă tot vei ajunge în iad, atunci de ce îţi mai porţi crucea? Nu e mai bine să întrerupi chinul?"

Părintele Paisie Aghioritul avertizează că întristarea şi greutatea sufletească vin la omul sensibil şi uşor de rănit din mustrările conştiinţei şi din hula celui viclean[2].

În rând cu acest **fel demonic de întristare, Sfinţii Părinţi aşază şi întristarea firească**. Pentru noi aceasta este foarte interesantă, deoarece este condiţionată doar de procesele fiziologice ale organismului.

După părerea Cuvioşilor Varsanufie cel Mare şi Ioan, „întristarea firească se formează din cauza neputinţei trupeşti", din cauza prea multei munci şi a oboselii[3]. Episcopul Barnaba (Beleaev), citându-l pe Sfântul Isaac Sirul, spune că întristarea firească apare din cauza muncii prea grele şi

---

[1] Cuviosul Ioan, egumenul Muntelui Sinai, *op. cit.*, pp. 103-104.

[2] Părintele Paisie Aghioritul, *Cuvinte*, vol. III, *Lupta duhovnicească*, pp. 173-174.

[3] Cuvioşii Varsanufie cel Mare şi Ioan, „Îndreptar pentru viaţa duhovnicească" în *Răspunsuri la întrebările ucenicilor*, Moscova, 1993, p. 355.

a ascultărilor foarte mari. Oboseala fizică, emoțională şi mentală reprezintă „urzeala cu care demonul împleteşte modelele sale blestemate"[1].

Cauza acestui fapt este oboseala cronică. Aceasta se adună în om cu trecerea anilor şi datorită ritmului nebunesc al vieții, stresului îndelungat, grijilor permanante şi lipsei odihnei complete.

Cercetând oameni în vârstă, psihiatrii stabilesc adesea următorul diagnostic: melancolie involutivă. Simptomele acesteia sunt: tristețea, neliniştea, dezamăgirea, autoflagelarea, supărarea pe propria persoană, supărarea pe soartă. Din punct de vedere psihologic este de înțeles: mulți cetățeni au muncit cinstit pentru binele statului, dar nu au primit ca recompensă respectul cuvenit. Funcțiile lor, economiile şi meritele sunt toate în trecut. Nu-i de mirare că stingerea tuturor idealurilor şi a speranțelor lor, cât şi nedreptatea îi duc la disperare. Atunci când nu se bucură de viață, unii mormăie, alții fac scandal, iar alții se resemnează...

Starea de spirit bolnăvicioasă, scăderea dispoziției şi melancolia sunt numite de psihiatri „hipotimie". Registrul acestei disfuncționalități este larg: de la o simplă supărare şi pesimism până la sentimentul neputinței, al inutilității şi al unei existențe fără sens. De aici până la sinucidere mai este doar un pas.

---

[1] Episcopul Barnaba (Beleaev), *op. cit.*, vol. II, pp. 240, 386; Sfântul Grigorie Teologul, Arhiepiscopul Constantinopolului, *Opere*, Moscova, 1994, vol. II, p. 43.

1. „Instinctul morţii"

Dumnezeu n-a făcut moartea şi nu se bucură de pieirea celor vii. [...] Dumnezeu l-a zidit pe om spre nestricăciune şi l-a făcut după chipul fiinţei Sale. Iar prin pizma diavolului moartea a intrat în lume şi cei ce sunt de partea lui vor ajunge s-o cunoască, mărturiseşte Biblia (Solomon 1, 13 şi 2, 23-24).

Alungându-i pe protopărinţi din Rai, Domnul i-a spus lui Adam, iar prin persoana lui nouă tuturor, următoarele: *Pământ eşti şi în pământ te vei întoarce* (Facerea 3, 19). De atunci trupurile noastre sunt muritoare. Putrezirea şi decăderea sunt răzbunare pentru păcat şi au devenit lege organică a naturii (vezi Romani 6, 23 şi 8, 19-23). Nu în zadar Sfântul Grigorie Teologul numeşte sufletul „purtător de trup"[1]. În esenţă, toată fiziologia omului este construită pe lupta cu putrezirea, până când viaţa biologică se va încheia prin descompunerea trupului.

Cercetătorii au descoperit demult un fenomen unic: moartea programată genetic a celulelor, apoptoza (din gr. apoptosis – căderea frunzelor). Aceasta este o sinucidere condiţionată fiziologic. Spre exemplu, după îndepărtarea testiculelor, mor definitiv celulele prostatei. La femeie, odată cu îmbătrânirea, sunt distruse celulele glandelor mamare, ale corpului galben de pe ovare

---

[1] Afanasiev Iu.I., Iurina N.A., Kotovski E.F., *Histologia. Manual*, ed. a 5-a, Moscova, 2002, p. 92.

ş.a.m.d. Genele autodistrugerii reglează dezvoltarea normală a ţesuturilor embrionare[1].

Moartea unor celule este şi o reacţie de apărare a organismului. Aceasta susţine continuitatea mediului intern al organismului. Viaţa îşi croieşte drumul prin moarte, ca ghiocelul care împinge zăpada, chiar dacă e firav, şi îşi face loc spre soare.

Atitudinea faţă de moarte se manifestă la oameni în diferite moduri. De exemplu, în Japonia pleacă anual pe lumea cealaltă câţiva oameni dornici să „aţâţe moartea". În restaurante speciale aceştia comandă bucătarilor special licenţiaţi **fugu**, o specialitate din peştele-lună. Clienţii plătesc bani buni pentru această delicatesă, care este gătită foarte atent, deoarece unele părţi ale peştelui-lună conţin tetrodotoxină, o substanţă extrem de otrăvitoare, o picătură din aceasta fiind suficientă pentru a omorî omul. Avem, de fapt, de a face cu o variantă gastronomică a ruletei ruseşti: mănânci „posibilitatea de a muri". Cei mai buni bucătari se străduiesc să păstreze ideea otrăvii şi atunci începe să-ţi amorţească gura un pic. Aceasta aminteşte de jocul cu moartea, trezind o gamă largă de senzaţii tari.

La fel ca în cazul ruletei ruseşti, una din plăceri este şi sentimentul de uşurare. Acesta survine la finalul mesei, care înseamnă, de fapt, supravieţuirea, „amăgirea" morţii, ceea ce ar sugera şi că „eşti nemuritor". Atunci, ura! Tristeţea

[1] Freud S., *Instinct primar,* Moscova, 1997, pp. 225-236.

vieţii şi frica de moarte, ascunse în adâncul inimii, sunt învinse! Ce iluzie naivă, dar ademenitoare! Aceasta demonstrează că echilibrul moral al omului este distrus.

La un seminar cu studenţii la medicină am auzit următoarea istorie: O bătrânică suna în mod regulat la ambulanţă şi solicita sosirea medicilor. De fiecare dată, intrând în casă, medicii se pomeneau în faţa aceluiaşi tablou: femeia se spânzurase cu câteva secunde în urmă. Medicul de serviciu îi acorda imediat primul ajutor, chema psihiatrii, dar, din păcate, lucrurile se repetau în acelaşi fel.

Medicii au observat că femeia urmărea foarte atent când ajungeau ei. Atunci când ambulanţa se oprea la scara blocului, bătrâna fugea de la pervaz. Probabil după aceasta ea descuia uşa, îşi introducea capul în laţ şi, auzind paşii la uşă, împingea scaunul de sub picioare. După aceea, urmărea cu plăcere cum era salvată de specialişti.

La un moment dat, medicii primesc din nou apelul bătrânei şi situaţia se repetă întocmai, numai că felcerul îi spune medicului: „Auzi, hai să stăm în faţa uşii apartamentului, să fumăm o ţigară, şi vom mai vedea ce se întâmplă!" În consecinţă, lucrurile s-au sfârşit la crematoriu...

Sigur că nu justificăm în nici un fel gestul medicilor. Aceştia sunt întotdeauna chemaţi să salveze oamenii aflaţi în necaz. Nu cunoaştem nici motivele interioare ale acelei biete femei. Astfel de tentative demonstrative de suicid sunt modalităţi de a manipula oamenii (de a le atrage aten-

ţia, compasiunea) şi de a mai ieşi din plictiseala zilnică. Pentru aceasta se şi aleg, uneori, metode de suicid atât de bine gândite.

Nu este exclus ca aceste viclenii să-i fie inoculate persoanei de către demonul tristeţii...

Instinctul de supravieţuire este opus tendinţei spre moarte. Creatorul l-a introdus poate în natură tocmai pentru a contrabalansa instinctul morţii. *Căci nimeni vreodată nu şi-a urât trupul său, ci fiecare îl hrăneşte şi îl încălzeşte* (Efeseni 5, 29).

Într-adevăr, necesităţile de hrană şi înmulţire, reacţiile de apărare ale organismului (frica, mânia ş.a.) reprezintă stimuli de comportament determinaţi genetic. Aceştia ajută la supravieţuire. Exacerbarea bolnăvicioasă a instinctului de supravieţuire duce la panică, agresiune şi violenţă. Slăbirea acestuia are drept urmări depresii şi tendinţe de suicid.

Aşadar, instinctul morţii... Această noţiune a fost introdusă în ştiinţă de Sigmund Freud. Savantul l-a numit Thanatos, după numele zeului antic grec al morţii, fiul zeiţei Nichta (noaptea), fratele geamăn al zeului somnului – Hypnos. Thanatos era imaginat ca un tânăr înaripat, cu o făclie stinsă sau cu o sabie de călău în mână. Grecii credeau că acest zeu nemilos avea inimă de fier, nu primea daruri şi era urât de ceilalţi locuitori ai cerului.

După interpretarea lui S. Freud, Thanatos întruchipează tendinţa înnăscută către agresiune şi distrugere. Acesta este văzut ca un contrabalans al instinctului vieţii (Eros), care include libi-

doul. Între aceştia este un etern conflict. Ambele instincte se află biologic în toate organismele vii şi, prin urmare, nu pot fi îndepărtate. Dacă energia lui Thanatos este îndreptată în afară, atunci aceasta distruge oamenii, natura şi diferite obiecte (huliganism, sadism, vandalism, terorism ş.a.). Dacă însă este îndreptată spre interior, atunci îl distruge chiar pe purtător (masochism, autoflagelare, sinucidere ş.a.)[1].

Ipoteza lui S. Freud este contrazisă în parte de psihologul şi filosoful german Erich Fromm. Acesta consideră că agresivitatea şi dorinţa de distrugere nu se află în gene. Dragostea pentru viaţă (biofilia) sau dragostea pentru moarte (necrofilia) reprezintă „o alternativă de bază, care stă în faţa fiecărui om. Necrofilia se amplifică acolo unde a slăbit biofilia. Posibilitatea de a fi biofil îi este dată omului de natură, dar el are posibilitatea psihologică să meargă şi pe calea necrofiliei..." Dacă omul nu este capabil să construiască ceva, atunci este nevoit să se îndepărteze de sentimentul insuportabil al neputinţei şi nimicniciei şi se afirmă distrugând ceea ce nu este în stare să creeze[2].

După părerea lui E. Fromm, la animale agresivitatea are rol de apărare şi nu este în nici un fel similară cu atracţia omului pentru distrugere.

---

[1] Fromm E., *Adolf Hitler: caz clinic de necrofilie,* Moscova, 1992, pp. 43-44.

[2] Apud Fromm E., *Anatomia destructivităţii umane,* Moscova, 1998, pp. 45-46.

La om ea reprezintă o patimă, o „urâțenie psihică", o patologie, nu o normalitate. De aceea, cercetătorul scrie că teoria lui S. Freud se sprijină pe raționamente speculative abstracte, fără să aibă dovezi obiective, empirice[1].

Ce-i drept, astăzi savanții au descoperit în creier două centre: al „plăcerii" și al „neplăcerii". La unii bolnavi „zona plăcerii" este stimulată mai mult, iar cea a „neplăcerii" mai puțin sau invers, mai puternic fiind „focul agresivității" (vezi cap. IV și VII).

Aceste descoperiri se aseamănă cu ideile lui S. Freud despre existența a două instincte puternice: viața și moartea. Numai că acțiunile noastre nu se reduc la atracția biologică și la funcțiile sistemului nervos. Este prea simplist să gândești că suicidul înseamnă reprimarea unui instinct firesc de către altul, care este mai puțin firesc.

Tendința spre moarte este privită de creștinism ca lucrare a diavolului – *ucigător de oameni, de la început* (Ioan 8, 44). Astfel, ispitind pe Hristos, acesta *L-a dus în Ierusalim și L-a așezat pe aripa templului și I-a zis: Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, aruncă-Te de aici jos...* Numai că Mântuitorul, spre învățarea noastră, a răspuns: *Să nu ispitești pe Domnul Dumnezeul tău!* (vezi Luca 4, 9-12).

---

[1] Dostoievski F.M., *Opere complete,* vol. XXIII, Moscova, 1981, pp. 146-148.

2. Deznădejdea şi sinuciderea

Pierzând sau neobţinând credinţa în Domnul, sufletul are sentimentul lipsei de sens, al pierderii valorilor, al părăsirii, tristeţii, singurătăţii şi, în final, se lipseşte de Izvorul vieţii, care este Dumnezeu. Tristeţea duce la criză personală acută, la trăirea sentimentului de nonsens şi determinarea negativă a existenţei. De aici nu mai este mult până la deznădejdea totală şi la suicid. Să ne amintim numai de istoria lui Iuda Iscarioteanul!

Sinucigaşul arde de nerăbdare să găsească un teren stabil, dar nu reuşeşte. Atunci el îşi scoate de sub picioare şi ultima stabilitate pe care o mai are: propria viaţă. Prin acest fapt omul, la instigarea diavolului, nu vrea să se simtă sclavul împrejurărilor, ci personalitatea care ia hotărâri gândite şi libere.

Printre motivele care determină la sinucidere se disting cele **existenţiale** şi cele **demonstrative**.

Sinuciderea din **motive existenţiale** este foarte „înrobitoare". Ea ispiteşte cu posibilitatea morţii din proprie alegere, ca urmare a sentimentului de libertate, punând capăt sentimentului chinuitor de pierdere, fie şi în dauna vieţii reale, pământeşti. Pătimaşul descoperă, dintr-odată, uneori chiar inconştient, despărţirea sa de Dumnezeu. Aceasta îi dedublează definitiv sufletul şi îl obligă să iasă de sub stăpânirea fatumului, intrând în deznădejde. Ultima smucitură a deznădejdii extreme constă în gustarea vieţii, în procesul morţii. Un astfel de om visează să devină

observator exterior, asistent la propria-i moarte. El tremură în fața morții sufletului și de aceea, pentru a pune capăt chinurilor insuportabile, încearcă să „omoare" această moarte a sufletului prin moartea trupului. Dar în zadar, deoarece doar Hristos a reușit să omoare „cu moartea pe moarte"!

Sinuciderea din **cauze demonstrative (a se diferenția aceasta de tentativele demonstrative de suicid)** devine acel gest prin care omul amăgit încearcă să fugă de golul interior, să demonstreze celor din jur, dar și lui însuși, că el încă este viu. Pentru aceasta el trebuie să facă ceva iremediabil: să descopere și să demonstreze propriul „eu" altor oameni și lui însuși, chiar dacă prețul acestei fapte va fi propriul sfârșit. Logica este paradoxală: „Sunt viu și voi demonstra aceasta prin moartea mea. În aceasta constă salvarea și viața mea!"

Sinuciderea din cauze existențiale și demonstrative este privită ca unica ieșire din situația problematică a sensului, care este atât de încurcată și greu de rezolvat. Iată de ce pierderea sensului vieții, despărțind omul de Dumnezeu, Care este Izvorul și Sensul vieții (Ioan 11, 25-26), constituie cauza principală a tentativelor de suicid.

Sinucigașul uită definitiv și nu dorește să aibă de-a face cu Mântuitorul Dumnezeiesc, cu responsabilitatea în fața Acestuia sau cu darul Său neprețuit – viața. Conștient sau inconștient, un astfel de om face un păcat de moarte: face rău

sufletului nemuritor, dându-l în mâna satanei pe veci.

F.M. Dostoievski, în *Jurnalul scriitorului pe 1876*, a reuşit să modeleze un monolog interior al „sinucigaşului din plictiseală", „sinucigaşul cu idei", dezamăgit total de lume: „Nu pot fi fericit, chiar şi în momentul celei mai mari fericiri datorate iubirii aproapelui şi iubirii pe care mi-o arată întreaga umanitate, deoarece ştiu că mâine toate acestea vor fi distruse. Eu, toată această fericire, toată dragostea, dar şi întreaga umanitate ne vom transforma în nimic, în haosul anterior... În calitatea mea indiscutabilă de reclamant şi pârât, de judecător şi acuzat, eu condamn această natură care m-a făcut să sufăr atât de urât, împreună cu mine, spre distrugere... Deoarece nu pot distruge natura, atunci mă voi distruge doar pe mine, anulând tirania din plictiseală, tirania care nu are un vinovat anume."[1]

Scriitorul a exprimat strălucit ceea ce a trăit tânărul Tolstoi în perioada de pasiune a acestuia pentru Schopenhauer: schimbarea problemei „vieţii autentice" cu problema „morţii autentice". F.M. Dostoievski a remarcat ironic faptul că sinucigaşul este „desigur, materialist". Ideile acestui monolog din *Jurnal* au fost utilizate ulterior în romanul *Demonii* (chipul lui Kirilov). Distrugerea a tot „ceea ce este uman, mult prea uman" (Fr. Nietzsche) a fost înfăptuită de către ateul mili-

---

[1] Apud Durkheim E., *Sinuciderea: schiţă sociologică*, Moscova, 1994, pp. 122-126, 363, 385.

tant Kirilov prin suicid. Acesta s-a revoltat împotriva lui Dumnezeu, dorind ca în moarte să dobândească asemănarea cu Dumnezeu. Amăgirea diavolească *veţi fi ca Dumnezeu, cunoscând binele şi răul* (Facerea 3, 5) a devenit, într-o nouă formă, simbolul civilizaţiei contemporane.

Numărul de sinucideri creşte în fiecare an. Sociologul Emil Durkheim, un clasic al ştiinţelor sociale occidentale, observa că: în jumătatea a doua a secolului al XIX-lea numărul de sinucideri a crescut de trei ori, de patru ori sau chiar de cinci ori, în funcţie de ţară. Analizând statisticile, savantul a ajuns la concluzia că principalele cauze ale sinuciderilor sunt dezorganizarea, decăderea morală, distrugerea colectivităţii, decăderea religiozităţii (ateismul). Cauzele prin care se explică de obicei sinuciderile (sărăcia, gelozia, patologia psihică, beţia, chinurile trupeşti – provocate de boli – ş.a.) nu reprezintă, în fapt, adevăratele motive pentru această acţiune. Sursa sinuciderilor nu constă, după Durkheim, în greutăţile vieţii. Oamenii se sinucid în mare parte din cauza „lipsei de sens a conţinuturilor”, deoarece nu ştiu unde se opresc necesităţile lor legitime şi ce scop are activitatea pe care o desfăşoară. Prin urmare mijlocul de a opri creşterea sinuciderilor nu este acela de a uşura viaţa[1].

Numărul tentativelor de suicid, care nu s-au încheiat deci cu moartea, este însă de 15 ori mai mare decât toate sinuciderile cu efect mortal. În

[1] *Ibidem*, pp. 128, 146-147, 302.

una din universităţile statului Idaho (SUA), ca urmare a unui test sociologic în rândul studenţilor, s-a ajuns la următoarea concluzie: 85% dintre aceştia nu vedeau nici un fel de sens al vieţii lor. Pe lângă aceasta, 93% dintre ei erau sănătoşi fizic şi psihic, aveau condiţii bune de trai, nu se certau cu membrii familiei, participau activ la viaţa socială, aveau toate motivele să fie satisfăcuţi de rezultatele la învăţătură. „În orice caz, concluzionează Victor Frankl, nu se putea vorbi despre necesităţi nesatisfăcute."[1]

Psihologul pune o întrebare principială: ce l-a putut îndemna pe om să încerce să se sinucidă, deşi necesităţile materiale îi erau satisfăcute? V. Frankl consideră că una dintre cauze este tocmai imposibilitatea găsirii şi realizării sensului vieţii, lipsa de „conţinut a vieţii" şi „fuga de gol", adică o criză personală[2].

Adesea se sinucid adolescenţii în vârstă de 10-14 ani. Şi aceştia nu sunt orfani sau săraci! În 78% din cazuri ei sunt odraslele unor oameni înstăriţi şi aparent fără probleme. De multe ori aceştia sunt răsfăţaţi, fiindcă nu trebuie să lupte pentru existenţă. Neştiind ce este refuzul, ei se comportă ca „tineretul de aur": aruncă banii în stânga şi-n dreapta, se îmbată şi se droghează, o fac pe bravii la volan. În cercul unor astfel de adolescenţi domneşte cultul viţelului de aur.

---

[1] Frankl V., *op.cit.*, p. 26.

[2] *Ibidem*, pp. 27, 182.

Printre factorii care influențează hotărârea de a încheia viața amintim relația imatură cu societatea şi atitudinea uşuratică față de moartea altor oameni. A devenit o banalitate să priveşti moartea cuiva. Moartea îşi pierde semnificația sacră a trecerii în viața veşnică. Pe lângă acestea, interdicția religioasă a morții este abolită, subiectul fiind discutat la şcoală, în familie şi în presă.

Cu alte cuvinte, **cauza este nivelul extrem de singurătate interioară, de deznădejde, neajutorare şi apăsare. Tendința normală spre viață este schimbată întru totul de atracția morții. În afara lui Dumnezeu multor oameni le este greu, fără Dumnezeu ei se îmbolnăvesc în mod obligatoriu de vreo boală sufletească**. Dar din punctul de vedere al psihiatriei tradiționale aceştia pot rămâne foarte sănătoşi. Tendințele societății contemporane se îndreaptă într-acolo, încât psihologul rus B. Bratusi stabileşte un diagnostic caracteristic: „Sănătos psihic, dar bolnav de personalitate"[1].

Într-adevăr, *nu doar cu pâine va trăi omul, ci şi cu orice cuvânt al lui Dumnezeu* (Luca 4, 4)! „Fiindcă taina existenței umane nu constă în a trăi, pur şi simplu, spune F.M. Dostoievski în *Frații Karamazov*. Fără o reprezentare clară a sensului vieții omul nu va fi de acord să trăiască şi mai degrabă

---

[1] Bratusi B.S., „Despre problema omului în psihologie" în „Probleme de psihologie", 1997, nr. 5, pp. 9-10.

se va autodistruge decât să rămână pe pământ, chiar dacă în jurul lui toţi ar fi sătui."[1]

Aşadar am examinat pe scurt cauzele, mai mult spirituale, ale suicidului. Dar, pe lângă acestea, există şi cauze etnice, precum şi genetice.

Enigmele suicidului

Abundenţa sinuciderilor în ţările scandinave (mai ales în Danemarca şi Suedia) se încadrează foarte bine în logica lui E. Durkheim: se despart mai uşor de viaţă acele clase sociale care trăiesc mai liber şi au mâncare suficientă. Este mult mai greu să înţelegi înclinaţiile de sinucidere la popoarele ugro-finice. Ungurii, estonienii, finladezii, udmurţii şi komii sunt de multă vreme adepţii unor tradiţii culturale diferite şi trăiesc în condiţii politice şi economice diferite. Unele din aceste popoare nici nu seamănă la înfăţişare între ele. Cu toate acestea, de parcă s-ar fi vorbit, toate menţin un nivel înalt, stabil, în ce priveşte sinuciderile.

Primul şi al doilea loc la sinucideri le ocupă Ungaria şi Finlanda. În fosta URSS, din acest punct de vedere, „lideri întunecaţi" erau Estonia, Republica Komi şi Udmurtia. Spre exemplu, faţă de Armenia, numărul sinucigaşilor în aceste republici era de 15 ori mai mare. Capitala sinuciderilor în Uniunea Sovietică era oraşul udmurt Ustinov.[2]

---

[1] Dostoievski F.M., *Opere complete,* Leningrad, 1991, vol. IX, pp. 286-287.

[2] Chartişvili G., *Scriitorul şi sinuciderea,* ed. a 3-a, Moscova, 2003, p. 193.

Ce oare, în afara rudeniei îndepărtate şi a rădăcinilor comune în limbaj, apropie popoarele ugro-finice? De ce firul mistic invizibil al autodistrugerii s-a întins de la Budapesta, prin Tallinn şi Helsinki spre Vorkuta şi Ijevsk?

Autorii contemporani nu au un răspuns clar la aceste întrebări. Versiunea fost enunţată de scriitorul maghiar Keresturi: „Trăsăturile caracteristice ale poporului maghiar sunt considerate ca fiind individualismul caracterului, maniera liniştită de contemplare şi exprimare în ce priveşte imaginaţia obiectelor. Dar sunt evidente şi trăsături ca tinereţea iraţională, imposibilitatea de distrugere a misticii populare, înclinaţia spre anarhie. Aceste manifestări ne fac să ne gândim la rezervele imense de energie neconsumată, care se ascund sub o înfăţişare liniştită şi care aşteaptă un moment istoric prielnic pentru a izbucni cu putere la suprafaţă."[1]

Abţinerea (calmul) exterioară care ascunde încărcătura internă „a lavei vulcanice" este o trăsătură periculoasă de caracter a unui popor. A suprima presiunea din cazan şi a nu permite aburilor să iasă înseamnă să provoci o explozie.

Predispoziţia spre suicid este uneori moştenită. Acest lucru este confirmat de multiplele exemple din istoriile diferitelor familii. Aproximativ 6% dintre sinucigaşi au părinţi care au murit în acelaşi fel.

---

[1] Apud Chartişvili G., *Ibidem*, p. 194.

Conform unei ştiri de la radio „Libertatea", specialiştii Universităţii Washington au realizat un sondaj pe 3000 de adolescenţi gemeni. Fetele, ale căror surori au încercat să se sinucidă, repetau mult mai des experienţa negativă decât fetele ale căror surori nu au încercat să moară. Fraţii şi surorile care au diferenţe genetice apelează mult mai rar la acelaşi scenariu, spre deosebire de gemenii monozigoţi.

Să presupunem că unul din gemenii monozigoţi săvârşeşte un suicid. Conform statisticilor, cel de-al doilea geamăn face acest pas fatal de cinci ori mai des decât un geamăn dizigot. În consecinţă, nivelul de sinucideri în rândul gemenilor monozigoţi este de cinci ori mai ridicat decât al celor dizigoţi[1].

Conform datelor Centrului Suedez Naţional de cercetare a suicidului, acest final tragic este mediat de o gamă întreagă de factori de dezvoltare deficitară a embrionului. Studiind 700 de mii de pacienţi, un grup de cercetători din Stockholm a stabilit că greutatea mică a fătului la naştere (mai mică de 2 kg.) creşte ulterior de două ori probabilitatea sinuciderii. Alt factor de risc este reprezentat de înălţimea fătului. Sinucigaşul potenţial nu are, la naştere, mai mult de 47 cm.[2]

---

[1] *Ibidem,* p. 166; Carson R., Batcher J., Mineka S., *op. cit.,* p. 441; Kaplan G.I., Sadoc B.J., *Psihiatrie clinică,* vol. II, Moscova, 1994, p. 23.

[2] *Înclinaţia înnăscută spre suicid,* http://www.mignews.com.ua.

La capitolul **semnale de alarmă** intră şi vârsta mamei copilului în momentul naşterii. Acei oameni ale căror mame însărcinate erau adolescente se sinucid, în medie, de două ori mai des decât oamenii ale căror mame i-au născut după majorat (până la 29 de ani).[1]

Subliniem că timpul zămislirii, înălţimea şi greutatea fătului depind foarte mult de modul de viaţă al femeii. Hrana necorespunzătoare, alcoolul, drogurile, stresul şi destrăbălarea sexuală duc la naştere prematură sau la dezvoltare insuficientă. Acestea, după cum s-a stabilit, cresc probabilitatea suicidului pe viitor.

La întrebarea cum se reflectă asupra pruncului zămislit tentativa de suicid a mamei, din timpul sarcinii, nu există încă un răspuns general acceptat. Cel mai probabil copilul va avea o traumă psihică serioasă intrauterină, cu repercusiuni impredictibile. Dacă femeia a fost reanimată sau dacă a urmat un tratament, atunci nu este exclusă şi acţiunea toxică a medicamentelor asupra fătului (inclusiv deficienţe în dezvoltarea lui).

Dar a transpune fiascoul propriu pe seama păcatelor părinţilor este totuşi absurd. Factorii antenatali neprielnici (ca şi moştenirea negativă, de altfel) nu constituie justificare şi nici circumstanţe fatale (vezi „Încheierea"). Din mila lui Dumnezeu şi cu ajutorul specialiştilor, influenţa păguboasă a acestora poate fi neutralizată sau micşorată.

---

[1] *Ibidem.*

Înclinaţiile sinucigaşe sunt caracteristice urmaşilor familiilor cu probleme. De obicei, astfel de copii suferă de traume psihice grave, de violenţă sexuală, bătaie şi se tem să-şi defuleze mânia asupra vinovaţilor direcţi. Depresia, neliniştea, frica şi panica formează uneori tendinţa patologică spre autodistrugere.

În cazul disfuncţiilor depresive, trombocitele sângelui suferă de insuficienţă a fermentului monoaminoxidazei. Savanţii au descoperit că predecesorii celor care au un nivel foarte scăzut al acestui ferment s-au sinucis de opt ori mai des decât predecesorii celor care aveau nivelul fermentului în limite normale[1].

De asemenea, în cazul depresiilor, se remarcă scăderi ale nivelului de serotonină în creier şi de acid 5-hidroxi-indolacetic (5-HIAA) în lichidul cerebrospinal. Bolnavii depresivi care au săvârşit tentative de suicid cu utilizarea metodelor „garantate" (împuşcare, sărituri de la mare înălţime ş.a.) aveau o concentraţie foarte mică a combinaţiilor chimice amintite. La pacienţii depresivi care nu încercau să se sinucidă sau făceau aceasta prin metode „cruţătoare" (cum ar fi o supradoză de somnifere), nivelul serotoninei şi a 5-HIAA era de trei ori mai mare. Persoanele spitalizate în urma tentativelor de suicid care aveau un conţinut scăzut de serotonină erau predispuse de 10 ori mai mult spre o nouă tentativă de suicid în timpul următorului an, spre deo-

[1] Caplan G.I., Sadoc B.J., *op. cit.*, p. 24.

sebire de cele ce aveau nivelul normal al acestei substanțe.[1]

Insuficiența celor trei compuși biologici activi este condiționată de moștenire și de mediul înconjurător sau de modul de viață (obiceiuri proaste, stres, hrană irațională ș.a.). Astfel, în 2001, biologii francezi și elvețieni au descoperit genele ale căror modificări întăresc atracția spre suicid. Mutațiile limitează posibilitatea celulelor nervoase de a utiliza serotonina, care conduce emoțiile umane. Amintim că deficitul acesteia înlesnește neliniștea, tulburarea, fricile nemotivate și comportamentul impulsiv-agresiv (vezi cap. VII-VIII). Astfel, defectele acestor gene tulbură schimbul de substanțe în țesuturile creierului și servesc drept bază biochimică a suicidului.

Numai că aici este bine să repetăm: omul nu este un biorobot, ale cărui reacții să fie determinate în întregime de gene, hormoni și fermenți. **Omul poate fi robul lui Dumnezeu sau robul diavolului, însă nu robul serotoninei[2].**

În afară de aceasta, până acum nu este clar unde se află prima za din lanțul vicios al suicidului. Nu sunt excluse două variante: fie dramele din viață duc la deficiența serotoninei și, prin aceasta, la suicid, fie deficiența acestei substanțe provoacă o criză personală extremă și atunci omul,

[1] Cijevschi A.L., *Pulsul cosmic al vieții,* Moscova, 1995, pp. 350-406.

[2] *Ibidem,* pp. 23-24, Carson R., Batcher J., Mineka S., *op. cit.,* pp. 441, 582.

cu psihicul dărâmat, caută moartea. Se poate presupune şi faptul că ambele procese ar merge în paralel. Oricum ar fi, tulburarea echilibrului biochimic în organism are, fără îndoială, importanţă în privinţa comportamentului nostru.

Nu este un secret faptul că sinuciderile în rândul femeilor se produc de obicei în perioada premenstruală. Explozia hormonală cu 1-3 zile înainte de menstruaţie „apasă psihicul" şi atunci buna dispoziţie scade vizibil, apar căderi nervoase, isterii, dureri, diminuarea forţei fizice ş.a.

Femeile întrec bărbaţii în ce priveşte numărul de tentative de suicid. Şi totuşi unei femei sinucigaşe îi corespund, în lume, trei bărbaţi sinucigaşi. Relaţia de 1:3 este grăitoare. Adăugăm că în grupul de risc în ce priveşte suicidul intră demult narcomanii, alcoolicii şi homosexualii.

Cunoscutul cercetător rus A. Cijevski lega tulburările grave spirituale nu doar de dezechilibrele hormonale, ci şi de fazele activităţii solare şi de schimbările vremii. Nu amurgul serii, nu melancolia stinsă a nopţii, ci tocmai ziua luminoasă serveşte drept „trăgaci" pentru conştiinţa omului nenorocit. „Ziua în amiaza mare" este cea mai periculoasă parte a zilei, în plan sinucigaş[1].

Într-adevăr, fereşte-ne, Doamne, de „demonul amiezii" – duhul deznădejdii! Se crede că acest „demon al deznădejdii" nu luptă de unul singur cu noi. El ţinteşte întotdeauna în „călcâiul lui Ahile" al omului, constituind factorul de

[1] Pr. Dionisie Taţis, *op. cit.*, p. 101.

risc care poate fi folosit la momentul potrivit. În consecință, **cauzele duhovnicești și cele biologice ale suicidului se unesc** și „varsă apă la una și aceeași moară".

Omul cu un sistem nervos instabil este cel mai predispus sinuciderii. Omul neechilibrat, cu caracter slab, ușor de rănit... Nu în zadar părintele Paisie Aghioritul spunea: „Oamenii care au o construcție spirituală fină, mândrie [...] pătimesc de melancolie sau încheie prin sinucidere. Ei sunt sensibili și diavolul îi face și mai sensibili."[1]

„Sunt bolnavi psihic acei oameni care, sfârșind viața prin sinucidere, au circumstanțe atenuante, deoarece mintea nu le este în regulă. Un astfel de om simte o greutate pe suflet chiar și atunci când vede cum se adună norii pe cer. Dacă la aceasta se adaugă vreo disfuncție, atunci norii devin negri (de două ori mai periculoși)."[2]

Așadar teologia și știința arată clar că există diferite impulsuri spre sinucidere. Uneori acestea sunt reprezentate de factori care nu sunt subordonați puterii omului. Este vorba de moștenirea genetică negativă, de nașterea prematură, de tulburarea nivelului anumitor substanțe biochimice active ș.a. Pe de altă parte, nu putem nega rolul alegerii libere și conștiente a persoanei care dorește cu de la sine putere să părăsească această lume.

---

[1] Părintele Paisie Aghioritul, *Cuvinte*, vol. IV, *Viața de familie*, p. 289.

[2] Prot. John Breck, *op. cit.*, p. 384.

Dacă demonul morţii este alături

Cum poţi ajuta omul (copilul) să păstreze raţiunea şi să nu ajungă la limita dintre acceptarea sau refuzarea vieţii?

Cândva, la dispoziţia medicilor se va pune un test de laborator sigur care va scoate la iveală înclinaţia genetică spre suicid. Când vei reuşi să „scanezi" omul de când este în scutece şi să vezi dacă are predispoziţii spre o astfel de problemă, ştiinţa va face un mare pas înainte! Atunci, probabil, vor fi dezvoltate metode eficace de tratare genetică şi de profilaxie medicamentoasă. Dar, deocamdată, „injecţia împotriva suicidului" este doar un vis şi nici nu există indicii că va deveni în curând realitate.

Există metode mult mai eficace de a preîntâmpina răul: sistemul de ajutor psihologic şi psihoterapeutic acordat populaţiei. Sistemul include telefonul încrederii, locuri deschise non-stop unde poţi discuta cu psihologul, psihiatrul şi cu alţi oameni pregătiţi, dar şi brigăzi de ambulanţă, staţionare pentru stări de criză şi centre medicale.

Prima linie telefonică pentru convorbiri ale specialiştilor cu oamenii aflaţi în diferite necazuri a apărut în SUA, în 1950. De atunci profesioniştii în domeniul sănătăţii psihice au elaborat metodologii interesante şi au găsit diferite cheiţe care să dezlege misterul suicidului. Ce sfaturi dau aceştia?

Fiecare din noi trebuie să aibă un loc unde să se plângă un pic. Chiar şi maturii au nevoie,

în momentele grele din viață, de susținere și de compătimire. Cu atât mai mult un suflet tânăr, în care s-au adunat emoțiile. Dacă un copil știe că părinții îl vor înțelege sau, cel puțin, vor încerca să-l înțeleagă, le va încredința necazul. Numai că nu trebuie să ne ținem, în acest caz, de făcut morală sau scandal. O asemenea atitudine respinge și provoacă acțiuni iraționale. În vârful emoțiilor este nevoie de convorbire și de compasiune. După aceasta ne putem da seama, în liniște, cine și ce a făcut. Subliniem: nu trebuie să rezolvăm omul, ci problema!

Nu trebuie să râdem de necazul copilului, indiferent cât de absurd ar părea acesta. Astăzi, chiar și în școala primară se pot urmări scene care amintesc de Romeo și Julieta. Numai că, spre deosebire de majoritatea oamenilor maturi, copiii sunt maximaliști. Ei funcționează după principiul „totul sau nimic". E puțin probabil ca un copil să se liniștească la încurajări de genul: „Ai viața înainte!", „Vei mai avea o grămadă de astfel de fete/băieți!" Copilul nu este interesat de viitorul îndepărtat, deoarece el trăiește cu prezentul. Dacă în acel minut nu primește ce vrea, el nu vede decât o singură soluție: „nimic".

Psihologii evidențiază cinci cauze care îi fac pe adolescenți să-și pună capăt zilelor:

– dragostea fără răspuns sau de care s-a râs;
– lipsa puterii de a lupta cu greutățile;
– tendința de a atrage atenția;
– dorința de a cauza durere altora („în ciuda tuturor!", „să se chinuiască cu acest gând");

– forma extremă de protest şi comparare („nimeni nu are nevoie de mine”).

Sunt descrise câteva tipuri de copii înclinaţi spre suicid. Iată semnalele de alarmă, la care ar trebui să reacţioneze părinţii:

– Copilul nu are prieteni. El aproape că nu comunică cu nimeni, nu este sincer cu părinţii, e obişnuit să-şi rezolve singur problemele şi nu are încredere în nimeni. Atunci când îl doare ceva sau îi este frică, nu plânge, ci se închide în el.

– Copilul nu este interesat de nimic. Este indiferent la toate: la mâncare, învăţătură, distracţii, oameni. Nu vrea nici măcar să facă mici prostioare. La întrebări el răspunde cam aşa: „Mi-e totuna”, „Normal!”. Poate împlini toate solicitările adulţilor, deoarece nu are dorinţe proprii.

– Copilului îi place să fie bolnav şi născoceşte întotdeauna „boli groaznice”, încercând să demonstreze că dacă părinţii îi sunt alături, îngrijindu-l, îi este mai uşor. Membrii mai mari ai familiei se obişnuiesc încet, încet cu bolile „închipuite” şi nu le mai bagă în seamă. Atunci copilul încearcă să-i sperie pe adulţi. Din păcate, „moartea ca glumă” devine moarte reală.

– Cel mai tulburător semnal: copilul îşi închipuie adesea cât de rău le va fi tuturor după moarte. Aceasta se desprinde din semnale ca atitudinea rezervată, mimica, teama de viitor, lipsa dorinţei de a lua parte la planurile familiei ş.a. Adesea o problemă sau o cauză minoră serveşte drept ultimă picătură.

Copiii care au fost salvați de la moarte povestesc că gândurile legate de sinucidere îi vizitau destul de des. Pentru început erau ca o fantezie. Mai târziu însă, ideea nu mai părea atât de absurdă, apăreau diferite detalii despre tehnici de sinucidere, care se tot nuanțau.

Din punct de vedere creștin, astfel de idei fixe sunt insuflate de diavol (vezi mai sus). De aceea, fără ajutorul unui duhovnic experimentat și al unui psiholog ortodox nu poți face față situației.

Religia era văzută de către E. Durkheim ca fiind una din căile de profilaxie a suicidului. După opinia sa strict pragmatică, dogmele și ritualurile unesc foarte bine oamenii între ei. Teologia interpretează altfel rolul optimist al creștinismului. Sunt, de asemenea, importante felul în care este privit în creștinism sistemul de simboluri, prin intermediul cărora societatea se conștientizează pe sine însăși, și modul de gândire propriu omului, ca ființă colectivă, socială. Este de remarcat că în cantoanele catolice ale Elveției, indiferent de naționalitatea populației, sunt de 4-5 ori mai puține sinucideri decât în celelalte cantoane. „Prin urmare influența religiei este atât de mare, încât se situează deasupra oricărui alt motiv."[1]

Suicidul este o problemă spirituală care poate fi rezolvată de credința și încrederea în Dumnezeu. Credincioșii sunt, de obicei, interlocutori excelenți, înțelegători, sensibili și înțelepți. Nu-

[1] Frankl V., *op.cit.*, p. 26.

mai că printre ei sunt şi unii care nu reuşesc să te scoată din starea de criză. Moralismul şi învăţăturile banale nu fac decât să împingă omul spre izolare şi autoflagelare. În circumstanţele acestea este mai bine să nu judeci, să nu „tuni sau să fulgeri", să nu faci apel la conştiinţă, ci să susţii, să mângâi, să manifeşti grijă sinceră faţă de aproapele. Cu alte cuvinte, este nevoie de minte „rece" şi inimă fierbinte.

Unei femei i-a murit singurul fiu într-un accident de maşină. Mama nemângâiată nu a rezistat acestei lovituri din partea sorţii şi a vrut să-l întâlnească din nou cu orice preţ, să-l vadă. Aceasta a devenit la ea o idee fixă, aproape nebunească. Chinurile interioare au devenit atât de grave, încât femeia a ajuns la spitalul de psihiatrie, dar, chiar şi după tratament, trăirile intense legate de acest moment din viaţa ei au rămas vii. Nenorocita a pierdut sensul vieţii şi se gândea din ce în ce mai des la sinucidere. Sperând că, odată ajunsă pe „lumea cealaltă", îl va revedea pe fiul ei iubit, ea a încercat de mai multe ori să se sinucidă.

Dusă de ambulanţă la clinica orăşenească, a fost mutată după un timp de la reanimare la secţia de terapie. După ce şi-a revenit, femeia a hotărât din nou să pună punct vieţii, deşi medicii şi colegii de salon încercau să o convingă de contrariu.

În faţa personalului medical şi a pacienţilor ea a alergat spre fereastră, a spart geamul şi... se ţinea deja doar cu o mână de marginea ferestrei, fiind cu picioarele pe pervaz, când a trecut pe

acolo o asistentă, care i-a strigat: „Oricum nu o să-ți vezi fiul!” „De ce?”, a întrebat femeia. „Findcă sinucigașii ajung în iad și nu pot ieși de acolo și nici să-i ajute pe alții. Dar dacă te vei ruga pentru fiul tău, îl vei ajuta mai mult, iar după moarte îl vei și întâlni.”

În acea clipă femeia a simțit că ceva s-a schimbat în ea. Ea a înțeles că, în încercarea sa disperată, nu-și va atinge scopul dorit și s-a lăsat, fără puteri, pe podea... Ulterior, oamenii au văzut-o făcând parastase la biserică.

Autorul acestei cărți a consultat odată o femeie în vârstă. De treisprezece ani nu-și mai simțea picioarele, nefiind în stare să se miște singură. Diagnosticul a fost decalcefiere a coloanei vertebrale, fără a fi trimisă pentru alte verificări și tratamente. Bolnava s-a adresat și altor specialiști, care au diagnosticat-o cu tumoră în regiunea toracică a coloanei. În urma operației, în 1995, a mai fost diagnosticată cu „meningiom”. În 1999 și în 2001, din cauza durerii tot mai mari în regiunea spatelui, a fost operată din nou. În urma ultimei operații, femeii i s-a recomandat un tratament fizioterapeutic, dar de atunci iar nu și-a mai simțit picioarele. S-au mai adăugat tensiunea, pancreatita, diabetul tip II și ulcerul duodenal. „Stau tot timpul întinsă și nădăjduiesc să fiu eutanasiată, se plângea bolnava. Cine are nevoie de mine, cu «buchetul» meu de boli? Ajutați-mă, măcar cu un sfat!”

Iată răspunsul dat: „Vă spun cinstit că nimeni nu ar vrea să fie în situația dumneavoastră. Du-

pă cum se ştie însă, din orice situaţie, oricât de gravă ar fi, există cel puţin două ieşiri. Una aţi spus-o chiar dumneavoastră: eutanasia. Cuvântul acesta este frumos pentru a desemna o sinucidere, activă sau pasivă. Sinuciderea vă este insuflată de deznădejde. Vă urmăresc idei fixe despre sfârşitul vieţii. Dar eutanasia ar avea sens dacă «pe cealaltă lume» nu ne-ar aştepta nimic, nici viaţa veşnică, nici chinul cel veşnic. Numai că oamenii care şi-au pus capăt zilelor de bună voie pătimesc acolo şi mai grav: ei sunt judecaţi ca fiind sinucigaşi.

A doua ieşire din situaţie este terapia duhovnicească. Înţelepciunea străveche spune: «Dacă nu poţi schimba o situaţie, atunci trebuie să-ţi schimbi tu atitudinea faţă de ea». Atunci îţi va fi mai uşor şi vei avea o nouă perspectivă asupra vieţii. Cum poţi face aceasta?

Este necesar să conştientizezi că nimic din cele ce ni se petrec nu sunt întâmplătoare. Evenimentul este semnal de la Dumnezeu, iar boala este un semnal de alarmă, trimis de suflet, prin trup. Despre ce ne vorbesc bolile? Despre faptul că misiunea din viaţa dumneavoastră nu este încheiată. Poate că trebuie să ne pocăim de ceva anume. Puneţi-i această întrebare conştiinţei şi comparaţi răspunsul cu poruncile divine.

Dumneavoastră nu trăiţi în pădure. Puteţi găsi, dacă doriţi, oameni credincioşi care să vă ajute să veniţi la biserică, să-i povestiţi preotului despre necazul pe care îl aveţi sau să-l invite

pe preot la dumneavoastră acasă. Astfel vi se va descoperi un nou sens al vieții.

Omul care nu are picioare poate totuşi să facă bine. Spre exemplu, rugându-se şi citind *Psaltirea* pentru vii şi adormiți, el cere cu tărie Domnului milă pentru aceştia. Şi rugăciunea care porneşte din adâncul inimii unui om pironit la pat are mare eficiență. Nu degeaba în Rusia oamenii evlavioşi le acordau mare cinstire săracilor, considerând că rugăciunile lor sunt bineplăcute Domnului. De aceea şi cuvântul rusesc „nenorocit, sărac" derivă de la cuvântul Bog – Dumnezeu (uboghii = în fața lui Dumnezeu).

Să credeți că Domnul vă va uşura soarta, vă va dărui mângâiere şi răbdare, după care vă va lua la El. Şi mai țineți minte că, dacă Domnul dă o astfel de cruce grea, înseamnă că sunteți puternică şi puteți rezista. Omul slab cu duhul nu poate suporta aşa ceva. Să vă întărească Dumnezeu!"

Existența fără sens, frica în fața ceasului morții şi deznădejdea sunt tratate de creştinism prin rugăciune, pocăință, virtutea amintirii de moarte (*memento mori*), nădejdea în Dumnezeu, învățătura despre nemurirea sufletului, învierea morților şi „viața veacului ce va să fie". Biserica ne cheamă să fim prevăzători şi să ne pregătim din timp pentru trecerea în cealaltă lume (vezi Psalmi 89, 12; Sirah 7, 39; 8, 8 şi 9, 16-18).

Omul are nevoie de credința în Dumnezeu, de un sens al vieții, şi nu doar de cunoştințe şi de urmărirea scopurilor imediate ale vieții. Su-

fletul nu se mulţumeşte cu un adevăr parţial, ci aşteaptă deplinătatea Adevărului Ceresc.

După opinia contemporanului nostru, părintele Paisie Aghioritul, majoritatea oamenilor „suferă pentru că nu înţeleg sensul adânc al vieţii. Atunci când aceste sens al vieţii devine clar, toate lucrurile devin limpezi". Stareţul sfătuia părinţii să-i ajute pe copii să înţeleagă ce este binele. Binele este „cel mai adânc sens al vieţii".

Din păcate, se întâmplă adesea ca totul să înceapă cu un gol interior şi cu plictiseală şi să sfârşească printr-o criză interioară şi sinucidere. Sigur că nu există vreo schemă generală pentru trecerea prin viaţă. Totul ţine de fiecare în parte. Câteodată omul moare duhovniceşte sau chiar fizic fără a ajunge la stadiul suicidului. Dar Domnul poate salva oricând, chiar şi în cazul unei tentative de suicid.

Autorul acestor rânduri a auzit următoarea istorie: Câţiva tineri au hotărât să se distreze astfel: au repetat scena cunoscută din romanul lui Tolstoi *Război şi pace*. Au pus pariu care va bea mai mult şi va rezista să se ţină pe marginea ferestrei, în picioare. Un tânăr a băut mult şi, fără a-şi mai da seama ce face, a urcat pe fereastră, gândind că poate să stea.

În câteva secunde însă şi-a pierdut echilibrul. După cum a povestit ulterior, „o putere l-a împins în cameră". Atunci el şi-a venit în fire şi s-a speriat foarte tare.

Probabil că în cazul acestui mare stres organismul a mobilizat toate resursele pentru a su-

pravieţui. Şi probabil că îngerul a fost cel care l-a ţinut pe tânăr să nu cadă. Într-adevăr, Dumnezeu nu doreşte moartea păcătosului, ci *să se întoarcă şi să fie viu* (Iezechiel 18, 23).

Biblia propune fiecăruia alegerea liberă: viaţa şi binele sau moartea şi răul, binecuvântarea sau blestemul. *Alege viaţa, cheamă cuvântul Domnului, ca să trăieşti tu şi urmaşii tăi* (Deuteronom 30, 19).

În învăţătura lui Hristos găsim acele idealuri şi valori datorită cărora avem şansa unică să obţinem sensul autentic al vieţii. Creştinismul este mântuitor, deoarece restaurează legătura omului cu Dumnezeu. Acesta este cel mai important lucru în terapia problemelor spirituale.

Dar dacă răul s-a produs totuşi? În fiecare caz concret este nevoie de judecarea amănunţită a motivelor şi circumstanţelor, pentru a fi în cunoştinţa faptului dacă suicidul s-a săvârşit când omul era „în deplinătatea facultăţilor mintale” sau „fără minte”. Trebuie să avem în vedere cât de activ era, în ce măsură conştiinţa sa era supusă deformării, întunecării, afectelor sau slăbiciunii de moment.

Potrivit părerii specialistului ortodox în etică biomedicală, John Breck, voinţa sinucigaşului este de-a dreptul paralizată atât de păcat, cât şi de boală. Dragostea creştină şi sensibilitatea pastorală nu trebuie să ignore faptele dovedite ştiinţific. De aceea, părintele John Breck propune să se alcătuiască o rânduială specială de înmormântare a sinucigaşilor bolnavi mintal. În cadrul acesteia, starea lor dinainte de moarte să fie „recunoscută

ca legată întru totul de firea noastră căzută (analogie fiind rânduiala nunţii a doua şi a treia)".

Meditând la soarta de după moarte a sinucigaşilor, părintele Paisie scrie: „Nu ştim de ce au ales să moară şi în ce stare se aflau în ultimul moment al vieţii lor. Poate că atunci când sufletul lor părăsea trupul ei s-au pocăit, au cerut iertare Domnului şi pocăinţa lor a fost primită. Poate că sufletul lor a fost primit de Îngerul Domnului."[1]

Totuşi Dumnezeu nu poate fi minţit. Dacă în inimă era ascuns gândul mişel de „a pleca frumos" şi de a „se pocăi" odată cu ultima suflare, atunci Domnul Se va purta cu „cel viclean după viclenia lui" (Psalmi 17, 27).

Rezumăm citatul din *Bazele concepţiei sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse*: „**Sinucigaşul care face aceasta din supărare omenească sau din alt motiv de micime sufletească** nu se poate învrednici de înmormântare creştină sau pomenire liturgică... Dacă sinucigaşul şi-a pus capăt zilelor în stare de inconştienţă, adică fiind bolnav psihic, rugăciunea bisericească este permisă, în urma cercetării cazului de către arhiereul locului. Trebuie să se ţină minte că vina sinucigaşului este împărţită de multe ori de cei care-l înconjoară şi care nu au putut să-l compătimească şi să arate milă."[2]

---

[1] Părintele Paisie Aghioritul, *Cuvinte*, vol. IV, *Viaţa de familie, op. cit.*, p. 290.

[2] *Bazele concepţiei sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse, op. cit.*, p. 70.

CAPITOLUL X

„Iadul lăuntric"

În schema părinților legată de cele opt păcate capitale, ultimele două, vanitatea și mândria, sunt deosebite. Aceste patimi sunt cel mai greu de dezrădăcinat. Uneori sunt unite, fiindcă se aseamănă ca făina cu pâinea. „Deoarece vanitatea, după cum spune Sfântul Ioan Scărarul, este începutul, iar mândria este sfârșitul."[1]

Vanitatea este căutarea slavei care vine de la oameni. Manierele și acțiunile omului vanitos sunt îmbibate de fățărnicie, servilism, viclenie, invidie, teatralitate, sete de complimente și laude. Omul vanitos are nevoie, neapărat, de „un telespectator mulțumitor", de un „auditoriu captivat".

Omul mândru se consideră a fi vedetă și judecător. Propriul „eu" este considerat de acesta ca fiind Universul. În popor se spune că se crede „buricul pământului". Acesta este încrezut, arogant, sfidător, îngâmfat și iubitor de putere. El respinge orice fel de autoritate, este ambițios și

[1] Cuviosul părinte Ioan Casian, *op. cit.*, p. 240.

se supraapreciază, de obicei nu crede în Dumnezeu, profanează şi blasfemiază.

Vanitatea şi mândria sunt patimi exclusiv spirituale. După expresia Sfântului Ioan Casian, acestea apar „fără vreun aport al trupului"[1]. De aceea **ele nu sunt în nici un fel condiţionate genetic sau fiziologic**.

Există însă şi unele anomalii ale personalităţii şi caracterului, ale căror simptome sunt înrudite cu semnalmentele acestor patimi. Cum se poate explica aceasta? Probabil astfel: fie vanitatea şi mândria dau naştere unor devieri psihice şi psihologice corespunzătoare, fie, dimpotrivă, acestea devin efectul unor descrieri. Sau poate sunt adevărate ambele explicaţii.

Factorii genetici pot juca un rol definit în dezvoltarea tulburărilor de personalitate „isteroidă", „schizotipală", „paranoidă" şi „borderline". Printre astfel de factori de risc biologici se evidenţiază înclinaţiile înnăscute (spre exemplu, activitatea crescută sau scăzută a sistemului nervos, întârzierea comportamentală) şi scăderea nivelului neuromediatorilor creierului (serotonina, dopamina, noradrenalina). Aceste caracteristici genetice sunt capabile să predispună spre depresii şi acţiuni impulsiv agresive, chiar până la automutilare (vezi cap. VII-IX).

Subliniem că tulburările de personalitate nu sunt moştenite în întregime. Cauzele spiritua-

[1] Despre aceasta mai amănunţit vezi: Carson R., Batcher J., Mineka S., *op. cit.*, pp. 559, 562-570, 582.

le, duhovniceşti au un aport mult mai mare în apariţia lor (ispita lumii înconjurătoare, traumele emoţionale, lipsa grijii părinteşti, greşelile de educaţie ş.a.).

Încheiere

Aşadar am urmărit într-o strânsă legătură cele opt păcate-patimi şi cele opt grupe de predispoziţii înnăscute. Multitudinea exemplelor şi a faptelor, comentariile teologice şi ştiinţifice ne conving că rădăcinile unor patimi se găsesc în adâncurile fiinţei umane, în moştenirea genetică. De aici şi o seamă de concluzii foarte serioase:

1. Oamenii sunt, într-o oarecare măsură, predispuşi genetic la unele boli şi spre un comportament imoral.

2. Alături de cauzele spirituale şi social-psihologice, înclinaţiile înnăscute negative au premise genetice şi biochimice în ce priveşte apariţia lor. Genele pot fi răspunzătoare pentru patimi şi păcate de moarte, prin intermediul proceselor fiziologice ale organismului.

3. Mult mai strâns legate de genetică sunt patimile trupeşti (lăcomia şi desfrânarea). Dintre patimile spirituale, de gene depind, într-o oarecare măsură, mânia, deznădejdea şi tristeţea, iar iubirea de arginţi, vanitatea şi mândria sunt legate doar tangenţial de moştenirea genetică.

4. Oamenii cu o moştenire genetică negativă au adesea o înclinaţie spre păcatele de moar-

te, care apar pe fondul patimilor trupeşti (beţia, homosexualitatea ş.a.) Într-o măsură mai mică se poate remarca predispoziţia genetică spre păcatele de moarte ale mâniei, tristeţii lumeşti şi deprimării (agresivitatea, cruzimea până la ucidere, sinuciderea ş.a.m.d.). Mândria, vanitatea şi iubirea de arginţi duc uneori la păcate de moarte care nu pot fi explicate prin influenţa moştenirii biologice (autoîndumnezeirea, invidia nebunească, iubirea de arginţi fără margini).

5. Factorii biologici de risc ai patimilor (spre exemplu, gena neliniştii şi a nervozităţii, insuficienţa sau surplusul unor hormoni şi fermenţi) nu generează şi nu înlătură păcatul, prin simpla lor prezenţă. Dimpotrivă, aceştia servesc păcatului drept unealtă, ca structură materială a acestuia în organism.

6. Prin intermediul mutaţiilor patologice păcatele neamului pot provoca la urmaşi un „incendiu genetic" şi atunci demonilor le este mai uşor să ne împingă spre rău, să ne stăpânească.

7. Moştenirea genetică nefavorabilă ne încătuşează parţial libertatea interioară, dar nu într-un procentaj maxim şi nici pentru totdeauna. Excepţie face patologia psihică gravă, care face omul să fie inconştient de faptele sale (sindromul Down ş.a.).

Nimeni nu se îndoieşte de faptul că omul cu o moştenire genetică negativă are nevoie de eforturi mari pentru a-şi birui predispoziţiile. Trebuie să se ferească mai ales de acea ispită la care este cel mai

vulnerabil şi de acea încercare în faţa căreia ştie că va rezista cu mare greutate. De exemplu, oamenii cu înclinaţie genetică şi fiziologică spre alcoolism refuză mult mai greu un pahar cu vin, iar cei înclinaţi spre consumul de droguri – să se drogheze. **La început păcatul creşte şi se transformă în boală, după care boala ne împinge spre păcat**.

Să învinuieşti un astfel de om şi să-l obligi să se pocăiască pentru dezlănţuirile şi plăcerile străbunilor este un gest cel puţin necreştin. Să reţinem că el este ostaticul greşelilor altora, victimă nevinovată şi demn de compasiune adâncă. Înclinaţiile, moştenirea spre patimi reprezintă circumstanţe atenuante, la fel cum sunt sărăcia sau educaţia proastă.

Nu este corect totuşi să trecem totul pe seama genelor „rele". Omul viclean caută cu osârdie un alibi şi îşi justifică neajunsurile. Pentru aceste scopuri meschine el se foloseşte şi de descoperiri ştiinţifice. Găseşte argumente în folosul patimilor sale păguboase: „Genele sunt de vină, nu eu..."

„Ei, spune el cu tristeţe, asta-i o problemă genetică! Nu se poate face nimic. Sunt nevoit să fac ceea ce îmi dictează genele. Sunt ca un computer, respect programul instalat în mine."

Să ne amintim filmul sovietic *O minune obişnuită*. Regele se plânge: „Sunt rău, capricios, răzbunător. Nenorocirea este că nu am nici o vină, ci străbunii... Ei s-au purtat în viaţă ca porcii, iar eu trebuie să răspund pentru aceasta. Eu sunt bun din fire, ador muzica, pescuitul, pisicile, dar câteodată fac lucruri care îi supără pe ceilalţi.

Odată cu averea am moştenit şi trăsăturile familiei. Vă închipuiţi ce plăcere am eu?! Dacă fac ceva rău, toţi sunt supăraţi şi nimeni nu vrea să înţeleagă că vinovată este mătuşa mea... Altul ar da vina pentru ticăloşiile sale pe prieteni, pe şefi, pe vecini, pe soţie. Eu dau vina pe străbuni, căci sunt morţi. Lor le este indiferent acest lucru, iar eu mă simt uşurat". (Aceasta este, desigur, o mare greşeală, fiindcă, din punct de vedere creştin, morţii nu sunt indiferenţi la ce gândesc şi fac cei vii.)

Simţind că vecinul său îl priveşte acuzator, regele continuă: „Taci! Ştiu ce vei spune! Să răspund singur pentru faptele mele şi să nu dau vina pe strămoşi este peste puterile mele! Nu sunt un geniu, ci doar un rege, aşa cum sunt o mulţime".

Urându-şi strămoşii, regele îşi iubea nebuneşte fiica. Aceasta nu semăna deloc cu el la caracter, iar el era bucuros în sinea lui pentru aceasta. Se gândea însă adesea dacă este bine ca pruncii să nu-ţi semene!

Repetăm concluzia înţeleaptă a lui Viktor Frankl: „Moştenirea genetică nu este altceva decât un material din care se construieşte omul pe sine însuşi. Nu reprezintă altceva decât pietre care pot fi sau nu utilizate de constructor. Însă constructorul nu este numai din piatră"[1].

Cunoscând puterea păcatului în firea noastră căzută, Creatorul nu ne-a lăsat „în voia genelor rele". În ajutorul nevoinţelor noastre duhovniceşti,

---

[1] Frankl V., *op. cit.*, p. 79.

El a creat mecanisme naturale care să blocheze dezvoltarea înclinațiilor negative înnăscute.

Există gene antagoniste, care contravin altor gene. Spre exemplu, antioncogenele ne apără celulele de transformarea lor în tumori canceroase. Dacă antioncogenele se distrug, atunci, din cauza factorilor negativi ai mediului (radiații, stres, alcool ş.a.), se activează oncogenele care până atunci „dormitau". Rezultatul acestui proces este cancerul. În condițiile funcționării normale a aparatului genetic şi a sistemului imunitar, organismul se apără în mod natural şi tumora nu apare. Iată de ce predispoziția genetică spre îmbolnăvire nu înseamnă predeterminare.

Cu atât mai mult, aceasta nu se referă la vreo patimă al cărei punct de plecare este lipsa de voință a omului, adică păcatul care s-a încuibat în inima sa. Domnul ne-a creat după chipul Său şi ne-a dat libertatea voinței. În definitiv, noi singuri alegem dacă cedăm sau nu păcatului. Iar, dacă nu avem putere, Domnul ne întinde întotdeauna o mână de ajutor. Să respingem sau să primim acest ajutor depinde, din nou, doar de noi.

„Dumnezeu este drept, afirmă părintele Paisie Aghioritul. El are o dragoste deosebită pentru acei copii care au fost nedreptățiți în această lume: de către părinții lor sau de altcineva. Dacă fiul merge pe calea cea strâmbă din cauza părinților, atunci Dumnezeu nu părăseşte acel copil, deoarece acesta are nevoie de ajutorul Său. Şi noi vedem cum unii

tineri, şi nu doar tineri, ci şi vârstnici, într-un moment oarecare se întorc de la răutate şi fac binele."[1]

Sigur că nu ne este permis să abuzăm de îndelunga răbdare a Domnului şi de mila Sa. Părinţii trebuie să se străduiască să taie orice patimă, fie acesta moştenită sau dobândită. Altfel, Judecătorul cel Ceresc va cere socoteală părinţilor pentru lipsa lor de căinţă şi de grijă spirituală. În afară de aceasta, ei „vor fi responsabili pentru că transmit astfel de patimi copiilor lor"[2].

A te lupta cu moştenirea spirituală şi biologică este bine încă din fragedă copilărie. Lovitura cu anticipaţie asupra problemelor moştenite trebuie aplicată cât mai devreme. Este clar că buruienile e bine să fie smulse atunci când sunt mici, cât încă nu au prins rădăcini adânci. Acei părinţi care cunosc patimile şi bolile copiilor, dar nu fac nimic în această privinţă, nu au nici o justificare.

Dacă copiii au crescut, trebuie să acţionăm conform principiului: „Mai bine mai târziu decât niciodată!" Dar în ambele cazuri este foarte important să asociem eforturile medicilor cu posibilităţile de vindecare duhovniceşti propuse de Biserica Ortodoxă (legat de aceasta, a se vedea *Şi vor fi ambii un trup* de K. Zorin, Moscova, 2004, pp. 129-168, precum şi *Ce este „blestemul moştenit". O analiză a unui medic ortodox,* Moscova, 2004, pp. 226-227).

---

[1] Părintele Paisie Aghioritul, *Cuvinte,* vol. IV, *Viaţa de familie,* p. 110.

[2] *Ibidem,* p. 112.

Cu cât mai mult ne împotrivim lui Dumnezeu, cu atât mai mult ne stăpânesc mediul şi demonii, fricile noastre interioare şi dorinţele. Nu în zadar cântarea bisericească glăsuieşte: „Unde lucrează Dumnezeu se biruieşte puterea firii." Cu alte cuvinte, din voinţa lui Dumnezeu se schimbă mersul firesc al lucrurilor.

Părintele Paisie Aghioritul ne învaţă astfel: „Pocăinţa şi Spovedania sunt cele de care avem astăzi nevoie. Sfatul meu către oameni este următorul: Pocăiţi-vă şi vă spovediţi, pentru ca demonul să fie lipsit de drepturi, iar voi să nu mai fiţi sub puterea lui. Pentru ca oamenii să înţeleagă şi să se pocăiască, au nevoie de o smucitură... Încă nu au conştientizat că **prin pocăinţă omul poate schimba decizia lui Dumnezeu** (*subl. n. – K. Z.*). Faptul că omul are atâta forţă nu este o glumă. Faci rău? Dumnezeu îţi va da după ce faci. Iar dacă spui: «Am păcătuit!», Dumnezeu schimbă mânia în milă şi îţi dă binecuvântare."[1]

Pocăinţa din inimă curată, neformală, schimbă cele rele, modifică evenimentele petrecute, numai că, de data aceasta, în plan interior. Atunci când conştientizăm puterea ucigătoare a păcatului şi nevrednicia acestuia, atunci când ruşinea şi speranţa ne copleşesc sufletul, inima noastră se umple de har dumnezeiesc. Acesta ne smulge din robia diavolului, ne eliberează de legăturile păca-

[1] Părintele Paisie Aghioritul şi sfinţii de curând proslăviţi în vremurile de pe urmă, *Preziceri şi învăţături*, Orenburg, 2002, pp. 47-48.

tului şi şterge urmele acestuia. Harul face ca acţiunile noastre să apară în faţa lui Dumnezeu „ca şi cum nu ar fi fost".

Păcatul distruge omul, iar harul îl vindecă. Dacă boala noastră sau a altcuiva este rodul încălcării legii lui Dumnezeu, atunci în urma îndepărtării cauzelor duhovniceşti dispar şi urmările fizice ale acesteia (vezi Marcu 2, 3-12). „Prin pocăinţă te poţi izbăvi de bolile pedepsitoare"[1], spunea Sfântul Varsanufie cel Mare (vezi Addenda III).

Dar nu este obligatoriu ca pocăinţa să ducă la vindecarea totală. În primul rând, pentru că aceasta nu intră întotdeauna în planul lui Dumnezeu, iar în al doilea rând, întrucât credinţa şi osârdia noastră sunt slabe. Cine dintre noi va auzi cuvintele Domnului adresate femeii bolnave de scurgere de sânge: [...] *Credinţa ta te-a mântuit* (Marcu 5, 34)?

Numai că de dragul pocăinţei autentice Providenţa Divină poate înmuia manifestările clinice ale bolii: poate să facă mai rare acutizările, mai blânde crizele, să uşureze durerea, să elimine complicaţiile apărute sau posibile, să înlăture efectele secundare ale medicamentelor ş.a. Domnul îi susţine pe cei credincioşi în activitatea lor, chiar dacă pare imposibil ceea ce li se întâmplă. El întăreşte răbdarea şi dă putere pentru trecerea peste greutăţi, îndepărtează micimea sufletească şi panica, ajută la mobilizare şi orientare în viaţă

[1] Cuvioşii Varsanufie cel Mare şi Ioan, *op. cit.*, p. 335.

(alegerea medicului, metoda de tratament, căutarea medicamentelor ş.a.).

Există însă şi ispita mare pentru diagnosticări şi tratamente care nu sunt pe placul Domnului. Printre acestea se numără tehnologiile genetice (selecţia şi distrugerea embrionilor consideraţi „în plus", clonarea, manipularea conştiinţei, simţurilor pacienţilor ş.a.).

În vestitul roman-antiutopie *O lume minunată*, scriitorul englez Aldous Huxley descrie amănunţit „roadele" conştiinţei oamenilor programaţi în timp. Citim că manipulările genetice cu embrionii le-au permis cercetătorilor să „treacă din sfera asemănării servile, simpliste cu natura în lumea mult mai atractivă a ingeniozităţii umane". Acolo, cei aflaţi la putere predetermină şi formează oamenii pentru viaţa în caste bine stabilite. În acelaşi timp, oamenilor li se incumbă dragostea pentru soarta lor implacabilă, aleasă de altcineva[1].

Dacă vom considera patimile morale şi neajunsurile ca fiind variaţii ale bolilor moştenite, atunci omul nu mai răspunde pentru nimic. Nu mai are nici un sens ca el să fie educat. Este suficient să i se corecteze codul genetic şi reacţiile biochimice. Atunci nenorocitul se va transforma, în mod automat, într-un fericit, iar păcătosul în sfânt. Esenţa anticreştină a unor astfel de planuri este evidentă.

Încheiem cu un citat din *Bazele concepţiei sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse*: „O parte importantă

[1] Huxley A., *O lume minunată*, Moscova, 1989, pp. 173-175.

din totalitatea neputinţelor omului este formată din bolile moştenite. Dezvoltarea metodelor medico-genetice de diagnosticare şi tratament poate contribui la prevenirea unor astfel de boli şi la uşurarea suferinţelor multor oameni. Însă nu trebuie uitat că **deformările genetice sunt adesea urmarea patimilor morale, consecinţa unui mod păcătos de viaţă, care afectează negativ şi urmaşii** *(subl. ns. – K. Z.)*. Deformarea păcătoasă a naturii umane se poate surmonta prin eforturi spirituale; dacă patima stăpâneşte în viaţa neamului, din generaţie în generaţie, cu o putere crescândă, se împlinesc cuvintele Scripturii: *Neamul cel nedrept are sfârşit groaznic* (Solomon 3, 19). Şi, dimpotrivă: *Fericit bărbatul care se teme de Domnul; întru poruncile Lui va voi foarte. Puternică va fi pe pământ seminţia Lui; neamul drepţilor se va binecuvânta.* (Psalmi 111, 1-2). Astfel, **cercetările în domeniul geneticii nu fac decât să confirme legile spirituale descoperite omenirii cu multe secole în urmă în cuvântul lui Dumnezeu** *(sbl. ns. – K. Z.)*. Atrăgând atenţia oamenilor asupra cauzelor morale ale bolilor, Biserica salută, în acelaşi timp, eforturile medicilor de a vindeca neputinţele moştenite. Numai că scopul cercetărilor genetice nu trebuie să fie acela al «desăvârşirii» neamului omenesc şi al imixtiunii în planul lui Dumnezeu legat de om."[1]

[1] *Bazele concepţiei sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse, op. cit.*, p. 66.

ADDENDA I

Duhovnicii secolului al XX-lea despre neputințele înnăscute și dobândite[1]

„Suferința copiilor ne doare mai mult decât cea a oamenilor maturi. Atunci când omul matur suferă, este mai ușor să vezi care este rostul, folosul adus de suferința sa, cu condiția ca acest om să crească la măsura deplină a chemării sale. Dar poate oare copilul care suferă să învețe ceva valoros: răbdare și smerenie, bărbăție și ascultare? Îmi amintesc de un copil despre care se vorbea în *viața* unui sfânt francez din secolul al XIX-lea. Un preot l-a întrebat (copilul avea nouă ani) cum își poate răbda cumplita sa boală. Copilul a răspuns: «Părinte, am învățat să nu simt

---

[1] Antologie realizată de autor pe baza a două cărți: Mitropolitul Antonie de Suroj, *Opere*, Moscova, 2002, pp. 131-133, 136-137, 140-141; Părintele Paisie Aghioritul, *Cuvinte*, vol IV, *Viața familială*, Moscova, 2004, pp. 251-253, 260-261, 264-268.

astăzi durerea de ieri şi să nu o prevăd pe cea de mâine.» Să facă acest lucru sunt capabili foarte puţini maturi, căci suferinţa, fie ea morală, fizică sau emoţională, devine insuportabilă, deoarece în fiecare moment noi trăim cu amintirea momentelor trecute din boală şi aşteptăm cu frică ce se va mai întâmpla, gândind că nu va avea sfârşit. Nu suntem în stare să facem faţă suferinţelor trecute şi viitoare, deşi în cele mai multe cazuri am putea răbda «porţia» de suferinţă din momentul respectiv.

Acest exemplu vorbeşte despre un copil de nouă ani. Dar ce să credem despre pruncii care nu sunt capabili să gândească astfel? Poate oare suferinţa să însemne ceva pentru sufletul lor nemuritor sau aceasta este fără sens şi o dovadă de cruzime? Suntem înclinaţi să gândim că creşterea noastră spirituală se produce prin mijlocirea minţii, a răspunsului conştient. Ne închipuim că viaţa noastră duhovnicească este compusă din gândurile înălţătoare din mintea noastră şi din sentimentele adânci. Dar nu aceasta este viaţa duhovnicească, nu aceasta este viaţa Duhului, ci acea parte de mijloc care nu aparţine nici trupului, nici sufletului. Să mă explic printr-o comparaţie. Noi botezăm copilul şi aşteptăm ceva. Dar ce anume, în caz că aşteptăm totuşi ceva? De ce considerăm că aceasta are vreun sens? Deoarece credem, în mod conştient sau nu, că duhul cel viu, sufletul viu al copilului este capabil să se întâlnească, faţă în faţă, cu Dumnezeul cel Viu. Indiferent de exprimarea psihologică, inte-

lectuală sau emoţională, sufletul viu Îl întâlneşte pe Dumnezeul cel Viu, iar Tainele Bisericii sunt îndreptate către acest suflet viu, care, în cunoaşterea lui Dumnezeu, nu depinde nici de intelect, nici de conştiinţă sau de ceva asemănător.

În acest caz lucrul este valabil cu referire la tot ce se întâmplă în trupul şi sufletul copilului chiar şi până în momentul în care el poate conştientiza ceea ce se întâmplă, la nivel intelectual. Prin urmare, dacă un copil de vârstă mică este bolnav, atunci când noi nu ne aşteptăm ca el să înţeleagă ceea ce i se întâmplă, atunci când el nu este capabil să înveţe ce necesită voinţă, intelect, sentimente mature, credinţă arzătoare, nu înseamnă că ceea ce i se întâmplă nu duce nicăieri, că aceasta nu va fi pentru el folositor sau că nu va avea un aport pozitiv la viaţa lui veşnică. Şi aceasta, cred eu, este foarte important să fie conştientizat de părinţii maturi, atunci când li se pare că nu au nici un fel de contact cu copiii, aşa cum se întâmplă în cazul copiilor nedezvoltaţi. Există o limită de comunicare în cuvânt, dar nu există astfel de limite în cazul altor forme de comunicare. În consecinţă, întâlnirea dintre doi oameni are loc în afara cuvintelor. Aceasta are loc acolo unde este Dumnezeu. În Biserica Ortodoxă insistăm ca femeia însărcinată să se spovedească, să-şi îndrepte viaţa, să se împărtăşească, să se roage, pentru că legătura dintre ea şi copil este atât de strânsă, încât ceea ce i se întâmplă ei afectează şi copilul. După ce copilul s-a născut, aşteptăm ca părinţii să se roage pentru el. Bote-

zăm, mirungem şi împărtăşim copiii din acelaşi motiv: pentru că Dumnezeul cel Viu poate întâlni creatura Sa vie la adâncimea care este dincolo de limitele oricărei comunicări umane obişnuite. Atunci când copilul este bolnav, părând că nu realizează ce i se întâmplă, avem posibilitatea să ne rugăm permanent pentru el, să-l ţinem înaintea Domnului şi să-l împărtăşim cu Tainele Bisericii. Dacă părinţii şi cei care înconjoară copilul ar conştientiza aceasta, ar fi mare lucru! Dacă, în loc să se străduiască, să se zbată pentru a trece printr-un zid de netrecut, aceştia s-ar afunda în acele adâncuri unde Îl întâlnim pe Dumnezeu, ar putea apărea o legătură reciprocă, pe care copilul să o simtă şi care să fie începutul veşnicei lor relaţii.

Aceasta se referă şi la moarte. *Dumnezeu nu este Dumnezeul morţilor, ci al celor vii* (Marcu 12, 27). Dacă trăim în Dumnezeu, între noi este apropiere. Adesea, atunci când vreun copil pleacă din această lume, părinţii suferă de două ori mai mult. Pe de o parte, le-a murit copilul. Nu mai există prezenţa fizică a acestuia şi nici comunicare palpabilă. Dar, în afară de aceasta, ne închipuim în mod straniu că acel copil, adormit în stare de copil, va rămâne astfel pentru veşnicie, că va fi de acum încolo fără un contact conştient cu cineva, deoarece pe pământ el nu a avut timp să se dezvolte şi să comunice cu noi la nivelul intelectual cu care suntem obişnuiţi. Însă el este suflet viu, care trăieşte în Dumnezeul cel Viu şi prin puterea Lui, şi dacă noi am putea atinge adânci-

mea propriului suflet, a duhului nostru, am putea fi convinşi, fără teamă că: **nimic nu ne poate despărţi.** Atunci când va veni plinirea vremii, împlinirea tuturor, noi nu ne vom întâlni la nivelul bogăţiei sau nimicniciei noastre psihologice, ci duh cu duh şi suflet cu suflet. Relaţiile noastre cu cei care au plecat din această viaţă nu sunt în trecut sau în viitor. Ele sunt în prezent, în momentul de nedescris al prezentului, în care ne întâlnim cu veşnicia, cu Dumnezeu."

Mitropolitul Antonie de Suroj

„Dacă, fiind mutilaţi, răbdăm şi nu cârtim, primim o mare răsplată. Pentru că toţi oamenii schilozi îşi pun deoparte unele depozite (spirituale). De exemplu, în casa de economii din ceruri este deschis un cont pentru un surd având ca ţintă urechea cu care nu aude, pentru orb – datorită ochiului, pentru şchiop – datorită piciorului. Acesta este un lucru mare! Dacă aceşti oameni mai luptă şi împotriva patimilor, atunci ei vor fi răsplătiţi cu cunună din partea Domnului. Uită-te la invalizii de război, că primesc o pensie specială şi, în afară de aceasta, mai sunt şi decoraţi.

Dacă omul are frumuseţe, măiestrie, sănătate şi nu lucrează la mântuirea sa, nu încearcă să suprime neajunsurile pe care le are, atunci Dumnezeu îi va spune: «În viaţa de pe pământ te-ai bucurat de bunătăţile pe care le aveai: de măiestrie şi de celelalte. Ce îţi mai datorez acum? Nimic.» Dar iată că omul care are o neputinţă, fie din naştere, fie moştenită de la părinţi sau dobândită pe

parcursul vieții, trebuie să se bucure pentru că în viața de apoi va primi răsplata cuvenită. Mai ales dacă el nu este vinovat pentru neputința sa. În acest caz el va avea o răsplată curată, fără «comisioane» şi «taxe». Căci, dacă omul nu poate să-şi întindă piciorul toată viața, spre exemplu, sau nu poate să se aşeze, să facă o metanie ş.a., aceasta este o încercare foarte mare pentru el. În viața de apoi Dumnezeu îi va spune unui astfel de om: «Vino, copilul Meu, şi te aşază pe veci pe acest tron!». De aceea, eu spun că mie mi-ar fi fost de o mie de ori mai bine să mă nasc debil mintal, orb sau surd, deoarece în acest caz m-ar fi aşteptat răsplata din partea Domnului. [Aceasta este poziția unui om cu o viață duhovnicească înaltă. Părintele Paisie nu ne îndeamnă să ne schilodim, ci să ne purtăm crucea cu bărbăție şi raționalitate – *nota ns.* – *K. Z.*]

Dacă oamenii schilozi nu cârtesc, ci slăvesc smeriți pe Domnul şi trăiesc cu El, atunci vor ocupa un loc foarte bun în Rai. Dumnezeu îi va aşeza împreună cu mărturisitorii şi mucenicii care şi-au dat mâinile şi picioarele lor pentru dragostea de Hristos, iar acum sărută cu evlavie mâinile şi picioarele lui Hristos, în Rai."

Părintele Paisie Aghioritul

„Să ne oprim pentru un minut la acest ultim moment. La felul în care trebuie să privim suferința în ochi. Există o diferență: să rabzi suferința pasiv, dârz şi cu indignare sau să o primeşti aşa cum este. Nu orice suferind primeşte suferința

privind-o în ochi. Adesea noi evităm suferința, dar ea ne urmăreşte ca o caznă a Domnului. Nu putem privi suferința în ochi în momentul în care ne adunăm şi dorim să privim viața cu bărbăție. Putem face aceasta doar atunci când ştim că avem un sprijin. În caz contrar, putem privi pentru o clipă suferința în ochi şi să ne lovească teama, neliniştea, conştiința lipsei de sens a acesteia. Pentru a privi clar suferința trebuie să avem o atitudine curajoasă în fața vieții. Dacă noi considerăm dintru început că viața trebuie să fie uşoară, că suferința nu are ce căuta aici, cea mai importantă fiind plăcerea, atunci este foarte greu să avem de-a face cu suferința. Putem manifesta bărbăție pentru un timp scurt, dar nu suntem capabili să facem din aceasta o poziție permanentă a vieții noastre. Dacă trăiesc pentru ceva, dacă sunt gata să mor pentru ceva, dacă pentru mine există valori mai mari decât eu însumi, decât ceea ce se întâmplă cu mine, atunci mai am un sprijin şi pot privi suferința în ochi.

Veți spune: „păi, acesta este eroism!". Nu. Astfel acționează fiecare dintre noi în privința unei anumite sfere de îndatoriri sau de relații interumane. Suntem gata să întâmpinăm suferința şi s-o răbdăm pentru cineva **anume**, împreună cu acest cineva sau dintr-o anumită cauză, şi respingem mai degrabă suferința atunci când ea ne este dată pentru altcineva sau pentru alt scop. Aceasta arată faptul că noi suntem capabili să privim suferința în ochi atunci când este legată în vreun fel de valorile pe care le considerăm

demne de servit sau de oamenii de dragul cărora am putea uita de noi înşine. Astfel, atunci când vorbim de sacrificiu, fie pentru Dumnezeu, fie pentru oameni, cuvântul hotărâtor este dragostea, nu datoria sau bărbăţia. Noţiunea de datorie se dezvoltă atunci când dragostea este slabă. Mama stă noaptea lângă patul copilului bolnav şi nu are sentimentul că «şi-a îndeplinit datoria», ea nu poate proceda altfel. Ţiitoarea plătită îşi împlineşte datoria. Acelaşi lucru poate fi spus atunci când ne dăm viaţa pentru ceva ce este sădit adânc în noi, pentru ce este foarte important pentru noi, mai important decât lucrurile cărora ne împotrivim.

Suferinţa nu înseamnă întotdeauna rău. Aceasta o ştie medicul şi asistenta. Aceasta o ştiu și pacienţii. Durerea este momentul în care ni se dă un semnal, un avertisment că ceva nu este în regulă. Altfel, am fi într-o situaţie dificilă, tragică, fără vreun avertisment. Medicul începător este învăţat astfel: dacă pacientul simte dureri, uneori nu trebuie ca acestea să fie curmate până când nu se descoperă cauza lor. Dacă nu mai este durerea, nu mai rămân date de observaţie. Este inutil să oferi calmante, îndepărtând oamenii de suferinţă. Trebuie să fim gata să ajutăm oamenii să descopere cauza suferinţei şi să o învingă.

Poate veţi spune că în cazul medicinei totul este mai clar, mai simplu, deoarece medicul află destul de rapid care este cauza durerii şi poate prescrie calmantele. Într-adevăr, dar avem şi o altă faţetă a problemei. Aţi observat probabil cât

de uşor ne apare frica în fața suferinței şi această frică devine cauza unei suferințe chiar mai mari decât suferința obiectivă pe care o avem. Dacă nu vom învăța să răbdăm suferința atunci când aceasta survine, vom fi din ce în ce mai sensibili, până când vom claca în fața oricărei probleme. Gândul la suferință, frica de aceasta, de faptul că se va întoarce, ne forțează să luăm măsuri sau medicamente şi, astfel, ajungem să fim înfrânți total. Ştiți doar cât de des apelează oamenii la aspirină sau la alte medicamente de acest gen pentru că simt că ceva nu este în regulă. Adesea acest sentiment este amăgitor. Dar dacă vă scădeți nivelul de suportabilitate, la un moment dat nu veți mai putea răbda nimic. În acest caz vă aşteaptă o cădere totală, deoarece veți fi temător, fără vreo cauză anume, neliniştit, tot timpul la gândul că suferința poate interveni. Cât de des nu se întâmplă ca oamenii să petreacă o viață întreagă, şaptezeci, optzeci de ani, cu frica să nu moară... Ei ar putea trăi liniştiți, fără frică, toată viața, cu excepția unei zile, dacă ar amâna aşteptarea morții.

Acelaşi lucru se poate spune şi legat de alte feluri de suferință, de care ne temem şi împotriva cărora luptăm, uneori chiar cu succes, formând astfel predispoziția de a fi neliniştiți. Este însă mult mai lesne să privim realitatea în față. Acest lucru este foarte important în atitudinea față de suferință. Foarte des găsim suferința insuportabilă nu pentru că nu avem putere să răbdăm la un moment dat, ci pentru că durerea supor-

tabilă a momentului respectiv este exagerată de amintirile despre tot ce am răbdat deja şi la gândul că durerea nu va avea sfârşit. Adesea oamenii se dau bătuţi, pierd curajul în faţa suferinţei, din cauza celor pe care le prevăd în viitor. Ar fi foarte bine să putem răbda durerea din momentul dat, în loc să ne gândim la ce va fi în viitor, la durerea eternă sau să ne vină în minte un alt gând absurd. Putem cita următoarele cuvinte, cu această ocazie: «Nu am nimic în comun cu moartea. Atunci când aceasta va veni, eu nu voi mai fi, căci dacă am murit, ea nu există». Dacă trăiesc în prezent, nu există nici trecut şi nici viitor. Când mă voi afla într-un punct spaţial şi temporal pe care îl numesc viitor, momentul de acum nu va mai fi. De ce să trăiesc atunci totalitatea amintirilor şi a viitorului închipuit anume în momentul prezent, care şi aşa este greu de suportat?"

Mitropolitul Antonie de Suroj

„[...] Uneori oamenii se încurcă în gânduri care îi pot înnebuni, chiar în cazuri când cele petrecute sunt fireşti şi, dacă mă pot exprima astfel, îndreptăţite. «Poate că am o boală spirituală moştenită? Poate că sunt bolnav?» – se chinuiesc astfel de oameni. Am cunoscut un tânăr care, atunci când învăţa, citea câte unsprezece ore pe zi. El primea bursă şi îşi ajuta familia, deoarece tatăl său era bolnav. La sfârşitul studiilor a clacat, deoarece era un om sensibil. Îl durea tot timpul capul şi şi-a dat lucrarea de licenţă cu mare dificultate. După aceasta a început să se chinu-

iască la gândul că moşteneşte o boală spirituală. Dar nu era vorba despre aşa ceva. E suficient ca un om să citească unsprezece ore pe zi ca să fie surmenat, dar dacă acel om mai și învață, își ajută părinții şi, pe lângă acestea, este foarte sensibil, ce se va întâmpla cu el?!

– Părinte, un copil a căzut în melancolie după ce tatăl său s-a sinucis. Poate este vorba de o moştenire genetică?

– Da, dar poate că acel copil a fost traumatizat sufleteşte. Nu putem spune cu exactitate care este cauza şi dacă aceasta constă în moştenirea negativă. În plus, nu ştim în ce stare se afla tatăl copilului şi care a fost mobilul sinuciderii. Desigur, dacă tatăl era un om interiorizat, atunci copilul are nevoie de ajutor. Căci dacă cel mic va fi și el închis în sine şi va mai avea şi ideea că are o moştenire negativă, atunci se poate îmbolnăvi cu adevărat.

Dumnezeu dă omului încercări peste care poate trece. Dar la greutatea încercărilor se adaugă greutatea ironizării din partea oamenilor, aşa că sufletul se apleacă din cauza greutății suplimentare şi începe să cârtească. Prin bătaia lor de joc, oamenii își înnebunesc şi mai mult semenii."

Părintele Paisie Aghioritul

„Să luăm drept exemplu al răului cruzimea omenească, violența. Cruzimea umană se înfige întotdeauna ca o rană în sufletul şi în trupul omului. Vorbim aici de locul de întâlnire al răului şi binelui... Există în această relație atât călă-

ul, cât şi victima. Dar care este situația pe care o vedem că se creează? Se poate crea o stare de ură. Victima își poate privi călăul cu ură şi îl poate transforma, la rândul lui, în victimă sau poate să transforme situația într-o competiție a urii şi a echilibrului, mai bine zis a distrugerii echilibrului puterii. Dar acest lucru nu rezolvă nimic nici în privința răului, nici în a suferinței, pentru că, dacă privești invers lucrurile, victima devine călău, agresor, şi răul se multiplică, iar suferința se mută dintr-o parte în alta. Din punctul **dumneavoastră** de vedere diferența este mare, dar din punct de vedere obiectiv nu este așa. Cantitatea urii s-a mărit, cea a suferinței de asemenea, şi toate acestea fără vreun rezultat creativ. Nu este posibil să te dezveți în a-i bate pe alții, deoarece şi tu ai fost bătut cu cruzime. Tu hotărăşti doar în felul următor: trebuie să devin mai puternic.

Dar să luăm în considerare altă situație, să vorbim despre un om concret. Un prieten de-al meu, mai mare ca vârstă, Fedor Timofeevici Pianov, a fost închis în timpul războiului într-un lagăr de concentrare. L-am întâlnit după război şi, într-o discuție, el mi-a spus că a plecat din lagărul de concentrare, unde stătuse patru ani, cu nelinişte. L-am întrebat la ce anume se referă: şi-a pierdut credința, e deznădăjduit? El a răspuns: «Nu. Dar cât timp am fost în lagăr simțeam că am dreptul şi puterea să mă rog pentru cei care ne chinuiau, deoarece în fiecare moment eu sufeream şi aveam puterea dumnezeiască să cer. Acum nu mai sufăr. Acei oameni care ne-au cauzat atâ-

ta suferinţă morală şi trupească sunt în faţa lui Dumnezeu. La un moment dat, ei vor sta în faţa Judecăţii de Apoi şi, atunci când mă rog pentru ei, simt că nu mă pot ruga cu încredinţarea că Dumnezeu mă ascultă, deoarece eu nu mai sufăr. Nu-I pot demonstra prin nimic lui Dumnezeu că rugăciunea mea este sinceră, că pleacă din cele mai adânci străfunduri ale sufletului meu».

Iată un om care a înfruntat suferinţa şi a fost în stare să o abordeze creativ. Aceasta a devenit posibil deoarece în atitudinea sa a existat suficientă tărie pentru ca răul să fie anulat, deşi durerea şi suferinţa au rămas. Unul dintre episcopii noştri, morţi în timpurile staliniste, a spus: «Pentru creştin este un privilegiu să moară ca martir, fiindcă doar un martir va putea lua apărarea chinuitorilor săi în Ziua Judecăţii, spunând: **În numele Tău şi după exemplul Tău i-am iertat; nu mai ai ce să ceri de la aceşti oameni!**» Aceasta este o atitudine creativă până la sfârşit, atât la nivelul celui care suferă, cât şi la nivelul răului care este echivalentul suferinţei."

Mitropolitul Antonie de Suroj

„Există asemenea mame care, aflând în timpul sarcinii că pruncul se va naşte cu o malformaţie sau debil mintal, avortează şi ucid copilul. Ele nu se gândesc că şi copilul acela are suflet. Mulţi părinţi vin la mine şi îmi spun: «Copilul meu va fi întreg? De ce face aşa Dumnezeu? Nu pot suporta aceasta». Fiecare neruşinare în relaţie cu Dumnezeu duce după sine o atitudine de

încăpăţânare şi egoism! Astfel de oameni, dacă Dumnezeu nu-i ajută, vor deveni şi mai răi. A venit odată la mine în chilie, împreună cu tatăl său, un student care înnebunise. Acel tânăr fusese tratat cu electroşocuri. Nenorocitul a suferit şi acasă multe privaţiuni. El se distingea printr-o evlavie deosebită. Făcea metanii şi se bătea cu capul de pământ. «Poate că Dumnezeu Se va milui de pământ, spunea el, şi-I va părea rău de mine, care l-am lovit.» Adică el credea că Dumnezeu, părându-I rău de pământ, care suferă durere din cauza loviturilor sale, se va îndura şi spre el. Acest lucru m-a impresionat foarte tare! Tânărul se considera nevrednic. Atunci când îi era mai rău, venea la Sfântul Munte. Eu îi făceam ordine în gânduri, îi era mai bine o lună-două, după care problemele reveneau. Tatăl tânărului nu voia ca apropiaţii lor să vadă copilul, pentru că aceasta îi leza orgoliul. El suferea de egoism. «Fiul mă compromite în faţa oamenilor», mi-a spus el. Auzind aceasta, fiul i-a spus: «Ascultă, mai bine smereşte-te! Eu sunt nebun şi mă port normal. Vrei să mă încadrezi în bunele maniere? Dacă ştii că fiul tău este nebun, atunci comportă-te firesc! Tu nu eşti singurul care are un copil nebun!» Atunci eu mi-am pus întrebarea: «Care dintre ei este nebunul?»

Vedeţi unde ne duce egoismul? Tatăl poate să dorească până şi moartea copilului său! Când trăiam în lume, aveam printre cunoştinţe un copil alienat. Părinţi lui nu-l luau cu ei când plecau în vizită, ca să nu le fie ruşine. Alţii râdeau de

mine că mă jucam cu un astfel de copil. Numai că acel copil avea un loc special la mine în inimă, mai bun decât cei care râdeau de mine."

Părintele Paisie Aghioritul

„[...] aş vrea să vă mai povestesc pe scurt despre o femeie, de vârsta mea, care a murit de cancer la sân. Era o femeie simplă, cu credință puternică. Atunci când s-a descoperit că are o formă de cancer care o poate ucide într-un timp relativ scurt şi i s-a spus că poate încerca să se trateze, deşi şansele sunt mici, ea a început tratamentul. Considera că Dumnezeu, după cum spune Scriptura, a creat medicamentul şi doctorul (Sirah 38, 1-15) şi că este foarte bine să se trateze. Tratamentul nu a ajutat-o şi a început să se apropie de moarte. La început i-au apărut bube, apoi răni adânci şi, la sfârşit, boala i-a «mâncat» coastele, aşa că i se puteau vedea plămânii. În tot acest timp femeia, cu o credință simplă şi cu o bărbăție deosebită, spunea: «Nu voi lua analgezice, căci încă pot suporta durerea.» Şi astfel răbda. Într-o noapte, spre dimineață, și-a chemat soțul şi i-a spus: «Acum poți să-mi dai orice, ca să nu mai simt durerea. Eram culcată şi, dintr-odată, L-am văzut pe Hristos şi m-am liniștit. De acum încolo nu mai are importanță dacă sunt vie sau am murit.» În acea clipă ea a simțit că poate să primească, la fel, viața sau moartea, întrucât primise de la suferință (nu atât de la cea fizică, deoarece avea patruzeci şi ceva de ani, avea doi copii, soț şi iubea viața) tot ceea ce îi putea oferi aceasta. Ea a

primit în linişte suferinţa şi a găsit viaţa veşnică în persoana Celui Care este Viaţa Veşnică...

După cum am mai spus, dau exemple care sunt deasupra experienţei noastre şi care sunt deasupra credinţei, bărbăţiei şi profunzimii celor mai mulţi dintre noi. Dar aceasta ne arată de ce sunt în stare sufletul şi trupul omului, ce poate face omul atunci când are simplitate şi credinţă. Şi să nu-mi spuneţi că aceştia puteau face astfel de lucruri deoarece nu erau sensibili la durere!"

Mitropolitul Antonie de Suroj

„Dacă cerem ceva de la Dumnezeu şi nu sacrificăm nimic de la noi, atunci cererea noastră nu înseamnă foarte mult. Dacă stau cu mâinile în sân şi spun: «Doamne, Te rog să vindeci pe un anumit bolnav!» şi nu fac nici un sacrificiu pentru acest lucru, e ca şi cum aş pronunţa cuvinte bune în vânt. Dacă însă am dragoste, dacă mă sacrific, atunci Hristos, auzindu-mi cuvintele, îmi va împlini cererea şi sigur că aceasta va fi spre folosul celuilalt. De aceea, atunci când oamenii vă cer să vă rugaţi pentru un bolnav, spuneţi-le că şi ei trebuie să se roage sau, cel puţin, să încerce să se elibereze de neajunsurile lor.

Vin la mine unii oameni şi îmi cer astfel: «Vindecă-mă, am auzit că mă poţi ajuta!» Numai că aceşti oameni vor să primească ajutor fără a depune vreun efort pentru aceasta. De exemplu, dacă îi spui unui om: «Nu mânca dulciuri, sacrifică aceasta pentru ca Dumnezeu să te ajute!», el îţi răspunde: «De ce? Oare Dumnezeu nu

mă poate ajuta fără acest sacrificiu?» Astfel de oameni nu pot sacrifica ceva nici măcar pentru binele lor. Ce să mai spunem despre binele altora!? Dar există şi oameni care nu mănâncă dulciuri pentru ca Hristos să-i ajute pe cei care suferă de diabet, sau nu dorm pentru ca Hristos să dea somn celor care suferă de insomnie. Făcând astfel, omul intră în rudenie cu Domnul. Astfel, Dumnezeu le dă oamenilor harul Său.

Când cineva îmi spune că nu se poate ruga pentru rudele sale bolnave, îl sfătuiesc să sacrifice ceva pentru acestea, să renunțe la ceva care le vatămă sănătatea.

A venit la mine în chilie un om din Germania. Fiica lui începea să paralizeze. Medicii au refuzat să o mai trateze. Tatăl, nenorocit, era disperat. «Fă şi tu un sacrificiu pentru sănătatea copilului tău, l-am sfătuit eu. Nu poți face metanii şi nici nu te poți ruga. Ia spune, câte țigări fumezi pe zi?» El mi-a spus că patru pachete şi jumătate. Atunci eu i-am zis: «Fumează doar un pachet şi banii de celelalte dă-i unui sărac». El mi-a zis: «Părinte, dacă se însănătoşeşte copilul meu, mă voi lăsa de fumat de tot». «Nu, am spus eu, atunci când copilul se va însănătoşi, aceasta nu va mai avea nici un sens. Trebuie să laşi fumatul acum. Lasă-te de fumat, dacă-ți iubeşti copilul! Oare nu-ți iubeşti copilul?» El a zis atunci: «Eu nu-mi iubesc copilul? Pentru copil sunt gata să mă arunc şi de la etajul şase!» «Nu-ți spun să te arunci de la etaj, ci să laşi fumatul. Dacă faci o astfel de faptă irațională, ca aruncatul de

la etaj, atunci vei lăsa copilul orfan şi îţi vei pierde sufletul. Eu te sfătuiesc să faci ceva mult mai uşor: lasă-te de fumat chiar acum!» Dar el nu voia în nici un chip să se lase de fumat şi a plecat de la mine plângând. Ei, cum poţi ajuta un astfel de om?! Dar cei care ascultă sfatul, aceia primesc ajutor."

Părintele Paisie Aghioritul

„Şi încă una, ultima. Unul din elementele suferinţei în cazul bolii este sentimentul că suferi, iar lui Dumnezeu Îi este indiferentă această suferinţă. De parcă Dumnezeu ar fi undeva, în afară. El ar sta undeva, ca un arbitru, şi ar urmări dacă suferi cum se cade, fiind gata să te încununeze ca pe un martir atunci când vei suferi încă un timp peste puteri, mai mult decât s-ar putea aştepta de la tine... Dar nu este aşa din două motive: Probabil că ştiţi din proprie experienţă cât de chinuitor este să vezi cum suferă cineva pe care-l iubeşti mai mult decât pe tine însuţi sau chiar cu toată puterea dragostei pe care o ai. Astfel, noi trebuie să reţinem că exact aşa este şi atitudinea lui Dumnezeu faţă de noi. Suntem atât de importanţi pentru Dumnezeu, încât ne-a dat fiinţă pentru a putea deveni prietenii Lui pentru veşnicie. (Mă tem că, uitându-mă la mine şi la cei care mă înconjoară, puţini dintre noi ar dori să-şi aibă vecinii prieteni pentru veşnicie!) Şi, în afară de aceasta, evaluarea pe care Dumnezeu o face pentru noi constă în viaţa şi moartea Fiului

Său, Cel Unul-Născut. Iată ce semnificație avem noi pentru El!

Atunci când vorbim despre compătimirea dumnezeiască, avem și măsura acesteia. Ea nu constă în suferințele noastre sufletești, ci în ceva mai mult. Căci noi nu murim din cauza lor, dar **El a murit.** Și solidaritatea care este între El și noi nu este doar o solidaritate dintr-un sentiment de simpatie, ci aceasta merge mult mai departe. El a devenit om și a luat toate îngrădirile firii noastre. Mai mult: a devenit om și a fost de acord să facă parte din **unica** tragedie a omenirii: pierderea lui Dumnezeu. L-am pierdut pe Dumnezeu și de aceea murim, pentru că nu avem în noi viață veșnică. Am mutilat groaznic întreaga noastră lume pentru că nu avem o cheiță care să ne deschidă ușa armoniei. În cuvintele lui Hristos: *Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?* (Marcu 15, 34) trebuie să vedem un sens autentic. Acesta este momentul în care El a fost de acord să Se identifice cu noi atât de mult, încât a trăit deplin lipsa dumnezeirii, în mod ucigător; pentru că a împărțit cu noi lipsa îndumnezeirii noastre, lipsa lui Dumnezeu...

Iată măsura solidarității dumnezeiești, și aceasta, cred eu, trebuie să ne demonstreze că, indiferent de ce suferințe am avea, suferințele Lui sunt mai mari decât ale noastre și El suferă în noi, pentru noi și cu noi. Iar dacă este așa, atunci putem răbda mult mai mult decât răbdăm în mod obișnuit.

Aşa că trebuie să privim viaţa în ochi cu toată bărbăţia şi hotărârea de care suntem capabili, cu toată deschiderea pe care o putem manifesta. Să primim suferinţele mici şi pe cele mari până la limita puterilor noastre, pentru a ne dezvăţa de frica înrobitoare în faţa neliniştii şi a durerii, frică ce ne distruge. Să extragem din durerea fizică şi spirituală, din participarea la chinul din Ghetsimani, din înţelegerea acestuia, din suferinţă şi moarte tot ceea ce aduc acestea şi atunci vom vedea cum poate fi, într-adevăr, pe pământ, poporul lui Dumnezeu!"

Mitropolitul Antonie de Suroj

ADDENDA II

Ajutor vindecător la rugăciunile Cuviosului Aristoclie Athonitul[1]

Părintele Aristoclie (în lume Aleksei Alekseevici Amvrosiev) s-a născut în 1846. Rămas văduv, el a plecat, în 1876, la Athos, unde a intrat în mănăstirea rusească Sfântul Pantelimon. În luna martie 1880 novicele Aleksie a fost tuns în monahism, cu numele Aristoclu. Pe 12 decembrie 1884 a fost hirotonit ieromonah, iar peste doi ani a luat schima mare.

În 1887 ieroschimonahul Aristoclie s-a întors la Moscova şi s-a ocupat de construcţia metocului Sfântului Munte. Clădirea metocului, de pe strada Bolşaia Poleanka, s-a păstrat până astăzi. Prin grija părintelui Aristoclu s-a construit aici o biserică în cinstea icoanei Maicii Domnului „Grabnic ajutătoarea". Alături de aceasta se afla

[1] Scrisă de autor în baza mărturiilor şi a vieţii Sf. Aristoclie, Editura Mănăstirii Sfântul Pantelimon, Moscova, 2004, pp. 5-6, 18-21, 58-59.

chilia părintelui. Acolo primea zilnic sute de vizitatori şi fii duhovniceşti.

În perioada 1891-1894 Cuviosul Aristoclie a slujit ca paroh la biserica „Sfântul Pantelimon din Athos" din oraşul Moscova. După aceasta a avut din nou o ascultare în Sfântul Munte. În perioada 1909-1918, până la adormirea sa, el a trăit în Moscova, fiind din nou parohul bisericii metocului Sfântului Munte.

Cuviosul Aristoclu a fost un truditor neobosit în ogorul Domnului, având grijă de păstoriții ortodocşi. Până în ultimele clipe din viața sa pământească el s-a străduit să ajute săracii, neputincioşii şi nevoiaşii. Experimentatul duhovnic avea darul vederii cu duhul, al vindecării şi facerii de minuni. Dragostea sa jertfelnică atrăgea sufletele celor mai mari păcătoşi. Un har deosebit ieşea din el şi acesta lumina cu lumina adevărului lui Hristos inimile celor care îşi pierduseră sensul vieții. După prima întâlnire şi convorbire cu marele duhovnic, credincioşii nu mai pierdeau niciodată legătura cu el.

Aducem mărturiile contemporanilor. La sfatul medicilor locali, o femeie a mers la Moscova, împreună cu copilul ei, născut orb. Bolnavul a fost arătat celor mai buni specialişti. Aceştia i-au făcut radiografii şi l-au programat la operație. Dar mama, îngrijorată peste măsură, nu se hotăra să se încreadă pe deplin în medici.

Şi iată că, trecând pe lângă biserica părintelui Aristoclie, din mila Domnului, femeia a văzut mulțime de popor. Aflând de la oameni despre

părintele rugător, ea a fost profund impresionată. Astfel o credință deosebită și o speranță nemaipomenită s-au ivit în inima ei îndurerată. A doua zi a venit la părintele cu copilul.

Oamenii se apropiau de părintele după ce stăteau la rând, dar părintele, nu se știe de ce, se uita atent la femeia care intrase cu copilul în brațe. Atunci când i-a venit rândul, părintele a uns copilul cu untdelemn sfințit pe ambii ochi, iar pe mamă, pe cap. Apoi a întrebat: „Cine îți este soț?" Dar, fără să aștepte răspuns, a zis: „Însuși satana!"

Femeia stătea fără să miște. După aceea i-a povestit părintelui despre soțul ei demonizat, despre copilul născut orb și despre faptul că venise în Moscova la operație. Soțul era de acord cu operația, dar ea se îndoia.

După ce a ascultat-o pe biata mamă, părintele a binecuvântat-o și i-a spus: „Sfatul meu este următorul: să nu faci operația, iar în toate zilele cât stai în Moscova să vii aici, la biserică, la rugăciuni. Anul viitor să vii din nou cu fiul tău la mine... După aceea vei veni și cu soțul."

Auzind aceasta, femeia a spus: „Părinte, nici nu pot să mă gândesc că soțul meu ar veni la dumneavoastră!" „Da, da, a adăugat părintele văzător cu duhul, vei veni apoi cu fiul și cu soțul." Și, binecuvântând din nou femeia cu copilul, a lăsat-o să plece. Femeia a făcut așa cum îi spusese părintele.

Anul următor, după prezicerea părintelui, ea a revenit împreună cu copilul. Femeia era schim-

bată la înfăţişare, dar şi în interior. Cuvintele părintelui Aristoclie s-au împlinit exact. Ca de obicei, în ajunul praznicelor bisericeşti soţul ei avea crize şi îşi bătea soţia până când o învineţea. „Dar pe mine, spunea femeia, nu mă durea deloc." Soţul nu o lăsase să meargă la Moscova. Ea venise în taină. Nici nu-şi putea închipui ce se va întâmpla cu ea când se va întoarce acasă.

Petrecând mai multe săptămâni în oraş, femeia a venit în fiecare zi la slujbele făcute de părintele Aristoclie, iar părintele îi ungea în semnul crucii, cu untdelemn sfinţit, ochii copilului. La ultima ungere el a binecuvântat copilul astfel: „Domnul ştie cine are nevoie."

Şi la rugăciunile părintelui s-a întâmplat o minune. Femeia a venit cu soţul ei, dar şi cu copilul care vedea. Tatăl copilului a fost dus la cuvios de câţiva bărbaţi. Deşi aceştia se străduiau să îl ţină, el se zbătea, striga şi cădea pe podea. În sfârşit, s-a prăbuşit şi zăcea ca un mort, apoi a început să tuşească, având spume la gură. Părintele l-a stropit din plin cu agheasmă, l-a uns cu untdelemn sfinţit şi l-a binecuvântat. Bărbatul nu şi-a venit în fire multă vreme. Iar atunci când şi-a revenit, s-a aruncat la picioarele făcătorului de minuni cu strigăte şi a plâns amar.

Iar femeia a vorbit cu bucurie despre vindecarea copilului: „Dimineaţă devreme citeam, ca de obicei, Acatistul Maicii Domnului «Grabnic ajutătoarea» şi Acatistul Sfântului tămăduitor Pantelimon. Dintr-odată am auzit: «Mamă, mamă, vino repede la mine!» Am crezut că s-a întâmplat

ceva rău şi am alergat la copil. Acesta stătea pe pat cu ochii deschişi. M-a privit şi mi-a zis: «Mamă, te văd, te văd!» Am început atunci să plâng. A venit şi tatăl copilului. Aceasta s-a întâmplat duminică. Şi aşa am venit la dumneavoastră."

Atunci când, la spital, i-au făcut alte radiografii copilului, care avea ochii de un albastru ceresc, medicii erau consternaţi. Pe radiogafii au apărut crucile de la mirul sfinţit! Ce semn minunat a fost de la Domnul: un semn mai presus de fire, care a fost fixat în analele medicinei de către specialişti. Aceasta dovedeşte clar viaţa plăcută lui Dumnezeu a sfântului. Prin rugăciunile sale, Domnul vindecă neputinţele grave ale oamenilor, provocate de ereditatea rea şi de factorii negativi ai dezvoltării intrauterine.

Cuviosul Aristoclie a adormit în Domnul pe 24 august/6 septembrie 1918, în chilia sa de pe Polianka. Privind rugător la chipul iubit al celei „Grabnic Ajutătoare", el s-a închinat de trei ori şi şi-a dat sufletul în mâinile Domnului. Trupul său a fost înmormântat lângă biserica celei „Grabnic ajutătoare", dar în 1923, pentru a feri mormântul de profanare, sicriul a fost mutat la cimitirul Danilovski.

Minunile, prin rugăciunile Cuviosului părinte Aristoclie, continuă şi astăzi. El ajută multor oameni, inclusiv autorului acestor rânduri. Oamenii i se adresează părintelui ca unui om viu.

Se ştie şi cazul unei moscovite cu numele Tatiana. În august 1999, fiica acesteia a născut înainte de termen. Sarcina era de cinci luni şi jumă-

tate. Fetița nedezvoltată avea doar 900 de grame. Medicii s-au luptat să o mențină în viață patru luni de zile, iar bunica se ruga fierbinte la părintele Aristoclie. Tatiana a fost de multe ori la mormântul acestuia şi a făcut parastase. Acasă pleca liniştită, sperând că dreptul o va ajuta.

Peste patru luni prunca a fost externată, starea ei fiind stabilă. Dar peste două săptămâni a fost din nou spitalizată, cu diagnosticul „pneumonie". Organismul ei, şi aşa slăbit, nu putea suporta boala. Copila a fost în comă aproape o lună şi medicii nu îi dădeau nici o şansă.

Dar credința şi speranța nu au părăsit-o pe Tatiana. Ea s-a rugat la cel care i-a bineplăcut Domnului şi rugăciunea i-a fost ascultată. Prunca (botezată Tamara), în pofida tuturor prognozelor, s-a însănătoşit complet. Acum copila are peste şapte ani şi, slavă Domnului, nu este mai puțin dezvoltată decât cei de-o seamă cu ea.

În 2004 a avut loc aflarea moaştelor neputrezite ale sfântului. Iar pe 24 august (6 septembrie – stil nou), în Catedrala „Adormirea Maicii Domnului" din Kremlin, Sanctitatea Sa Aleksei II, Patriarhul Moscovei, a citit „Declarația de canonizare a Cuviosului Aristoclie Athonitul, duhovnicul moscovit". În această zi, Biserica îl pomeneşte pe sfânt. Începând cu 13 noiembrie 2004, sfintele sale moaşte se află la metocul athonit din Moscova.

Să ne adresăm dar, cu inimă curată, marelui om care I-a bineplăcut Domnului, având în minte spusele Apostolului: *Mărturisiți-vă deci unul*

altuia păcatele şi vă rugaţi unul pentru altul, ca să vă vindecați, că mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului (Iacov 5, 16).

***

În 2007, la doi ani de la prima ediție a acestei cărți, o femeie ortodoxă (să o numim Svetlana) a povestit autorului o istorie uimitoare. După ce s-a despărțit de soțul ei, a cunoscut un bărbat căsătorit, Maksim. Fiul lor, Vania, s-a născut în afara căsătoriei. Maksim trăia în două familii, fără a fi în stare să se hotărască definitiv cu cine vrea să rămână. Atât el, cât și Svetlana erau departe de Biserică şi credeau că o astfel de situație este acceptabilă. Numai că în relațiile lor apăreau nervozitatea, încordarea...

Svetlana a mers să ceară un sfat la clar-văzătoarea maică Ana de la Mănăstirea moscovită Zaciatievski. Maica Ana a avertizat-o: „Ei, de ce nu înțelegi că el este căsătorit? Dacă îi distrugi familia, poţi da naştere unui copil bolnav." Iar despre Vanea ea a spus că se va îmbolnăvi de oreion.

După ce s-a întors acasă, Svetlana a plâns şi s-a rugat: „Doamne, nu-mi pedepsi copilul pentru păcatele mele! Dacă se poate, îngăduie-mi mie să «plătesc» pentru ele". Peste o lună, mama s-a îmbolnăvit de o formă gravă de oreion. Mai târziu au apărut complicații şi a încetat să mai audă cu urechea dreaptă.

În 2000 totuşi Svetlana şi Maksim s-au căsătorit. Datorită rugăciunilor sârguincioase ale mul-

tor creştini ortodocşi, boala nu l-a atins pe cel de-al doilea fiu al lor. Dar, din păcate, soțul nu a păstrat curăția cununiei. După aceasta s-a şi împlinit prorocia maicii Ana.

Cel de-al treilea fiu al Svetlanei cu Maksim s-a născut cu sindromul Down şi cu insuficiență cardiacă. Chirurgii au insistat să-l opereze imediat. Mama a fost foarte îngrijorată, s-a rugat mult şi a avut grijă, fără odihnă, de nou-născut. La un moment dat, a cumpărat dintr-o biserică volumul *Genele şi cele şapte păcate capitale*, sperând că va găsi răspunsuri la întrebările pe care le avea. Cartea i-a confirmat temerile: copiii pot pătimi din cauza păcatelor părinților, dar i-a şi dat speranță.

Svetlana a fost mişcată mai ales de viața Sfântului Aristoclie Athonitul, care a vindecat un băiețel născut orb. „Dacă sfântul a vindecat orbirea din naştere, a gândit mama, atunci îl va ajuta şi pe fiul meu." Sperând aceasta, ea a mers la moaştele sfântului, în Moscova. A făcut făgăduință să citească timp de 40 de zile şi nopți rugăciunea către Sfântul Aristoclie, Acatistul Maicii Domnului „Grabnic ajutătoarea", icoană în fața căreia se ruga sfântul, dar şi rugăciuni către Sfântul Pantelimon, vindecătorul. În afară de aceasta, Svetlana a dat pomelnice de 40 de zile în diferite mănăstiri şi cereri pentru citirea *Psaltirii*, în vederea însănătoşirii.

După ce au trecut zilele stabilite, Svetlanei i-a fost arătată mila Domnului: a reuşit să vorbească despre necazul ei cu un mare duhovnic. Părintele i-a prezis că operația de inimă nu va avea

succes acum şi i-a promis să se roage pentru copil timp de un an. Tatăl şi mama copilului au fost sfătuiţi să-l împărtăşească în mod regulat, să se roage pentru el, să amâne termenul operaţiei şi să trăiască duhovniceşte (să se pocăiască, să participe la Tainele Bisericii, să dea acatiste ş.a.).

După un an de la binecuvântarea primită de la duhovnic, Svetlana a fost de acord cu operaţia. În ciuda prognosticului negativ, toate au mers bine. Mama este convinsă că s-a întâmplat o minune: copilul este viu şi nu mai are insuficienţă cardiacă. Svetlana nu se îndoieşte că mila Domnului s-a revărsat datorită rugăciunilor celor pe care i-a rugat să mijlocească la Domnul pentru ea şi copil.

Cu adevărat, *După credinţa voastră, fie vouă!* (Matei 9, 29).

Rugăciune către Cuviosul Aristoclie, făcătorul de minuni din Moscova

O, sfinte al lui Dumnezeu, bineplăcutule şi preaslăvite părinte Aristoclie, lucrător în Sfântul Munte Athos şi rugător neîncetat în cetatea Moscovei; cinstind cum se cuvine pomenirea ta, cădem înaintea sfintelor tale moaşte şi cu credinţă cântăm: Caută spre noi, fiii tăi cei duhovniceşti, care ne grăbim spre ajutorul şi apărarea ta întru nevoi, vindecarea întru bolile sufleteşti şi trupeşti, înţelepţirea şi mângâierea întru necazuri; lucrează credinţa noastră statornică, prin rugăciunile tale, ca prin aceasta să ne mântuim de orice nă-

pastă şi lovitură a vrăjmaşului; păzeşte nădejdea noastră neruşinată, ca să nu cădem în deznădejde în ceasul ispitelor celor rele; înfierbântă în noi, cei puţini la suflet şi neputincioşi, dragostea nefăţarnică, ca să lucrăm faptele creştineşti şi, urmându-L pe Hristos, să ne ducem crucea vieţii noastre pământeşti cu bună biruinţă, căci tu ai făgăduit că după adormirea ta vei asculta cererile tuturor celor ce vin cu credinţă la mormântul tău. Şi acum, proslăvit fiind de Biserica lui Dumnezeu, racla sfintelor tale moaşte stă zălog al dragostei şi grijii tale pentru noi, care aşteptăm mijlocire în faţa Tronului Împăratului Ceresc. Cere de la Dumnezeu Atotţiitorul pace şi linişte ţării noastre, păstorilor cârmuire înţeleaptă, monahilor împlinirea votului, poporului evlavie şi tot lucrul de folos spre mântuire. Să nu încetezi a te ruga lui Dumnezeu, Cel în Treime slăvit, Căruia I se cuvine toată slava, cinstea şi închinăciunea, Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin!

Troparul, glas 4

Înflorit-ai ca un finic în Sfântul Munte Athos şi ca un cedru pe pământ rusesc ai odrăslit, Duhul Sfânt prin curăţia vieţii tale dobândind şi pacea lui Hristos întru tine sălăşluindu-se, Cuvioase părinte Aristoclie; roagă-te lui Hristos Dumnezeu să se mântuiască sufletele noastre.

Condac, glas 8

Strălucit-ai ca o nouă stea pe al Bisericii cer, prin trudnicul drum al vieții monahicești trecând; cununi nestricăcioase cu virtuțile ai dobândit, și lucrarea ta pe care în cetatea Moscovei drept ascultare o aveai, cu bărbăție o ai săvârșit. Pentru aceasta și Hristos Dumnezeu cu darul minunilor te-a îmbogățit pre tine, Cuvioase părinte Aristoclie, lauda Athonului și pământului Rusiei împodobire; pomenește-ne pe noi, cei ce cinstim sfântă pomenirea ta!

Mărimurile

Fericimu-te pe tine, Cuvioase părintele nostru Aristoclie, și cinstim pomenirea ta, îndrumătorul monahilor și împreună vorbitorule cu îngerii.

ADDENDA III

„Rugăciunea mamei te scoate şi din fundul mării"[1]

Scrisoarea de mai jos este scrisă de o femeie care a trecut printr-o tragedie în familie. Este adresată altei femei, asupra căreia a năvălit, de asemenea, un mare necaz şi care are nevoie de susţinere şi mângâiere. Scrisoarea este atât de sinceră şi pătrunzătoare, încât fiecare din noi poate lua din ea ceva folositor pentru suflet. O redăm cu acest scop.

„Bună ziua, Tamara,

Am primit scrisoarea în care cereţi un sfat legat de fiul dumneavoastră, care consumă droguri.

Probabil că nu am dreptul să vă dau sfaturi medicale şi, cu atât mai mult, duhovniceşti. Dar poate că povestea mea vă va ajuta să găsiţi calea pe care trebuie mers pentru a vă ajuta copilul.

Fiul meu avea 15 ani când am aflat că el consuma droguri. La început a fost vorba de iarbă, după care a încercat şi altceva, mult mai tare şi mai

[1] După cartea *Fiul meu a fost narcoman*, Moscova, 2000, pp. 142-147.

dur, până când a ajuns la heroină. Mi s-a făcut frică. Am citit mult despre această boală și mi-a fost din ce în ce mai frică pentru copilul meu.

Odată, sora soțului meu, știind despre necazul familiei noastre, mi-a dat să citesc o carte a unui autor american, cu titlul *Mama lui David.* Această carte povestea istoria unei familii din America, al cărei copil era narcoman. Am citit-o imediat, sperând că voi putea prelua experiența izbăvirii de un astfel de coșmar. Citeam cartea și vedeam cât de asemănătoare sunt situațiile din familia mea cu cele descrise acolo. Am citit cum mama lui David a mers la medici și la psihologi cu fiul ei și despre cât de multe făcea pentru a-și salva copilul. De asemenea, am citit în ce fel au decurs relațiile cu soțul ei în acel timp. Toate erau atât de asemănătoare! Citeam absorbită, sperând să găsesc o ieșire din situație. Trebuie să recunosc că am sărit peste unele pagini, pentru a găsi mai rapid rețeta. Dar, din păcate, cartea s-a terminat cu faptul că, în urma eforturilor mamei, a așteptărilor insuportabile, a spitalizărilor copilului, a banilor cheltuiți, acesta, după o remisiune îndelungată, a început din nou să își facă injecții... Am plâns foarte mult atunci. Eram aproape de deznădejde. Dar Domnul nu m-a lăsat, și aceasta am conștientizat-o mai târziu.

Fiul meu era atras din ce în ce mai mult în mrejele drogului. Fura bani de acasă și nu doar de acasă... Alerga în căutarea drogului, era rău, crud, mințea cu nonșalanță. Câteodată îl credeam, dar întotdeauna eram păcălită.

dur, până când a ajuns la heroină. Mi s-a făcut frică. Am citit mult despre această boală şi mi-a fost din ce în ce mai frică pentru copilul meu.

Odată, sora soţului meu, ştiind despre necazul familiei noastre, mi-a dat să citesc o carte a unui autor american, cu titlul *Mama lui David.* Această carte povestea istoria unei familii din America, al cărei copil era narcoman. Am citit-o imediat, sperând că voi putea prelua experienţa izbăvirii de un astfel de coşmar. Citeam cartea şi vedeam cât de asemănătoare sunt situaţiile din familia mea cu cele descrise acolo. Am citit cum mama lui David a mers la medici şi la psihologi cu fiul ei şi despre cât de multe făcea pentru a-şi salva copilul. De asemenea, am citit în ce fel au decurs relaţiile cu soţul ei în acel timp. Toate erau atât de asemănătoare! Citeam absorbită, sperând să găsesc o ieşire din situaţie. Trebuie să recunosc că am sărit peste unele pagini, pentru a găsi mai rapid reţeta. Dar, din păcate, cartea s-a terminat cu faptul că, în urma eforturilor mamei, a aşteptărilor insuportabile, a spitalizărilor copilului, a banilor cheltuiţi, acesta, după o remisiune îndelungată, a început din nou să îşi facă injecţii... Am plâns foarte mult atunci. Eram aproape de deznădejde. Dar Domnul nu m-a lăsat, şi aceasta am conştientizat-o mai târziu.

Fiul meu era atras din ce în ce mai mult în mrejele drogului. Fura bani de acasă şi nu doar de acasă... Alerga în căutarea drogului, era rău, crud, minţea cu nonşalanţă. Câteodată îl credeam, dar întotdeauna eram păcălită.

Eu, în acest timp, continuam să caut. Unde nu am fost ca să apelez pentru ajutor?! Fiul meu a fost şi la un medic particular, într-un spital. Am ajuns şi la cel mai renumit medic din Moscova, specialist în problemele narcomanilor. Toţi medicii începeau discuţia cu întrebarea: „Ştiţi că fiul dumneavoastră va fi narcoman până la sfârşitul vieţii? Această boală este incurabilă! Doar 6% dintre bolnavii narcomani se vindecă." După astfel de convorbiri cădeam în deznădejde, dar aceasta trecea rapid şi eu speram din nou. Nu ştiam de ce speram. Tot căutam şi căutam. Mi-am dat seama că atunci eu speram în mine şi în medici. Toţi banii pe care îi aveam în casă au fost cheltuiţi cu aceste speranţe. Am făcut datorii foarte mari.

Odată, din mila Domnului, am ajuns la biserica «Întâmpinării icoanei Maicii Domnului din Vladimir», de la Mănăstirea Întâmpinării Domnului. Această mănăstire este situată în centrul Moscovei, alături de piaţa Lubeanka, locul de adunare al narcomanilor. Mănăstirea are o biserică micuţă, dar foarte bine amenajată, apărând ca o insulă de salvare în mijlocul oraşului păcătos. Astfel am perceput eu aşezământul şi am mers acolo.

În curând mi-a apărut dorinţa să mă spovedesc, să rostesc păcatele făcute pe parcursul vieţii şi care mă chinuiau. La sfatul preotului, pe care astăzi îl consider părintele meu duhovnicesc, am citit cartea arhimandritului Ioan Krestiankin: *Experienţa Spovedaniei,* retrăind foarte multe momente din viaţă. Mi-a fost foarte ruşine, dar simţeam că trebuia să fac acest lucru neapărat.

Mi-am dat seama la un moment dat că eu sunt vinovată pentru faptul că fiul meu se prăpădeşte. Şi asta, în ciuda încredinţărilor medicilor că motivele sunt legate de vremuri, societate ş.a. Cu o mare ruşine şi cu sentimentul de vină în faţa lui Dumnezeu şi a copiilor, îmi spuneam mie, dar şi la Spovedanie, că sunt vinovată şi îmi pare rău că viaţa mea a fost goală, fără sens, deoarece s-a scurs în grija pentru sănătatea trupească şi pentru bunăstarea familiei. Nu m-am îngrijit nici de viaţa duhovnicească, nici de spiritualitatea copiilor mei. Se pare că aceasta este cauza problemei eterne care există între părinţi şi copii. Dacă familia trăieşte cu o viaţă duhovnicească, atunci părinţii şi copiii au în comun credinţa, poruncile lui Dumnezeu şi sensul vieţii pe pământ.

Eu m-am pocăit, dar, în acest timp, fiul meu se afunda tot mai mult. El a săvârşit două infracţiuni, dar din mila Domnului nu a fost luat la închisoare, deşi infracţiunile erau grave. Fiul meu continua să îşi injecteze droguri.

Eram atât de îngrijorată, încât nu simţeam că trăiesc. Odată, după serviciu, am plecat spre casă, dar am ajuns la biserică. De atunci, merg acolo în fiecare zi după ce termin serviciul. Mă rugam şi le ceream preoţilor, monahilor şi fraţilor Mănăstirii Întâmpinării şi chiar simplilor credincioşi să se roage pentru fiul meu. Deşi îmi crea atâta amar, îl iubeam pe fiul meu mai mult chiar decât atunci când era mic şi bun. Îl aşteptam întotdeauna, indiferent de starea în care ajungea acasă. Îl ungeam în fiecare zi cu ulei sfinţit, îi dă-

deam să bea agheasmă, să mănânce o bucățică de prescură, stropeam apartamentul cu agheasmă. Îi spuneam, legat de acestea, fiului meu că acum doar Domnul şi Maica Domnului îl pot salva şi că acest lucru se va întâmpla cu siguranță. De obicei, la auzul acestor cuvinte, el plângea.

După ce am trăit cu soțul meu treizeci de ani, am făcut şi cununia. Am dat pomelnice de 40 de zile la mănăstiri, am scris la Mănăstirile Solovăț şi Pskov-Pecersk, am mers la duhovnicul Kiril cu rugămintea ca el să se roage pentru fiul meu. Am mers la bisericile din Moscova, unde se aflau icoane făcătoare de minuni, m-am rugat şi am făcut milostenie.

Odată, în cadrul unei convorbiri, părintele mi-a spus: «Mulțumiți Domnului pentru toate!» M-am speriat şi nu l-am înțeles, dar îl credeam şi, venind acasă, am plâns mult, mulțumind. Făceam aceasta în fiecare zi, dar mă chinuia întrebarea: «Pentru ce mulțumesc?» În curând am citit cartea arhiepiscopului Luca (Voino-Iasenețki), intitulată *Puterea mea se vede din neputință*. Acolo am citit una din predicile vestitului ierarh-medic, cu titlul *Ia-ți crucea şi urmează-I lui Hristos*. Doar atunci am înțeles pentru ce Îi mulțumesc Domnului. Mi s-a acordat o mare milă. După aceasta mulțumirea venea din străfundul sufletului. În rugăciunile mele nu mai ceream ceva concret de la Domnul, ci spuneam: «Doamne, nu pot face nimic pentru a-mi salva fiul. Ți-l încredințez Ție. Salvează-l prin căile pe care doar Tu le cunoşti.» Rosteam tot timpul rugăciunea lui Iisus, la care adăugam: «[...] şi mântuieşte-l

pe fiul meu». Uneori chiar strigam această rugăciune în metrou, unde este zgomot de la mişcarea trenurilor şi nu mă auzea decât Dumnezeu.

Şi iată că s-a întâmplat o minune. Fiul meu a început să meargă la biserică, să se spovedească, să se împărtăşească. Pentru el se ruga întreaga Mănăstire a Întâmpinării. Pentru el se rugau la Solovăţ, în peşteri, se rugau marii duhovnici, iar Domnul a auzit aceste rugăciuni.

Procesul fiului meu a fost stabilit abia la un an după comiterea infracţiunii. Nu am nici o îndoială că şi aici s-a arătat Providenţa lui Dumnezeu, deoarece acest timp a fost acordat pentru pocăinţă şi rugăciune. Încă o minune petrecută a fost stabilirea datei procesului pe 3 iunie, ziua pomenirii icoanei Maicii Domnului din Vladimir.

...Fiul meu nu mai consumă droguri de un an. S-a angajat. Golul sufletesc umplut de drog a fost înlocuit de credinţa în Dumnezeu şi de acele bucurii şi greutăţi care sunt simţite de oamenii credincioşi. S-a căsătorit cu o fată minunată.

Medicii nu vindecă de narcomanie cu ajutorul medicamentelor şi al altor tehnici medicale, ci scot omul din starea de durere. În Peru medicii au realizat operaţii de îndepărtare a părţii din creier responsabile cu atracţia pentru drog, dar pacienţii se apucă de droguri la un an după operaţie. Aceasta, deoarece golul sufletesc rămâne în continuare.

Nu deznădăjduiţi! Credeţi în salvarea fiului dumneavoastră!

Să vă ajute Dumnezeu!"

ADDENDA IV

Copilul handicapat în familie[1]

Iisus a răspuns: Nici el n-a păcătuit, nici părinţii lui, ci ca să se arate în el lucrările lui Dumnezeu (Ioan 9, 3)

Copiii cu handicap sunt astfel fie din naştere, fie au dobândit handicapul (în urma unui accident, unor complicaţii ale unei boli, unor vaccinuri). De tipul handicapului depind foarte multe, încât problemele legate de o anumită boală merită o discuţie aparte. Una este natura somatică a bolii şi alta este cea psihică. Dar există şi lucruri comune.

Este, de asemenea, necesar să deosebim familiile îmbisericite ale copiilor de cele neîmbisericite.

1. Atunci când, într-o familie îmbisericită, apare un copil bolnav, parcursul vieţii ei duhovniceşti se deteriorează mult. Aceasta [viaţa du-

[1] Autorul îi mulţumeşte părintelui Leonid, parohul Bisericii Icoanei din Kazan a Maicii Domnului, din satul Pucikovo, regiunea Moscova, pentru materialul pus la dispoziţie în vederea publicării.

hovnicească] se supune celui bolnav şi particularităţilor bolii sale, începând cu mărunţişurile (dacă, spre exemplu, copilul autist are mania de a vărsa uleiul din candelă sau agheasma din sticle) şi terminând cu imposibilitatea de a te spovedi întotdeauna, de a participa la slujbe şi la acţiunile din parohie. Se schimbă întreaga viaţă socială a familiei.

2. În cazul familiilor neîmbisericite, mulţi oameni vin la Dumnezeu tocmai datorită bolii copiilor. Dar, desigur, aceşti părinţi nu cunosc multe şi nu au timp să citească literatură duhovnicească, să se spovedească regulat, să discute cu preotul ş.a. Mai trebuie avut în vedere că un copil handicapat este adesea educat fără tată.

Problemele îmbisericirii copiilor cu handicap trebuie privite avându-se în vedere următoarele:

Din interiorul familiei

Aici vorbim despre atitudinea părinţilor şi a altor rude, dacă aceştia, spre exemplu, ajută copilul să meargă la biserică, se ocupă de el în biserică sau îi permit mamei să meargă la biserică, sau nu dau decât sfaturi de genul: „Ei, mergeţi la biserică şi ce rost are? Mai bine mergeţi la vreo babă vrăjitoare."

Toţi părinţii sunt roşi de o întrebare: cu cine să las copilul acesta după moarte? Căci este posibil ca el să nu se poată adapta unei vieţi autonome.

Dacă acesta este primul copil, atunci părinţii se tem să mai dea naştere altora. Oamenii cre-

dincioşi sigur că mai dau naştere altor copii, dar se tem și ei. În primul rând, este frica de posibilitatea repetării bolii (mai ales dacă boala este genetică). Frica îi urmăreşte pe părinți în timpul unei noi sarcini, dacă aceasta survine. În al doilea rând, temerile sunt fondate și pe faptul că primul copil, care are nevoie de atenție, nu o va mai avea după naşterea celuilalt. Părinților le este greu, din punct de vedere psihologic, „să-şi permită aceasta". În al treilea rând, este greu, fizic, să faci față sarcinii când ai de îngrijit un copil cu handicap, mai ales când acesta trebuie dus în brațe.

Frații şi surorile unor astfel de copii, dacă există, se află, de asemenea, într-o situație dificilă. Ei sunt adesea sacrificați pentru nevoile copilului bolnav. Aceştia suferă de insuficiența dragostei şi a atenției şi uneori sunt nevoiți să se maturizeze mai devreme, alteori chiar înstrăinându-se, fapt care provoacă o şi mai mare durere părinților.

Cu toate acestea, experiența demonstrează că într-o astfel de situație este mai bine să ai mai mulți copii decât unul singur. Trecând de vârsta pruncieі, copiii uşurează în mod real viața părinților, ajutându-i cu cel bolnav. Pe de altă parte, alături de ei părinții trăiesc bucuriile obişnuite, de care au fost lipsiți în cazul copilului bolnav (acesta produce alt fel de bucurii). Iar pentru copilul cu handicap ajutorul dat prin comunicarea cu copiii sănătoşi este foarte mare. El învață cum poate să aibă grijă de alții, fără să se mai considere „buricul pământului", pericol care îi paşte

mai ales pe acei copii care au nevoie de îngrijiri speciale, acestea plasându-i în centrul atenției.

Familia credincioasă încearcă, bineînțeles, să primească voia Domnului. Dar, din păcate, lucrurile nu sunt atât de simple.

Redăm un citat din cartea Carolinei Philps: *Mamă, de ce am sindromul Down*? Autorul este soția unui preot anglican, mamă a trei copii. Fiica cea mare, pe nume Lizzy, are sindromul Down. Philps scrie: „Trebuie să privesc naşterea fiicei mele ca pe un dar deosebit de la Dumnezeu. Trebuie să cred că fiica ne va aduce bucurii. Da, nu putem să ne sprijinim acum decât pe credință, pe credința în Dumnezeu şi în fiica noastră. Greutățile care îi aşteaptă pe părinți în primele luni de după naştere nu sunt legate de copil, deşi sunt complicații şi în această privință. Lupta de bază se dă în suflet. Părintele poate primi sau respinge cele întâmplate. Nu este obligatoriu să respingi copilul: tata sau mama nu vor să recunoască, de fapt, că el ar fi altfel decât ceilalți... Dacă scopul este acela de a îndepărta toate problemele copilului, atunci noi nu suntem gata să privim copilul aşa cum este el... până când acesta va deveni «totul». Şi ce înseamnă aceasta dacă nu respingere?"

„Am trăit ca în prima linie a frontului, continuă Philps, gata întotdeauna de luptă: semn clar al faptului că încă nu mă obişnuisem cu gândul că am pierdut. Da, am pierdut un copil sănătos şi încă nu ştiam cine ne-a fost dat în schimb. Uneori eram disperată. Eforturile păreau inutile şi sen-

sul acestora era doar unul: eu credeam în Cel ce aude toate rugăciunile noastre, chiar şi cele mai nebuneşti, şi întoarce toate împrejurările în folosul nostru. Calea lui Dumnezeu nu duce întotdeauna la succes, în înțelesul obişnuit al acestui cuvânt... Dumnezeu nu-i alege pe puternicii lumii acesteia, ci pe cei mai neputincioşi, pentru a-Şi arăta slava Sa. Lizzy nu rămânea deloc fără ca cineva să fie în preajma ei. Acum are trei ani. Comparând-o cu copiii de vârsta ei, intru din nou într-o stare depresivă... Uneori mi se pare că Lizzy doar ne verifică dacă putem să mai răbdăm această stare... Mă tem ca nu cumva să-i provoc durere. [...] Iar uneori, Doamne, iartă-mă! – vreau să-i produc durere acestei mici năpaste... cât de groaznic este! Încerc să mă adresez Domnului, dar nici să mă rog nu pot într-o astfel de stare."

Cercurile nebisericeşti

Acestea se împart în oameni care înțeleg, care nu înțeleg şi care „înțeleg prea mult" – adică cei curioşi, fără tact şi prea sfătuitori. Există şi atitudini răutăcioase sau, uneori, straniu, chiar invidioase, în sens că **ne este bine, nu plătim transportul în comun, primim ajutoare sociale**... Atunci când în centrul de reabilitare s-a adus aparatură nouă şi străinii au dat cadouri frumoase, unii spuneau: „Ce, toate acestea sunt pentru nebuni? Şi ai noştri au nevoie de aşa ceva!" Dar, dacă le propuneai să „faci schimb" de viață, închideau imediat gura.

Mamele se sfiesc, sunt complexate, se ruşinează din cauza comportamentului copilului în stradă, în mijloacele de transport în comun, la magazin. Astfel, un autist poate da impresia unui copil răsfăţat şi needucat. Mama se nelinişteşte şi este crispată din cauza atitudinii negative a celorlalţi faţă de copil, iar acesta simte starea mamei şi începe să se comporte şi mai urât. Câteodată mama numai se gândeşte că se poate aştepta la ceva grav, că imediat acel ceva „grav" se şi întâmplă. De obicei, este mai uşor să găseşti înţelegere la oameni dacă le explici situaţia şi te scuzi pentru neplăcerile care pot apărea. Şi în astfel de cazuri, ce-i drept, auzi deja prea multe compătimiri: „Vai, ce nenorocire! Săraca mamă! Ei, pentru ce pătimeşti una ca asta?!" După astfel de cuvinte „săraca mamă" îşi vine foarte greu în fire.

Iată alt fragment din cartea lui Caroline Philps: „În lume mă ţineam bine. Aceasta era singura opţiune. Nu reuşeam să-i fac faţă lui Lizzy şi nici propriilor mele sentimente. Trebuie cel puţin să mă prefac că toate sunt în regulă, ca măcar celor din jur să nu le provoc neplăceri. Dacă tot a trebuit să mă trezesc devreme, atunci m-am gândit că ar fi bine să dedic acest timp rugăciunii şi Bibliei. Dar pleoapele mi se lipeau şi nu mă puteam concentra.

Îl invidiam pe soţul meu, Marc. El are serviciu, poate pleca de acasă şi să-şi vadă de treburi. Eu însă, ca un prizonier, sunt legată de copiii care ţipă şi de pantalonii uzi. Nu eram mulţumită

de mine şi de neputinţa mea de a face faţă situaţiei; mă supăram şi pe Marc, deşi el făcea tot ce putea. Marc lucra mult; şi acasă, şi la biserică. Uneori băteam la uşa biroului lui şi, cu lacrimi în ochi, îi ceream să mă ajute. Nu puteam suporta să-l deranjez în timpul lucrului. «Nu reuşesc să-mi achit obligaţiile, gândeam eu, probabil că sunt o soţie şi o mamă rea!» Iritarea mea se răsfrângea asupra lui Marc şi ne certam. Câteodată mi se părea că toată lumea îmi stă împotrivă.

Şi tot nu m-am învăţat să am încredere în Dumnezeu. În fiecare nouă situaţie, înainte de un pericol neaşteptat, trebuie să învăţ acest lucru din nou. Îi sunt recunoscătoare lui Lizzy pentru că m-a ajutat să îmi recunosc slăbiciunile şi părţile fragile şi, în sfârşit, să mă schimb. În afară de aceasta, eram supărată pe Dumnezeu. «Doamne, de ce se întâmplă toate astea cu mine? – strigam eu. De ce permiţi una ca asta?» Nu înţelegeam că eu însămi creez cercul vicios... Tot ceea ce avea nevoie Lizzy era puţină tandreţe şi iubire. Dar eu nu puteam fi tandră cu omul care îmi transformase viaţa în coşmar şi... totul se relua, de la capăt.

Am avut ocazia adesea să vorbesc în faţa unui public divers. De fiecare dată, repetând că Dumnezeu ne-a dăruit-o pe Lizzy ca pe o binecuvântare, mă simţeam o mincinoasă fără conştiinţă. Dacă ar fi auzit oamenii cu ce fel de cuvinte cinstisem eu în ajun această binecuvântare! Încercam să fiu cinstită şi, în acelaşi timp, să nu ies din cadrul modelului «mamei fericite», dar aceasta îmi reuşea

din ce în ce mai greu şi mai prost. Atunci când nu pornea motorul la maşină, Lizzy striga: «Mamă, roagă-te!» Şi sfatul ei adesea mă ajuta."

Cercurile de oficiali (medici, pedagogi, funcţionari)

În policlinici de obicei nu poţi primi nici un fel de informaţie care să te ajute. Medicii buni sunt căutaţi personal. Pediatrul de sector, aflând de diagnosticul *autism*, poate spune: „Ei, cine v-a spus aceasta? Prostii, nu-i mai ascultaţi!" În cadrul departamentului de asistenţă socială nu credeţi că suntem doar nişte funcţionari? Noi avem compasiune, dar nu vă putem ajuta cu nimic."

După părerea directorului Centrului de pedagogie medicală din Moscova, Roman Dimenstein, „în anii sovietici toţi s-au obişnuit ca singurul care poate da ceva să fie statul. Dacă statul nu-ţi dă ceva, înseamnă că nu poţi face nimic altceva... În încercarea lor de a interacţiona cu funcţionarii, părinţii cad adesea în depresii".

Caroline Philps recunoaşte: „Înţelegeam că nu voi putea rezista împotriva maşinăriei birocratice. Încercam să îmi pun nădejdea în Dumnezeu. Dar undeva, în adâncul sufletului, mi se părea că împotriva Departamentului pentru educaţie este neputincios chiar şi Dumnezeu... De ce trebuie să alergăm prin diferite instanţe şi să ne rugăm acolo ca fetiţa noastră să meargă la şcoală? De ce alţi copii sunt primiţi la şcoală fără obstacole? Doar pentru că aceştia sunt «normali»?

Ştiu că alţi părinţi de copii «cu probleme» simt acelaşi lucru. Părinţii copiilor obişnuiţi aleg cum vor o şcoală pentru copil, dar noi trebuie să ne rugăm pentru ca odraslele noastre să aibă dreptul să înveţe măcar undeva... Oare copiii «normali» nu au şi ei greutăţi la învăţat sau în comportament? Dar a încercat, din aceste motive, cineva să trimită un astfel de copil într-o şcoală specială?... Am simţit că am fost înghiţiţi de maşinăria birocratică. Nimănui nu-i pasă de greutăţile noastre. Dacă vom insista asupra drepturilor copilului nostru, atunci vom fi etichetaţi ca «nemulţumiţi de orice», «cu aşteptări prea mari» sau, pur şi simplu, «părinţi dificili»".

În postfaţa cărţii Carolinei Philps, doctorul R. Dimenstein afirmă: „Lizzy a putut deveni matură şi de sine stătătoare nu pentru că s-a «vindecat de sindromul Down», ci pentru că părinţii şi învăţătorii ei au reuşit să-şi formeze aşteptări adecvate faţă de dezvoltarea fetiţei şi să-i creeze un mediu propice pentru educaţie. Chiar şi cei mai sănătoşi oameni este bine să înţeleagă problemele, nevoile şi posibilităţile copiilor «speciali», pentru a se comporta faţă de aceştia cu demnitate şi omeneşte, evitând stereotipurile conştiinţei sociale.

Unul din criteriile societăţii civilizate este acela al atitudinii faţă de membrii mai slabi ai acesteia... Întregi programe de stat sunt îndreptate spre descoperirea încă din primele luni ale sarcinii a sindromului Down (şi nu este greu să ne dăm seama de ce!). Majoritatea celor născuţi cu

această neputință sunt abandonați în maternități. Dintre aceştia, care sunt «transmişi statului», până la 18 ani supraviețuieşte doar o zecime...

Independent de nivelul de dezvoltare, copilul cu sindromul Down nu are practic şanse să intre la o şcoală obişnuită. Iar dacă el întârzie în dezvoltare, atunci eticheta de «sindrom Down» îi închide toate uşile în nas. Toți se tem de astfel de copii, ca şi cum ar fi contagioşi..."

Din partea preotului

Ca o formă de condescendență pentru copiii cu handicap, de la ei nu trebuie să se ceară nimic? Cât de permis este comportamentul neadecvat al acestora în biserică?

Un preot a refuzat să sfințească un centru de reabilitare, deoarece, după părerea lui, „acest lucru nu este plăcut lui Dumnezeu. Copiii nu trebuie reabilitați, ci să-şi poarte crucea". Alteori acestora li se refuză împărtăşirea. Se spune că în cazul bolii de care vorbim nu avem de-a face cu o patologie a creierului sau a altor organe, ci cu îndrăcire şi de aceea ei sunt trimişi la molitfe de exorcizare (alungarea demonilor).

În una din mănăstirile care se află alături de un spital a fost închisă poarta, pentru ca cei care merg în cărucioare să nu deranjeze maicile!

Din nou, din cartea Carolinei Philps: „Atunci când fiica mea cea mică s-a îmbolnăvit grav, exista pericolul de a i se îmbolnăvi și creierul. Cu toții ne rugam pentru ea, dar eu eram disperată. Oa-

re Dumnezeu ne-a dus atât de mult timp în sus doar pentru a ne permite să cădem? Nu voi mai suporta, credeam eu. Pentru ce mi se întâmplă toate acestea? Lizzy s-a născut astfel..., dar când un copil absolut normal, lovit de o boală misterioasă, devine invalid... Nu, aşa ceva nu pot suporta. Slavă Domnului că nu s-a întâmplat, până la urmă, nimic grav!

Credinţa lui Lizzy a trecut prin câteva stadii. Încă din copilărie, Lizzy îmi amintea de rugăciunea dinainte de culcare şi îmi cerea să mă rog pentru cei din jur. Dar în ultima vreme ea a început să mediteze şi să-mi pună tot felul de întrebări. Astfel, îi este greu să înţeleagă cum poate Dumnezeu să fie tot timpul cu noi, dacă El trăieşte în ceruri. Ascultă cu plăcere istorioarele biblice. Îi plac cântările creştine şi chiar le intonează... Pentru Lizzy Biserica este un loc de bucurie. Aici ea este fericită.

Într-o duminică, dimineaţa, am ajuns la biserică devreme, când nu venise încă nimeni... Lizzy s-a îndreptat spre măsuţă, a luat un pahar cu apă şi, înmuindu-şi degetele, le-a apropiat de frunte. «Mamă, eu spăl sindromul Down. Vreau ca acesta să nu mai fie. Mă botez, aşa cum face tata». Se pare că Lizzy a confundat botezul cu rugăciunea de vindecare. Dar ea a făcut toate acestea foarte serios."

Din partea enoriaşilor (ajutorul, răbdarea, tactul, fariseismul)

Din nou, un citat din cartea Carolinei Philps: „Mă gândesc adesea la câte poate face comunitatea bisericească pentru oamenii cu dizabilităţi – copii şi adulţi! Căci aceştia, împreună cu familiile lor, se află adesea într-o izolare completă. Apartenenţa la o societate bisericească ajută la rezolvarea acestei probleme şi sunt convinsă că astfel de oameni ar putea aduce obolul lor la viaţa comunităţii, astfel ca până la urmă cu toţii să câştige din această experienţă."

Şi, în sfârşit, din perspectiva copilului însuşi

Există câteva cărţi despre autism, scrise la persoana I, adică de bolnavi înşişi:

1. Temple Grandin: *Deschizând uşile speranţei. Experienţa mea de surmontare a autismului.*

2. Iris Juhanson: *O copilărie deosebită.*

3. Nikolai Dilighenski: *Cuvânt prin necuvântare* (Autorul este deja matur, autist nevorbitor, şi povesteşte despre sine cu ajutorul tatălui).

4. D. Sinclair: *Nu ne plângeţi* (articol pe Internet).

Ruben David Gonsales Galiego, invalid din copilărie, a scris în cartea autobiografică *Alb pe negru*: „Ajutorul este necesar familiei. Sunt convins că este nevoie de ajutor, dar fără a se împărţi familia în copii şi părinţi. Cui îi este mai greu, copiilor sau părinţilor? Ce este mai greu să fii,

copil sau părinte? Fără a răspunde mai întâi la astfel de întrebări, nici nu te poți apropia de tema invalidității.

O altă nuanță importantă: când se termină copilăria omului? În ce moment al vieții copilul invalid devine adult invalid? Şi cine trebuie ajutat în acest caz? Cui îi este mai greu: adultului invalid sau părinților în vârstă ai acestuia?

Copilul invalid, ca orice copil, este întâi de toate om. Invaliditatea este doar o deosebire, uneori nesemnificativă. Părinții trebuie să educe un om bun. Cel mai mult îmi place când copiii strigă: «Uite, mamă, un nene în cărucior!» Copiii sunt făpturi sincere şi se miră în mod sincer. Şi eu m-aş mira în locul lor. Vreau să le spun ceva părinților: vă rog să nu credeți că invalidul suferă în astfel de momente. Atunci când un copil arată cu degetul spre mine, eu mă bucur că el încă nu a fost învățat să întoarcă privirea de la tot ce este incomod şi neplăcut."

Din cartea lui N. Dilighenski: „Am în față o mulțime de grozăvii atunci când mă gândesc la viitorul meu. Punctul critic pentru mine a fost momentul în care mi-a apărut dorința puternică de a vorbi. Cu toate acestea, nu reuşeam să fac acest lucru. Nu puteam începe să vorbesc... Nu aveam curaj, înainte de toate... Simțeam că dacă voi începe să vorbesc viața mea se va schimba drastic şi va trebui să trăiesc cu totul altfel. Nu eram convins că voi fi pregătit pentru o astfel de viață.

Sigur că înţeleg că produc multe neplăceri părinţilor. Fac lucruri rele: încerc să iau ceainicul pentru a bea ceai din el, ceea ce o supără pe mama. Dar eu fac din nou asta. Umblu prin găleata de gunoi şi scot de acolo chiştoacele. Îmi place mult să fac asta, pentru a le roade, sau mai arunc cărţi şi caiete sub pat. Înţeleg perfect că toate acesta nu sunt bune şi totuşi nu-mi dau seama de ce nu pot înceta să le mai fac. Solicit ajutor. În general, mă controlez foarte puţin şi de aceea sunt îngrijorat, deoarece aş vrea să mă comport normal şi să ies în lume.

Comunicarea mi-a fost greoaie în cazurile când interlocutorii mei mă priveau ca pe un om care are nevoie de ajutor. Dacă eram privit cu compasiune, atunci eram tentat să anulez comunicarea... Îmi este foarte greu să comunic cu oamenii energici, care ar vrea, şi aceasta se vede, să mă scoată din starea mea cât mai rapid. Astfel de oameni îmi produceau teamă şi eu nu voiam ajutorul lor.

Nu am trăiri negative din cauză că viaţa mea nu este aşa cum ar fi mai frumos... M-am obişnuit cu limitele la care sunt supus... Şi, în acelaşi timp, sunt nemulţumit de psihologia aceasta a mea de obişnuinţă, deoarece a devenit un obstacol în a mă lupta cu greutăţile... Mi se pare că dacă voi începe să vorbesc îmi voi crea o mulţime de probleme şi de aceea mi-e frică. Nu pot cântări cu exactitate ce am mai mult: dorinţa de a-mi schimba viaţa şi de a mă transforma într-un om normal sau frica în faţa unei astfel de transformări.

Două cuvinte despre atitudinea față de religie. Această chestiune este importantă pentru mine şi, în acelaşi timp, neclară. Am fost foarte interesat de creştinism şi de Hristos atunci când eram mic. Tata... mi-a povestit şi mi-a citit Evanghelia. Pentru mine nu exista un interes pentru religie, ca atare. Nu-mi este clar ce înseamnă a crede în Dumnezeu şi dacă există pentru aceasta vreo fundamentare. Am avut o părere mai degrabă materialistă despre lume. Dar simțeam că în spatele acesteia există o sferă superioară a vieții şi poate că aceasta este cel mai important lucru pe care au putut oamenii să-l cunoască despre ei înşişi.

... Nu mi-a plăcut deloc atunci când am fost în vizită la M.P. şi întreaga lui familie rostea rugăciunea înainte de masă. Era evident că fetițele nu prea voiau să se roage şi că făceau aceasta doar de frica tatălui. Aceasta mi-a produs o impresie respingătoare. Dacă aş fi putut să mă convertesc, aceasta nu s-ar fi produs sub auspiciile unui astfel de învățător dur şi nerăbdător. Cu toate acestea povestirile lui despre religie, gândurile lui mi se păreau foarte interesante, fiindcă am aflat foarte multe lucruri noi şi importante. Îi sunt recunoscător lui M.P. și pentru că mi-a indus sentimentul demnității umane. Pentru părinți am fost copilul pe care ei îl iubeau şi voiau să-l ajute. M.P. mă privea ca pe un om cu responsabilități.

... Dacă viața mi-ar fi oferit posibilitatea să particip la lucrări ştiințifice în calitate de student, iar nu de obiect de studiu, poate că ar fi fost mai

uşor să trec peste greutăţi... Atunci când am fost internat în spital cu o fractură la picior, băieţii mă considerau doar om cu o fractură, şi nu un om neîntreg. Ceea ce mi-a fost foarte pe plac."

Întrebări deosebite:

1) Este bine să sperăm în tratamentul medicamentos sau doar în rugăciuni? Se poate apela la cele două căi concomitent? În diferite familii este posibilă o atitudine diferită faţă de aceasta. Este nevoie de o combinare înţeleaptă a lucrurilor.

2) Să dăm sau nu copilul într-un centru special pentru copiii cu probleme? R.P. Dimenstein consideră astfel: „Copiii cu sindromul Down şi cu alte probleme sunt foarte des daţi în astfel de instituţii... Dar dacă un copil are autism, aceasta iese la iveală mai târziu: cam în al treilea an al vieţii. Părinţii s-au ataşat deja foarte mult de copil şi nu-l mai dau aşa uşor.

Nu există copii «fără perspective». Metodele contemporane de ajutor permit unui mare număr de copii să intre într-un ritm normal al vieţii. Părinţii care sunt gata să depună pentru aceasta eforturi considerabile pot atinge succese enorme cu ajutorul specialiştilor. A devenit deja ceva obişnuit ca medicii să îndrume spre instituţionalizarea copilului, ca singură soluţie, ca să aflăm că astfel de copii au absolvit o şcoală normală şi chiar îşi construiesc o viaţă normală... Sunt cunoscute şi astfel de cazuri: dacă unui copil cu un oarecare diagnostic nu i se acordă atenţia cuvenită, se poate ajunge la un prognostic negativ al medicului. Dacă un copil cu sindromul

Down nu este învăţat cum să se descurce, el va trăi cu mult mai puţin. Iar medicii care lucrează la noi sunt nevoiţi să-şi schimbe atitudinea, deoarece văd ce se întâmplă dacă te ocupi de copil", conchide R.P. Dimenstein.

3) Este bine ca părinţii să cunoască legile. Am întâlnit funcţionari cu diferite niveluri de pregătire. Nici unul dintre ei nu cunoaşte legislaţia actuală foarte bine. Atunci când e nevoie, aceştia se folosesc de părţi din legislaţia veche şi se sprijină pe interdicţii învechite, care nu mai sunt valabile în ziua de astăzi... Între timp, legile au „înaintat" chiar şi la noi. Avem o gamă largă de acorduri internaţionale. Avem o Constituţie în care este scris că avem cu toţii, fără excepţie, dreptul la educaţie. Legea învăţământului confirmă acest fapt. Mai există şi Legea protecţiei sociale a invalizilor.

4) În ce constă catastrofa pentru părinţi? Ei văd un copil, dar nu-i văd drumul în viaţă. În Occident vin imediat factorii răspunzători şi încep să-ţi prezinte ce soluţii există pentru viitorul copilului şi toate trec mult mai uşor. Dar atunci când nu vezi nici o soluţie pentru viitor, este foarte greu.

5) În cazul problemelor foarte grave, părinţii nu sunt în stare să se descurce singuri. Sigur că trebuie să-ţi porţi crucea, dar dacă alegi o instituţie bună, în unele cazuri şi aceasta este o soluţie. Mai ales dacă instituţia este sub oblăduirea unui preot şi a comunităţii acestuia.

În încheiere, vreau să citez din nou din cartea Carolinei Philps: „În primele zile [...] necazul ne unea. În ultimii ani noi ne mândrim împreună de succesele lui Lizzy şi ne uneşte bucuria. Da, presupun că Lizzy ne-a apropiat şi ne-a făcut să fim uniți. Poate că o încercare grea are efectul hârtiei de turnesol, scoţând la iveală baza adâncă a relaţiilor umane. Naşterea unui copil «deosebit», ca şi boala sau altă nenorocire, poate distruge o căsnicie în care nu există apropiere duhovnicească şi înțelegere. Dar o relație stabilă nu va face decât să se întărească.

Încercând să ducem copilul spre un scop anume, tăiem toate celelalte căi de dezvoltare. Mai mult, pierdem copilul printre cărți şi programări. Începem să-l privim ca pe o problemă greu de rezolvat, şi nu ca pe un dar de la Dumnezeu, frumos doar pentru că există, pur şi simplu.

Întrebările grele nu au răspunsuri uşoare. De ce este nevoie de suferință? Fiecare înțelege aceasta singur, în măsura experienței sale şi a dezvoltării sale spirituale. Calea mea a fost lungă şi grea, dar, până la urmă, m-a adus la bucurie, pace duhovnicească şi mulțumire adresată lui Dumnezeu, Care ne-a dăruit cu atâtea.

Acum nu mai demonstrăm nimănui ceva anume. Facem tot ce putem, iar restul îl lăsăm în seama lui Dumnezeu."

ADDENDA V

Cum poți recunoaște talentele copilului[1]

Fiecare din noi este convins că e obligatoriu să ținem seama de înclinațiile naturale ale copilului. Cu cât le vom descoperi mai devreme, cu atât mai bine ne vom orienta în ce privește educația lui și vom face mai puține greșeli psihopedagogice. Dacă, spre exemplu, copilul are o înclinație înnăscută pentru muzică, atunci nu are sens să fie obligat să studieze intens matematica și fizica. Este mai bine să fie învățat cu arta muzicală, dar fără a lăsa la o parte celelalte discipline. Dacă un copil are daruri sportive, nu trebuie să-l obligăm să deseneze sau să facă programe pe calculator.

Domnul ne-a poruncit să fim înțelepți ca șerpii și blânzi ca porumbeii, iar nu încăpățânați ca măgarii (vezi Matei 10, 16). Educația inteligentă presupune o maleabilitate înțeleaptă și crearea condițiilor prielnice pentru descoperirea a

[1] Text alcătuit de autor.

ceea ce este dat „de la natură" (mai bine zis, de la Dumnezeu). Dar iată că ceea ce „este dat" este bine să se cunoască la timp şi să fie dezvoltat, iar ceea ce „nu este dat" este absurd să fie cerut! Este periculos pentru sănătate! Pretenţiile prea mari, neîndreptăţite şi, cu atât mai mult, fără o bază clară, nu fac decât să enerveze generaţia aflată în creştere, şi aşa atât de „nervoasă" în secolul nostru.

Subliniem că nu trebuie să lipsim copilul de copilărie şi să încercăm să facem din el, cu orice preţ, un copil minune. În spatele unor astfel de ambiţii se află de obicei doar egoismul părinţilor, dorinţa de a compensa lipsa lor de realizări şi propriile vise. Atunci când părinţii se gândesc, în mod conştient sau inconştient, mai întâi la ei, copilul simte aceasta intuitiv. Dorind să le facă celor mari pe plac, el poate face ceea ce vor ei. Astfel, calea lui în viaţă, aleasă de alţii, îl împinge spre o activitate care îi va fi tot timpul străină.

Un proverb rusesc spune aşa: „Dacă-i tot spui omului că e porc, va începe să grohăie." La fel este şi în cazul nostru: îndreptând copilul spre ceea ce vrem să vedem la el, îl programăm. Presingul agresiv şi grija prea mare au frânt mulţi copii... De aceea planurile şi interesele personale trebuie corelate cu recomandările rudelor, ale pedagogilor cu experienţă, ale medicilor, psihologilor etc.

Este bine să ascultăm sfatul părintelui Paisie Aghioritul: „Nu trebuie să împingi copiii să facă ceea ce vor părinţii, dacă ei înşişi nu vor aceasta...

Văzând cum tinerilor le este greu să aleagă o specialitate, îi sfătuiesc să facă astfel: **Vedeți ce profesie sau știință vă place mai mult. Trebuie să faceți ceea ce sunteți înclinați din naștere.** Dacă tinerii sau tinerele se gândesc să aleagă în viață o cale pentru care nu au înclinații, îi sfătuiesc să se dedice lucrării care le este pe plac, pentru care au atracție, ca să le fie spre folos. Adică îi ajut să aleagă lucrul care le place și profesiile care le sunt pe puteri. Este suficient ca ceea ce fac ei să fie în conformitate cu voința lui Dumnezeu. Dacă cineva are înclinație spre muzică, atunci este bine ca el să devină un bun muzician sau un bun cântăreț bisericesc, pentru ca, prin cântare, să-i ajute pe cei care îl vor asculta, ca și aceștia să iubească biserica și rugăciunea. Dacă cineva desenează frumos, atunci să devină pictor sau iconar și să picteze cu evlavie icoane, care vor deveni făcătoare de minuni. Dacă cineva are chemare spre știință, atunci să se dedice acesteia și să lucreze cu drag."[1]

La un moment dat, un bărbat a adus la părintele Paisie doi nepoți de-ai săi. Unul dintre ei s-a așezat lângă părintele și-i tot punea diferite întrebări. „Ce vrei să devii, când vei fi mare?" l-a întrebat părintele. „Avocat", a răspuns acesta. Cel de-al doilea copil plecase, între timp, undeva. „Unde este copilul? a întrebat atunci părintele. Fiți atent, să nu cadă în prăpastie." Căutând copilul, cei mari au ieșit din curtea mănăstirii și

[1] Părintele Paisie Aghioritul, *Cuvinte*, vol. IV, *Viața de familie*, pp. 183-184.

au auzit lovituri de ciocan în atelier. Acolo au văzut cum copilul lovea masa de lucru a teslarului. Aceasta nu mai era bună acum decât pentru foc. „Ce vrei să te faci, când vei fi mare?”, l-a întrebat atunci părintele. „Tâmplar”, a strigat acesta. „Vei deveni, l-a încredinţat văzătorul cu duhul. Nu-i nimic că ai stricat scândura.”[1]

Pentru a evalua corectitudinea presupoziţiilor noastre despre înclinaţiile înnăscute ale copilului ne va ajuta un sondaj-test, elaborat de specialiştii în psihologie infantilă A. de Haan şi G. Kaff. (Testul, prelucrat de autor, este preluat din cartea *Enigma cu copilul dumneavoastră*, de Hahalin L.N., Moscova, 1990, pp. 128-132):

Aşadar, copilul dumneavoastră are *capacităţi tehnice* dacă:

– se interesează de diferite mecanisme şi maşinării;

– îi place să construiască modele de maşini, aparate şi mecanisme;

– îşi dă singur seama de cauzele defecţiunilor aparaturii; este atras de defecţiunile enigmatice şi de dereglările din funcţionarea mecanismelor;

– repară cu plăcere aparatele defecte şi mecanismele, foloseşte piese vechi pentru construcţia unor jucării noi şi găseşte soluţii originale pentru aceasta;

– îi place să deseneze (sau să vadă) schiţe ale mecanismelor;

[1] *Ibidem*, pp. 184-185.

– se interesează de literatura tehnică de specialitate.

(6 semnalmente caracteristice)

Copilul are *talent muzical* dacă:

– îi plac muzica şi înregistrările muzicale, tinzând tot timpul spre locurile unde le poate asculta;

– este atent la ritm şi la melodii, iar, după ce le ascultă cu atenție, le memorează;

– cântă sau interpretează la un instrument muzical, punând suflet şi sentiment în cântare;

– compune uneori propriile melodii;

– învață sau a învățat să cânte la un instrument muzical.

(5 semnalmente caracteristice)

Copilul are înclinație spre *cercetarea ştiințifică* dacă:

– înțelege bine nu doar noțiunile concrete, ci şi pe cele abstracte, şi poate generalizarea;

– poate exprima clar în cuvinte o idee străină sau proprie ori o observație, uneori notându-și-o, dar nu cu scopul de a se lăuda;

– îi place să citească nu literatură distractivă, ci cărți de popularizare a ştiinței, articole pentru maturi, întrecându-i în această activitate pe cei de-o vârstă cu el cu câțiva ani;

– încearcă adesea să găsească explicația proprie a cauzelor şi sensului diferitor evenimente şi fenomene;

– petrece cu plăcere timpul creând proiecte proprii, construcții, scheme, colecții;

– nu se întristează şi nu se îndepărtează pentru mult timp de la lucru, dacă proiectele şi invențiile sale nu sunt susținute sau sunt luate în derâdere.

(6 semnalmente caracteristice)

Talentul actoricesc se manifestă la copil atunci când:

– dacă nu-i ajung cuvintele, îşi exprimă sentimentele prin gesticulație şi mişcări;

– povestind, atras de ceva anume, tinde să trezească reacții emoționale la alți oameni;

– schimbă tonalitatea şi expresia vocii, imitând fără să vrea omul despre care povesteşte;

– se desfăşoară cu mare plăcere în fața unui auditoriu şi tinde ca printre spectatorii săi să fie şi adulți;

– imită cu uşurință deprinderile, poziția şi expresiile cuiva;

– este plastic în mişcări;

– îi place şi înțelege semnificația îmbrăcămintei frumoase sau speciale.

(7 semnalmente caracteristice)

Copilul are *intelect dezvoltat* dacă:

– gândeşte bine, clar, înțelege lucrurile nedemonstrate, „prinde din zbor" cauzele şi motivele acțiunilor altor oameni;

– are o memorie bună;

– „prinde" foarte uşor materia predată la şcoală;

– pune multe întrebări bine gândite şi îndreptăţite de situaţie;

– îi place să citească, lectura lui fiind mai avansată decât a colegilor săi;

– are rezultate mai bune la învăţătură decât colegii săi, deşi nu este întotdeauna premiant şi spune că se plictiseşte la şcoală;

– este mult mai bine informat decât colegii săi despre evenimentele şi problemele care nu îl interesează în mod direct;

– are un orizont larg şi logică, fiind foarte chibzuit, chiar prevăzător;

– este foarte receptiv, perspicace, reacţionează rapid la noutate şi la neprevăzut în viaţă.

(9 semnalmente caracteristice)

Copilul are *abilităţi sportive* dacă:

– este energic şi vrea să se mişte tot timpul;

– este curajos până la nebunie, nu se teme de vânătăi şi cucuie;

– este aproape întotdeauna primul la joacă sau câştigă întrecerile în diferite sporturi;

– este îndemânatic cu patinele şi cu schiurile, cu mingile şi crosele;

– este mai bine dezvoltat fizic decât cei de o seamă cu el, se mişcă uşor, plastic şi graţios;

– preferă distracţiile şi jocurile în aer liber, competiţiile sau chiar alergarea în sine, decât să citească;

– se pare că nu oboseşte niciodată;

– se interesează de unele sau de toate sporturile şi are ca model un sportiv.

(8 semnalmente caracteristice)

Copilul are *daruri literare* dacă:

– povestind despre ceva anume se poate ţine de subiect, fără a pierde ideea de bază;

– îi place să improvizeze pe tema unui eveniment real, adăugând ceva nou şi neobişnuit;

– alege în cadrul povestirilor sale, scrise sau vorbite, cuvinte care transmit sentimentele şi emoţiile eroilor subiectului prezentat;

– descrie personajele fanteziilor sale în mod viu şi interesant;

– îi place să rămână singur şi să scrie povestiri sau poezii, nu se teme să înceapă un roman despre propria viaţă...

(5 semnalmente caracteristice)

Şi, în sfârşit, înclinaţiile spre *arte plastice* ale copilului se remarcă de obicei prin faptul că el:

– fără a găsi cuvintele potrivite sau „încurcându-se" în acestea, foloseşte desene sau modelaje pentru a-şi arăta sentimentele şi dispoziţiile;

– în desenele şi tablourile sale reflectă diversitatea obiectelor, a animalelor şi situaţiilor, nu se opreşte la ceea ce a surprins deja;

– are o atitudine serioasă faţă de operele de artă, priveşte atent interioarele, peisajele, sculpturile ş.a.;

– în timpul liber modelează cu plăcere, desenează, schiţează, combină materiale şi culori;

– tinde să creeze o operă care să aibă funcționalitate (decorațiune pentru casă, pentru haine ș.a.);

– își spune cu claritate propria părere despre operele clasice de artă și chiar le critică, aducând argumente raționale.

(6 semnalmente caracteristice)

Făcând cunoștință cu aceste „semnalmente de recunoaștere" a talentului, înarmați-vă cu un creion și cu o hârtie. Încercați să evaluați în puncte (de la 2 la 5) fiecare indiciu din cele opt regiuni ale activității umane, enumerate mai sus. Dacă vreo caracteristică se potrivește mai mult copilului, notați-o cu cinci puncte; dacă este exprimată bine, cu patru ș.a.m.d. Notarea sub două puncte nu o mai puneți pe hârtie. După aceasta însumați punctele în cadrul fiecărui sondaj, legat de fiecare tip de talent. Suma totală împărțiți-o la numărul indiciilor de talent. De exemplu, suma dată după adunarea punctelor care evaluează aptitudinile sportive trebuie împărțită la opt[1].

Chiar și în această etapă a lucrului se poate vedea cu ce a fost dăruit mai mult copilul. Acum este necesar să descrieți graficul nivelului intereselor sale. Pentru aceasta desenați două axe de coordonate. Pe cea orizontală dispuneți opt poziții (după numărul tipurilor de talent cercetate).

---

[1] Hahalin L.N., *Enigma copilului dumneavoastră,* Moscova, 1990, p. 133.

Pe cea verticală treceți, la distanță egală, cifrele de la 2 la 5. La intersectarea proiecțiilor punctajului mediu cu tipul de talent desenați un punct îngroşat. Unind punctele îngroşate astfel obținute, veți desena graficul necesar. Privindu-l, veți evalua în mod obiectiv perspectivele copilului...[1]

Nu vă supărați dacă linia din grafic este lipsită de vârfuri. Pentru comparație faceți un astfel de sondaj cu alt copil, de aceeaşi vârstă cu al dumneavoastră. Aceasta vă va disipa sau, dimpotrivă, vă va confirma presupunerile şi aşteptările pe care le aveți. Acest sondaj este valabil pentru copiii care au de la cinci ani în sus. Exactitatea lui sporeşte atunci când copilul are şase-şapte ani.

Şi totuşi metoda evaluării înclinațiilor cuiva, cu ajutorul sondajelor, nu este universală, deoarece talentul este de multe ori „ascuns" pentru o perioadă oarecare. Să ne amintim că marele Einstein a avut, când era copil, note proaste tocmai la matematică şi fizică. Iar Şaleapin, spre deosebire de Gorki, a „picat" la examenele de admitere la Conservator. Dar marele cântăreț a intrat la Facultatea de litere, unde Gorki nu a putut intra...

În concluzie, să ne amintim de cuvintele înțelepte ale părintelui Paisie Aghioritul: „Profesorul trebuie să aibă grijă nu dacă lecția a fost bine învățată, ci să aibă în vedere şi alte virtuți sau trăsături caracteristice ale elevilor, cum ar fi

[1] *Ibidem*, p. 133.

evlavia, bunătatea, cinstea. Notele pe care le pune Dumnezeu copiilor nu coincid întotdeauna cu cele ale profesorilor. Doiul profesorului poate fi pentru Dumnezeu zece, iar zecele cu plus al altuia să fie doi pentru Dumnezeu."[1]

---

[1] Părintele Paisie Aghioritul, *op. cit.*, p. 192.

ADDENDA VI

Copilul prin ochii adultului[1]

Lumea copiilor coexistă spațial cu cea a adulților. Numai că, uneori, noi suntem orbi şi nu vedem particularitățile, greutățile şi „colțurile ascuțite" ale vârstei copilăriei. Este însă absolut necesar ca toate acestea să fie văzute şi luate în considerare.

Următoarele semnalmente caracteristice ale copilului trebuie să-i facă pe părinți şi pe educatori să se gândească dacă nu există unele anomalii în comportamentul sau dezvoltarea lui. Dacă este necesar, este bine să fie consultați specialiştii (psihologi infantili, psihoneurologi, pedagogi ş.a.).

---

[1] Compusă de autor pe baza a două cărți: Liutova E.K., Monina G.B., *Trainingul interacționării eficace cu copiii*, Sankt Petersburg, 2000, pp. 174-178, 184-185 şi Romanov A.A., *Ludoterapia direcționată a disfuncțiilor de comportament şi emoționale la copii (preşcolari şi şcolari de vârstă mică): album de metode de diagnosticare şi corectare*, Moscova, 2000, pp. 24, 38-39.

Portretul copilului „deosebit"* *(vârsta 4-6 ani)

- refuză jocurile colective;
- se joacă foarte mult timp, poate chiar ani la rând, acelaşi joc;
- are o părere prea bună despre sine;
- evaluează neadecvat propriul comportament;
- adesea îşi pierde controlul;
- îşi controlează încontinuu propriul comportament;
- nu înţelege sentimentele şi trăirile altor oameni;
- se simte îndepărtat;
- îi plac ritualurile;
- se contrazice sau se ceartă des cu adulţii;
- adesea irită adulţii în mod special;
- creează situaţii conflictuale;
- este suspicios şi anxios;
- este agitat, neliniştit în mişcări;
- se învârte în loc, este foarte mobil;
- are contracţii musculare;
- îşi coordonează prost mişcările;
- face mişcări mecanice stereotipe;
- se orientează foarte prost în spaţiu;
- dă vina pe alţii;
- se plânge de diferite dureri (la burtă, cap, gât ş.a.);
- pare indiferent, rupt de ceea ce-l înconjoară;
- se remarcă prin lipsa unei păreri;
- îi place să rezolve rebusuri ş.a.;

- refuză să dea curs cererilor;
- este impulsiv;
- se bate des;
- împinge, strică şi dărâmă totul în jurul său;
- se simte neajutorat;
- este foarte neliniştit din cauza unor evenimente;
- are adesea presimţiri negative;
- se teme să aibă noi contacte, jocuri ş.a.;
- salută foarte slab;
- doarme puţin şi neliniştit;
- pune multe întrebări, dar nu aşteaptă să primească răspunsuri;
- vorbeşte foarte mult;
- rămâne în urmă în ceea ce priveşte dezvoltarea limbajului;
- vorbeşte despre sine la persoana a II-a („tu") sau a III-a („el", „ea").

Semnalmentele copilului impulsiv

Copilul	Da	Nu
1. Nu își poate regla propriile acțiuni.		
2. Nu se poate supune regulilor.		
3. Răspunde înainte de a fi întrebat.		
4. Intră în vorbă, îi disturbă pe alții.		
5. Nu își poate aştepta rândul la joacă, la lecții ş.a.		
6. Se concentrează cu greu.		
7. Vrea să primească cât mai repede remunerația promisă, cadoul ş.a.		
8. Este labil în comportament (la unele ore este foarte liniştit, iar la alte distrat).		

Dacă până la vârsta de 7 ani apar măcar şase din criteriile menționate, atunci copilul este, cel mai probabil, impulsiv.

Chestionarul „Semnalmentele impulsivității"
Răspundeți, vă rog, la fiecare afirmație:

Copilul	Da	Nu
1. Răspunde imediat la întrebări, deşi nu ştie întotdeauna răspunsul corect.		
2. I se schimbă adesea dispoziția.		
3. Multe lucruri îl irită, îl supără.		
4. Îi place lucrul care poate fi făcut rapid.		
5. Este supărăcios, dar nu ține minte răul.		
6. Se simte atunci când s-a plictisit.		
7. Poate să refuze pe neaşteptate mâncarea		
8. Este distrat la ore.		
9. Atunci când un copil strigă la el, îi răspunde cu aceeaşi monedă.		
10. Se supără în timpul convorbirii, adesea ridică tonul.		
11. Poate vorbi urât părinților, pedagogilor ş.a.		
12. Se pare uneori că este plin de energie.		
13. Preferă să acționeze înainte de a se gândi.		
14. Ia hotărâri rapid şi fără a se îndoi.		
15. Cere atenție, nu vrea să aştepte.		

16. În jocuri nu se supune regulilor generale.		
17. Este convins că poate îndeplini orice sarcină.		
18. Uită uşor sarcinile date de părinţi şi merge la joacă.		
19. Îi place să organizeze şi să fie conducător.		
20. Lauda şi mustrările acţionează mai puternic asupra lui decât asupra altor copii.		

Un răspuns afirmativ la fiecare întrebare este evaluat cu un punct.

Impulsivitate crescută – 15-20 de puncte.

Impulsivitate medie – 7-14 puncte.

Impulsivitate mică – 0-6 puncte.

Criterii de descoperire a copilului hiperactiv

1) Apetit crescut de mişcare

Copilul	Da	Nu
1. Este neliniştit în mişcări (bate toba cu degetele, se suie pe lucruri ş.a.).		
2. Se vânzoleşte tot timpul.		
3. Este tot timpul în mişcare.		
4. Este foarte vorbăreţ.		
5. Doarme mai puţin decât ar trebui (chiar şi când este prunc).		

2) Deficit de atenţie activă

Copilul	Da	Nu
1. Este inconsecvent în comportament (este ilogic în fapte).		
2. Îşi organizează cu greu acţiunile (construieşte planuri cu grabă ş.a.).		
3. Are multe proiecte neterminate.		
4. Începe cu entuziasm să îndeplinească o sarcină, dar nu o termină.		
5. Evită sarcinile care sunt plictisitoare sau care necesită efort mintal.		
6. Nu aude atunci când i se adresează cineva.		

7. Este uituc (întreabă tot timpul pe alții ș.a.).		
8. Pierde obiecte.		

Dacă până la vârsta de 7 ani găsim la copil măcar zece din semnalmentele enumerate, atunci putem presupune că acest copil este hiperactiv.

Răspunsurile la următoarele întrebări ne ajută să stabilim hiperactivitatea copilului:

1. Sunt caracteristice pentru copil mişcările nervoase sau dezordonate (datul din picior ş.a.)?
2. Îi este greu să asculte până la capăt o poveste (povestire, istorie) pe care i-o citeşte adultul?
3. Atunci când copilul ascultă, mâinile îi sunt ocupate (se joacă, desenează ş.a.)?
4. Încalcă adeseori regulile de comportament decent?
5. Este prea expresiv (plânge tare, se sperie, râde în gura mare ş.a.)?
6. Este deschis la lucrurile noi?
7. Suportă cu greu supărările?
8. Are depresii?
9. Se enervează des?
10. Este uşor să-l scoţi din sărite?
11. I se schimbă des dispoziţia?
12. Este uşor să-l distragi de la vreo sarcină?
13. Nu are oare înclinaţia de a face lucrurile mai rău decât ar putea de fapt?
14. Nu are oare obiceiul să treacă de la un canal la altul la televizor?
15. Îndeplineşte inexact sarcinile adulţilor?
16. Mişcările copilului sunt bine coordonate?
17. Îi este greu să înceapă temele?

18. Nu spune secretele sale sau ale altora la terțe persoane?
19. Îi este caracteristic rolul de clovn în grupă sau în clasă?
20. Îi este greu să-și aștepte rândul la joacă sau atunci când răspunde la ore?
21. Atinge adesea sau scapă lucruri?
22. Suferă cineva din familia copilului de neatenție sau uitare?
23. Are oare copilul rude apropiate înclinate spre depresii, alcoolism sau narcomanie?

Simptomele fundamentale ale disfuncțiilor în comportamentul copilului (vârsta 9-15 ani)

1. Are adesea răbufniri de mânie, care uneori, se manifestă foarte dur.
2. Se contrazice adesea cu adulții, strigă și insistă că are dreptate.
3. Refuză adesea și în mod activ să îndeplinească sarcinile logice și îndreptățite ale adulților.
4. Săvârșește adesea și, foarte probabil, intenționat fapte care supără oamenii.
5. Îi acuză adesea pe alții pentru greșelile sale și pentru un comportament neadecvat.
6. Se supără des; este foarte ușor să-l scoți din sărite.
7. Este adesea mâhnit și supărat.

8. Este adesea rău şi răzbunător.
9. Minte şi își încalcă adesea promisiunile, pentru a avea un profit sau de dragul neascultării.
10. Deşi părinții îi interzic, rămâne afară până când se înnoptează.
11. Chiuleşte adesea de la şcoală (începând cu vârsta de 13 ani).
12. A fugit de acasă, de sub supravegherea părinților sau a celor care le țin locul, cel puțin de două ori, dar pentru perioade mai mari de o noapte (în afară de cazurile plecării de acasă cauzate de bătaie sau violență sexuală).
13. Adesea începe bătăi (în această categorie nu intră bătăile cu frații sau surorile).
14. Foloseşte obiecte care pot pricinui rău fizic oamenilor (bâtă, cărămidă, sticlă spartă, cuțit, armă).
15. Dă dovadă de cruzime fizică față de alți oameni (de exemplu, le provoacă durere intenționat, îi înjoseşte şi îi chinuieşte, leagă victima, îi face tăieturi sau arsuri).
16. Este crud cu animalele (până la omorârea acestora).
17. Distruge intenționat proprietatea străină.
18. Face intenționat focul, cu riscul sau cu intenția de a provoca o pagubă serioasă cuiva.

19. Fură obiecte prețioase de acasă sau din alte locuri (de exemplu, din magazin, din case în care pătrunde prin efracție etc.).
20. Comite infracțiuni în fața victimei (inclusiv furtul portofelelor sau al genților).
21. Intră fără permisiune în casele altora, în automobile ş.a.
22. Poate să oblige persoane să întrețină relații sexuale cu el (inclusiv perversiuni).

Caracterul problemelor de comportament	Simptomele
Aprinderea	**În acțiuni fizice:** aruncă, pe neașteptate, jucăriile, poate rupe cărțile, scuipă ș.a.; **În vorbire:** poate răspunde urât, necenzurat, pe neașteptate.
Negativismul	**În acțiuni fizice:** face totul invers, intră cu greu în jocul celorlalți, refuză chiar activitățile interesante pentru ceilalți. **În vorbire:** adesea spune „Nu vreau!", „Nu fac!", „Nu!" ș.a.
Demonstrativitatea	**În mișcări:** se întoarce cu spatele, exagerează sau parodiază mișcările cuiva la ore. **Ca orientare la starea proprie și comportament:** tinde să atragă atenția asupra sa, disturbând orele; urmărește reacția celorlalți, făcând lucrurile pe dos.
Supărarea (instabilitatea emoțională)	**Ca reacție la un obstacol:** se supără dacă nu a câștigat la un joc. **În mimică:** face fețe de nemulțumit, plânge. **Și reacția la notare:** reacționează dureros la observații, ton ridicat ș.a.

Stare conflictuală	**Activă sau reactivă:** provoacă sau răspunde la provocări, la acțiunile conflictuale ale altora. **Urmare a egocentrismului:** nu ține seama de dorințele și de interesele colegilor. **Urmare a greutății de trecere de la o stare la alta:** nu dă jucăriile altora ș.a.
Separarea emoțională	**Ca tendință centrifugă:** atunci când toți copiii sunt împreună, tinde să fie singur. **Ca acaparare emoțională de activitate:** cum intră în încăpere merge direct la jucării, este ocupat de treburile sale și nu îi observă pe ceilalți. **În vorbire:** nu folosește vorbirea ca mijloc de comunicare, ca atunci când vorbește, iar cuvintele nu-i sunt îndreptate spre interlocutor. **Ca pseudosurzenie:** nu îndeplinește sarcini, deși le aude și le înțelege conținutul, nu reacționează la schimbările tonalității (trecerea de la tonul obișnuit la șoaptă ș.a.). **Și particularitățile contactului vizual:** evită să privească interlocutorul în ochi.

Prosteala	**Şi reacţia la observaţii:** reacţionează prin râs la observaţiile adulţilor, iar lauda şi cearta nu îi schimbă semnificativ atitudinea. **În acţiuni fizice şi mimică:** se prosteşte, îi imită pe alţii.
Nehotărârea	**În interacţiuni:** refuză să aibă un rol important în jocuri, evită răspunsurile orale la lecţii şi nu răspunde, deşi cunoaşte tema. **În vorbire:** nu răspunde la întrebare, deşi cunoaşte răspunsul corect, foloseşte cuvintele „Nu ştiu!", „Poate...", „E greu să spun" ş.a. **În acţiuni fizice:** se teme să sară chiar şi de la o înălţime mică. **Şi reacţia la noutate:** într-o situaţie nouă are reacţii întârziate şi rămâne legat de comportamentul care seamănă cu situaţiile cu care s-a obişnuit.
Fricile	**Concrete:** se teme de aspirator, de câine, de întuneric, de furtună, de vânt puternic ş.a. **Şi reacţia la noutate:** se teme să intre într-o încăpere nouă. **În interacţiuni:** se fereşte de oameni noi în situaţii noi, de expuneri în faţa unui public larg ş.a.

Încătuşarea	**În mişcări:** este încătuşat în mişcări, inactiv. **În vorbire:** se încurcă în cuvinte. **Şi reacţia la noutate:** este stângaci în situaţii noi.
Lentoarea	**În activitatea de cunoaştere:** nu ştie cu ce să se ocupe. **În percepţia vizuală:** priveşte în lături, fără activitate. **În vorbire:** vorbeşte prea încet sau rar. **Şi timpul de reacţie:** tempoul acţiunilor este încetinit; întârzie atunci când i se spune să facă ceva la comandă.
Nestăpânirea în vorbire	**Şi vorbirea sonoră:** vorbeşte prea tare, chiar strigă uneori. **Şi tempoul vorbirii:** vorbeşte prea repede, „înghiţind" cuvinte. **În interacţiuni:** vorbeşte cu alţii la ore, deşi i se atrage atenţia asupra acestui fapt.
Devierea de la eforturi mentale	**În timpul liber:** îi place să se uite la televizor, urmărind desene prosteşti, fără conţinut. **La acţiuni organizate:** oboseşte rapid la sarcini care îi sunt pe măsură, având în vedere vârsta.

Egocentrismul	**Ca atitudine faţă de sine:** consideră că toate jucăriile, bomboanele ş.a. sunt doar pentru el. **În timpul interacţiunilor:** îi obligă pe alţii să joace ceea ce joacă el. **În vorbire:** foloseşte des pronumele „eu".
Împotmolirea	**În mişcări:** desenează de multe ori elemente care se repetă. **În interacţiuni:** este fixist în comunicare, atrage atenţia asupra sa, repetă una şi aceeaşi rugăminte. **În vorbire:** repetă de multe ori aceeaşi frază. **În sentimente şi emoţii:** rămâne supărat, suferind mult timp din această cauză, trăieşte mult timp cu gândul la neplăceri ş.a. **Ca dificultate a schimbării:** cu greu schimbă o activitate cu alta.

Cărţi şi broşuri ale lui K.V. Zorin

1. Vrei să fii sănătos? Ortodoxia şi terapia, Moscova, Ed. Ruski Hronograf, 2000, 192 pag.

Conţinutul acestei cărţi a devenit cursul special „Introducere în cultura spirituală a omului", predat de autor în cadrul unei facultăţi de medicină din Moscova. Cartea vorbeşte despre problemele sănătăţii trupeşti şi sufleteşti în spiritul teologiei Sfinţilor Părinţi şi într-un limbaj pe înţelesul cititorului contemporan. Este vorba despre istoria terapiei creştine, despre aspectele spirituale ale bolii, despre legăturile tainice ale fiecăreia dintre cele opt patimi cu problemele somatice şi psihice şi despre felul în care te poţi trata corespunzător cu ajutorul medicamentelor spirituale.

2. Scoală-te şi umblă: paşi spre însănătoşire, Ed. Ruski Hronograf, 2001, 352 pag. (ediţia a 2-a, 2003)

Lucrarea este o continuare logică a cărţii precedente. Ideea de bază este de a ajuta cititorul să folosească potenţialul unic al psihologiei orientate ortodox şi al tratării diferitelor boli. Autorul analizează sensul şi cauzele bolii, factorii spirituali şi mecanismele dezvoltării acesteia. Sunt nuanţate diverse probleme ale ginecologiei şi moşitului, dar şi ale tratării prin cultura fizică şi sport. După cum a dovedit experienţa, aceste teme sunt foarte căutate de cititori.

3. De ce suferă copiii, Ed. Ruski Hronograf, 2002, 224 pag. (ediţia a 2-a, 2003), traducerea românească a apărut la Editura Sophia, Bucureşti, 2006

De ce suferă copiii care nu au păcate personale, ce greşeli trebuie evitate în cadrul educaţiei, pentru a nu face

rău copilului, la ce duce pierderea sensului vieții – acestea sunt unele din temele abordate în carte. Exemplele date sunt chemate să-l liniștească pe cel care simte durerea pierderii copilului sau care este necăjit, trăind greutățile împreună cu rudele. Cartea îi face pe adulți să se gândească serios la responsabilitatea pe care o au pentru nașterea și educația copilului, ferindu-i de greșeli fatale, pentru care copilul va plăti cu sănătatea.

4. Păcatele părinților și bolile copiilor, Ed. Ruski Hronograf, Moscova, 2002, 192 pag. (ediția a 2-a, 2002; ediția a 3-a, 2003), traducerea românească a apărut la Editura Sophia, București, 2006.

Autorul scrie despre suferințele copilului ca urmare a păcatelor părinților, cum ar fi căsătoria cu o rudă apropiată, destrăbălarea sexuală, alcoolismul, fumatul, narcomania și avorturile anterioare. Dacă tatăl și mama provoacă stres copilului, traume psihice, conflicte interpersonale și interioare, atunci pe viitor acestea pot duce la îmbolnăviri trupești, psihice și sufletești. Urmările grave apar câteodată după zeci de ani și oamenii se întreabă care sunt cauzele necazurilor lor. Nu poți stabili întotdeauna cu exactitate ce anume provoacă boala. Dar uneori aceasta se poate face totuși...

5. De ce se nasc copiii bolnavi, Moscova, Centrul medical ortodox „Viața", 2003, 44 pag.
De ce se nasc copiii bolnavi, ediția a 2-a, Moscova, 2003, 80 pag.

Teza principală a cărții este următoarea: suferințele intrauterine și de după naștere ale pruncului apar adesea din vina părinților. Fără a fi direct vinovați pentru fărădelegile neamului, urmașii sunt strâns legați de strămoși, din punct de vedere genetic, psihologic, cultural și spiritual. Meditația asupra textelor patristice și asupra cercetărilor științifice oferă cheia înțelegerii dependenței bolilor

embrionului şi a nou-născutului de comportamentul părinţilor săi.

6. Vindecă-mă, Doamne. Aromaterapia bolilor trupeşti şi sufleteşti, Moscova, Ed. Ruski Hronograf, 2003, 256 pag. (ediţia a 2-a, 2003)

Cartea este dedicată temelor care nu s-au discutat mai înainte în literatura ortodoxă. Ce rol au mirosurile cereşti şi pământeşti în lucrarea mântuirii sufletului şi a vindecării trupului; în ce fel diavolul încearcă să pervertească gândul lui Dumnezeu legat de substanţele mirositoare şi cum le-au utilizat oamenii în diferite epoci istorice, inclusiv în Rusia? Cartea vorbeşte despre principiile de bază şi metodele aromaterapiei contemporane. Sunt caracterizate amănunţit cincisprezece din cele mai răspândite uleiuri eterice, acţiunea vindecătoare a acestora, indicaţii şi contraindicaţii. Sunt propuse reţete concrete de tratare şi profilaxie a diferitelor boli.

7. Şi vor fi amândoi un trup..., Ed. Ruski Hronograf, 2004, 288 pag.

Cartea descrie diferite probleme ale relaţiilor intime din trei puncte de vedere: teologic, medical şi psihologic. Fiecare temă discutată – fie aceasta psihologia patimii desfrânării, motivele apropierii dintre soţi sau influenţa acesteia asupra sănătăţii copilului – ne oferă informaţii utile pentru meditare. Autorul se sprijină pe faptele deja cunoscute şi pe părerile teologilor. El se străduieşte nu numai să asocieze aceste chestiuni, ci să răspundă la întrebările care îi frământă pe cititori şi să reflecte noi aspecte ale problemei.

8. Vina desfrâului. Păcatele tinereţii sau sănătatea familiei?, Moscova, 2004, 112 pag.

Această lucrare este dedicată în întregime problemei influenţei păcatelor tinereţii asupra sănătăţii oamenilor. Se

vorbește despre bolile care se transmit pe cale sexuală, despre complicațiile contracepției și de urmările genetice ale desfrâului. Scopul cărții este acela de a avertiza cititorii în privința influenței negative a patimii desfrânării asupra sănătății omului și a bunăstării membrilor familiei sale, întâi de toate a soției (soțului) și a copiilor. Într-adevăr, omului înțelept, care analizează dinainte, nu i se potrivește zicala: „Dacă ar fi știut tinerețea și dacă ar fi putut bătrânețea..."

9. Ce este „blestemul moștenit"? O părere a unui medic ortodox, Moscova, Ed. Ruski Hronograf, 2004, 384 pag. (ediția a 2-a, 2005)

„Fiecare din noi se naște nu ca o făptură nouă, ci ca moștenitor al generațiilor care i-au premers. În toate acește neamuri sunt sfinți, sunt din acei pe care îi numim păcătoși de rând – oameni nedesăvârșiți –, dar sunt și marii păcătoși... Fiecare din noi primește, prin moștenire, particularități ale trupului și sufletului de la toți strămoșii, începând cu Adam și Eva. Dar primim atât particularități bune, cât și rele și de noi depinde ce facem cu acestea." Aceste cuvinte frumoase sunt ale mitropolitului Antonie de Suroj și ele servesc ca idee centrală a acestei cărți.

10. „Posedații". Dependențele: de calculator, de jocuri, de nicotină..., Moscova, Ed. Russki Hronograf, 2007, 256 pag.

În ultimul timp, oamenii se confruntă tot mai des cu manifestări păguboase, cum ar fi dependențele de computer, de jocuri și de nicotină. Copiii contemporani și adolescenții preferă fumatul, calculatorul și jocurile de noroc în locul distracțiilor tradiționale. Cum poate fi evaluată această alegere din perspectiva psihologiei creștine și a medicinei? De ce se întâmplă lucrurile în acest fel, ce pericole există și cum putem reacționa la ele? Cartea este adresată unui cerc larg de cititori, mai ales celor cărora nu le este indiferentă soarta tinerei generații.

11. Ce se ascunde de cei tineri. Ispitele şi bolile veacului, Moscova, Ed. Russki Hronograf, 2008, 224 pag.

Astăzi, multe mijloace de informare în masă fac propaganda unui mod nesănătos de viaţă şi îi atârnă omului de gât un mod „ideal" de a fi. Victima acestei campanii este în primul rând tânăra generaţie. Jucându-se cu sentimentele şi patimile, televiziunea şi presa ispitesc cu ceea ce este periculos pentru suflet şi dăunător pentru trup. Autorul vorbeşte despre ceea ce ascund reclamele la tutun, alcool, muzică rock, avorturi şi „dragostea liberă". Cartea este adresată unui cerc larg de cititori, care nu doresc să fie minţiţi şi vor să aibă urmaşi sănătoşi.

Cuprins

DIFUZARE:
S.C. Supergraph S.R.L.
Str. Ion Minulescu nr. 36, sector 3,
031216, Bucureşti
Tel.: 021-320.61.19; fax: 021-319.10.84
e-mail: contact@supergraph.ro
www.librariasophia.ro
www.sophia.ro

Str. Bucium nr. 34 Iaşi
tel.: 0232/211225
fax: 0232/211252
office@printmulticolor.ro
www.printmulticolor.ro

PRINT multicolor

SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE